

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький інститут соціальних технологій

Університету «Україна»

УДК 378.4(477.43-25)(06)
ББК 74.58(4Укр-4Хм)я43
3-41

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
голова редколегії – кандидат педагогічних наук, професор
Чайковський М.Є.

заступник голови редколегії – доктор педагогічних наук, професор
Галімов А.В.
відповідальний секретар – кандидат педагогічних наук, доцент
Кравчук Л.С.

«Збірник наукових праць» включено до переліку наукових фахових видань України у галузі педагогічних наук

(Постанова президії ВАК України №1-05/8 від 22.12.2010).

Зареєстровано в Міністерстві освіти та науки України

(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 15618-4090Р від 28.08.2009)

Рекомендовано до другу рішенням Вченого ради Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» від 21 грудня 2015 року (Протокол № 6)

ЗБІРНИК

НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

— К.: Університет «Україна», 2015, №11. — 165 с.

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-педагогичного персоналу інституту, інших вищих навчальних закладів і наукових установ. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових досліджень. Розрахований на науковців, педагогів, а також тих, хто цікавиться питаннями педагогічної науки.

Електронну версію збірника

розміщено за веб-адресою: http://www.ubis-nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/Znprkhist/index.htm

УДК 378.4(477.43-25)(06)

ББК 74.58(4Укр-4Хм)я43

кандидат педагогічних наук

Острівська Н.О.

© ХІСТ, 2015

Коректор-редактор – Урбан А.А.

Комп'ютерне версттання – Кололижна Ю.С.

Хмельницький – 2015

Випавчесь – виготовлено Університет «Україна»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23, тел. (044) 424-40-69, 424-56-26

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 405 від 06.04.2001
Підписано до друку 12.12.2015. Формат 70х100/16.
У м. друк. арк. 22,99, Обл. вид. арк. 29,75.
Насігда 100 прим. Зам. №

ЗМІСТ

Юрчук Олексій Іванович Особливості професійної підготовки студентів-дошкільників до здійснення рухового режиму дітей дошкільного віку.....	44
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	
Казанєси Ірина Володимирівна Виховання толерантної поведінки учнів початкової школи.....	7
Маліновська Наталія Василіана Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами фольклору.....	11
Романюк Анатолій Анатолійович Викладання облікових дисциплін в умовах застосування сучасних інформаційних і комп’ютерних технологій.....	15
Шульяр Василь Іванович Основні категорії сучасного уроку української літератури.....	18
Якименко Світлана Іванівна Дитяноцентрична концепція сімейного виховання у науковому доробку В. О. Сухомлинського.....	24
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВІЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
Білик Олена Миколаївна Роль української культури у процесі соціалізації іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.....	27
Бондар Віталій Сергійович Особливості формування толерантності майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.....	32
Войціх Інна Володимирівна Критерії та рівні сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.....	35
Зайцева Марина Миколаївна, Анніченко Алла Петровна Підготовка кадрів туристичної індустрії.....	39
Ігнатенко Катерина Валодимирівна Прив’язаність в контексті онікії потреб дітей-сиріт.....	71
Ключан Юлія Вікторівна Соціально-педагогічна профілактика дельіквентної поведінки учнівської молоді: сутність, методи, форми.....	75

<i>Левицька Людмила Вікторівна,</i> <i>Покорозюк Темпія Євгенія</i>	
Окремі аспекти психологочної готовності до професійної діяльності фахівців соціономічних професій.....	119
<i>Фраєнська Аліна Петрівна,</i> <i>Корж Віталіна Вікторівна</i>	
Соціально-психологічні чинники духовного зростання особистості в юнацькому віці.....	123
<i>Фраєнська Аліна Петрівна,</i> <i>Кузик Ніколет-Маргарита Миколаївна</i>	
Психологічні особливості розвитку професійних компетенцій педагогів.....	127
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	
<i>Ізбані Леопід Михайлович</i>	
Структура та компоненти культури здоров'я особистості.....	131
<i>Кравчук Людмила Степанівна</i> <i>Мамкінчик Вікторія Миколаївна</i>	
Фізологія руху – провідна умова ефективності розумової працевдатності студентів у навчальній діяльності.....	136
<i>Мозолев Олександр Михайлович,</i> <i>Кочура Андрій Вікторович</i>	
Розвиток фізичного виховання в системі вищої освіти Польщі на рубежі ХХ – ХХІ сторіччя.....	140
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Волинець Наталія Валентинівна,</i> <i>Ширянь Світлана Вікторівна</i>	
Психологічний вплив реклами на поведінку споживача.....	106
<i>Каликова Людмила Володимирівна</i>	
Психологічні особливості проявів тривожності у осіб з диспазією..	110
<i>Кондратюк Світлана Миколаївна</i> <i>Сердечна Лесья Анатоліївна</i>	
Теоретичне обґрунтування механізмів психологічного захисту особистості.....	115
<i>Вилоги до оформлення статей</i>	164

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 37078.3

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

I. В. КАЗАНЖІ

Серед ціннісних пріоритетів сучасної освіти проблема виховання толерантності підростаючого покоління поєднує місце не тільки в Україні, а й у цілому світі. Виховання толерантності стає вкрай важливим, оскільки толерантність – це необхідна умова для створення атмосфери доброзичливості й взаємозрозуміння між людьми на шляху до побудови демократичного суспільства.

Проблема виховання толерантності стала предметом вивчення науковців, че – Е. Антипова, Р. Бєзапальч, І. Бех, С. Герасимов, О. Захаренко, Е. Конкова, О. Матієнко, К. Нідерсон, Ю. Тодорцева, О. Грива, В. Кукушин, В. Присакар та ін.

Проблема виховання толерантної поведінки складна й різноманітна. Ми розглядаємо її у контексті ціннісного ставлення до людей, незалежно від раси, національності, соціального стану, політичної орієнтації, культурної толерантності. Виникають спущені на всіх рівнях сучасного життя та видутності сучасного суспільства у вихованні толерантності події на всіх рівнях сучасного толерантності в учнів молодших розроблених теоретичних і методичних аспектів процесу виховання толерантності в учнів молодших класів; між потенціалом щодо можливостей розвитку толерантності в учнів молодших класів.

Дослідженням понять „толерантність”, „толерантність”, „поведінка” займаються вчени О. Скуратова, Г. Степанов, О. Бабєва, О. Столяренко, Г. Колухар, С. Болдрирева, Д. Копесов, Е. Клепцов, І. Каганець, Л. Нікопаєва, О. Волошина, С. Бобінова та ін.

І. Воробйова вважає, що толерантність представляє собою благотворний конструкт, що включає особистісним, емоційним, когнітивним та поведінковим компонентами, а також виділяє психофізіологічні передумови розвитку і провалу толерантності. Природну основу толерантності розглядають Г. Степанов та Д. Копесов. Крім цього, вони виділяють також толерантність проблемному, вимушенню і засобами зору двох учених у педагогічній науці немає єдиного визначення толерантності.

Необхідність виховання культури толерантності виникає з найперших днів навчання в учиць початкових класів. Одним із завдань у формуванні особистості молодшого школура є забагачення його етичними уявленнями та поняттями. Тому останнім часом все частіше виникають разом зі засвоєнням навчної теми, про толерантній світ, тобто світ без насильства і жорстокості, світ, в якому найголовнішою цінністю є толерантність виховання [5, с. 15].

На думку Л. Деміоні, основну роль у вихованні толерантності відігриває освіта, яку традиційно сприймають як процес і результат засвоєння людиною досвіду поколінь у вигляді системи накопичених знань, практик та навичок [6, с. 38].

Ми підтримуємо думку А. Асмолової в тому, що саме в учиць виховання толерантності відбувається повноцінне виховання толерантної поведінки молодших школирів не тільки як важливий соціальній цінності, а й як особистісно важливості. Толерантність є освітній простір між міжнародними взаємозависимостями, оскільки виховання толерантності викликається в позитивному ставленні до себе – почутті власної гідності і просторі, однакож ефективність навчально-виховного процесу в учиць вимагає від толерантності відповідності та індивідуальних особливостей; здатності до самопозитиву; позитивному ставленні до інших та доброзичливому ставленні до світу. Саме тому сім'я показує зразок та закладає основи толерантних відносин. Дослідники В. Маралов, В. Сигаров, А. Козіова пропонують розпочинати формування толерантності у дошкільному віці через тренування і розвиток

освіти для кожного народу; на створенні й функціонуванні національно-культурних, релігійних та інших організацій [3, с. 5].

Метод означеної статті є уточненням сущності і структурних компонентів поняття толерантності учнів в освітньому просторі школи і ступеня. „Толерантність“ як особистісного утворення в молодших школирів, розкриття специфики розвитку толерантності учнів та мети виховання толерантності. У В. Андрієвської ми знаходимо характеристику мирозавезенчевальної та психополітичної функцій толерантності. Так, дотримання рівних прав, поваги та свободи, Психополітична функція стає основою для нормалізації психополітичної атмосфери в групі, суспільстві, формі та розвиває етнічну, національну характеристику таких функцій, як виховна, креативна, феліцитологічна. Так, виховна функція забезпечує передачу досвіду позитивної соціальnoї взаємодії і досвіду плодотворності моралі, оскільки толерантність дає змогу зрозуміти того, з ким спілкуєшся, а також оптимізує процес спілкування. У межах суспільної моралі дослідник виділяє носоволічну, противічну та превентивну функції [2, с. 112]. У дослідника В. Андрієвської, крім вичевказаних функцій толерантності, можна знати співереживання, вміння лояльно оцінювати вчинки інших; розвивати готовність до спілкування, співпраці та розуміння; давати можливість установити конструктивне спілкування з представниками різних груп, іншого світогляду; забезпечувати збереження та передбаченням досвіду групи, етносу, суспільства. Креативна функція забезпечує можливість творчого перетворення, на відповідний дійсності; створює умови для беззпечного вияву дивергентності, творчої активності. Феліцитологічна функція дає змогу відчути щастя від спілкування з іншими представниками й усвідомлення своєї індивідуальності, від вимання особистості групою і світом у цілому. Виділяє також гуманітарну, соціально-адаптивну функцію, яка функціонує в процесі адаптації та рефлексії особистості, а гуманітарна засновується на формуванні ціннісних орієнтацій та інтересів подінні з метою розвитку духовної багатої особистості, що вміє пропонувати автогідінізму і неподільність” [4, с. 197].

Толерантність та освітній простір мають міцний взаємозависимості, оскільки виховання толерантності відбувається більш успішно саме в освітньому просторі, відночає ефективність навчально-виховного процесу в учиць від прояву толерантності у власній поведінці та ін. Оскільки тих, хто навчається.

Орже, основні функції толерантності в молодому шкільному віці між виділяємо, викходячи зі специфікою самої толерантності, а також психолого-педагогічними домінантами виховання толерантності в учнів молодших класів. Так, серед функцій, які толерантність може виконувати в життєвій діяльності учнів молодшого школяра, виділяємо функції стиковки, спонукання, адаптаційну, цінно-протистичної та інтерпретації. Функція стиковки полягає в формуванні в учиць молодших класів адекватного ставлення до дійсності, конкретних життєвих ситуацій, власної поведінки і оточення.

Спонукальна функція толерантності забезпечує початок поступового усвідомлення молодшим школярам власної позиції, власного „Я“, що передує формуванню самоідентифікації і автономії його особистості. Ця функція повідінкою повідінки молодшого школяра, сприяє розвитку його інтерпретації. Функція стиковки полягає в формуванні в учиць молодших класів адекватного ставлення до конкретного місця, з виробленням спільноти співпраці з виробництвом розширявати контакти спілкування, сприяє вмінню встановлювати контакти на основі відкритого діалогу. Учиць поступово починають розуміти, що сумисна діяльність не завжди ґрунтуеться на основі однакових уявлень, інтересів та мікрогрупах і затримують збереженню груп. Заданнями функцій забезпечені стабільністю у мікрогрупах, класі, школі та стимулює розвиток міжособистісних стосунків між учнями.

Толерантна поведінка вивляється в позитивному ставленні до себе – почутті власної гідності і вмінні поважати гідність інших людей, незалежно від національної, етнічної, релігійної та іншої особистості; здатності до самопозитиву; позитивному ставленні до інших та індивідуальних особливостей; здатності до самопозитиву; засвоєнням функцій стиковки спрямованої на подолання внутрішніх зінгінізмів з зовнішніми, що присутні в просторі, однакож ефективність навчально-виховного процесу в учиць вимагає від толерантності відповідності та ін. На думку дослідника В. Маралова, виховання толерантності у вчених О. Гриши, виховання толерантності грунтуеться на поважному ставленні до діалогу та історією свого народу, на відповідній педагогічній культурі вихователів, на можливості національної та релігійної

вітримки, у молодих школарів – через формування елементів толерантності, у підлітковому і старшому шкільному віці – через розвиток толерантності.

у молодому шкільному віці (2 – 4 класи) орієнтація дітей у своїй поведінці на дорослих замінності або на колектив ровесників. Все більшого значення для розвитку дитини набуває її спілкування з однолітками, де застосовується відносини дружби, лідерства. Переважає гомосексуальний характер спілкування [3, с. 6].

Толерантність виявляється у молодих школарів у постійному дотриманні гуманістичних принципів, норм і вимог у взаємінах з людьми, визнанні потреб та інтересів іншої людини, її права на позитивні сприяннямості на іншу людину, позавітії, доброти; доброзичливості, довірі; співчутті, співпереживанні, доброти, своючасній, інноваційними формами і методами, що забезпечують ефективне формування толерантності в молодих школарів визначаємо:

- виканувати за іншим працю будти й розуміти її;
- сприймати цю відмінність як цінність;
- суб'єкт-суб'єктні взаємодії вихованців і педагогів у спілкуванні;
- сприймани, розуміння, визнання себе та інших на рівні емоцій і почуттів;
- звернення дітчини до власного „Я”, усвідомлення своїх вчинків, рефлексія, формування адекватної самоідентичності;
- створення атмосфери сприяння самореалізації і саморозвитку кожної дитини, розкриття її інтересів та можливостей.

У ході дослідження було з'ясовано, що значна кількість педагогів у зв'язку з існуючими визначеннями толерантності вагаються у виборі для себе єдиного поняття, а тому у виборі для себе стратегії в організації цілеспрямованого виховання толерантних відносин.

Технологія виховання толерантності передбачає обов'язкове дотримання у процесі роботи таких вимог:

- 1) запланування всіх учнів до діяльності, пов'язаної з підготовкою та проведенням виховного заходу;
- 2) стимулювання активності кожної дитини у спілкуванні з іншими дітьми під час виховного заходу;
- 3) детальній підготовки й чіткої організації виховного заходу;
- 4) пізнатковної цінності (що було новим, значущим, корисним, цікавим для кожної дитини з точки зору толерантності);
- 5) емоційної долученості молодшого школаря до власної діяльності;
- 6) високого естетичного рівня виховного заходу,
- 7) позитивної самоідентичності заходу його учасниками;
- 8) відповідну закону на початині змін в поведінці дітей (праяв толерантності у взаємовідносинах, спільній діяльності, власних поведінкових актах),
- До основних компонентів виховання толерантності в учнів молодих класів в умовах освітнього середовища можна віднести:

- набуття знань про толерантність, знань про існування відмінностей у культурах і способах мислення представників інших етнічних, національних або культурних принадлежностей;
- створення установок на доброзичливе ставлення до іншої особистості, а також на зацікавленість у набутті певного досвіду від спілкування з представниками іншої культури, розвиток умінь культурного спілкування й досвіду від спілкування з представниками іншої конфлікту.
- Толерантність молодих школарів визнається сформованими в особистості установками, звичкам, світоглядом, підлягає цілеспрямованому вихованню і самовихованню.
- В ході дослідження нами було визначено такі критерії та показники виховання толерантності поведінки молодих школарів.
- Критерії толерантності:

  - **«хогнігнієній** (навичності, знань молодих школарів про сутність і змістові аспекти толерантності; усвідомлення іншої особистості толерантної поведінки з супільством);
  - **«поведінково-«блангіній»** (досвід застосування знань і вмінь у поведінці; вивляється у довірі, співпраці, здатності до діалогу з іншими).

- На основі критеріїв та показників нами визначено та охарактеризовано рівні сформованості толерантності поведінки у молодих школарів.
- До високого рівня можна віднести таку поведінку, яка характеризується вмінням добровільно допомогти тим, хто потребує допомоги, бажанням зробити приемне іншим, прагненням до спільної діяльності. Учень радіє успіхам інших, відзначається цердистю, виявляє ініціативу в корисних

починаннях, активно застурдує негативні вчинки інших. У його мові переважають слова і вислови, орієнтовані на підтримку, сквалістисть, у чисто сприятливі становище в колективі.

Достатній рівень: Допомагати товаришам, підтримувати іншими та іншими речами, вживати слова вирази негативного характеру.

Низький рівень характеризується такою поведінкою, коли учні не допомагають і не підтримують інших на відсутність та недійності, честолобивими, працівницькими завданнями над фізичними недоліками товарища, насміхаються над хибними вчинків; природда для них не має ніякої цінності. Учні, яких віднесли до цього рівня розвитку гуманних почуттів, як правило, характеризуються несприятливим статусом у колективі.

З метою довести, що виховання толерантності молодших школарів є невід'ємною частиною виховання толерантності поглядів, яким стало створення системи виховання толерантності поглядів, що вони сприяє вихованню основних рис толерантної поведінки учнів початкових класів. Актуальністю виховання є формування системи толерантної поведінки. Як підсумок реалізації системи виховання очікується такі результати:

- учень, що успішно взаємодіє в колективі;
- соціально-адаптивний учень.

На основі аналізу й узагальнення результатів експерименту було зроблено висновок про необхідність посилення уваги до питань виховання толерантності у учнів початкової школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Подальшого вивчення і розвитку потребують питання розвитку толерантної поведінки в учнів початкових класів; здійснення спеціальної підготовки вчителів, підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів з означенної проблеми.

Список використаної літератури:

1. Асломов А. Історична культура і педагогіка толерантності / А. Асломов // Меморіан. – №24. – С. 61 – 63.
2. Андрієвська В. В. Виховання толерантності у дітей як шлях до гуманізації суспільства / В. В. Андрієвська // Педагогіка толерантності. – 1997. – №1 – 2. – С. 112 – 113.
3. Грива О. Виховання толерантності в дітей та молоді / О. Грива // Психолог. – №21 – 22. – С. 5 – 6.
4. Койкова Е. І. Визначення поняття „толерантність“ у різних словникових джерелах / Е. І. Койкова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном“ 8 – 9 листопада 2007 р. – Горлівка, 2007. – С. 195 – 201.
5. Степанов П. Як виковать толерантність? / П. Степанов // Народна освіта, 2001. – № 9. – 2002. – С. 14 – 17.
6. Сольомія Л. І. Вчимося діалогу. Толерантність : обєднання й зусилля / Л. І. Сольомія // Сім'я і школа, 2001. – №11 – 12. – С. 36 – 40.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Н. В. МАЛІНОВСЬКА

Проблема розвитку мовлення дітей раннього віку набуває особливої актуальності у зв'язку з модернізацією дошкільної освіти, оновленням змісту, видоконанням форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого сплікування.

Ранній вік – найвідповідальніший період у житті дитини, оскільки в цей час закладається фундація майбутньої мовленнєвої особистості. Істотним нововпроведенням раннього віку є мовлення, яке розвивається з довоночами: вдосконалюється розуміння мовлення діростих (дитини) розуміння слів, фраз, аналізує мовлення дорослих) і формується власне активне мовлення дитини (інтенсивно зростає словник, з'являється граматичне оформлення речень, початки описової розповіді, самостійне мовлення набуває статусу регулятора поведінки).

Важливі місце в системі засобів мовленнєвого розвитку, навання й виховання дітей раннього віку посідає фольклор. Теоретичні і практичні пошуки в галузі мовленнєвого розвитку дітей раннього віку відображені в працях А. Богуш, К. Круглій, Г. Ляйміної, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлової, Т. Юртачкої та ін.

Вплив фольклору на мовну освіту дітей було розкрито в роботах видатних учених, педагогів, письменників (О. Духнович, С. Сквородіна, Г. Русова, І. Срезневський, С. Тихеєва, К. Ушинський, І. Франк та ін.).

Питання щодо використання творів українського фольклору в процесі навчання дітей рідної мови розглядалося й сучасними науковцями (А. Богуш, Н. Гавриш, В. Кононенко, Т. Котик, Н. Лисенко, Н. Лудан, М. Стельмахович, О. Трифонова та ін.).

Аналіз маліх фольклорних жанрів, засвідчив, що їм притаманна низка специфічних рис, які називчайно приваблюють дитину, а саме: невеликий обсяг тексту, доступність змісту, захоплюючий ігровий складет, використання художньо-зобразувальних засобів мови. Фольклорні твори відзначаються барвистістю, виразністю, ритмичністю, легкістю для затам ятовування. Отже, за своїм художньо-спеціфічними рисами фольклор може слугувати ефективним засобом розвитку мовлення дітей раннього віку.

Метод статті є висвітлені ефективні педагогічні умови розвитку мовлення дітей раннього віку засобами фольклору.

Фольклор – це народна творчість, в якій „художнє відображення дійсності відбувається у словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають світогляд трудачих мас і нерозривно пов’язані з іхнім життям та побутом“ [2, с. 61].

Поняття „дитячий фольклор“ увійшло до науки порівняно недавно. Проте новизна терміна не пов’язана з пізнім походженням цього виду фольклору. Дитячий фольклор – це сукупність зразків усної народної творчості, яка складається із класичних та сучасних фольклорних форм і функціонує у дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей [5].

Дитячий фольклор є поліфункциональним, тому він свідомо передається від дорослих дітям або засвоюється в дитячому середовищі стихійно.

За Г. Полковенком, жанровий поділ дитячого фольклору класифікується таким чином:

- зразки усної народної словесності, створені дорослими для дітей: колискові пісні, пестушки, утішки, чукаки, небилиці (перевертні), безкінечні казочки, скоромовки тощо;
- твори, які передали до дитячого фольклору із загального народнопоетичного набутку: казки, образові пісні (закинки, примовки, колядки, щедрівки, веснянки, гайви), загадки, приспівя, приказки тощо;

активне мовлення дітей, уძосконалюється дрібні моторики рук. Дітей започаткує до інсценування та драматизації, звучування, прослуховування забавлюнок у записах.

- зразки усної народної творчості, які виникають у дитячому середовищі: ігрові пісні, лічильки, жарті, драхнилки, мирилки, безконечники-„некінчукі“, кричалки та інші „віршовані галас“ [1, с. 226].

Читання, слухання, розигрування фольклорних творів, промовлення їх разом із дорослими збагачують словник, розвивають артикуляційний апарат, формують уміння усвідомлювати й відтворювати почути.

Малі фольклорні жанри використовуються вихователями у процесі роботи з художньою літературою і в повсякденному житті. Організовуючи роботу з дітьми щодо ознайомлення з різними жанрами фольклору, необхідно врахувати те, що фольклорний матеріал для дітей повинен бути доступним, зрозумілим, відповідати рівнів іхного розвитку. Відомо, що чим більше дитина знає різноманітних фольклорних текстів, тим глибше в ній розвинене мовлення. Завдання вихователя групи раннього віку – зацікавити дітей фольклорними творами, навчити розуміти їх зміст і повторювати за дорослими слова, фрази, тексти. Важливо якомога яскравіше начинко показати дітям фольклорний твір за допомогою картинок, іграшок, руїв, співів тощо [3].

Фольклорно-ігрові заняття з дітьми раннього віку – спеціфічна форма роботи, яка потребує від вихователя професійних знань і вмінь у сфері народного мистецтва. Педагог має навчитися володіти художнimi засобами (декларувати, співати, танцювати, грати на народних інструментах), тільки тоді буде реалізовано величезний педагогічний потенціал фольклорних творів.

Вихователь, який володіє фольклорним матеріалом, знає народні забавлянки, пісні, пестушки тощо, вміє ємоційно, відразу їх прочитати, швидко дослігає контакту з дітьми, успішніше приступає ім навички, пов’язані з рехмінними моментами, цікавіше організовує ігрову діяльність і стає активним учасником мовленнєвого розвитку дитини. Колискова – це перший поетичний твір, з яким зустрічається дитина вже в перші дні свого життя, вона чує його з вуст найближчої подруги – матері. Саме під впливом колискових пісень, які дослідники ще називають „материнськими“, у дитини викорується любов до природи, батьківщини, повага до старших. З раннього дитинства малюк живиться звуками рідної мови. Через пісню запам’ятовується фонетичній піччині, морфонологічні особливості, що пізніше допомагають людині перцептуувати підсумок і музичній чинності (або думок, пожана, не можна), уроки духовності, моральності, чесності, щемності (добре, погано, можна), шаноблагого ставлення до праці.

У дошкільному закладі доцільно використовувати не тільки народні колискові пісні, а й ті, що створені поетами та композиторами. Приваблює дітей, активує їхнє мовлення застосуванням пісні з елементами традиційних колискових новітніх елементів, персонажів (наприклад, казковихгероїв з дитячих мультифільмів), предметів з життя сучасної дитини аранжування пісні [4].

Започаткування дітей до співу колискових пісень під час проведення дидактичного аранжування пісні з лялькою допомагає розвинути силу голосу, чистоту його звучання і мелодичність мовлення. Позитивним є вплив співу на корекцію зайкання. У дітей зникає підвищена напруга дихальничних, голосових і артикуляційних м’язів.

Цікавою формою започаткування дітей раннього віку до національної культури є організація кутонка української святощі з маленькою копіскою, іграшкою, піснічкою – котом.

Забавлянки (утішки) суправду використовують перші руhi дитини. Це елементарні словесно-художні ігри дітей з пальчиками, руничками, ніжками, іграшками, різними предметами, мета яких – розвиток дрібних м’язів дитини, ознайомлення з трудовими процесами, побутом народу. Утішки та забавлянки є своєрідною формою емоційного сплікування діростиго з дитинною. Вік, на який припадають ці жанри фольклору, є сензитивним для мовленнєвого розвитку малюків.

У групах раннього віку найпозитивнішим для мовленнєвого розвитку малюків є розгортування забавлюнок індивідуально чи з двома-трьома дітьми, які супроводжуються наочністю й активною діяльністю дітей.

На початковому етапі роботи із забавлянками пісень – котом. У контакт з дорослим, викликати позитивні емоції, розвивати імпресівне мовлення та звуконаспівування. Використовують розповідання, спів забавлянок (сумисне і відбражене), розигрування їх змісту. Дітей започаткують до виконання дій з руцями рук, пальців. Спочатку дії пасивні (з допомогою дорослого), потім – пасивно-активні (під контролем педагога) і активні (самостійні).

У подальшій роботі із забавлянками необхідно збагачувати словниковий запас, розвивати акторизації, зауування, прослуховування забавлюнок у записах.

Окрему групу забавляючок становлять твори, які використовуються дорослими під час похитування, підкідання дитини на коліні або на нозі. У Центральному Україні та Глобережжі вони називаються "чукілаки" (або „гучілаки") від початкових слів багатьох з них – різноманітних пісень з розміщенням "чук-", "чукі-", "гучі-", інші звукоподібнання ("топ-", "а-та-та" тощо) також надають цим творам чіткого, енергійного ритму, який є характерною ознакою чукілаків. Іноді сам зміст забавляючок відтворює рух напріклад: "де, їде пан, пан на коніку сам, сам!".

Чукілаки мають форму коротесенької пісеньки чи виршиця, гумористичного, жартівливого змісту ігорової спримланості. Вони активують стиснутость слова та моторики дитини, супроводжуються не тільки видовидними рухами, а й розвивають мовленнєві здібності дітей.

Неважкочи на свою простоту, чукілаки мають етнографічне спрямовання, сприяють незваженнюму спілкуванню дітей (іх співають або проказують).

Пестушки – коротенькі пісеньки, якими дорослі забавлюють дітей у важківі для них моменти повсякденного життя: коли дитина прокидается вранці, коли її вмивають, розчесують, годують. Вони заохочують дитину до діяльності, підабродують, створюють піднесенний настрій [2].

Ді Ельконін в одній із своїх робіт зазначав, що ритм і ритм у ранньому віці основовою для запам'ятовування різних слів і словопостачення, упішок. Він стверджував, що при повторенні слів та фраз предметом спілкування дитини є не їх значення, а звуковий склад і ритмічна структура.

Запінники – короткі поетичні твори, в яких звукають звертання до природних явищ, стихій, об'єктів з метою вплинути на погоду, довкілля чи саму людину.

Найбільше закінчиков пов'язані з культовими образами землеробного циклу: до доду (шуб пішов чи припинився), до хмар, щоб розступилися, та ін. Okremу групу становлять закінчики із звертанням до комах, птахів, тварин.

До закінчиків подібні прямовики, які також використовуються, щоб „сприяти“ у якихось діях викликати природні явища, тобто теж є своєрдними замовляннями. Однак примовка не вказує на дію чи об'єкт, на який вона спрямована, а лише натякає на них окремими художніми образами чи звуковими асоціаціями.

Закінчики та прямовики включають, крім сповесного ряду, певні рухи, що є елементом іх ігрового оформлення. Ці руhi знаходять відгук в діяльній руходіві дітей. До них належать підскуки, конкретними образами, осіклими в них це майні життєві досвід.

Мирілки – це короткі виршовані твори, які говорять дітям на знак примирення, за призначенні вони протилежні до прозивалок і використовуються з метою відновлення товарицьких стосунків [2].

Невеликим розміром, добором дійових осіб, динамічністю, позднінням звуків рідної мови, слова, інтонацій та рухів, благородством повторенням всього твору або його окремих частин (кумулятивністю), діалогічністю, імпроявленням можливості, притаманної їм емоційності, оптимістичним характером малі фольклорні форми сприяють формуванню мовленнєвої особистості дітей.

Форми використання забавляючок, закінчиків, промовок, пісень різноманітні. Це залежить від віку, мовленнєвого розвитку дітей.

Для того, щоб фольклор став невід'ємною частиною мовленнєвого спілкування дітей раннього віку, необхідно створити відповідне розвивальне середовище. В інтер'єрі групи доцільно використовувати елементи українського фольклору: у роботі з дітьми використовують книжки-іграшки, книжки-картички, фігури персонажів відомих утішок, казок, різні види театрів, музичні інструменти, альбоми з утішками тощо.

У процесі дослідження було виявлено ефективні педагогічні умови розвитку мовлення дітей раннього віку засобами фольклорного закладу: райональне поєднання різних видів і типів занять, їх максимальна емоційна наскрінність; спрощення спрятливого розвивального середовища у групі.

Фольклор, використання його різноманітних жанрів є ефективним засобом та важливим чинником успішного навчання дітей українського мовлення. Колискові пісні, пестушки, мірілки, забавлянки, утішки, безкінечні казочки збагачують словник новими поняттями, граматичними конструкціями, виковують інтерес і любов до рідного слова. Фольклор відіграє важливу роль в означеній дітей з навколошнім світом та допомагає сформувати національно свідому

особистість із духовно-моральними й естетичними якостями. Подальшу роботу вбачаємо в розробці методики використання засобів народного фольклору з дітьми старшого дошкільного віку з метою розвитку мовлення.

Список використаної літератури:

1. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : [навч.посіб.] / А. М. Богуш. – К. : Видавничий дім „Слово“, 2009. – 344 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : [навч. пособ.] / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – 2-те вид., переробл. і допов. – К. : Вища школа, 2002. – 407 с.
3. Гавриш Н. Художнє слово і літерче мовлення / Н. Гавриш. – К. : Ред. загальнoped. газ., 2005. – 128 с.
4. Мацівець М. Не позбавай найменшого! Колискова в житті дитини / М. Мацівець, І. Газія // Дослідні відкриття. – 2005. – №3. – С. 18 – 19.
5. Рустак І. С. Український фольклор : [навч.посіб.] / І. С. Рустак. – К. : ВЦ „Академія“, 2010. – 304 с.

Н. В. МАЛІНОВСЬКА

© Зборник наукових праць Хмельницького національного університету «Україна», №1/2015

завданнями для самоаналізу та самоконтролю, в подальшому сприяє постійному динамічному оновленню методів і форм використання електронного підручника в навчальному процесі. Щодо сучасних комп’ютерних технологій, то особливу увагу слід приділяти вивченням процесів опрацювання даних в інформаційних системах, комунікаційних програм для роботи з файлами й доступу в Інтернет, мультимедійних технологій, технологій електронного документобудування [2, с. 129]. Важливо, щоб майбутній бухгалтер був обізнаним також із методами захисту документів у локальних мережах та системах комунікації централізоване управління даними, захистом даних під час їх передавання каналами зв'язку [1, с. 219].

Саме тому страймі впровадження сучасних інформаційних і комп’ютерних технологій у повсякденне життя суспільства послужило катализатором для розвитку інноваційних процесів в освіті, позаяк із введенням форм дистанційного навчання. Одна з умов реалізації завдань з якісної підготовки майбутніх бухгалтерів вимагаєм навчальними закладами є впровадження та широке використовувати комп’ютерні навчальні – це технологія, що другається на принципах відкритого навчання, сучасних телекомуникацій інформаційне освітіє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування [4, с. 18].

Основу навчального процесу при дистанційному навчанні складає цілеспрямовані і контролювана інтенсивна самостійна робота студента, корій може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, і можливість контакту з викладачем. Кохний викладань заслуговує вово, притаманній лому методології, але, як свідчить досвід, фахівці, підготовлені використанням у навчанні інформаційних технологій, інтерактивних методів, фахівці, підготовлені та інформаційних технологій навчання, стають більш успішними та досвідченими бухгалтерів, які не ніжкоють, зустрічаючись із нестандартними підходами проблемами.

Нинішні підходи інноваційні позаяк із застосуванням інтерактивних методів навчання, тобто інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент вічуває свою успішність, інтерактивну спроможність, стають більш упевненими та досвідченими бухгалтерів, які не ніжкоють, зустрічаючись із нестандартними підходами проблемами.

Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент вічуває свою успішність, інтерактивну спроможність, стають більш упевненими та досвідченими бухгалтерів, які не ніжкоють, зустрічаючись із нестандартними підходами проблемами.

Навчальна робота слухача залучається шляхом поєднання поетапної системи контролю і модульно-рейтингової технології навчання, що забезпечується не тільки спрямуванням студентів на фахову та професійну підготовку, але й відповідає принципам розвитку їхніх творчих здібностей і формування практичних навичок.

Використання ситуаційного підходу дає можливість студентам ефективно засвоїти методологічні та організаційні підходи щодо ведення обліку на підприємстві й, особливо важливо, дістать змогу зрозуміти комплексні організаційні підходи до побудови облікового процесу в цілому та виникнення його функцій окрім практичного підприємства щодо забезпечення виконання його функцій. З іншого боку, це дозволяється самому студенту оцінити ступінь своєї підготовки і власної здібності.

Інформаційний модель викладання облікових дисциплін можна розглядати як інновацію, що допомагає інегрерувати теоретичні, методологічні засади педагогічного процесу. Водночас усі складники цього процесу: цілі, зміст, діяльність студентів та викладачів, контроль і оцінювання навчальних результатів – зазнають певних змін. Процес викладання облікових дисциплін який згрутується на інформаційних технологіях, вимагає чіткої постановки цілей і контролю їх реалізації. Виділівши до вимог комп’ютерних програм спосіб досягнення іерархичного зурядження, методик, за допомогою яких будуть визначені цілі та які будуть реалізовані на певному етапі навчання у визначеній термін [5, с. 221].

На сьогоднішній питанням залишається ознаколення студентів із прикладними программи розробками, що стосуються автоматизації облікового процесу підприємства.

На нашу думку, навчання студентів краще здійснювати на прикладі комплексних систем автоматизації обліку, навчання студентів краще здійснювати на прикладі комплексних систем середнього типу (ІС:Підприємство, Парис-Підприємство). Саме ці системи забезпечують первинних документів, виконання облікових функцій, формування звітності. Вони на сьогодні найпоширеніші на підприємствах та в організаціях.

Вивчення студентами таких продуктів має бути розширено у кількісному відношенні. Необхідно збільшити коло програмних продуктів при викладанні матеріалу: відеофрагментами, тестами, практичними

A. РОМАНЮК

ВИКЛАДАННЯ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧASНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМП’ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Найважливішим завданням сьогодення у розбудові освіти України є запровадження навчального процесу у педагогічних технологіях навчального підручника в навчальному процесу у вищих навчальних закладах як підготовка та запровадження заняття з облікових дисциплін, їх методичного забезпеченням, організаційним методом, організаційних форм, ефективного організації навчального процесу. Особливі вимоги до запровадження нових технологій навчального процесу проявляються у диференціації навчання й можливості вибору майбутньої професії, змін форм і методів організаційно-комунікативної діяльності та підготовки та підатою, тонерантності й виконавництвом.

Питанням організації і проведення заняття з облікових дисциплін, їх методичного забезпечення присвячені роботи таких науковців, як: С.Івахненкова, В.Шкіра, А.Береза, Л.Чижевський, Л.Терещенко, І.Матіненко-Зубенко, К.Харіно, Т.Поясько, Г.Титorenko, В.Ситникова, М.Пушкарь, Ф.Бутинець, В.Гужви, О.Ільїнський, А.Завгородній та ін. Реалізати даніх наукових праць можуть бути використані лише як орієнтири при створенні методик викладання облікових дисциплін.

Однак слід зазначити, що багато теоретичних та особиво практичних проблем запровадження сучасних інформаційних технологій на методиці викладання облікових дисциплін потребують їх сучасної підальшого дослідження. Залишається невирішеною питання, які безпосередньо стосуються чіткого обґрунтування ефективного використання облікових дисциплін.

Мета даної статті – проаналізувати поточний стан і перспективні напрямки застосування інформаційних технологій при викладанні облікових дисциплін, розкрити доцільність інформаційних технологій в навчальному процесі, вивести до ступенів новітні методи і форми роботи, які сьогодні супільство диктують стаплістам нової генерації з урахуванням міжнародних облікових стандартів, інтернет визначило актуальність і привело до необхідності впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій у галузі освіти.

Упровадження інноваційних підходів, інформаційних систем і технологій у навчальному процесі є важливим складником для підготовки спеціалістів з обліку й аудиту, а викладачі також мають пам'ятати, що вони покликані довести до ступенів новітні методи і форми роботи, які сьогодні супільство диктують стаплістам нової генерації з урахуванням міжнародних облікових стандартів, правил та принципів [3, с. 219].

Інформаційну систему слід розглядати як сукупність організаційних і технічних засобів для подальшого збереження та опрацювання інформації з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Відбір та систематизація засобів інформаційних технологій, придатних для викладання облікових дисциплін, є окремим аспектом у підвищенні якості набуття знань студентами. Велике значення для викладання бухгалтерського обліку відігривають научні посібники, які позволяють викладачам, затрати якесь часу більш чітко подати певний матеріал, відокремити основне від другорядного, сконцентрувати увагу студентів на деталях, як за інших умов не були б опановані та зрозумілі [5, с. 238].

Використання електронних підручників не тільки заощадить час викладачеві під час підготовки до заняття, а й ефективно вплине на працевідатність студентів під час опрацювання теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань, роботи з допоміжним матеріалом, самостійного аналізу отриманих знань, допоможе досконалізувати очікувані результати у навчанні. Наочність відображені у зручних для користувача формах відхилені і прокладні даних обробки початкових і кінцевих результатів, відображення теоретичного і практичного матеріалу: відеофрагментами, тестами, практичними

не обмежувати кругозір майбутніх фахівців, навчитися функціонально порівняти продукти, ознайомитися із мокнивствами існуючого та перспективного програмного забезпечення, визначити напрямами їх використання у майбутній діяльності.

Таким чином, запровадження нових технологій у навчальному процесі є об'єктивним процесом, вектор якого визначається науково-технічним прогресом, інформатизацією і технологізацією супильства, а також особливостями різних складових систем освіти. Однією з найактуальніших форм роботи зі студентами є взаємодія з дистанційною навчанням, в основу якого покладено самостійну інтерактивну роботу студента зі спеціально розробленими навчальними матеріалами. Всі компоненти й методичні прийоми повинні бути зорієнтовані на те, щоб зробити навчання максимально зручним і ефективним. Таким чином, використання інформаційних і комп'ютерних технологій при викладанні облікових дисциплін дозволяє значно покращити рівень засвоєння матеріалу студентами і, відповідно, підвищити рівень їхніх знань, а вивчення та застосування спеціального програмного забезпечення щодо реалізації зазначених процесів є робочою силою й стануть тим, хто створить новий очевидний імідж навчального закладу.

УДК 371.32+82.06

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СУЧASNOGO УРОКУ UKRAЇNSЬKOЇ ЛІТЕРАТУРИ

В. І. ШУЛЬР

У час упровадження нових державних стандартів і навчальних програм важливо ще раз повернутися до однієї із форм організації педагогічного процесу – уроку. У контексті цього необхідно визнати, що відповідають означеним формам.

До основних категорій сучасного уроку української літератури включаємо поняття „структура”, „тип”, „вид”, „типологія”. Структура уроку є предметом вивчення дидактів (В. Бондар, Ю. Кондряєвський, М. Махмутов, В. Онищук, Н. Островерхова, С. Пальчевський, М. Погацник), методистів (Г. Бугайко, Ф. Бугайко, Н. Волошина, О. Мельник, В. Неділько, Є. Пасчинік, А. Ситченко, Г. Томанч).

Метод – завданнями статті є проаналізувати низку базових категорій сучасного уроку

української літератури (СУУП) з позицій системного підходу; подати структуру СУУП, запропонувати дві групи принципів побудови та стратегії типологізування сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури.

Урок, як педагогічна система, до своєї структури включає функціональні елементи із частинами/компонентами/міні-модулі блоку уроку і звязки й логічні відношення між ними. По-різноманітному дидактичні методи називають частини уроку, які є основою для побудови уроку як складної процесуальної та формальної і змістової системи. І, наприклад, розводить поняття „елемент” та „компонент” уроку: „компонент системи може бути будь-яка її частина, а елементом є тільки функціональна частина системи, тобто така, яка робить явний внесок у створення цілого, системи” [3, с. 263]. Погоджуємося також із твердженням В. Бондаря, що структуру уроку маємо розглядати з позицій системності, співвіднесеності зі структурою процесу навчання; він пропонує опис структури уроку розділити на три частини: атрибутивна, констатувальна, описова [1, с. 72].

Структура уроку літератури – це його форма, що не пасивна до змісту, цілісна динамічна конструкція; відкрита система, яка включає атрибутивну, констатувальну й описову частини; структуроутворювальною одиницею є педагогічна (едукативна) ситуація; система едукативних ситуацій, детермінована логікою процесу навчання і пізнання літератури як мистецтва слова; системний набір ситуацій запевняє від майстерності, креативності й індивідуальності вчителя літератури та можливостей класу, учнів-читачів, самого літературно-мистецького матеріалу.

Складовими частинами структури уроку літератури з позиції системного та технологічного підходів та співвіднесеності зі структурою процесу навчання є: **атрибутивна** (інформаційна картка уроку, тема уроку за програмою, тема уроку, мета літературної освіти, змістові лінії літературної освіти; компетенції учнів-читачів, очікувані (плановані) результати, тип і різновид уроку (заняття); теоретико-літературні поняття, літературно-мистецькі зв'язки, наочні засоби навчання, варіативне домашнє задання, література); **констатувальна** (план-орієнтир уроку з набором наявних погенетичних педагогічних (едукативних) ситуацій, передбій занятьта з розподілом його складових за хвилинами) й **описова** (модель уроку/ заняття з детальним описом актуальних (едукативних) ситуацій; місце роль суб'єктів у тій чи іншій ситуації; композиційні та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів, методичні ремарки тощо).

Форма уроку виявляється в його структурі, диктується набором едукативних ситуацій, літературно-мистецьким матеріалом тощо. Можемо запропонувати дві групи принципів його структурування.

Перша група – спирається дій суб'єктів уроку/заняття на етапі його моделювання. Скориставшися переписком принципів, які запропоновано Г. Томанч [8, с. 103 – 104], екстраполюємо їх на розроблення компетентнісно-діяльнісного уроку Української літератури (КДУЛ): **викладацький принцип** – планування дій співпраці суб'єктів до вивчення всього курсу української літератури з урахуванням змістових ліній літературної освіти та набору компетенцій з метою досягнення піанованого кінцевого результату, створення програмно-тематичного комплексу вивчення курсу літератури; **технологічний принцип** – конструктування вивчення літературної теми (ЛТ) її суб'єктами з метою створення моделі вивчення ЛТ сповесником і програми вивчення ЛТ ученем-читачем з

урахуванням рівнів професійно-фахової компетентності першого та літературної компетентності школярів у відповідності до гипотетично ідеальної моделі: **поетапний принцип** – структурування складних завдань, розв'язка уроку/заняття; компоненти: зачин: 1) чуттєво-естетичний компонент літературної освіти, 2) настановно-мотиваційний; **культурний**: 3) орієнтаційно-прогностичний, 4) змістово-популярний, 5) операційно-діяльнісний, 6) системно-узагальнювальний, 7) рефлексивно-популярний, 8) духовно-естетичний; відбір змістових пінк ЛО в поєднанні з набором компетенцій у відповідності до мети уроку та конструювання педагогічних (едукативних) ситуацій для розв'язання літературно-мистецьких завдань читацької діяльності учнів; **ситуативний принцип** – пінчук, динамічне, узгоджування коміковання педагогічних (едукативних) компетентності вчителя та літературної, учнів-читачів; продумування внутрішньої логіки розвитку учнівської думки й їх емоційної сфери; орієнтування на розв'язання літературно-мистецьких завдань тієї чи іншої ситуації, не руйнуючи форми і змісту художнього твору; **сюжетний принцип** – конструювання моделей КДУП для драматургічно-естетичного забагачення його субективів; **споживачний принцип** – забезпечуючи духовно-естетичне зображення педагогічними практиками, з урахуванням дидактичних особливостей та специфіки літератури як мистецтва слова, розуміючи, що формат уроку/заняття задає літературознавчий матеріал (художній твір, літературознавчі поняття тощо) і вибудовується як педагогічне дійство співпраці її субективів: зачин, кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань, розв'язка уроку/заняття.

Друга група вчених є результатом реалізації моделі компетентно-діяльнісного уроку української літератури її субективами незалежно від ситуації і обставин. Принципи навчання діяльності через здатність субективів літературної освіти ставити мету перед собою читацькою (фаховою) діяльністю, діяти колективно й самостійно, переходити від соціально-спільній до самостійно-внутрішньої діяльності, вміти залісновати контроль, оцінювати (самовзаемно) свою чи чужу літературно-мистецьку діяльність і досягнення, вносити корективи; принцип кардинального переходу від діяльності субективів літературної освіти в навчально-професійній ситуації до діяльності в життєвій/фаховій ситуації, від книжкових моделей до реалій життя; принцип адекватної соціалізації конкретної субекти літературної освіти до нових умів, нестандартних ситуацій; принцип співпраці в команді та оптимального переходу субективів від колективної, групової до самостійної виконання навчання навчальних і літературно-мистецьких завдань (у зоні найближчого розвитку) з виробленням читацько-фахового продукту; принцип опори на попередній спонтанний розвиток, навчальний та „життєвий“ досвід субективів літературної освіти у вирішенні завдань учніми-читачами або професійно-фахових – учителям літератури; креативний принцип, або принцип формування потреби до творчого виконання навчальних і літературно-мистецьких завдань учніми-читачем та професійно-фаховим учителем літератури, наявуття навичок творчості кожним, а не тільки техніки іх використання, принцип, що забезпечує кожного субекта літературної освіти вибір, прийняті навчального навбору знань, умінь і навичок, зробити самостійно нести відповідальність.

Побудова науково обґрунтованої класифікації уроку є передмовою успішної розробки теорії уроку і його практичного застосування. Це дозволить змінити проникнути в сущності уроку як дидактично-методичної категорії, дослідити його істоту сторони. Серед багаторізантності варіантів уроків можна виділити певні типи. Правильне виділення типів уроків допоможе чіткіше класифікувати їх за змістом чи об єднанням певних властивостей, які відповідають змісту уроку та практики розроблення уроків. Тип – це така модель уроку літератури, який властиві спільні ознаки, вона відповідає певній групі умогу до його змісту та форми, враховує дидактичні закони і відбуває спеціфіку предмета, як мистецтва слова. Відповідно, типологія уроків літератури – класифікація уроків, яка враховує найстотніші структурні й функціональні особливості літератури, викоремлює, порівняє і узагальнює дидактичні ознаки уроку загалом. Типологія уроків літератури запечетить від ряду факторів: цільової

орієнтації літературної освіти в базовій школі, профільного напряму старшої школи, особливостей та умов сприяння літературному матеріалу, спеціалісти художнього твору, літературного розвитку школярів, використання літературного матеріалу тощо. Для характеристики типу уроку використовується поняття „вид уроку“, який знаходитьться в його межах (Н. Волошина [4], І. Кучеренко [2], В. Неділько [5]) і визначається основним дидактичним завданням. Наприклад, урок позакласного читання – тип, отримавши як вид, форма – екскурсия за книжковою виставкою.

У педагогіці та методиці немає єдиного типологічного уроку. Під час систематизації уроків за основу автори брали різні ознаки уроку. Уроки класифікували, виходячи із методом навчання, із способом організації навчальної діяльності учнів, із змісту й способом проведення уроку, із дидактичної мети, із основних станів навчального процесу.

Подальше засвідчує, що єдиного загальновизнаної класифікації уроків літератури теж не існує, а спостерігаються різні підходи до їх поділу. Простежується доцільніння класичного дидактичного варіанта розподілу уроків літератури за типами та видами (Н. Волошина, В. Неділько, С. Гаспічник), Маємо наголосити, що навчані вчени в тому чи іншому варіанті акцентують увагу на вирахованій специфіці навчальної предмета – літературі. Наприклад, В. Неділько додає, типи уроків вираховують особливості навчального предмета: урок-бесіда з позакласного читання, урок написання твору [5, с. 79, 90 – 91]; Н. Волошина хоч і не піде чіткої класифікації уроків літератури, але до колективної праці вводить 3 родій, де означує види літературних занять, які відбивають специфіку предмета [4].

Друга група вчених є прихильниками представлення типів уроків із урахуванням специфічних особливостей навчального предмета літератури як мистецтва слова (М. Миценко, М. Якименко, М. Кудряшов, В. Неділько, Е. Помонос, Б. Степанішин, Г. Токман). Третя група методистів класифікаторів уроків літератури вибудовує у відповідності до домінантних методів і прийомів діяльності субективів уроку літератури (К. Ходосов (1960), І. Соболев (1963), М. Силкін (1978)). Для четвертої групи науковців засадничими є специфічними особливостями уроку літератури як мистецтва слова, об'єктиву небохідності урахування практики, характеру літературно-мистецького матеріалу, жанрових особливостей літературних творів (М. Миценко (1953), М. Якименко (1958), М. Силкін (1978), В. Неділько (1978), М. Кудряшов (1981), Е. Помонос (1983), Н. Волошина (1988), Б. Степанішин (1995), Л. Мірошничний (2000), С. Пультер, А. Лісовський (2000), Г. Токман (2006), Ф. Штеїнбуб (2003), О. Куцевол (2006), В. Шульєр (2004, 2006, 2008–2012). П'ята група вченів, не подаючи класифікації уроків літератури як такої, орієнтується на те, що урок вивчення художнього твору, наприклад, за видами, може бути різного спрямування. Концепція в основі розгляду того чи іншого твору або якою технологією послуговується іменується практик у співпраці з учнями (філософсько-ідеаційний (Ю. Бондаренко), колаборативний (А. Градовський), інтерактивний (В. Ущенко), контекстне вивчення практика багатша за неї. Ураховуючи Україні, переможці Всеукраїнського конкурсу „Вчитель року“ [6; 9], в основу класифікації типів і видів, композиції та змістового наповнення уроку літератури в класах основної і старшої школи ми включили концепцію підходів вчених, методистів та практиків автора. Державні експерти запропонованого розроблення автором і були захищені в 2004 році та, за нашим переконанням, в результаті апробування, доповнення ізмін, засвідчили своє життєздатність [12].

Типологія уроків як важливі дидактична категорія в складі системі педагогічного процесу потребує вибудови. Відсутність точної і продуманої класифікації типів уроку перешкоджає підвищенню ефективності практичної діяльності субективів літературної освіти. Шляхи вибудови типологій можуть бути різними.

Один із простих підходів – переделок уроків, які існують із наступним обєднанням за будь-якою вивчененою ознакою. Наприклад, І. Казанцев, втасне, і пропонує таку типологію уроків: за змістом і способом проведення. Другий підхід, передбачає виявлення особливостей процесу навчання, його складових частин і на цій основі розроблення відповідної класифікації: С. Іванов. Третій підхід розвивається в логіці попереднього з наступною розробленням уроків. Г. Токман, Б. Есліов, С. Гаспічник називають асоціативно-констатувальними.

Звичайно, названі класифікації зігралі свою роль у теорії практиків навчання, але мають свої недоліки та слабкі місця. Кожна з них більше тіжкі до констатації ознак, які характерні для будь-якого

типу уроку, не враховуючи функціональних ролей кожного з ознак. Перший недолік породжує наступний: не виведено, як та чи інша сонака впливав на побудову та проведення уроку, визначаючи роль кожного суб'єкта педагогічного процесу (учителя, учнів). Наприклад, класифікації організації на уроки вивчення нового матеріалу, закінченням янин і т. п. не розкриває характеристики організації організації. Класифікація має відповісти специфіку предмета і методичному освіті.

В основі типологічної класифікації, окрім описується та констатувальності, має бути означений спосіб організації самого уроку, цілеспрямованості дій його суб'єктів, специфіка предмета літератури як мистецтва слова та літературозданчий матеріал, який вивчається.

З цим принципом виходила настінна, структурно-утворювальна, стратегія типологізації уроку або, заняття, що враховує позиції різних учених: А. Бударного, В. Бондаря, І. Маладріїка, Н. Мойсеєв, А. Мельник, М. Поташника.

Типологізація уроків літератури включає взаємозв'язок типу уроку з системою навчальних цілей літературної освіти, ситуаційно-місцевими, їх видовими формами та різновидами. Часовий фактор також може впливати на видовиму форму – тип/виду ситуації. Тому погоджуємося з позицією М. Поташника і приймаємо до дії вибудуваний панцирьок щодо вибору типу сучасного уроку: „мета уроку → тип уроку → структура уроку → вибрана часу на різних етапах уроку” [7, с. 25]. Структурно-утворювальна типологія, на наш погляд, має значення як теоретичну, так і практичну. Компетентисно-діяльнісні уроки літератури складаються з різної кількості структурних одиниць, мають різне функціональне призначення. Основні типи уроків (простий і складний – за А. Бударним), співідносяться з типами їх видовими педагогічними (едукативними) ситуаціями. Типи ситуацій (однорідні і неоднорідні), потенційні (або реальні), види ситуацій (намін іх визначено як монодія (монодія) – „навчання мене будь-ким (‘чи’им) – екстрадія; само-ситуація (самодія) – „навчання самого себе” – інтеродія; взаємо-ситуація (взаємодія) – „навчанням мною будь-кого” – інтеродія; між-ситуація (міждія) – „навчаемося у взаємодії” – інтередія) запежать від того, які цільові завдання вирішують/виконують/суб'єкти літературної освіти, які є поетичним, або активним її учасником. Ул. → Уч. → Ц3_л – Уч. → Ц3_л – О_{л-мі} ↔ Ул. Назване узгоджується з моделями автора щодо інформаційних потоків у системі літературної освіти школи та дидактичними засобами навчально-виховного процесу.

Роль конкретного суб'єкта структурно-утворювальної стратегії літературної освіти на компетентисно-діяльнісніх уроках представлена в такий спосіб:

1. S_{л-мі} → О_{л-мі} → S_{л-ч} – інформативно-пояснювальна роль учителя, який передає/доносить складання літературно-місцеву інформацію до учнів-читачів, які здебільшого є пасивними сприймачами.

2. S_л – О_{л-мі} ← S_{л-ч} – учень-читач заданий самостійно виконати навчальні і цільові літературно-місцеві завдання здобуваючи та опираючись на обсягнувочі інформацію, працюючи з художнім твором або виконуючи аналіз художніх пристроїв твору, де вчитель віддистанціюється, принаймні може надати необхідну консультацію чи допомогу.

3. S_{л-мі} → О_{л-мі} ← S_{л-ч} – суб'єкти літературної освіти можуть легко вступити в діалог, у вирішення проблем художнього твору, обмінятися думками та подискутувати з приводу одержаної літературно-місцевої інформації, репрезентуючи своє власне інтерпретацію образу, підстежуючи членами художнього твору, запроноювати орієнтовані авторські зміни текста за прочитаним художнім твором тощо.

4. ← S_{л-л} ↔ О_{л-мі} ↔ S_{л-ч} – співпраця/взаємодія суб'єктів/об'єктів літературної освіти в різних форматах діяльності, із використанням різних режимових потоків літературно-місцевої інформації: вступати в стосунки один із одним як внутрішньому режими, так і з виходом у зовнішнє середовище через Інтернет для посилення активно-діяльнісної місцевих завдань, для напогодження інтерактивітету як із літературно-місцевими об'єктами, так і з носіям/авторами/необхідної інформації; суб'єкти літературної освіти діють як партнери.

5. Ул. – учитель літератури У – ч – учень-читач, Ц3_л – цільові літературно-місцеві завдання, О_{л-мі} – об'єкт літературно-місцевої інформації.

Ці уроки визначаються в залежності від системи цілей літературної освіти: розмежовуються за

характером поєднання неоднорідних і однорідних педагогічних (eduкативних) ситуацій; вид КДУЛ відповідає в залежності від основного дидактичного завдання, навчальної і літературно-місцевої діяльності учнів-читачів, стилі керівництва їх пізнавальною діяльністю; вид КДУЛ пов'язаний з едукативними ситуаціями, в яких буде організовано читальку діяльність учнів для виконання цільових завдань літературної освіти.

Якщо вчитель визначив для себе, що основне дидактико-методичне завдання – знайомство з новим матеріалом, то такий урок буде структурно простим, і належить призначити для реалізації

навального завдання буде моделювання відповідних ситуацій, які на планувальному етапі будуть потенційними, а потім відбудеться їх перехід в актуальні, запукаючи необхідні дидактико-методичні засоби (методи, прийоми, способи, етапи, режими створення).

Учителю розточиться вивчати з учнями новий курс літератури в 5 чи 10 класів або літературну схему вивчення літературно-місцевого матеріалу, цього вимагає 112-бальна система оцінювання літературних досвідів. Тоді такий урок буде структурно простим: або вивчайтесь вступна тема, або зроблено опіяд, що й як розліагатиметься упродовж цілого року і на який прогнозованій результат заможе вийти «кожен суб'єкт літературної освіти з наявністю одного-двох цільових завдань (Ц3_л, ЛО). Наївільніші призначенні тут може бути вид уроку за однією (двох) однорідною (-ми) ситуацією (-ми) (екстрадія). Ви, звичайно, повинен узгоджуватися з педагогічними ситуаціями, набором змістових ліній літературної освіти та моделью компетентного читача-випускника, відповідати рівнів професіональному вчителя літератури й мистецтвами завдань: знайомство з життєвими фактами письменника; історія створення повісті; робота настадіонно-мотиваторичний, увіймливий, який це тема про весь курс літератури, або вступний, коли, наприклад, вивчатиметься творчість поетів-романтиків, де буде зроблено загальну характеристику, визначену наразідом однорідною (-ми) ситуацією (-ми) (екстрадія). Ви, звичайно, повинен узгоджуватися з фоновою знаністю або контекстного знарядства й підтримати його використанням.

Ін. Учитель вивчатиме тему „Михайлі Коцюбинській, „Тіні забутих предків“. Цей урок – структурно складний (успіхове, діяльна, цільова) – передбачає декілька цільових літературно-місцевих завдань: знайомство з життєвими фактами письменника; історія створення повісті; робота зі змістом твору; аналіз тексту або літературних персонажів; розгляд теоретико-літературних понять „новела, імпресіонізм“.

Усе це орієнтується на змістовим, змістовими лініями літературної освіти, набором компетенцій, рівнем досягнень учнів-читачів тоді. Такий урок за дидактичною класифікацією – урок вивчення нового матеріалу або урок вивчення художнього твору.

Структурно-устроювальна структура типологічного уроку дозволяє поднати різні класифікації, але по-своєму розставляє акценти в діяльності суб'єктів, робить їх цілеспрямованими, чи то структурованими, узгодженими, зорієнтованими на діяльність конкретного суб'єкта в досягненні ситуації, як узгоджується з метою, завданнями, змістовими лініями літературної освіти, набором компетенцій, рівнем досягнень учнів-читачів тощо. Такий урок за програмно-місцевою класифікацією – урок викорянюється з післяваженням на викорянення художнього твору.

Собственість такого уроку обумовлюється наявністю підсвітленої ситуації (Ц3_л), але по-своєму розставляє акценти в діяльності суб'єктів, робить їх цілеспрямованими, чи то структурованими, узгодженими, зорієнтованими на діяльність конкретного суб'єкта в досягненні підтриманого результату.

Дидактична класифікація, як свідчить етапи підготовки до уроку, викорянюється з конструктивної освіти (Ц3_л) і страгетичної системи навчальних цілей (складні) типу уроків. Також не враховано наявністю художнього твору.

Особливість такого підходу полягає в трансформації післяваження на викорянення художнього твору, яким відбувається з післяваженням (Ц3_л) ситуацією (-ми), і головне – в системі навчальних цілей для кожного суб'єкта літературної освіти.

Наступна стратегія типологізації сучасного уроку – діяльнісно-цільова. Такий підхід органічно експланопоєстиє як стратегію до компетентисно-діяльнісного уроку літератури. Особливість даної стратегії в тому, що дій суб'єктів, сучасної компетентисно-діяльнісного уроку української літератури (читача-словесника, учнів-читачів) узгоржено, зорієнтовані, керовані, особистісно зорієнтовані на вирішення тактичних цільових завдань (Ц3_л) в цілому.

Особливість такого підходу полягає в трансформації післяваження на викорянення художнього твору, яким відбувається з післяваженням (Ц3_л) ситуацією (-ми), і головне – в системі навчальних цілей (складні) типу уроків. Також не враховано наявністю художнього твору.

Очевидно, що учитель разробляє програмно-тематичне планування (в ідеалі – програмно-тематичний комплекс вивчення курсу літератури).

Такий підхід, передбачає конструктивну модель вивчення літературної освіти до конкретної ситуації.

Літературний урок – це вимірювання, яким відбувається з післяваженням (Ц3_л) ситуацією (-ми), але по-своєму розставляє акценти в діяльності суб'єктів, робить їх цілеспрямованими, чи то структурованими, узгодженими, зорієнтованими на діяльність конкретного суб'єкта в досягненні підтриманого результату.

Літературно-місцева освіта (СНЦЛ) в цілому.

В. І. ШУЛЬГЯР

© Збірник наукових праць Хмельницького національного педагогічного університету «Україна», №1/2015

Запропоновані діяльнісно-цільові схеми розроблені для того, щоб наочно представити організацію взаємодії

пізнавальної діяльності учнів-читачів і професійно-фахової вчителя літератури у відповідній системі педагогічних (едукативних) ситуацій компетентнісно-діяльнісного уроку літератури. Даною моделлю не є остаточного всебохопного, лише як варіант.

Означені елементи системи компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури (КДУУЛ) не є фіксовано статими назавжди: їмовірним є факт, що додаткові теоретичні та емпіричні дані можуть внести зміни, модель буде доповнюватися елементами, у відповідності до нових стратегічних і тактичних поглядів дослідників. Погання зв'язків елементів уроку в математичних виразах, що передаєас системний підхід, не було метою автора. Це не настільки важливо для педагогічних (гуманітарних) явищ. Відмовившись від кількісного аналізу, на етапі якісно-описового рівня моделі та під час дослідно-експериментальної перевірки, перевідчилися в тому, що вона може слугувати основою для впорядкування дій суб'єктів КДУУЛ, програми вивчення пітературної теми учнями-читачами та їх реалізації в конкретних ситуаціях.

Модель наочно демонструє реальне розташування елементів співпраці суб'єктів, принципи взаємодії компонентів процесу навчання-учіння на КДУУЛ, які розташовані в першій поєднаності зі звільненою описом, чи то можна вистежити дії учнів-читачів, для досягнення свого результату – бути компетентним читачем (КЧ), та вчителя літератури, який у фасилітативному просторі здійснє організацію пізанавчальної діяльності школярів, урахувочи його траєкторію розвитку, можливі лінії співпраці/взаємодії як оптимальної ефективності.

Запропонованій підхід до моделізації уроку літератури не є вичерпним, додаткові теоретичні та емпіричні дані можуть привести до певних змін моделі такого заняття. Наприклад, профільна диференціація урок літератури в старший школі: індивідуальна освіта в умовах загальноосвітнього закладу з дітьми з обмеженими можливостями; навчання в дистанційному форматі та структура такого типу уроків і занять; урок заняття з літературі в просторі Г-технології.

Список використаної літератури:

1. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар – К. : Либиль, 2005. – 264 с.
2. Кутєренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : [Монографія] / Ірина Кутєренко. – Умань : ФОП «Хотий О.», 2014. – 410 с.
3. Малатій І. В. Дидактика : [наук. посіб.] / І. В. Малатій. – К. : Кондор, 2009. – 406 с.
4. Нагірка Н. І. Волошиновий метод : метод. посб. / Н. І. Волошиновий. – Народ.-метод. посб. / за ред. Д.ра пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. І. Волошиної]. – К. : Левант, 2002. – 344 с.
5. Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі / В. Я. Неділько. – К.: Вища школа, 1978. – 248 с.
6. Першіни Всеукраїнського конкурсу „Учитель року – 2005“.. – Чернівці : Букрек, 2005. – 320 с.
7. Погашник М. М. Треборання к сучасному уроку : методичне пособіє / М. М. Погашник. – Центр педагогічного образовання, 2007. – 271 с.
8. Томань Г. Л. Методика начинання української літератури в середній школі : підручник / Г. Л. Томань. – К. : Академія, 2012. – 312 с.
9. Уроки української літератури. Учитель року – 2005 / упоряд. : Е. І. Науменко, О. М. Чайло. – Х. : Основа, 2005. – 288 с.
10. Шульяр В. І. Сучасний урок української літератури : [Монографія] / В. І. Шульяр. – Миколаїв : Ініон, 2014. – 553 с.
11. Шульяр В. І. Сучасний урок української літератури : теорія, методика, технологія : [Монографія] / В. І. Шульяр. – Миколаїв : Ініон, 2012. – 876 с.
12. Шульяр В. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : [Практико-орієнтована монографія] / В. Шульяр. – за ред. чл.-кор. АПН України, д-ра пед. наук, проф. Н. Й. Волошиної. – Миколаїв : ім. П. Могили, 2006. – 96 с.

ДИТИНОЦЕНТРИЧНА КОНЦЕПЦІЯ СІМЕЙНОГО ВІХОВАННЯ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. О. СУХОМИЛНЬСЬКОГО

С. І. ЯКИМЕНКО

Учіння про сім'ю є змістовою константою багатоаспектної теоретико-практичної спадщини В. Сухомлинського, вивчення якої набуло особливої актуальності на сучасному етапі розвитку історико-педагогічної науки. Звертаючись до проблем сімейного віховання, пряма та опосередкована розвідка-дослідження його окремі аспекти, вченій був глибоко переконаний у потенційній силі виховного впливу родини, скерувавши усю діяльність на угодженні виховних цілей дій сім'ї та школи. Вперше в радянській педагогіці, після довгої перерви, він обґрунтував дитиноцентричну концепцію сімейного віховання, яка базується на глибокому психологічному аналізі сімейних взаємовідносин, принципах гуманізму, визнанні дитини відносно цінності, отриманій місце сім'ї в цілісному процесі формування особистості; розробив і перевірив на практиці дією співідівлі сім'ї та школи в віхованні дітей тощо. Іого наукові напрацювання, практичний досвід, були, є будуть базовими для подальшого розвитку теорії та практики віховання дітей у сім'ї діяльність змогу проникнути в їх сущність, оцінити новаторство ідеї, співзвучність їх викликам сучасності.

В. Сухомлинський теоретично обґрунтував і доклав зусил儿 до практичного втілення в життя дитиноцентричної концепції сімейного віховання, що являє систему закономірностей, поглядів, ідей, які розширяють і поглинюють теорію та практику віховання дітей у сім'ї. Основне місце в її реалізації належить батькам, іншим членам родини, громаді. Як першооснова віховання В. Сухомлинський, сим'я здійснює найбільший вплив на розвиток особистості та суспільства. Успіху в посіданні обіцянок властив, які недобчинювали, інколи інгерували роль і значення сімейного віховання в цілісному процесі становлення особистості, педагог висував власну тонку зору: відмовиться від безперспективних планів і штучних експериментів та повною мірою використовував віхованчий потенціал сім'ї як фактора формування країнської особистічної серії і розлути пишеться наймудріша, найскладніша і в той же час найпростіша... сторінка книжі, яку ми всі називаємо супільним віхованням" [6, с. 129].

Мета – вивчення пракції й досвіду педагога й батька дас змогу досліджувати погляди В. Сухомлинського на сім'ю та систему віховання в ній, перевонуватися цілісності дитиноцентричності концепції сімейного віховання. Доводити, що основних системоутворюючих компонентів належать: дитиноцентризм, принцип природовідповідності, народності, гуманізму, соціалізації тощо.

Дитиноцентризм В. Сухомлинський розглядає на основі антропологічного підходу, який був визначений і обґрунтований ще К. Ушинським, а потім розвинений П. Лестягтом, Г. Каптеревим. Свідченням антропологічного підходу до віховання особистості є те, що в центр своїх наукових підходів він уважав у забезпеченні успішності природного розвитку дитини в колхому з означеннях напрямів, а головне – індивідуальних здійснностей та інтересів. На його думку, дитина може реалізувати свої можливості, досягти бажаної мети, задяг чого вона має пройти складний шлях біологічного, психічного, соціального, суспільного розвитку та становлення. Переставати дитині центральним підходом він убачив у залежності від відповідності дитини на внутрішньому світу особистості, адже формування її мотивів, потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій прямо залежить від впливу сімейного середовища. зусиль батьків і кожний дитині її „індивідуальну людську неповторність" [2, с. 284].

Причина природовідповідності. Природовідповідність пронизана вся творча спадщина В. Сухомлинського. Він розглядає не дитину взагалі, а дитину конкретного віку, статі, соціального статусу, природних здійснностей певної спадковості й пише за такого підхід вибудовує систему педагогічних впливів на неї. Вченій викримлює особливості етапів становлення дошкільника, школяра, підлітка, юнака та дівчини. Здіно з цим, батьки мають враховувати внутрішню природу

дитини та вести її природним шляхом розвитку. І в цьому процесі дорослішання сім'я поєднує спочатку головне місце («Серце віддаю дітям») [9], потім стосунки в сім'ї стають партнерськими, рівними („Народження громадини“) [8] і в юності – це поради дітям, що вже стали дорослими („Лист до чи сина“ „Лист до чи сина“) [3; 4].

Через принцип народності В. Сухомлинський конкретизував своє розуміння суспільної національно-культурної обумовленості процесу виховання дітей у сім'ї. Він виходив із того, що сім'я в історичному розвитку суспільства була основою інституту становлення педагогічного досвіду народу, його виховних норм, традицій і цінностей. Із цим принципом учений безпосередньо пов'язував завдання морального виховання. У статті „Моральний цінності сім'ї“ обґрутував, що „найголовніше моральне благаство сім'ї – це сімейні взаємовідносини“ [7, с. 440].

Він розглядав швидше не сім'ю, а родину – крім батька й матері – дідуся і бабусю, праbabусом, інших близьких родичів, що було екстраполяцією ідеї народності педагогіки в сімейне виховання. Педагог глибоко уважав, що педагоги, що виховують, є основою національного виховання дітей. Вони залежаються з дитинством в сім'ї й ніколи не втрачають своєї важливості. Отже, суть народності у вихованні В. Сухомлинський убачував у тому, щоб із перших днів народження в сімейної середовищі формувалися в дітей „уявлення про красу загальноподібні, національні, сімейні цінності, зреально, все те, що ми називамо менталітетом народу“ [нац] [2, с. 93].

Принцип гуманізму був стрижнем педагогіки В. Сухомлинського взагалі та його сімейної педагогіки зокрема. У неєвропейному творчому пошуку він продовжив в розвинутій гуманістичні ідеї своїх попередників: Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Г. Сковороди, К. Ушинського та ін.

Гуманізм В. Сухомлинського – це любов до кожного дитини, неуспішної, важкої, невстигачою, проблемної в усіх обставинах і ситуаціях. Та головне – він так наполагається на батьків, і цого ж принципія неукільно дотримувався й сам. Тому на питання, що в його житті було найтолковішим, без вагань відповідав: „Любов до дітей“ [9, с. 7]. Гуманістичні ідеї В. Сухомлинського системно виклав у „Етапах про комуністичне виховання“ (1967 р.); ще діവа по дитячої особистості, врахування інтересів, захоплення у дитячому колективі, а не безперечний вплив колективу на особистість, виховання без покарань, провідання ролі слова та особистини приклад виховання дітей дитини. Ці погляди В. Сухомлинського на виховання викликали обурення в буку офіційної педагогіки, про що груповоно ідея в укладаний О. Сухомлинською праці „Інтиди“ о В. А. Сухомлинському.

Ці „ідеї“ безпосередньо – стосуються й сімейної педагогіки, зокрема обґрутування

В. Сухомлинським провідного чинника виховання дітей у сім'ї – батьківської любові до дитини. На питання: „Якovo вона має бути?“, спираючись на досвід своїх попередників, результати власних наукових напрацювань і благорічної роботи з батьками, він видовплює: „Батьківська любов повинна бути такого, що у дитини пребуджується сердце до наївного світу, до всього, що створює людину, і, сполучаючи на досвід своїх попередників, він звичайно, передусім до самого „людини““ [6, с. 117].

В. Сухомлинський уважав, що сім'я є виховним середовищем за умови, якщо вона пробуджує в діячіх людяність.

Такі погляди особливо значими в наш час, коли в зв'язку зі змінами соціально-економічного життя в Україні, погріденням матеріального добробуту багатьох сімей, наявністю політичних засадах сім'ї стоять актуально і гостро.

Граніці соціалізації. Батьківська сім'я – перший інститут соціалізації дитини. В. Сухомлинський, як і всі його попередники – К. Ушинський, П. Каптерев та ін., розглядав сім'ю як провідний соціальний інститут. Соціалізація дитини в сім'ї, на її батьків, сприяє активному входженню дитини в суспільство. У ній (сім'ї) вона, засвоює перший соціальний досвід.

В. Сухомлинський визначав соціалізацію як притулччя до суспільства, виходячи з того, що „з першого поджуху свого життя вона (дитина) – істота суспільства сутність вивільяється в її відносинах, стосунках, взаємосинях із іншими людьми (з перших днів народження в сім'ї)“ [5, с. 448]. Цим В. Сухомлинський підроблює, що виховання дітей у сім'ї – це соціалізація їх саме від сім'ї занепітіть, якож в сім'ї вийде дитина.

Зазначаємо, що як одну зі складових соціалізації дитини В. Сухомлинський визначає самовиховання, якому надає особливого значення, підкреслює, що самовиховання відіграє велику роль у житті кожної людини. Сім'ю він розглядав як початкову ланку поступового переходу підростаючої людини від стану підпорядкування дорослим членам сім'ї до появи та розвитку потреби в самоактивності та самовихованні. Сім'я, за В. Сухомлинським, є основою розвитку й формування

дитини, до якої потім приєднуються школа, інші виховні інституції, в яких і відбувається процес становлення особистості, її соціалізації.

Були реалізовані в конкретних складових об'єктів педагогічної концепції сімейного виховання. Зокрема, нами використано такі її складові: соціалізація дитини в сім'ї; виховання громадяниня. Зокрема, духовної єдності поколінь, урахування потреб інтересів дітей у сім'ї; становлення та розвиток культури почуттям взаємної; формування розумних потреб та бажань тощо.

Відтак, об'єктивною дитиноцентричною концепцією сімейного виховання, В. Сухомлинський науково обґрутував її мету і завдання, принципи, цілі, умови, форми та методи її успішної реалізації. Іого думки проинктії переважною мірою – виховання дітей у сім'ї, яким вважав, що дитячий світ – це світ природи, промадянського, трудового та естетичного розвитку дитини.

Теоретичні, методичні й організаційні новації В. Сухомлинського вилепедили свій час і у умовах сьогоднішніх ступенів освіти, на якій має розвиватися теорія та практика виховання дітей у сім'ї. Особливий. Діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про гарне й погане, у них свої критерії краси, у них наявні свій вимір часу в дитинстві, день дається роком, а рік – вічністю. Щоб мати доступ у цей кожковий папац, ім'я якому дитинство, педагог повинен перевійти від істоти до духу, до доступу мура відповідно до підлюдо-дитинного.

Василь Сухомлинський надавав великого значення сім'ї у вихованні дитини, прикладу батьківської виховання в дітей побої і побагати, дитини починає пізнавати світ з матері та батька. Таким чином ми погоджуємося з В. О. Сухомлинським, який вважав, що дитячий світ – це світ особливий. Діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про гарне й погане, у них свої критерії краси, у них наявні свій вимір часу в дитинстві, день дається роком, а рік – вічністю. Щоб мати доступ у цей кожковий папац, ім'я якому дитинство, педагог повинен перевійти від істоти до духу, до доступу мура відповідно до підлюдо-дитинного.

Сьогоднішній час, яким вважав, що дитячий світ – це світ з матері та батька. Сьогоднішній час, яким вважав, що дитячий світ – це світ з матері та батька. Такого, як відтворить мати з дитиною, як ставитьи батька до матері. З цього вісім'я і складаються перші уявлення про добро і зло. Щоб виховати повагу до батька і матері, треба вчити дітей бути добрями і добрим і донькою своїх батьків. Що це означає у педагогічній спадщині В. Сухомлинського? Відлатний педагог тлумачить це як прагнення дитини принести в сім'ю мир і спокій, радість і щастя й не головним прагненням. Саме ця тонка філософія для дітей та дросілів присутня у його літературних творах: казок, оповідань, художніх.

Приєднуємося до прикладу В. О. Сухомлинського, який стверджує, що життя дитини повинно бути комфортним. Отже, приходимо до висновку, що якщо ми зможемо створити для дитини забагатене емоціями, яскраво забарвлене, змістовне у всій його різноманітності життя на всіх ступенях соціального середовища: у сім'ї, в дошкільній установі, у школі, в соціумі, то можемо бути впевненими – життя дитини комфортне.

Список використаної літератури:

1. Сухомлинська О. Згоди об В. А. Сухомлинськом. Педагогіческі апокрифи / Акта – издание, 2008. – 430 с.
2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. – У 5 т. – К : Радянська школа, 1976. – Т.1. – 1976. – С. 207–400.
3. Сухомлинський В. О. Листи до сина / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. У 5 т. – К : Радянська школа, 1977. – Т.3. – 1977. – С. 583 – 657.
4. Сухомлинський В. О. Лист донці / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. У 5 т. – К : Радянська школа, 1976. – 670 с.
5. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. У 5 т. – К : Радянська школа, 1976. – Т.1. – 1976. – С. 403 – 637.
6. Сухомлинський В. А. Ми продовжемо себе в дітях / В. А. Сухомлинський // Мудрость родительської любви / Сост. А. И. Сухомлинськай – М. : Мон твардія 1988. – С. 99 – 148.
7. Сухомлинський В. О. Моральні цінності сім'ї / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. У 5 т. – К : Радянська школа, 1976. – Т.5. – 1976. – С. 436 – 440.
8. Сухомлинський В. О. Народження громадянинна / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори. В 5-ти т. – К : Рад. шк. – Т.3. – 1977. – Т.3. – 1977. – С. 283 – 582.
9. Сухомлинський В. О. Серце видно дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрани твори 5-ти т. – К : Радянська школа, 1977. – Т.3 – 1977. – С. 7 – 279.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 378.013.42.091.2:12-054.6

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

О. М. БІЛІК

Глобалізаційні процеси сучасного суспільства актуалізували проблеми отримання вищої освіти за кордоном. З кожним роком зростає кількість іноzemних студентів, підготовка яких стає в освітніх системах держав обмежена потребою особистової уваги. В українських вищих навчальних закладах задобуває освіту більше ніж 60 тисяч іноземців з 143 країн світу, які, опинившись у новому соціокультурному просторі, змушені вирішувати комплекс проблем, обумовлених, зокрема, недостатністю знаннями про Україну, стереотипними уявленнями про культуру, звичай та традиції українського народу. Зустрічаючись із реаліями нового соціуму, іноzemні студенти не завдають готові до міжкультурної взаємодії в контексті діалогу культур, що впливає на успішність їхнього входження в нове освітньо-культурне середовище й позначається на якості професійної підготовки. Перед вищими навчальними закладами (ВНЗ) стоїть важливе завдання – створення відповідного середовища, оптимального для особистості та професіонального становлення іноzemного студентської молоді. Для успішної реалізації основної мети навчання іноzemних студентів – підготовки висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців для закордонних країн, необхідно приєднати належну увагу процесу іхньої соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого закладу. Саме значимство іноземців із своєю роллю як суб'єктів діалогу культур, розвитку нащуков самореалізації у площині міжкультурної взаємодії, соціалізації молоді став предметом особливого вивчення з початку ХХ ст. у працях Г. Тарда, Ф. Г. Гайдніса, Г. Лебона, Т. Парсонса, Е. Дорркейма, Ч. Купі та ін. На сучасному етапі соціалізацію із соціально-педагогічної точки зору досліджують Б. Бім-Бад, Ю. Бончарова, О. Газман, І. Зверєва, Н. Заваріко, Н. Лавриченко, Г. Лактюнова, А. Мудрук, С. Омельченко, А. Рижанова, І. Рогалська, С. Савченко, С. Харченко та ін. Соціалізацію студентської молоді перед соціальних педагогів вивчають Б. Араньев, У. Баїбек, Ю. Болінська, Л. Дабел, Ю. Загородній, І. Курпіць, Н. Мишіко, Н. Овчаренко, С. Савченко, Н. Самоктина, О. Севастьянюча, О. Турина, С. Фурдич, Н. Шабабєва, Л. Шеїна, В. Штифтів та ін. Різні аспекти соціалізації іноzemних студентів розглядають К. Буракова, Дін Сінъ, Н. Грищенко, Д. Порох, О. Резван, Сін Чхефу, В. Стрельцова, Ху Жунсі, Т. Язвінська та ін.

Вплив культури на становлення особистості досліджували М. Бахтін, В. Біблер, М. Вебер, Л. Виготський, Г. Гессе, Д. Лихачов, А. Лосев, Ю. Лотман, П. Сорокін, В. Шейко, К. Ясперс та ін. Проблеми аккультурації іноzemних студентів, полікультурного виковання, започаткування їх до цінностей культури країни перебуваючи розглядали І. Зозуля, І. Кушнір, Н. Мазилька, Є. Полікова, Д. Порох, Сін Чхефу, С. Степанов, Ху Жунсі, Г. Язвінська та ін.

І все ж соціалізація іноzemних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу в аспекті впливу на неї культурних традицій українського соціуму в сучасних наукових розвідках дослідженя недостатньо.

Мета статті – вивчити вплив українських культурних традицій як репрезентантів української культури на процес соціалізації іноzemних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Розміння сучасності як єдності культури і соціальності, які утворюються і перетворюються у всією повсякденного творчого діяльності людини, розглядається П. Сорокіним як нерозривна тріада: особистість, суспільство, культура. „Структура соціокультурного взаємодії має три аспекти, наведдільні один від одного: 1) особистість як суб'єкт взаємодії; 2) суспільність взаємодійних індивідів з цілого соціокультурними взаємноснами і процесами; 3) культура як сукупність знань, цінностей норм, якими володіють взаємодіючі особи, і сукупність носіїв, які об'єктивують, соціалізують і розкривають ці значення“ [6, с. 218].

Культура є суто соціальним явищем, вона виникає, існує, розвивається лише в суспільстві. У взаємодії людини і суспільства важливу роль відіграють процеси соціалізації. З позиції соціальної педагогіки соціалізація визнається як „процес засвоєння та активного відтворення людиною соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій, зразків поведінки, визнань, ставлення, власніх чуток) чого видбувається її становлення та розвиток як соціальній індивіда“ [1, с. 26]. Соціалізація може бути як спільній, так і соціально контролюваною, тобто соціальною вихованням, що є процесом „спеціально організованої передачі соціального досвіду особистості та розвитку її потенційних можливостей“ [1, с. 38].

Соціалізація іноzemних студентів у системі української вищої школи є характеристикою їхньої психологочної і соціальної готовності інтерагувати в новий соціум та культуру країни перебування, в освітньо-культурні середовищі ВНЗ. При цьому видбувається прийняття іноzemними студентами певного способу життя, образу професії, культури нового для них суспільства за зміними збереженням найбільш важливих життєвих принципів, звичок, способу життя і професії їхньої батьківщини. В. Шейко зазначає: „Культура – це розвиток духовно-практичних можливостей і потенцій людей, іх втілення в індивідуальному розвитку людей. Через заполучення людиною до світу культури, змістом якої є усомунагативності її можливостей, потреб її форм існування, реалізується як самопозначення особистості, так і її розвиток“ [8, с. 119]. Культура має значний духовний потенціал, який дозволяє викорувати життєздатну особистість, у процесі засвоєння культури видбувається гармонізація інтересів людини й суспільної цінності норми, цінності культури, особистості зображення себе: в той же час, транслюючи культуру, цінності норми, вона стає новим та розповсюджувачем культури. На думку А. Рижанової, „культура, зокрема її духовна складова, перетворюється на основний чинник розвитку соціуму, стає передумовою постійного духовного творення, наслідком якою є „благотворимірні людини“ [5, с. 204].

Освіта як соціокультурний феномен є фактором соціалізації особистості й здійснюються не лише як процес передачі знань, але і як спосіб трансляції цінностей культури. Освітній процес в українських ВНЗ покликани не лише загатити іноземних студентів професійними знаннями, але й навчити їх спорядити ефективними знаннями, зворотом викторійного потенціалу.

Враховуючи, що іноzemні студенти приходять у новий культури і професійної соціалізації. В. Шейко зауважує: „Роль освіти в суспільстві полягає в соціалізації та інкультурації її членів, тобто запущенні до культури. Вона має забезпечити передачу тих видів знань і досвіду, ціннісних орієнтирів, які сповідатимуть опорою новому поколінню“ [8, с. 259].

Розширення контакту особистості іноzemного студента зі світовою культурою через посередництво

української культури впливає на ефективність реалізації її соціалізаційного потенціалу.

Сформованими особистостями, насіяними власними культурними цінностями та стереотипами, у процесі їхньої соціалізації необхідно спиратися на основні положення концепції „Діалогу культур“. Сучасна соціокультурна ситуація, за якої особистість іноzemного студента передує на межі культур, вимагає від нього діалогічності, розуміння, поваги до „культурної ідентичної“ іншої подлади. На грунті діалогу культури відбувається міжкультурна навчальна місія, яка забезпечує процес функціонування і підвищення розвитку іншої особистості, освітніх поліпшуючих освітніх освітів активацією пізанавчанні та регуляційні завдання. Діалог кульптур в освітньому процесі українського ВНЗ є засобом формування потреби в інтелектуальному зростанні, стимулювання інтелектуальної активності, саморозвитку іноzemних студентів як суб'єктів процесу їхньої соціалізації.

Для соціалізації іноzemних студентів під час міжкультурної взаємодії. М. Каган виліяє три способи взаємінні між культурами під час міжкультурної взаємодії. Для соціалізації іноzemних студентів, який засновано на взаємній повазі культур, що беруть участь у контакті, в якому має місце рівноправність кульптур з метою їх взаємного збагачення, взаємного розвитку та взаємного відновлення, утилітарне ставлення

однієї культури до іншої, коли одна культура нав'ячує свою систему цінностей, значень і норм іншої культури, що унеможливлює повноцінне взаємне збагачення та взаємний розвиток; пасивного, або повне неприміття культури іншої, що реалізується за умови починії ізоляційному [3, с. 78 – 80]. Лише перший спосіб реалізації міжкультурних взаємин є продуктивним, тому, вибудовуючи стосунки з іноземними студентами та здійснюючи соціально-педагогичну діяльність щодо соціального виховання іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу, необхідно звернутися на дотримання саме починціального рівноправного діалогу. Перед іноземним студентом постає необхідність вирішення двох проблем:

Підганяння соціального виховання іноземних студентів молоді. Формування соціальної активності майбутніх фахівців у контексті міжкультурних та міжетнічних відносин тісно пов'язані з проблемам, накреслюють способи поведінки в різноманітних соціокультурних ситуаціях. Оволодіння іноземними студентами культурологічні знання покликані забезпечити розуміння того, що таке познавчальний діяльність. Культурологічні знання покликані забезпечити розуміння того, що таке людина, в якому світі вона живе, що має робити й на що сподіватися, якою повинна бути її комунікація з наявокласичною лінгвістикою. Ці знання відробжають, загальні в різноманітних фактах культури визначають їх взаємодію та системоутворення, стають підґрунтям розв'язання важливих життєвих проблем, накреслюють способи поведінки в різноманітних соціокультурних ситуаціях. Оволодіння іноземними студентами культурологічними пов'язаннями з безпосереднім їх практичним застосуванням, так як передбачає планування, прогнозування, пізнання

соціокультурного життя на матеріалах традиційної сучасної культури Українців. На думку В. Цейка, «найбільш стояною складовою культури є культурні традиції. Під ними розуміють елементи соціальної і культурної спадщини, що не просто передаються від покоління до покоління, а є зберігаються протягом тривалого часу, протягом життя багатьох поколінь» [8, с. 117]. Етнонаціональні культурні традиції стають ефективним регулятором соціального поведінки, відтворюють та зберігають культуру, є необхідною умовою життєдіяльності людини. Традиції її звичай в кожній культурі мають глибокий символічний зміст. Вивчення традиційних культур стече підгуртком розуміння видимості у сприйнятті навколоїчного світу представниками різних культур, вражуючи фактори, під впливом яких сформувалася та чи інша культура. Тому для дешіфровки традиційних культурних кодів Україні іноземним студентам необхідно познайомитися з найбільш стибкими елементами, які представляють українську традиційну матеріальну (традиційні народні харчування, житло, ремесла і промисли, одяг і нематеріальну (мова, мистецтво, обрядовисть) культуру.

П. Троєнськівка вважає, що традиції виступають соціокультурними зразками, які формуються завдяки соціокультурному підходу людства. «Традиції як соціокультурні утворення своєрідно пов'язують індивіду з минулім, транспонують його досвід у сучасне, а через нього – в долгий час» [7, с. 421].

Д. Варламов визначає традиції як «соціально значущі звичаї, обряди, суспільні настанови, формуються завдяки соціокультурному підходу людства». «Традиції як соціокультурні утворення виникають із потребою зберігання, вміння, цінності, того, єлементи соціально-культурного спадку, які стілько зберігаються в суспільнстві, або в окремих соціальних групах протягом довгого часу», що склалося історично і передаються з покоління в покоління [2, с. 115]. У соціополізації іноземних студентів важкою роллю відіграє започинення їх до культурних традицій, якому вони проходять навчання. Як зазначає В. Лінчковах, найважливіші традиції в сучасній етнокультурології поєднують регіони, що, на думку дослідника, не суперечать нормам поведінки, зразкам дій, ідеї, поглядам, які стілько зберігаються в суспільнстві, або в окремих соціальних групах протягом довгого часу», що склалося історично і передаються з покоління в покоління [2, с. 115].

Д. Варламов визначає традиції як соціально значущі звичаї, обряди, суспільні настанови, формуються завдяки соціокультурному підходу людства, а через нього – в долгий час» [7, с. 421].

Важко відмінити, що збереження традицій – збереження національних культурних традицій традицій, виступає засобом розвитку політичної самосвідомості. Участь у них дійствах, засвоєнно іноземними студентами українського народу сприяє реалізації емоційно налаштованої цінності виступає одним із регуляторів іншої соціальної поведінки.

Важливим умововідповідальним стосунком іноземних студентів є створення освітньо-культурного середовища, яке позитивно впливає на формування толерантності, етнічної та соціальної ідентичності, соціальної розвинутості іноземних студентів, а також буде з урахуванням особливостей міжкультурної діалогичної взаємодії. На нашу думку, потреби іноземних студентів, особливості організації освітнього процесу стосовно same цієї категорії студентів в сучасній педагогичній узагальненні теоретичного досвіду щодо вивчення освітнього середовища вищого навчального закладу такі науки дозвільно підстави виділити в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу такі

компоненти: організаційно-технологічний, який охоплює і навчальну, і соціально-побутову сферу освітньо-культурного середовища; навчально-професійний; соціально-виховний; соціокультурний, пов'язаний із входженням іноземного студента в нову для нього культуру, із формуванням його крос-культурного грамотності та міжкультурної компетентності, із соціальною адаптацією та інтеграцією іноземних студентів відбувається за участі студентського ради Харківської державної академії культури (ХДАК). Центр міжкультурної комунікації та формуванням компонентів освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, але особливо важливим щодо цієї діяльності є організація соціокультурного компонента освітньо-культурного середовища складовою якого, на наш погляд, може виступати створений при студентській раді Харківської державної академії культури (ХДАК) Центр міжкультурної комунікації та підрозділу соціального розвитку особистості іноземних студентів, який має на меті формування стійкої професійного становлення.

Діяльність Центру є складовою розробки й реалізації загальні програми соціально-педагогичного супроводу соціополізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального середовища, які проводяться в освітньо-культурному шоуку, іншої успішної соціальної адаптації, закладу, спроможного на забезпечення розвитку іншої міжкультурної соціальної адаптації.

На підставі аналізу педагогічних досліджень і з урахуванням досвіду практичної діяльності соціальної інтеракції іноземних студентів, застутупника деканів, які відповідають за соціальну інтеракцію іноземних студентів, спримована на розв'язання таких соціально-педагогічних завдань: формування іноземних студентів: надання підтримки іноземним студентам з метою подолання „культурного шоку”, іншої успішної соціальної адаптації, створення соціально-виховних умов для творчої соціальної та культурної спільноти.

До разробки програмами і реалізації напрямів діяльності Центру запучаються представники органів студентського самоврядування, заступників деканів, які відповідають за виховну роботу, кураторів, викладачів, бібліотекарів, академії, комендантів гуртожитків, медичні працівники, Української та іноземної спільноти всіх освітніх напрямів, якими здійснюється підготовка фахівців у ХДАК. Участь у роботі Центру як для іноземників, так для українських студентів може розглядатися як своєрідний майданчик для практичної реалізації здобутих в освітньому процесі знань, умінь і навичок, осільські вона безпосередньо пов'язані з сферою іншої майбутньої професійної самореалізації – організацією соціокультурного середовища розвитку особистості.

Діяльність Центру передбачає проведення різноманітних соціокультурних заходів, педагогічний потенціал яких визначається іншою здатністю створювати спільнотичне комунікативне соціально-культурне середовище для розвитку творчих здібностей особистості, вмінь і навичок адаптації до змін соціуму, формування стійкої мотивації до самовдосконалення, особистісного та професійного становлення. Участь іноземних студентів у таких заходах є умовою і засобом формування культури міжетнічного спілкування майбутніх фахівців. Досіді організації культуроцентрунну парадигму вищовиховища схвильти, що їх зміст має сприяти на створення, збереження, розповсюдження та обговорення циклу

засобів подальшої діяльності.

Серед уже реалізованих в межах діяльності Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеракції іноземних студентів соціокультурних проектів заходів, подані зазначені в культурніми традиціями та звичаями Українського народу і народів, які представляють іноземні студенти: літературно-мистецький вечіор, «Знайомство – Україна», «Лісени» традиції Слобожанщини, «Духовні ориєнтири Української літератури», «Хореографічні мотиви України», театральовані виходинки заходів: «Українські вечорні», «Свято Миколая», «Українське Різдво», «Маслянка», «Великдень в Україні», спортивна гра «Козацький завіві» тощо; проведення «Майстер-класів», «Таємниці української кухні», «Українська лисиця», «Лялька-мотанка», «Дивовіт української вишивки», «Опішнянська кераміка тощо; вечіори-презентації: «Кухні народів світу», «Дніпог на вечіори-презентації – Україна», «Незанімна Туриччя», «Традиції країн арабського світу», «організація фахультативних занять із вивченням китайської, турецької, арабської, азербайджанської мов, за участю іноземних та українських студентів, співробітників та викладачів ХДАК, переведячи та обговорення циклу фільмів етнографічного змісту; організація та проведення заходів, що містять відомості про культуру українського народу, про цінності поведінки в українському суспільстві: лекції-презентації «Українська народна архітектура», «Рослинні і тваринні символи Українців», «Крайнська вишивка», «Звичайні та обряди українців», «Обереги українців», «Художники України», лекції-бесіди «Українська оселя», «Українські традиційні ворані», «Тасминці тисанік», «Лялька-мотанка в Українській кульмі», «Музей України», «Містя України», «Містя Українська етнографічна візуалістика», «Система вищої освіти України», «Граніт» та обряди капеланського циклу, «Мовленнєвий етапіст українськів», «Граніт» та обряди календарного циклу, «Система вищої освіти України», «Мовленнєвий етапіст

„Печеньє піде”, „Ведмідь в Малинівці”, фестиваль пісенно-обрядового фольклору „Свогочі Кулапа”, а завтра Івана”, „Великий Слобожанський ярмарок”, „День міста” тощо). Важливим напрямом діяльності Центру є ознайомлення іноземних студентів зі структурою, традиціями Харківської державної академії культури” (англійською, китайською або російською мовою). Потім проводиться екскурсії по факультетах та структурних підрозділах. Під час проведення заходів відбувається неформальне спілкування іноземних студентів з представниками української соціуму, що сприяє соціалізації іноземних студентів.

Як результат соціально-педагогічної діяльності щодо соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу можна розглядати створення ними власного інтелектуального продукту етнографічного змісту, в якому відображені створення ними українських культурних звичаїв і традицій, створення екранних дипломних робіт, присвячених постановка хореографічних композицій, поз'янін з українською тематикою, виконання творів яке, процес соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу має ґрунтуються на теоретичних положеннях концепції діалогу культур, оскільки діалог як сприялива форма відносин суб'єктів в освітньому процесі створює умови для усвідомлення особистості іноземного студента свого соціального досвіду, прийняття нового соціального досвіду на основі перевідмінності того, який уже є. У формі діалогу відбувається засвоєння іноземними студентами культури українського соціуму, діалог сприяє усвідомленню нових культурних реалій, засвоєнню норм і цінностей нового соціуму. Важливу роль у формуванні міжкультурної та професійної соціальності іноземних студентів відіграє знайомство іноземних студентів Українською культурою. Заполучення їх до безпосередньої участі у соціокультурній діяльності, гоп'язані із культурними традиціями українського народу. Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів Харківської державної академії культури є складовою соціокультурного компонента освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, що дозволяє здійснювати постійний міжкультурний взаємодію шляхом включення через діяльність Центру до його структури рівномірних соціокультурних проектів, заполучення до яких реалізації усіх учасників, цієї взаємодії, тобто створюються можливості для координування діяльності всіх структур освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, стосовно організації освітнього процесу професійного підготовки іноземних громадян з урахуванням їхніх етнічних, соціокультурних і особистісних характеристистик.

Перспективні напрями наших наукових розвідок відаємо в досліджені діяльності Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів в реалізації програми соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Безапалько О. В. Соціальна педагогіка : інавч. посіб. / О. В. Безапалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретеніко та ін.] ; за ред. О. В. Безапалько. – Київ : Академія, 2014. – 312 с.
2. Варшавов Д. І. Онтологія художественных традиций / Д. И. Варшавов // Знання. Понимание. Умение. – 2007. – №4. – С. 114 – 119.
3. Каган М. С. Мир общения : проблема междукультурных отношений / М. С. Каган – Москва : Политиздат, 1988. – 315 с.
4. Личковах В. А. Універсалізм і регіонна в сучасній етнокультурології / В. А. Личковах // Культурологічна думка. – 2011. – №4. – С. 111 – 116.
5. Рижанова А. О. Соціалізація студентської молоді в умовах інформаційного суспільства / А. О. Рижанова // Вісник Харківської державної академії культури – 2009. – Вип. 27. – С. 202 – 210.
6. Сорокин П. А. Чоловек. Цивілізація. Общество / П. А. Сорокин. – Москва : Прогрес, 1992. – 543 с.
7. Троєнського В. Традицій обряди, ритуали як формуючі компоненти художнього простору України / Л. Троєнського // Методолоїти проблем культурології та етнокультурології : зб. наук. праць. – Кіїв : Інститут культурології НАМ України, 2011. – С. 418 – 432.
8. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ – початок ХІІІ ст.) : [МОНОГРАФІЯ] / В. М. Шейко. – Кіїв : Генеза, 2005. – 592 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В. С. БОНДАР

Однією з важливих проблем підготовки майбутніх психологів є формування професійної компетентності. Професійно-особистісне становлення їх включає засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок, розвиток певних якостей та здібностей, що дозволяють успішно здійснювати роботу з людьми. Тому професійна компетентність психолога передбачає вміння встановлювати контакти з вищішими інших професійних і особистісних проблем, розуміння індивідуальності особистості подінні та знаходити індивідуальний підхід для кожної.

Проблеми підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності розглядаються в роботах П. Долинського, Н. Завищченко, В. Рильського, П. Терещенка, П. Уманець, Т. Федорук, Н. Чепелевої, М. Шевченко та ін. Аналіз праць, присвячених цій проблемі, дозволяє зазначити, що особливий наголос сучасними дослідниками робиться на формуванні комунікативних якостей майбутніх психологів. У той же час недостатньо разроблено запишилося в роботах формування толерантності у майбутніх психологів, у тому числі під час професійного спілкування.

Тому **метою** цієї статті є дослідження особливостей формування толерантності майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.

Толерантність у сучасній соціумі виражається як готовність постійно мати місце різні підоходи до розуміння феномену толерантності як готовності постійно і з гідностю сприймати особистість, річ або подію, як порушуючу прав і свободи іншого.

У терміні сучасного наукового знання маєть місце різний підохід до розуміння феномену „толерантності” через його багаторізультативність. Філософський аспект толерантності розглядається як готовність постійно і з гідностю сприймати особистість, річ або подію, як терпність, терпимість, витримка, примирення. Політичний контекст центрує увагу на повазі до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки. Соціологія трактує толерантність як милостивість, ділкатність, прихильність до іншого тощо [7, с. 16]. У загальнопедагогічному контексті толерантність трактується як готовність прияти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на засадах згоди і порозуміння [2].

В аспекті психологічного підходу вивчення проблеми толерантності розглядається крізь призму різних підоходів та концепцій. Залежно від контексту інтерпретації, толерантність напевноється особливим специфічним, значчесним, розглядається в русі таких понять, як візантія, прийняття, розуміння, терпимість. Так, даний феномен трактується як здатність бачити в іншому саме іншого [1]. Ключовими визнається як постійне відношення до іншої несхожості, що припускає вміння бачити іншого „середини”, здатність поганути на сайт одноважно зі своєї точки зору та з позиції іншого.

У сучасному глобальному світі люди відчувають потребу в розумінні людей іншої культури, релігії, цінності, моральних норм тощо. З іншого боку, все більше гостів набувають конфлікта, прорви, расової та національної дискримінації, екстремізму. Особливу важливість є проблема подолання різних форм прояву нетерпимості серед молоді й дослідження згоди і безконфліктного спілкування у суспільстві.

Необхідно вирішенню цієї проблеми завдань гармонізації соціальних відносин у суспільстві й було зумовлено появу фундаментальних робіт, присвячених толерантності. Особливу уваги привертає проблема толерантності на балу у 90-х роках ХХ ст.

Резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року затверджено Декларацію принципів толерантності. Це проголошує 16 листопада Міжнародним днем, присвяченим толерантності, який відзначається щорічно. Цео декларацію також дається визначення поняття „толерантність”.

Толерантність означає „повага, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів вияву поділької індивідуальності. Прояв толерантності, який співзвучний повазі прав людини, не означає герпічного ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступку чужим переконанням. Це означає, що кожен вільний

дотримувається своїх переконань і винас таке ж право за іншими. Це означає визнання того, що люди за своєю природою розрізняються за вмілостю, становищем, мовою, поведінкою й цінностями і володіють правом жити у світі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що поядм однієї людини не можуть бути навязані іншим" [4, с. 87].

Таким чином, з одного боку, толерантність є соціально важливою якістю особистості, а з іншого – перед системою освіти кожної країни постає проблема формування толерантності у своих громадян, особливо молоді.

Це освітніське завдання підкresлюється також і в Декларації принципів толерантності: „виховання у дусі толерантності слід розглядати як невідкладний імператив; у зв'язку з цим необхідно заохочувати методи систематичного й районального навчання толерантності, які розкривають насильства і відуження. Політика і програми у сфері освіти повинні сприяти поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності й терпимості в стосунках як між окремими підгрупами, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами, а також націями" [4, с. 87]. У Декларації також підkreслюється важливість наукових досліджень у сфері виховання „У дусі толерантності".

Окремою важливою проблемою сучасної освіти є підготовка майбутніх психологів. Для забезпечення високого рівня професіональністю майбутніх психологів проблема толерантності має два аспекти. З одного боку, толерантність є професійно важливою якістю психолога, яка відрівнає йому шлях до пізнання індивідуальних особливостей, позицій, переконань інших людей та побудови узгодженого спілкування з ними. Отже, формування толерантності у майбутніх психологів є невід'ємною й важливою частиною розвитку його компетентності. З іншого боку, психолог має бути готовим до розв'язання проблем нетерпимого ставлення людей однін до одного та толерантності у них.

Робота психолога – це перша за все робота з людьми. З людьми, які мають дуже різні погляди, установки, переконання, цінності, моральні норми, характеристики, здібності. Завданням психолога – є допомогти людині у вирішенні певних особистісних та процесійних проблем, у самовизначенні й самовиреженні. Психолог має бути здатним допомагати людині, незалежно від її індивідуальних особливостей, культури, релігії, характеру тощо.

Толерантність передконає, переконана, терпі, характеру тощо.

Це означає ставлення до іншої особистості, до її поглядів і наявності помилок та недоліків. Пізнання цінності людської особистості, бажання допомогти.

Психолог не нав'яzuє своєї точки зору, не намагається починати, домінувати. Психолог має допомогти людині зрозуміти свої помилки, змінити свою поведінку та погляди, але тільки через піддання самогої людини змінитись, через її усвідомлення застарілості та помилок терміном та виразом "терпіти".

Відповідно до точки зору цілої дослідницької терпимість є більш вузьким терміном та складовою частиною толерантності (О. Асмолов, С. Головин, В. Петрильський, Г. Солдатова).

Протилежної точки зору дотримується А. Реан. Він вважає, що терпимість є більш широким терміном і включає толерантність. Терпимість з його точки зору – це властивість особистості, яка пов'язана зі ставленням до різних точок зору та наупередженості в очінці людей і подій [5].

Ми буємо додержуватися таєї точки зору, що толерантність є більш широким терміном, який означає здатність приймати та поважати різні погляди, переконання, різну поведінку людей. С. Братченко вважає, що „внутрішнью умовою толерантності" є розуміння відмінностей між людьми, іншої природної неоднаковості та готовності показати відмінності, а також здатність до відкритого діалогу [3].

Л. Ромшина зазначає, що проблема толерантності є проблемою особистісних установок, цінностей, смислів, оськівки, з одного боку, вони складають внутрішній світ людини, її переживання, а з іншого – відповідають за мотиваційну регуляцію реальності поведінки людини [6].

Для розвитку толерантності необхідні також знання етнічних принципів психологічної цільності:

- виховання студентів на засадах шанобливого та добrozичливого ставлення до особистості кожніх людини; розвиток у них почуття відповідальності за свої дії;

- розвиток емпатичного розуміння іншої людини, що розкриває можливості для співчуствувального ставлення до неї, а отже, стає основою толерантності;

- практичні вправи та ігри, що дозволяють відпрацьовувати вміння та навички професійного ставлення на засадах толерантного ставлення до співрозмовника;

- толерантне ставлення викладачів до своїх студентів. Прийняття педагогами особистості своїх студентів, якими вони є, створення умов для відкритого діалогу, подата до інших думок, міркувань, переконань, формування толерантності у майбутніх психологів можливе лише за умови, якщо під час навчання у вищому навчальному закладі створено атмосферу толерантного, добrozичливого ставлення до особистості кожного студента, якщо викладачі демонструють готовність і бажання зрозуміти студента та активно взаємодіяти з ним для спільного дослідження цілей навчально-виховного процесу.

Отже, формування толерантності у майбутніх психологів є невід'ємною й важливою частиною розвитку іхної професійної компетентності. Для розвитку толерантності необхідні знання етнічних принципів психологічної діяльності, реалізація яких дозволить сформувати толерантність у майбутніх психологів на високому рівні.

Список використаної літератури:

1. Асмолов А. Г. На пути к толерантному сознанию / отв. ред. А. Г. Асмолов. – М. : Смысл, 2000. – 255 с.
2. Бех, Д. Понуття цінності іншої людини як моральні пріоритет особистості / Д. Бех // Точаткова школа. – 2001. – №12 – С. 32 – 35.
3. Братченко С. Л. Введение в гуманitarную экспертизу образования / С. Л. Братченко. – М. : Смысл, 1999. – 137 с.
4. Декларация принципов толерантности // Век толерантности : [научно-публицистический вестник] – М. : Изд-во МГУ, 2001. – 452 с.
5. Реан А. А. Соціальна педагогіческаа психологія / А. А. Реан, Я. Л. Коломінський. – Сіль. : Пітер, 1999. – 410 с.
6. Ромшина Л. І. Розвиток цінностного ставлення учителей к толерантному педагогічному общению / Л. І. Ромшина.– Ростов-на-Дону, 2002. – 29 с.
7. Хомяков М. Б. Толерантность: парадоксальная ценность / М. Б. Хомяков // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – № 4. – Т. VI. – № 4 – С. 98 – 112.

Рецензент – кандидат психологических наук, доцент С. М. Кондратюк

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

I. В. ВОЙЦІХ

Серед багатьох понять, що характеризують процеси та результативність розпізнавання та ідентифікації патерн експресії вираження перебулу емоцій, емоційних станів та початтів подійною та мікрособісностю, виділяють емоційну компетентність [1, с. 85]. Її також відносять до тих якостей, що поліпшують зазначене розпізнавання, тим самим здійснюючи вплив на ефективність мікрособісності взаємодії та подальшого сплукання.

Аналіз досліду соєнтів системлагатом показав, що однім із шляхів очовлення змісту освіти, узгодженого із потребами інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація на навчальні програми на компетентнісний підхід [2], який передбачає усвідомлення своїх спонукань до діяльності, прагнень і ціннісних орієнтацій, мотивів, уявень про свою соціально-потребовий ролі; аналіз та оцінку своїх особистісних якостей, знань, умінь та навичок регулювання на цій основі своєго саморозвитку і власної діяльнності. Основне призначення компетентнісного підходу полягає у створенні умов для саморозбудови "учнем себе і своєї діяльності", виявлення і розвитку юголінгвічних можливостей формування навчанічної позиції.

У процесі професійної підготовки майбутніх психологів виробується формування певної сукупності знань, практичних умінь та навичок, що необхідні професійно підготовленому психологу для успішного виконання своєї діяльності. У складі професійності у компетентності складається сформованість майбутнього психолога будуть складати проблеми, що виникають у процесі розв'язання проблеми "емоційної компетентності" присвячені праці таких

дослідників як К. Саарні, М. Райнольдс, Р. Бак, Г. Гулумана, О. Яковлевої, Г. Іосуленко, Ф. Іскандерової та ін.

На теренах української науки "емоційна компетентність" вивчається І. Матійків, О. Площенко, В. Федорук, О. Пазуренко та ін.

Метою статті є визначення критеріїв та рівнів сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів.

Рівень сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів може бути визначений за допомогою критерія та показників.

Сутність емоційної компетентності майбутніх психологів визначається єдністю її структурних компонентів: концептуальний (сукупність знань, діяльнісний (сукупність мотивів та цінностей). Означені структурні компоненти були покладені в основу розробки критеріїв та відповідних їм показників та рівнів, що характеризують сформованість емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

Концептуальний критерій характеризується наявністю чітких знань про емоційну компетентність, психологів та її проявів у професійній діяльності психолога. Цей критерій визначається як інвентар емоційного інтелекту (EI). Згідно Д. Ліосна, Е розуміється як складний конструкт, що складається з ряду концептивних здібностей: сприйняття емоцій; підвищенні ефективності мислення з допомогою емоцій; розуміння емоцій; управління інформації [4, с. 129 – 140].

До діяльнісного критерію ми віднести сукупність умінь та навичок студента в рамках "емоційної компетентності", яка передбачає прояв „емоційної компетентності“ для вирішення професійних завдань, успішність та ефективність на основі інтелектуальної обробки працювати з отриманою внутрішньою та зовнішньою емоційною інформацією, проводити творчої активності у емоційних ситуаціях.

Осбистісний критерій відображується у такому показнику як наявність сукупності психологічних та професійних якостей студента майбутнього психолога: особистісна ерпістість психолога; емоційна стабільність у складних ситуаціях, домінування позитивних емоцій, емоційного комфорту від міжособистих відносин, толерантність (здатність переносити стрес без деструктивних реакцій на себе та інших) вдається спонукати його до формування емоційної компетентності, як професійно необхідної якості майбутнього

психолога. До цього критерію ми також відносимо умови самореалізації: наполегливість, активність, ініціативність. Тобто, даний критерій характеризується наявністю сформованої позитивної мотивації до професійної діяльності (потреба стати психологом, що завершується спонуканням – стати емоційно компетентним психологом) із переважанням мотиву досягнення успіху у професійній діяльності (мотиваційно-ціннісний) із необхідним, і в сукупності забезпечувати продуктивну роботу майбутнього психолога, архе вони між собою тісно взаємопов'язані.

Підсумувані професійні якості, знання і вміння, що належать до визначених критеріїв і показників емоційної компетентності майбутніх психологів, складають відповідні рівні емоційної компетентності.

В. Жигірь, О. Чернega [5, с. 239 – 242] виокремлюють якісні рівні сформованості професійних критеріїв: правильність виконуваних дій, раціональність організації праці і робочого місця; самостійність у діяльності; дотримання правил техніки безпеки; застосування теоретичних знань при виконанні завдань; застосування передових методів праці; складність продукції, що випускається; раціональна побудова технологічного процесу й ін. Ключові: точність роботи (відхилення від нормативу); час, що відробляється на виконання завдання; відсоток браку в роботі (кількість помилок при виконанні завдання).

Оцінюючи навички студентів, науково-педагогічний працівник має врахувати: наявність практичних навичок у ступені навчанії та дисциплін, що сприяють успішному отриманню нормативу якості, швидкість та точність виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки умінь педагог має врахувати [6, с. 282 – 283]: наявність конкретних умінь, юніони, стисливість та точність виконання норм виробітку, дотримання норм виграти матеріалу.

Оцінюючи навички студентів, науково-педагогічний працівник має врахувати: наявність практичних навичок у ступені навчанії та дисциплін, що сприяють успішному отриманню нормативу якості, швидкість та точність виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки умінь педагог має врахувати [6, с. 282 – 283]: наявність конкретних умінь, юніони, стисливість та точність виконання норм виробітку, дотримання норм виграти матеріалу.

Глибину, стисливість і гнучкість, ступінь опанування основними прийомами діяльності та їх творчо застосування під час розв'язання нестандартних ситуацій має повнота професійної діяльності, конструювання алгоритму дій та його інноваційність, здатність моделювати професійні дії: виконання комплексу дій, які становлять це вміння; умевність, самостійність, обрутованість, систематичність цих дій; зміст самонадаху, результативність власних дій, характер заславлення отриманих результатів з основного методу використання, уміння відповісти на питання, що стоять перед ним, наявність помилок, їхній кількість і характер, ступінь впливу на остаточний результат діяльності; ступінь ефективності та якість виконаних дій тощо.

Залежно від спеціальності набагатох знань і мети, яку ставлять перед собою автори, по-різному описують рівні сформованості знань студентів.

У педагогічній та психологічній науці виділяють такі чотири рівні знань: розпізнавальний, репродуктивний, продуктивний, творчий [7].

В. Жигірь, О. Чернega пропонують наступні **рівні сформованості знань** (зnania навчального матеріалу на рівні розширення інформації, ерудиції студентів):

- рівень загального уяvenня (зnania матеріалу на рівні відтворення, що характеризується звільненням від сповсюдності, зміною послідовності викладу, рівнем узагальненості матеріалу і т.д.);
- вищий рівень (здатність використання знань для продуктивної діяльності творчого характеру).
- 3 позиції системного підходу, у нашому дослідженні було визначено наступні рівні емоційної компетентності:

Перший рівень – низький – студент здійснює пізnavальну діяльність у процесі професійної підготовки, відтворює фрагментарно навчальний матеріал. Даний рівень характеризується недостатньою сформованістю особистих якостей майбутнього психолога, що с токож показником низького рівня до самодисциплінання, самопонання, самоконтролю. Таки риси як наполегливість, страваність, цілеспрямованість рефлексія та здатність до подолання різних життєвих ситуацій і проблем неприсутні у студентів даного рівня. Для них не мають важливого значення соціальні та духовні цінності.

Мотиваційно-ціннісна орієнтація характеризується найнижчим показником, відсутністю інтересу до майбутньої професійної діяльності психолога. Не сформовано емоційно-вольнова сфера, відсутнє трагічна уміння функціонування в міжособистічних об'єктах.

Майбутні психологи мають зовсім відсутні компетентності, які характеризуються здатністю до відтворення, що залучає та відтворює таємниці та позитивні емоції.

Майбутній психолог має зовсім відсутні компетентності, які характеризуються здатністю до відтворення, що залучає таємниці та позитивні емоції.

важко або ж зовсім непримітна. Не вологоють знаннями про ефективні способи попередження та розв'язання конфліктних ситуацій, не мають бажання розширити її поглиблювати наявним знанням.

Відтворенням завданьного матеріалу відбувається на рівні пізнання термінів, понять, фактів, що характеризують емоційні процеси при міжособистічному взаємодії. Студенти не можуть обективно оцінити рівень сформованості у себе необхідних умінь емоційної компетентності. Через відсутність самостійності під час контролю та регуляції дій, допускають неточність виконання дій, можуть їх здійснювати лише за допомогою викладача. Аналіз та синтез отриманої емоційної інформації відсутній.

До другого рівня – середнього – відноситься студент, які беруть участь у практичних роботах у процесі навчання, цікавляться новим феноменом психології, «емоційною компетентністю». Мають бажання в майбутній професійній діяльності використовувати набуті знання, уміння та навички, але мають нестисливий характер, що слабко виражений. Цілодобової емоційної компетентності, то студенти мають фрагментарні знання і дещо допускають відхилення. Цілодобової емоційної компетентності, то студенти мають на основі спостереженься бажання це надупружити.

У майбутніх психологів наявні середній рівень особистісної зрілості, емоційний інтелектуальний рівень, відсутність ініціативності, компетентність, адекватність самоцінності власників лідей.

Студенти даного рівня володіє знаннями про розпізнавання емоційних проявів на вербальному та невербальному (за мімікою, пантомімікою, жестами) рівнях, але на практиці студенту вдається розпізнавати та усвідомлювати на недосить повному рівні. Може аналізувати і пояснювати виникнення власничих чужих емоційних проявів. Здатність до глобікового проникнення в світ іншого, до співперехідяння, надання психологічної допомоги й емоційної підтримки майбутньому психologovі, дасьться важко. Має здатність передбачити емоційну реакцію на дії і слова в сторону іншої особи так, як у власну сторону. Управляти власними та чужими емоціями, майбутньому пологу вдається важко на цьому рівні. Господаремному володіє плануванням та контролем своїх дій, спів, емоцій, що впливають на сферу міжособистічного взаємодії. Встановлює дружні взаємнини з оточуючими людьми, що підтверджує наявність середнього рівня комунікативної компетентності. Навмілі намагається попереджувати конфліктні ситуації в міжособистічній взаємодії.

Заданий аналізує та узагальнює власні досвід набутих знань, та порівнювати його з іншими. Аналізують ефективність використання знань, умінь та навичок емоційної компетентності. Студенти – майбутні психологи намагаються виконувати свої обов'язки, але нездатні нести відповідальність за результати виконуваних дій. Не можуть чітко прогнозувати можливі результати виконуваної діяльності в міжособистічній взаємодії.

Третій рівень – дослідний – студенти з таким рівнем активно беруть участь у процесі професійної підготовки, цікавляться новою інформацією, мають бажання підвищувати рівень своїх знань для формування та розвитку своєї емоційної компетентності. Розуміють сутність та особливості емоційної внутрішньої та зовнішньої емоційної інформації. Виявляють достатньо сформовані особистісні та інші вактини якості майбутнього психologа. Сформованна позитивна мотивація до майбутньої професійної діяльності.

Особистісний інтелект на даному рівні характеризується особистісною та емоційною зрілістю та здатністю примітрати вактини рішення, але у разі невдач може провалювати уникнення відповідальності за свої дії та вчинки. У вирішенні ситуацій пропонують цілеспрямованість, спараність, відповідальність, активність, наполегливість. Емоційна зрілість майбутніх психologovів на даному рівні вдається у відкритому емоційному досвіду особистості, що усвідомлює власні поуття, примірася за них відповідальність, що вологоє розвиненою емоційною сферою й емоційною стисливістю, здатна адекватно ситуації вирвати і виразити емоції як продуктивні ситуації, що поутяє в здатності майбутнього психologа рівні здатні проявляти емпатію, толерантність, у них досягають позитивні емоції.

Емоційний інтелект на даному рівні відповідає достатньому та високому рівню, що дає змогу забезпечити гармонійний взаємодіє з емоційною компетентністю.

Студенти даного рівня мобілізують труднощі на шляху до мети, але відвідують спуск та

вітрупів під час спілкування, у роботі з людьми здатні до співчуття, відійти від проблем, що виникають, переконання, комунікація, розв'язання конфліктів, підтримка, прагнення до зв'язків, співробітництво та коперерація, здатність працювати в команді. Заданий розглянувавши емоції та поведінку іншої людини, розуміти її думки, почути, наміри. Цілодобової емоційної компетентності, то формальні методи техногонії розвитку, даної компетентності, та спроможний продуктивно використовувати.

Студент даного рівня виконує усі поставлені завдання. Заданий вільно виконувати інтелектуальну обробку отриманої зовнішньої та внутрішньої емоційної інформації використовуючи вправи з методом засвоєння знатань, умінь і навичок діяльності на основі цієї інформації. Використовує надзвичайну уміння у нестандартних ситуаціях. Цілком вірно склаєве, під виконання нового завдання, пропонує, орієнтовані способи виконання, обдуманіше реузультат, вносить у свою діяльність елементи творчості.

Притаманний високий рівень емоційного інтелекту. Комунікативна компетентність у майбутнього психолога знаходитьться на високому рівні. Здатен розінавати, ідентифікувати, усвоювати, висловлювати власні емоції у типових та атипових ситуаціях, в певних соціокультурних і внутрішньоособистісних умовах. Притаманна емоційна стабільність у складних ситуаціях, реалістичність, погляд. Властиве стало переважання позитивних емоцій, що характеризує емоційну стійкість. Здатен повністю відповісти за свої емоції, сти, підтримки, близькості, любові, самотності, партнерства, позитивна емоційна установка, толерантність, самопідтримка, самопідкріплення, творчість, гумор, адекватні способи реагування.

Майбутній психолог, що відповідає наявній емоційні стани інших на вербальному та невербальному рівні. При неможливості розінавання чужих емоцій, заходить впливання для отримання емоційної інформації від клієнта. Може здійснювати міжособистісний вплив з метою поращення емоційного стану особистості, його уявлень, намірів, установок, доброчинство та активно практиче з людейми, при цьому не відчуває тягра професії психолога. Володіє та вміло використовує техніки психотичного захисту, вміє протистояти емоційні атаки.

Найвищим критеріям і гарантом високого рівня емоційної компетентності виступає практика. Студенти, які отримують практичний власний досвід роботи психолога поза межами ВНЗ, можуть бути більш емоційно компетентними.

Студент, який знаходитьсь на даному рівні сформованої емоційної компетентності аналізує ефективність використання знань, умінь та навичок емоційної компетентності та складає прогнозистичні позиції щодо наукових праць, стратегій, наукових діалогів. Постійно прагне над підвищеннем рівня своїх знань у галузі психології. Наявне прагнення досягти високих результатів у професійній діяльності.

Одже, зважаючи на ступеневий характер процесу засвоєння знань, в нашому дослідженні було визначено чотири рівні емоційної компетентності майбутніх психologovів: низький, середній, достатній, високий. При переході від одного рівня до наступного змінюються структура та зміст якості, що формується, при цьому кожний наступний рівень впливає в зopperеднього.

Найвищим критеріям і гарантем високого рівня емоційної компетентності виступає практика. Студенти, які отримують практичний власний досвід роботи психолога поза межами ВНЗ, можуть бути більш емоційно компетентними.

Студент, який знаходитьсь на даному рівні сформованої емоційної компетентності аналізує ефективність використання знань, умінь та навичок емоційної компетентності та складає прогнозистичні позиції щодо наукових праць, стратегій, наукових діалогів. Постійно прагне над підвищеннем рівня своїх знань у галузі психології. Наявне прагнення досягти високих результатів у професійній діяльності.

Одже, зважаючи на ступеневий характер процесу засвоєння знань, в нашому дослідженні було визначено чотири рівні емоційної компетентності майбутніх психologovів: низький, середній, достатній, високий. При переході від одного рівня до наступного змінюються структура та зміст якості, що формується, при цьому кожний наступний рівень впливає в зopperеднього.

Найвищим критеріям і гарантем високого рівня емоційної компетентності виступає практика.

Студенти, які отримують практичний власний досвід роботи психолога поза межами ВНЗ, можуть бути більш емоційно компетентними.

Студент, який знаходитьсь на даному рівні сформованої емоційної компетентності аналізує ефективність використання знань, умінь та навичок емоційної компетентності та складає прогнозистичні позиції щодо наукових праць, стратегій, наукових діалогів. Постійно прагне над підвищеннем рівня своїх знань у галузі психології. Наявне прагнення досягти високих результатів у професійній діяльності.

Одже, зважаючи на ступеневий характер процесу засвоєння знань, в нашому дослідженні було визначено чотири рівні емоційної компетентності майбутніх психologovів: низький, середній, достатній, високий. При переході від одного рівня до наступного змінюються структура та зміст якості, що формується, при цьому кожний наступний рівень впливає в зopperеднього.

Список використаної літератури:

1. Адреева И. Н. Абдуха эмоционального интеллекта / И. Н. Адреева – СПб. : БХВ-Петербург, 2012 – 288 с.
2. Мойсеюк Н. С. Педагогика : [науковий посібник] / Н. С. Мойсеюк. – К., 2001. – 608 с.
3. Савчин М. В. Вступ до спеціальності : Практический посібник : [навчальний посібник] / М. В. Савчин ; З. С. Гавриш. – К., 2007. – 400 с.
4. Лисин Д. В. Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями : эмпирический анализ / Д. В. Лисин, О. О. Марютна, А. С. Степанова // Социальный интеллект : Теория, измерение, использование / под ред. Д. В. Лисина. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – С. 129 – 140.
5. Жигирь В. I. Професійна підготівка : [навчальний посібник] / В. I. Жигирь, О. А. Чернega] ; за ред. М. В. Вачевського. – К. : ТОВ „Кондор“, 2012. – 336 с.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вишів школи : [навч. посб. для студ. вищ. закл.] / В. Л. Ортинський.
- К. : Центр читовий підготування, 2009. – 472 с.
7. Папчевський С. С. Педагогіка : [навч. посб. для студ. вищ. закл.] / С. С. Папчевський. – К. : Каравелла, 2008. – 496 с.

Рецензент – кандидат психологіческих наук, доцент С. М. Кондратюк

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

**А. П. АНІЩЕНКО,
М. М. ЗАЙЦЕВА**

Система підготовки кадрів функціонує в рамках системи освіти, під якою розуміється сукупність системи спадкоємних освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня й спрямованості, мереж освітніх установ незалежно від їх організаційної структури та організації Ринкової умови, що склалася на рубежі XIX – початку ХХ ст., зглатами всю нападоженну протягом декількох десятиліть систему освіти і, отже, попадильного працевлаштування випускників освітніх установ, а також внесли до появі нових проблемій, зміст освіти, привели до появі нових проблемій і спеціальностей, орієнтованих на фахівців сфері послуг, у тому числі й туристичні послуги. Представлені нові вимоги до професійних якостей випускників. Зідно з цим, аналізуючи зовнішнє середовище системи освіти, необхідно враховувати затребуваності фахівців того чи іншого рівня. Прагнучи попиту фахівців різних рівнів підготувати будеться в галузевому розрізі, орієнтованому на вракуванні потреб ринку праці у місті, регіоні, з конкретними спеціальностями.

Туризм – одні з найбільш динамічно розвинених і перспективних напрямків у сфері послуг, який може стати локомотивом соціально-економічного розвитку цілого регіону України. Тому зарахуємо туристичну індустрію у всюльо світі потрібно професійно підготувати кадри. Але дефіцит кваліфікованих кадрів складається практично у всіх сферах виробництва товарів і послуг, у тому числі і у сфері туризму [б. с. 4].

Проблема підготовки кваліфікованих кадрів для галузі стоять вістро. У туристичному бізнесі, як будь-якому іншому, потреби професійних кадрів різного рівня – від секторета до керівника. Оскільки турпраця – це, одні команду, були дуже обично напашовані по відношенню до клієнта, могли складати едине ціле, одні команду, були дуже терпічими та хорошиими психологами, що знайти підхід до кожного і кожного замінити один одното. Основними фігурами в турпраці є менеджери та індивідуальні пропозиції – попlit, Крім того, складати різноманітні групові та індивідуальні пропозиції, як правило, специалізуються тільки на певних країнах або задовільнити. Менеджери напралі в турпраці, як правило, комунікаційності й, відповідно, відмінного знання справи, у невеликих турпраців менеджери, як правило, зайняті всім – і турами, і бронюванням, і оформленням віз і страховок. У великих компаніях кожним і напрямком займається окремий менеджер обо групу менеджерів [2. с. 24]. Без спеціального підготовки дуже важко разобраться у всіх аспектах туристичної індустрії. Більшість навчальних закладів України випускають фахівців, які не мають практичного досвіду роботи в готеліві міжнародного рівня. Тому велику роль у підготовці майбутніх висококваліфікованих кадрів відігриває їхня практична підготовка в потягах, що працюють за міжнародними стандартами сервісу.

Сьогодні в Україні працює велика кількість турпраці. А в сезон майже в кожній турпраці є відкритими вакансій – року в рік – пропорцією попиту на подібні послуги. Однак в турпраці частка тих, хто не має основна межа навчання туризму [б. с. 4].

В даний час професія менеджера з туризму досить затребувана на ринку, але, на жаль, не будь-яка людина може бути менеджером, а тільки вологі певним набором особистих і професійних якостей. В останні роки у вищих закладах України популярним стало видавати відділення туризму де готують і надають випускають фахівців даної спеціальності.

Нині в Україні працюють близько 100 навчальних закладів різного рівня акредитації, які здійснюють підготовку кадрів для туризму. З 2006 року згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 1719 «Про передел напрямів, за якими здійснюється профілізаторська фахівців у ВНЗ за освітньо-кваліфікаційним рівнем Бакалавр» визнано три напрямами підготовки фахівців з туризму: це галузь знань (42 навчальних закладів різної спеціалізації), у тому числі – „Менеджмент туристичної індустрії”, галузь

знань 0201 „Культура”, куди перемістився напрям 020107 „Туризм” та галузь знань 1401 „Сфера обслуговування”, у межах якої з 2007 року діє напрям 140101 „Готельно-ресторанна справа”. Коли ж згаданих напрямів знайшов свое місце на ринку освітніх послуг. Так, менеджерський напрям зорієнтований на підготовку фахівців для сфери туризму, які піднімають обмежи керівників функціональних підрозділів як підприємств-виробників (готельний комплекс, заклади ресторанного турагентства, турбюро) та дійсностінні ріст за управлінськими сходинами. А напрямами „Туризм” і „Готельно-ресторанна справа” базуються на технологічних аспектах усіх рівнів: від виконання суто технічної роботи до частково управлінських функцій в організації. Таким чином, кожний напрям займає свою лакуну на ринку праці, причому перший орієнтується на управлінські, а два інших – на технологічний аспект, що відповідає зумовлені наповнення інваріантної частини стандартів, розробленіх для цих напрямів [1-24].

У другій половині 2000-х років проблема професійної підготовки фахівців для сфери туризму стала предметом уваги підприємництва, фундаментальної педагогіки, професійної педагогіки. З'явилася наукова дослідження та практика туризму, теорія і практика туристичного освіти таких, як В. Федорченко, Л. Кнодель, І. Заяzon, Н. Нічикано, Н. Конюх, В. Любовська, В. Любовська, Л. Нохріна, Я. Олійник, М. Скрипник, Г. Цемкістрова, О. Любішевіча та ін. Але сучасні тенденції розвитку суспільства постійно висувають досить жорсткі вимоги до організації та змісту процесу підготовки фахівців для сфери туризму: швидкими темпами розвиваються комп’ютерні технології, з'явлюються нові професії, туристи стають все більш обізнаними, а значить і більш вимогливими. Все це дозволяє напілком очінити значення проблематики підготовлення кадрів індустрії туризму для нинішнього періоду. Нині вже визначається окремий напрям професійної педагогіки – педагогіка туризму. Терпетини засади педагогіки туризму розглядаються в роботах вітчизняних дослідників Л. Сакун, В. Федорченка, Н. Фоменко, М. Скрипник, Г. Цемкістрової, Л. Поважної та ін. Так, Л. Сакун, спираючись на положення, що педагогика освіблюється від педагогіки – науки постійно розвивається та видозміниться, називає такі нові її напрями, як педагогика особистості туризму, педагогіка кваліфікованих кадрів соціальної конкуніції, педагогіка туризму та педагогіка міжнародного туризму, педагогіка історії туризму, педагогіка соціального туризму, педагогіка туристичної діяльності. Представники цього розділу освіблюється висококваліфікованим спеціалістом. Педагогіка туризму як постійно розвивається та педагогіки розглядають педагогіку туризму як майстерність виховання нової моделі спеціалістів сфери туризму, яка може витримати значну конкуренцію на ринку праці на сучасному етапі розвитку підприємств [4. с. 12].

М. Скрипник розширює поняття педагогіки туризму як науки, що вивчає процеси виховання, навчання й розвитку особистості в контексті гуманітарно-соціальних функцій туризму". На думку фундаментально-голових цілях є освіта і навчання" та іншими термінами, пізнавальними або професійно-головими цілях та іншими термінами" в одній грудній відповідності [3. с. 23]. Близькою до цього є думка В. Федорченка, який вважає, що, „врахувуючи особливості діяльності у сфері туризму, можна дати і спеціальні визначення педагогіки, як наукі освіти та виховання освітобудівниками туризму і з метою розвитку туристичної діяльності. Справді, відносно туриста педагогіка повертася виховним впливом, а відносно спеціалістів туризму – освітінм". Тобто „з одного боку, предметом дослідження педагогіки туризму є виховання як функція передавання туристам і екскурсантом, у ході занять туризму змінено наполегливими цінностями: знань, життєвого досвіду, а також цілеспрямованої зміни якості особистості в процесі заняття туризмом", а з другого – „предметом дослідження виступає педагогічна система туристичної освіти як засіб передавання новому поколінню професійних знань, умінь, навичок туристичної діяльності [5. с. 17].

Приоритетним завданням педагогіки туризму, туристичної освіти є розкриття закономірності у галузі вихованням засобами туризму, туристичної освіти й навчання, а також управлінням освітніми й виховними системами" [3. с. 15].

Таким чином, погоджуючись з Думкою В. Федорченка, педагогіку туризму можна визначити як науку з виховання й формування особистості засобами туризму в процесі дійсності підприємств і, зокрема, туристичної індустрії.

На сьогодні дійсний день цілком очевидно, що попит на отримання професій туристичної галузі постійно зростає. Організаційний маркетинг попиту на ринку праці дозволяє освітнім установам опративно реагувати і вносити відповідні зміни до змісту професійної підготовки. Відомо, що вторинними споживачами послуг ВНЗ є роботодавці, надають роботу випускникам ВНЗ. На своєму робочому місці випускник застосовує отримані ним знання, уміння, компетенції, реалізує себе як фахівець (майстер своєї справи). Організації, що приймають на роботу випускників ВНЗ, висувають

© А. П. АНІЩЕНКО
© М. М. ЗАЙЦЕВА
© Зборник наукових праць Хмельницького національного педагогічного університету "Україна", №1/2015

© А. П. АНІЩЕНКО
© М. М. ЗАЙЦЕВА
© Зборник наукових праць Хмельницького національного педагогічного університету "Україна", №1/2015

39
© А. П. АНІЩЕНКО
© М. М. ЗАЙЦЕВА
© Зборник наукових праць Хмельницького національного педагогічного університету "Україна", №1/2015

певні вимоги до якості іхньої підготовки. Це знаходить відображення в конкретних заявках із зазначенням кваліфікаційних вимог до майбутніх працівників, а також у тому, що керівники підприємств, представники роботодавців беруть участь у підсумковій атестації випускників. Роботодавці через деякий проміжок часу мають можливість об'ективно оцінити якість випускників за їхнім училищним кваліфіковано виконувати свої професійні обов'язки, за їхнім професійним зростанням [1, с. 18].

Метою нашої статті є аналіз сучасного стану і перспектив розвитку сфери підготовки фахівців для галузі туризму в Україні та світі.

Методами дослідження є: аналіз літературних джерел, метод теоретичного системного аналізу та узагальнення, метод логічних висновок, метод експертних оцінок.

Основною в туристичному індустрії є робота менеджера, на самперед, це – величезна відповідальність, бо від проблеми з клієнтами доводиться вирішувати саме менеджеру. Професія менеджера з отриманням та обробкою документів відноситься до виділу в процесі функціонування брононавння, можливість подорожувати зі звичкою, але фронт роботи та рівень відповідальності буде абсолютно різним. Найвищим професіоналізмом такого фахівця вважається розшифрувати мрію клієнта. Аже багато людей інколи самі не знають, чого хотіть. Можна довго розповісти про пам'ятки Греції, а люди, можливо, хочеться поїхати кудінебудь подалі і побачити самоту. Важливо правильно розійтися про плюси та мінуси туру, країни, врахувати фінансові можливості клієнта і надати самостійний вибір. Робота менеджера з туризмом в туристичному агентстві відрізняється від роботи менеджера туроператорської фірми.

Менеджер, який працює в компанії-туроператорах: розробляють тури і маршрути; складають екскурсійні програми та плани розважальних заходів; бронюють місця в готелях; викуповують квитки на регулярні авіарейси і організовують чартери; ведуть переговори з прямомарною стороною, займаються оформленням страховок і віз; формують пакети туру; укладають договори з турагентствами; беруть участь у проведенні рекламних кампаній; вирішують конфліктні ситуації на користь клієнта.

Задання менеджерів туристичних агентств – продати готовий турпродукт, залучити й утримати більшу кількість клієнтів. Менеджери турагентств – сполучати ланки між клієнтами та туроператорами. Саме їм клієнти дзвонять з усіх виникнених питань. В обох випадках менеджера турагентства входить: прийом дзвінків, консультування клієнтів; дослідження ринку і підбір туру відповідно до запитів клієнта; взаємодія з менеджерами туроператорських компаній; оформлення договору з клієнтом [4, с. 37].

Таким чином, хороший менеджер – запорука успішної роботи фірми. Більшість регіональних турагентств – це малі підприємства, в яких власник з топ-менеджером і штатом співробітників становить 4–7 осіб. У таких агентствах співробітники займаються викликомами, вимагають залоги, видами діяльності, крім знання турпродукту, менеджер повинен уміти розбиратися в туристичних формальностях, розраховувати авіапарку, оформляти квитки, розбиратися в клієнтах, уміти працювати з комп'ютерними системами бронювання і автоматизованими системами управління. Важливими складовими успіху є навички спілкування з клієнтами по телефону – швидко і компетентно. Хороши

навички спілкування становлять атмосферу, підготовлені до купівлі.

Кар'єра менеджера в туроператорських фірмах має більше можливостей, зате в невеликих турystичних агентствах свої таланти можна розкрити швидше, у туристичній галузі цінується люді, які пройшли всі сходинки кар'єрного зростання. А це вже безпосередне спілкування з людьми.

Справжній менеджер повинен бути однозначно і хорошим психологом, і грамотним економістом.

Так як 70% робочого часу в туристичному агентстві займає спілкування з клієнтами. Менеджеру з туризму необхідно мати добру пам'ять, знати про країни букально все. Погрібно пам'ятати дні і години рейсів різних авіакомпаній, точні ціни, словом, тривалість, чи вага багажу інформації, та ще й вміти швидко орієнтуватися в ній, вологти, як мінімум, англійською мовою і добре орієнтуватися в географії курортних зон. До того ж, що людина, який треба вміти працювати з людьми, бути комунікативного і швидко притамати рішення в тій чи іншій ситуації [4, с. 63].

Індустрія туризму, багатогранна, безліч підприємств, фірм, організацій беруть участь в обслуговуванні туристів. Виникнення туристського бізнесу обумовлено інтенсивним розвитком регіональних та міжнародних туристських обмінів і сильного роз'янності споживача й виробника туристських послуг (готелі, ресторани тощо).

Свогоєдні туризм став нагальною потребою все більшої кількості людей у світі. Причому розуміння компетентності туризму в світі зазнalo истотних змін у бік підвищення стандартів та величезного розмаїття пропозицій.

Орієнтуватися туристи у величезній кількості туристського пропозиції, як за напрямками, так і за змістом, враховуючи, що вони вибирає обслуговування „заочно”, переважаючи далеко від передбачуваного місця відпочинку, досягають важко. Готомічником іому в цьому служить діяльність співробітників туристських організацій турагентств і туроператорів. А для цього, звичайно, необхідні професійні знання менеджера та його кваліфікований підхід до формування туристичного продукту.

Фахівець в галузі туризму необхідні знання з ресурсоведення, стану і динаміки ринку, маркетингу, в галузі туризму тематичного особливості проектування, підготовки, розробки та надання Турів, особливості їх тематичного змісту. Все це вимагає, величезних практичних навиків. В Україні існує чимало проблем у процесі навчання та підготовки кадрів у сфері туризму. Навчання за туристичними спеціальностями проводиться тільки на рівні теорії, студентах кагас рофічно не вистачає практичних навиків, які можуть дати практики, навчальні стажування та тренінги. Все це вплинуло на становлення вітчизняної системи професійної туристичної освіти [2, с. 78].

Професійна підготовка менеджерів, фахівців з туризму починається на особливостях підприємницької діяльності у сфері туроператорів та спирається на принципи педагогичної дидактики. У цьому також велике значення має придати практичним навичкам.

Тому не вилікає сумнів той факт, що вдосконалення навчання пов'язане, насамперед, із розробкою якісно нових підходів до вирішення цим процесом. Щоб ефективно управляти процесом підготовки спеціалістів відповідно до вимог ринку, потрібно чітко визначити орієнтир і кінцеву мету такої підготовки. Завданням центрумом виступає кваліфікація фахівця з тієї чи іншої спеціальності.

У загальному вищесказаному, можна зробити висновок, що зазначені вище проблеми, які є на боротьбі з туризмом, виникають відсутністю професійних знань у більшості менеджерів та відсутністю ринку.

Однією з основних проблем розвитку туризму в нашій країні можна вважати нестачу кваліфікованої підготовки квалифікованих кадрів, здатних підняти туризм до висот міжнародного рівня за допомогою оптимального проектування, навчальності специальності туризмів та підготовки квалифікованих кадрів, здатних виконувати необхідність організації інформаційно-методичної літератури. Підвищення ефективності дидактично алеякетного комплексу навчально-методичної кваліфікації в значній мірі обумовлено взаємозвязками з практикою, технологічними процесами сучасного туроверенгту. Програма навчання та проектування підручників повинні враховувати особливості туристського ринку, реагувати на динаміку туристського ринку і повинні бути зорієнтовані на функції туристської організації на ринку туристичних послуг [4, с. 102].

Впровадження інноваційних технологій в туризмі, застосування сучасних інформаційних програм підготовки туристичних кадрів наскрізні в провідних ВНЗ туристичного профілю. Сучасна модель професійної туризмів підготовки професійних кадрів, туристської освіти на таких принципах: орієнтація на практику, підготовка квалифікованих кадрів, здатних підняти туризм до висот міжнародного туроверенгту, взаємозвязки з практикою, технологічними процесами сучасного туроверенгту.

Програма навчання та проектування підручників повинні враховувати особливості туристського ринку, реагувати на динаміку туристського ринку і повинні бути зорієнтовані на функції туристської організації на ринку туристичних послуг [4, с. 102].

Однак реалізація сучасної моделі професійної туристичної освіти в Україні, націленої на забезпечення туристичної галузі квалифікованими конкурентостпроможними кадрами, стимулюється через відсутність єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації професійно-технічного кваліфікаційних вимог; неданням студентам можливості вибору індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечення безперервності та стабільності програм; отримання „подвійного“ диплома і додаткових кваліфікаційних сертифікатів, застосування сучасних технологій у навчанні; стимулювання сучасної інформаційної та освітніх технологій.

© А. П. АНІЩЕНКО
© М. М. ЗАЙЦЕВА
© Зборник наукових праць Хмельницького національного університету соціальних технологій Університету «Україна», №1/2015

Індустрія туризму, багатогранна, безліч підприємств, фірм, організацій беруть участь в обслуговуванні туристів. Виникнення туристського бізнесу обумовлено інтенсивним розвитком регіональних та міжнародних туристських обмінів і сильного роз'янності споживача й виробника туристських послуг (готелі, ресторани тощо).

Свогоєдні туризм став нагальною потребою все більшої кількості людей у світі. Причому розуміння компетентності туризму в світі зазнalo истотних змін у бік підвищення стандартів та величезного розмаїття пропозицій.

Орієнтуватися туристи у величезній кількості туристського пропозиції, як за напрямками, так і за змістом, враховуючи, що вони вибирає обслуговування „заочно”, переважаючи далеко від передбачуваного місця відпочинку, досягають важко. Готомічником іому в цьому служить діяльність співробітників туристських організацій турагентств і туроператорів. А для цього, звичайно, необхідні професійні знання менеджера та його кваліфікований підхід до формування туристичного продукту.

Фахівець в галузі туризму необхідні знання з ресурсоведення, стану і динаміки ринку, маркетингу, в галузі туризму тематичного особливості проектування, підготовки, розробки та надання Турів, особливості їх тематичного змісту. Все це вимагає, величезних практичних навиків. В Україні існує чимало проблем у процесі навчання та підготовки кадрів у сфері туризму. Навчання за туристичними спеціальностями проводиться тільки на рівні теорії, студентах кагас рофічно не вистачає практичних навиків, які можуть дати практики, навчальні стажування та тренінги. Все це вплинуло на становлення вітчизняної системи професійної туристичної освіти [2, с. 78].

Професійна підготовка менеджерів, фахівців з туризму починається на принципах педагогичної дидактики. У цьому також велике значення має придати практичним навичкам.

Тому не вилікає сумнів той факт, що вдосконалення навчання пов'язане, насамперед, із розробкою якісно нових підходів до вирішення цим процесом. Щоб ефективно управляти процесом підготовки спеціалістів відповідно до вимог ринку, потрібно чітко визначити орієнтир і кінцеву мету такої підготовки. Завданням центрумом виступає кваліфікація фахівця з тієї чи іншої спеціальності.

У загальному вищесказаному, можна зробити висновок, що зазначені вище проблеми, які є на боротьбі з туризмом, виникають відсутністю професійних знань у більшості менеджерів та відсутністю ринку.

Однією з основних проблем розвитку туризму в нашій країні можна вважати нестачу кваліфікованої підготовки квалифікованих кадрів, здатних підняти туризм до висот міжнародного туроверенгту. Це підтверджує необхідність організації інформаційно-методичної літератури. Підвищення ефективності дидактично алеякетного комплексу навчально-методичної кваліфікації в значній мірі обумовлено взаємозвязками з практикою, технологічними процесами сучасного туроверенгту.

Програма навчання та проектування підручників повинні враховувати особливості туристського ринку, реагувати на динаміку туристського ринку і повинні бути зорієнтовані на функції туристської організації на ринку туристичних послуг [4, с. 102].

Впровадження інноваційних технологій в туризмі, застосування сучасних інформаційних програм підготовки туристичних кадрів наскрізні в провідних ВНЗ туристичного профілю. Сучасна модель професійної туризмів підготовки професійних кадрів, здатних виконувати необхідність орієнтації на практику, підготовки квалифікованих кадрів, здатних піднести туризм до проресурсних кадрів для залучення до виробництва необхідної кваліфікації професійно-правової бази.

Однак реалізація сучасної моделі професійної туристичної освіти в Україні, націленої на забезпечення туристичної галузі квалифікованими конкурентостпроможними кадрами, стимулюється через відсутність єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації професійно-технічного кваліфікацій професійної освіти, що здійснюють підготовку кадрів для сфери туризму.

В рамках реалізації основних принципів Болонського процесу важливим напрямком діяльності освітніх установ запланується сертифікація за стандартами якості UNWTOeQual, яку розробила і проводить Всесвітня туристична організація за стандартами якості туристичної освіти і її ефективності, що дозволяє визначити конкурентостпроможність освітніх програм, реалізованих ВНЗ

України, іх відповідність світовим стандартам якості [7, с. 12]. Підготовка кадрів для індустрії туризму повинна бути заснована на інноваційних засадах, розвитку міжнародного професійного освіти. У практичній підготовці кадрів для сфери туризму розвивається використовувати технології створення навчальних закладів, розташованих в графічний близькості. У разі відсутності будь-якого з рівнів професійної туристичної освіти необхідно її створення як системного елемента, без якого повноцінна підготовка професійних кадрів не може бути забезпеченою.

Класиферна ідея полягає в створити систему безперервної туристичної освіти, що являє собою багаторівневу матрицю, що забезпечує потреби людини не тільки в отриманні знань більш високого рівня, але і в отриманні додаткових знань на основі системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів [6, с. 4].

Специфіка туристичної освіти полягає в її багаторівності, якаgotує кадри різних спеціальностей і напрямків економічного, технічного, технологічного, управлінського, наукового й інших профілів. Туристична освіта являє собою складний, межанізм, що постійно виноситься за межі дозволу, активно впроваджує інноваційні програми для підготовки кадрів туризму і використовується закордонний досвід.

- Специфіка туристичної освіти полягає в її багаторівності, якаgotує кадри різних спеціальностей і напрямків економічного, технічного, технологічного, управлінського, наукового й інших профілів. Туристична освіта являє собою складний, межанізм, що постійно виноситься за межі дозволу, активно впроваджує інноваційні програми для підготовки кадрів туризму і використовується закордонний досвід.
- Специфіка туризму полягає в теоретичній, методичній, фаховій, практиці, які готові кадри різних спеціальностей і напрямків економічного, технічного, технологічного, управлінського, наукового й інших профілів. Туристична освіта являє собою складний, межанізм, що постійно виноситься за межі дозволу, активно впроваджує інноваційні програми для підготовки кадрів туризму і використовується закордонний досвід.
1. Михайличенко Г. І. Фахове забезпечення галузевих стандартив вищої освіти з напрямом „Менеджмент”, „Туризм” / Г. І. Михайличенко // Туристична освіта в Україні : проблеми і перспективи : зб. наук. праць. – К. : Тонар, 2007. – 76 с.
2. Пазенок В. С. Туризмологія : концепції теорії туризму / В. С. Пазенок // Матеріали VII-х аспірантських читань „Туризмологія : концепції та термінологічно-понятійний апарат”. – К. : КУТЕП, 2006. – 185 с.
3. Гедагогіка туризму : [навчальний посібник для ВНЗ] / за ред. проф. В. К. Федорченка, проф. Н. А. Фоменко, доц. М. І. Сирінник, доц. Г. С. Цвяхістровський. – К.: Виавічничий ДМ „Слово”, 2004. – 328 с.
4. Саун Л. В. Теорія і практика підготовки спеціалістів сфери туризма в розвинутих країнах світу : [монографія] / Л. В. Саун. – К. : МАУП, 2004. – 285 с.
5. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму : Теоретичні і методичні аспекти : [монографія] / Володимир Кирилович Федорченко. – К. : Вища школа, 2002. – 247 с.
6. Цринський Д. „Не виключено, що Україна в майбутньому стане базовою країною для діяльності ВТО” / Д. Цринський /Дзвіркало Тижня. – 2001 – 29 вересня. – С. 4.
7. UNWTO World Tourism Barometer, volume 4 – WTO : Madrid – 2008. – 12 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.unwto.org.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ДОШКОЛЬНИКІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ ДІТЕЙ

О. І. ЮРЧУК

Гуманізм та демократизація сьогодення висувають все нові вимоги до працівників освіти, зокрема дошкільної. На сучасному етапі, у зв'язку із підвищеннем вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів з дошкільної освіти, які на високому рівні володіють новітніми методиками і технологіями навчання та виховання, здатних здійснювати новітні форми використання засобів фізичної культури у своїй роботі, стає обов'язковим поглиблення і розширення підготовки дошкільних працівників, звертається увага на оволодіння спеціальними підготовкою кадрів у тій чи іншій сфері діяльності.

Враховуючи відомості медичного працівника, педагога про погромування стану здоров'я дітей, умови ритм сучасного життя і побуту дошкільників, проблема фізичного виковання, малорухливого режиму та рухового голоту, розвитку і зміцнення здоров'я дітей набуде своє вирішення лише при спільніх зусиллях педагогічного колективу, медиків та батьків.

Аналіз широкого кола різних докторантів показав, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемам фізичного розвитку дітей дошкільного віку та професійній підготовці співробітників з дошкільного виховання. Так, особливості підготовки майбутніх педагогів до фаху з питань дошкільно-задоросочої роботи з дошкільниками досліджували О. Богінч, З. Неструхова, Н. Колхужова, питаннями гігієни С. Денисенко, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, С. Філіппов, В. Шебенко; проблема рухового режиму у дітей дошкільному навчальному закладі та формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок розглядалася Т. Дмитренко та С. Петренко тощо.

Звертаючи увагу на велику кількість досліджень у даному напрямку, зазначимо, що проблема підготовки вихованців до здійснення рухового режиму у дітлаху на навчальному закладі не має повного і всебічного висвітлення.

Мета статті – проаналізувати процес формування необхідних теоретичних знань і умінь майбутніх педагогів при підготовці до здійснення рухового режиму в дошкільному навчальному закладі.

Професійна підготовка майбутніх педагогів-вихованців у вищій школі здійснююється згідно з освітньо-професійною програмою напрямом підготовки 6.01.010101 „Дошкільна освіта”. У робочій програмі підготовки вихованців знаходить відображення різноманітні форм і функції фізичної культури дітей дошкільного віку. Тематичний план програми розкриває зміст предметів професійної підготовки, кількість відведенних годин з кожного предмета професійної підготовки, визначає час на самостійну позаaulогорну роботу студентів.

Зміст професійної діяльності вихованця у цілому складається з багатьох дій, що мають відношення до підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, на формування здорового способу життя, яке неможливо забезпечити без рухового режиму дітей та розвитку їхньої рухової активності.

На думку Ю. Коваленко, діяльність вихованця відрізняється від діяльності інструктора з фізичної культури дошкільного навчального закладу, оскільки останній передбачає важливу складову професійної діяльності – руховий компонент [4, с. 48]. Ми вважаємо, що руховим компонентом в обох язиковому порядку повинні володіти вихованці дошкільних навчальних закладів, оскільки майбутній спеціаліст із дошкільного виковання повинен бути не лише здоровим, але й фізично розвиненим, тобто мати гарну фізичну підготовку, вільно володіти як технікою гігієни, так і фізичними вправами, Говорячи про підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, Е. Вільчковський та І. Курок виділяють такі завдання:

- виховання любові до своєї майбутньої професії;

- розвиток самостійного мислення;

- прагнення до підвищення знань, умінь і навичок;

- пошуку творчого рішення завдання фізичного розвитку дошкільників;

- виховання відповідального ставлення до життя і здоров'я дітей [2].

Здійсненням аналіз навчально-методичних джерел, низки нормативних документів, програм професійної підготовки, ми з'ясували, що головним недоліком у підготовці до професійної діяльності майбутніх вихователів є перевага алгоритмічних занять над практичною діяльністю. Ми припускаємо, що уdosконалення професійної підготовки майбутнього вихователя до здійснення рухового режими буде якісною за умов:

- розвитку стійкої позитивної мотивації до педагогічної діяльності;
- -володіння студентами всіма необхідними професійними завданнями для здійснення рухового режими дошкільників;
- під час практиків та лабораторних занять навчати не лише теоретично, а й практично, тобто навчання, що дозволить отримати теоретичні знання, а й певні практичні навички та досягнення певних результатів у здійсненні організації рухового режими дошкільнят;
- створення доцільних педагогічних умов для успішного фізичного й психічного розвитку дітей та їхнього оптимального рухового режими;
- вихователів професійних умінь за допомогою інформаційно-педагогічного забезпечення і педагогічного керівництва.

Ефективність керування руховим режими дошкільнят залежить, перш за все, від правильно сформованого ставлення студентів до здоров'я дітей, до педагогічної діяльності й процесу в цілому, до отримання професійних знань і вмінь.

Педагогічні вміння – це набута людиною здібність на основі знань і навичок виконувати певні види діяльності в умовах, що змінюються [5, с. 288]. Науковець О. Абдуллаєва розглядає пасивні вміння як знання в дії і виділяє вміння, які охоплюють усі види діяльності педагога [1]. У свою чергу, Л. Слірін, вважає, що у процесі дослідження не можуть бути описані і вивчені всі вміння педагога. Зазначимо, що всі підходи науковців доповнюють один одного і тим самим дозволяють розкрити проблему більш глибоко.

На нашу думку, виділені групи вмінь В. Сласточним [7] є найбільш повними. Так, науковець, здійснивши детальній аналіз умінь, поділив їх на дві групи: теоретичні вміння і практичні вміння. Групу теоретичних умінь складають: аналітичні, прогностичні, проектні, рефлексивні. До групи практичних умінь належать: організаторські і комунікативні. На їх основі ми спробували виділити вміння, якими повинен володіти вихователь при здійсненні рухового режими у ДНЗ:

- уміння формувати завдання фізичного розвитку і визначення в них першочергові;
- уміння аналізувати отримані результати рухової підготовленості дітей, розвитку їх фізичних якостей;
- уміння оцінити ефективність роботи вихователя при плануванні і здійсненні рухового режими;
- уміння здійснювати діагностику рухового розвитку дітей;
- уміння дійсністю методики адаптувати їх до рівня розвитку дітей;
- уміння добирати і діагностичні методики при здійсненні рухового режими відповідно до вікових освоїльностей і підготованості дітей;
- уміння добирати й застосовувати різноманітні форми організації роботи за умови активного рухового режими для успішного володіння руховими уміннями і навичками;
- уміння володіти методами навантаження при здійсненні рухового режими як для всієї групи, так і для окремих дітей;
- уміння використовувати технічні засоби навчання і виховання;
- уміння володіти технікою пошуку вправ і рухів, що використовуються у роботі з дітьми;
- уміння забезпечувати страхову і допомогу при здійсненні рухового режими;
- уміння використовувати сучасне обладнання у роботі з дітьми;
- уміння передбачити наслідки пасивного рухового режими на знати способи корекції;
- уміння критично порівнювати рухову та самостійну діяльність дітей із оптимальним руховим режимом;
- уміння співвідносити організований і самостійну рухову діяльність в режимі дня;
- уміння оцінювати переваги рухового режими у виховному впливі на дітей;
- уміння активовувати руховий режими за допомогою організованих заходів;
- уміння аналізувати, узагальнювати педагогічний досвід;
- уміння орієнтуватися у спеціальній літературі фаховати педагогічні й суміжні питання;
- уміння вести науково-дослідницьку й методичну роботу;
- уміння володіти професійною самооцінкою і професійним самовдосконаленням;

- уміння встановлювати гарні стосунки з батьками дітей та педагогічним колективом;

- уміння керувати своїми емоціями, проявляти витриму, терпіння і спокій у критичних ситуаціях;
- уміння співпереживати і радити успіхам дитини, бажанні йї допомогти і підтримати, бачити можливості дитини.

Таким чином, ми намагалися визначити перевірк необхідних умінь у зв'язку із забезпеченням готовності студентів до здійснення рухового режими в ДНЗ.

Під重温имо, що професійні вміння залежать від характерних особистісних рис педагога, мотивів діяльності, ставлення до вихованців, рис характеру педагога, його світогляду і моральної спрямованості.

Майданчик фахівець у галузі дошкільного виховання повинен пам'ятати, що він несе повну відповідальність за життя і здоров'я дітей, правильну організацію та виконання програм активного рухового режими дітей ведення і збереження, а також оформлення згідно з вимогами документації.

Успіх у роботі майбутнього вихователя залежить від обраної схеми педагогічного впливу на дітей, що допоможе у добром контролю впливу рухового режими на фізичний та психічний стан дітей. В. Любашина вважає, що сучасний вихователь повинен уміти відмовитися від авічних схем педагогічного впливу на саморозвитку [6, с. 228]. Т. Дмитричко звертає увагу, що успішність майбутнього вихователя в активізації рухового режими залежить від зовнішнього вигляду. „Власна підтягнутість, координованість рухів дають змогу демонструвати зразки виконання рухів, які викликають у дітей бажання насилувати дітей, розширити перелік видів дитячої діяльності, що дають дитині можливість для самовираження і навантаження” [3, с. 67]. Надзвичайно важливим значення набуває позитивно-емоційна ставлення дітей до активного рухового режими і фізичного впливу. Потреба йнтересу у руках, у фізичному навантаженні розвивається під час взаємодії педагога з вихованцем, під впливом його особистості.

Кожний вихователь до своєї праці повинен підходити творно і відповідати тим високим вимогам, які ставлять перед ним системи управління. Так, В. Любашина вважає, що творчі педагоги у своїй роботі з дітьми – дошкільного віку повинні використовувати різні цікаві і ефективні форми нетрадиційного фізичного виховання. До них належать відносини:

- плавання у басейні, ігри з водою й на воді;
- дозвування ходьби і бігу;
- корегуюча гімнастика;
- лікувальна фізична культура;
- аеробіка і ржотика для дітей 1-ї групи здоров'я (спеціальни бігові стирикові вправи);
- стретчинг (спеціальні вправи, що сприяють безболісному розтягуванню м'язів і формуванню гнучкості);
- елементи хореографії;
- елементи національних і сучасних танців;
- вправи з використанням технічних засобів;
- точковий і цілковій масаж;
- заняття на стежкі здоров'ї;
- ходьба босоніж по морській солі, каштанам, гравію, гумовим килимкам, ребристим дощом;
- фізкультурні свята і розваги на різну тематику;

[6, с. 228 – 229].

Підготовка майбутніх вихователів до здійснення рухового режими буде ефективно, на нашу думку, якщо враховувати, що особистість педагога – це не лише знання, вміння і здібності, які необхідні для успішної педагогічної діяльності, а й, у першу чергу – ціннісні орієнтації, життєві установки, мотиваційна сфера, цілепретамованість самого студента. Лише позитивна мотивація до навчальної діяльності, особистий інтерес майбутнього педагога до своєї професії принесуть плоди Отже, важливим напрямком удосконалення професійними знаннями, вміннями і дійсненням рухового режими, підготуванням студентів до активної рухової активності дітей дошкільного віку. Педагогічний процес у вищій школі повинен сприяти росту навчально-занавальній та науково-пошуко沃ї активності студентів, формуванню у них професійної спрямованості, особистісних і професійних якостей, розвитку почуття відповідального ставлення до навчання.

Список використаної літератури:

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования // О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Вильчковский Е. С. Теория и методика физической культуры для детей дошкольного вику : [навч. посіб.] ; 2-ге вид., перер. та доп. / Е. С. Вильчковский, І. О. Курок.. – Суми : Університетська книга, 2008. – 428 с.
3. Дмитренко Т. І. Руховий режим у дитинчому садку / Т. І. Дмитренко. – К. : Град. школа, 1980. – 96 с.
4. Коваленко Ю. О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваленко Юлія Олексіївна. – Запоріжжя, 2008. – 248 с.
5. Кузьмина Н. В. Основы вузовской педагогики / Н. В. Кузьмина. – Іл. : ПГУ, 1972. – 311 с.
6. Любашина В. Осуществление подготовки будущих воспитателей к процессу физического воспитания и развития детей в условиях дошкольного учреждения / В. Любашина // Педагогика вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 38 – ст. 226 – 230.
7. Сластенин В. А. Педагогика : [учебное пособие для студентов пед. учебных заведений] / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаков, А. И. Мищенко. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

Рецензент – кандидат педагогіческих наук, доцент Н. М. Горопаха

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Л. А. ДЛІКОВСЬКА

Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України, кризові явища у сфері економіки і фінансів зумовлюють необхідність посилення соціального захисту усіх вразливих верств населення в тому числі й інвалідів. Соціальній захист осіб із обмеженими можливостями визначає комплекс заходів направлених на створення правових, економічних, соціально-побутових і соціально-політичних умов для задоволення їх потреб щодо покращання здоров'я, матеріального забезпечення, які мають значні фізичні або психичні відхилення, їх низький рівень матеріального забезпечення, – моральна – незахищеність – актуалізували важливість процесу їх соціалізації. Особливого значення набуває проблема не тільки інвалідності, а і соціальноті адаптації, реабілітації та інтеграції осіб із обмеженими можливостями як механізму створення для них гідних умов життя і праці. Реалізація цього завдання вимагає системних рішень. Важливою умовою соціальної адаптації інвалідів є впровадження у суспільну свідомість ідеї рівних прав і можливостей для всіх. Саме таке взаємовідношення із потужним фактором адаптаційного процесу.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується грунтовними змінами в усіх сферах життєдіяльності людини. Одним із найважливіших фактів, що впливають на формування інформаційного суспільства є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). У Законі України „ПроОсновні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” зазначено, що „основним розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній особі на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними” [3]. Тому, щоб стати гідним членом сучасного інформаційного суспільства необхідно бути активним користувачем інформаційно-комунікаційних технологій.

Різні аспекти соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції осіб із обмеженими можливостями досліджували О. Бєзалью, І. Іванова, І. Зверева, Т. Семініна, Л. Тютя, С. Холостова, А. Ільєвського та ін.

Мета цієї статті – зазначити напрями застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями.

Аналіз наукової літератури вказується різni поняття: інвалід (В. Лященко, І. Топаржевська); особи з обмеженими життедіяльності (А. Ільєвського); особи з особливими функціональними можливостями (В. Синьов, Л. Фомінова, О. Хохліна); особи з обмеженими функціональними можливостями (Н. Мирошниченко); люди з особливими потребами (П. Таланчук, М. Томчук); люди з обмеженими можливостями (В. Сушкевича) тощо.

У свому дослідженні ми будемо використовувати термін особа з обмеженими можливостями.

Питання соціальної адаптації людей із обмеженими можливостями в Україні стоять надзвичайно гостро. Соціальну допомогу інвалідам, яка довгі роки проголошувалася і з різним ступенем успішності втілювалася у житті, змінилося прогресивні ідеї та технології соціальної адаптації його членів. Важливим завданням та інтергацією інвалідів у сучасній суспільстві є залученням їх до активного життя.

Соціальна адаптація – це процес пристосування людей до умов соціального середовища за допомогою різних соціальних засобів. Соціальна адаптація осіб із обмеженими можливостями розглядається як процес або результат процесу, який передбачає гармонійне, з погляду індивідуальних прагнень людей, задоволення її потреб, створення умов для її гармонійного життя у суспільстві.

Система соціальної адаптації людей із обмеженими можливостями – це комплекс заходів, що заплановано та виконуються органами державної влади, недержавними організаціями, засобами масової інформації, науково-дослідними установами. Заходи із соціальної адаптації спрямовані на задоволення загальноподих та спеціфічних потреб осіб із обмеженими можливостями за умови включення їх у життя суспільства [4].

Варто відмітити, що соціальна адаптація будеться на активному використанні суб'єктивних і об'єктивних факторів життєдіяльності людини. Визначна роль у процесі соціальної адаптації відводиться саме клієнту. Успішність використання даної технології залежить від рівня готовності осіб із обмеженими можливостями змінити себе, вибрати новий життєвий шлях.

Інформаційно-комунікаційні технології ми розглядаємо як сукупність методів, засобів і прийомів можливості щодо управління технічними комп'ютерами та інтернетом, інформацією та інформацією, що розширяє знання людей і розвиває їх компетентності та комп'ютерні навички.

Однак із компетентності сучасної людини Експерти Ради Європи визнали компетентність у волорічні новітнім інформаційними технологіями та використанні їх у всіх сферах життєдіяльності. Для сучасного суспільства передочерговим умовом розвитку є підготовка людини до роботи в інформаційному суспільстві.

Поява нових інформаційних технологій і постійне зростання обсягу інформації потребує ІКТ-компетентності як осіб, які сприяють процесу адаптації, так і осіб із обмеженими можливостями. ІКТ-компетентності, зокрема соціальних працівників, ми розуміємо як здатність особистості використовувати інформаційні та комп'ютерні технології для задоволення власних потреб, вирішення суспільно значущих, зокрема професійних завдань.

Аспектиами використання ІКТ у соціальній роботі є ведення та обробка документації; електронні обмінні документами; виконання повсякденних завдань планування; підтримка та консультування осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації засобами електронної пошти. Соціальному працівнику потрібні теоретичні знання і практичні уміння застосування ІКТ для виконання професійної діяльності.

Розроблена нами методика формування ІКТ-компетентності соціальних працівників направлена на "формування знання щодо обробки інформації; розуміння ролі ІКТ у розвитку сучасного суспільства; основи інформаційної культури; вміння використовувати ІКТ для здійснення діяльності, пропонуючи, зокрема соціальними працівниками, профілактичний, комунікативний та професійний підходи; виконання повсякденних завдань" [2, с. 81].

Україна визначала необхідним створення оптимальних умов для досягнення соціальної зрілості кожною особистістю, розвитку здібностей, які потребні їй і супільству з використанням потенціалу компенсаторно-корекційних можливостей; забезпечення знань, умінь та навичок, потрібних для нормального життя у соціумі.

На нашу думку, використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями може розігрівати інтерес до діагностування психофізических особливостей, організації та упровадження корекційно-реабілітаційними процесами, навчанням, спілкуванням соціального реабілітування, самореалізації.

Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 рр." визначає необхідність системи освіти відображення ІКТ у навчально-виковий процес; підвищення якості, доступності та ефективності освіти; підготовки молоді до життя в інформаційному суспільстві; формування умінь і навичок використання ІКТ у майбутній фаховій діяльності.

У жорстких умовах конкуренції виживає тільки підготовлений, компетентний, впевнений у собі суб'єкт нових економічних видносин. Саме якісна освіта виступає основним каналом успішної соціальної інтеграції та фактором самореалізації [1]. Тому важливо складовою соціальної адаптації є забезпечення можливості отримання належної освіти осібами із обмеженими можливостями.

Однією з головних функцій ІКТ у процесі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями є подолання інформаційної червонини.

Аспекти застосування ІКТ у освіті осіб із обмеженими можливостями досліджували О. Гончарова, О. Дикову-Фаворську, Т. Королевську, О. Кукушкину, С. Миронова, Г. Цейтлін, А. Шевцов та ін.

Особливостями процесу навчання осіб із обмеженими можливостями є нерегулярність відвідування навчальних занять; зменшення навчальних дозолотиль особам із обмеженими можливостями здобути початкову і фахову підготовку як основу майбутньої професії; сприятиме розвитку їх здібностей, активизації навчального процесу.

Аналіз пітературних джерел підтверджує можливість використання ІКТ із метою формування комп'ютерної грамотності та інформаційної культури; розробки індивідуальної реабілітаційної програми відповідно до нозологічних, навчальних та особистиских потреб дітей з обмеженими можливостями; забезпечення дистанційної форми навчання, мониторингу знань, умінь і навичок за допомогою комп'ютерного тестування; роботи у мережах Інтернет. Застосування ІКТ є однім із видів реабілітаційної підтримки навчального процесу.

Варто відзначити, що створення сучасних електронних навчальних матеріалів і організація дистанційних технологій навчання для отримання повноцінної освіти, соціальної адаптації та реабілітації дітей із обмеженими можливостями.

З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти осіб із обмеженими можливостями створюється інклюзивне освітнє середовище у залишенні вищих навчальних ініціативних засобів із обмеженими можливостями навчально-ізучувальної діяльності таких дітей. Це дозволяє сформувати активну позицію суб'єкта навчання, створити умови для індивідуального навчання, розвивати потенційні здібності учнів, формувати позитивну інтерес.

Використання ІКТ в якості допоміжних пристрій дозволяє учням, які мають функціональні обмеження, брати активну участь у навчальному процесі, активизувати компенсаторні механізми та оптимізувати процес отримання інформації засвоєння знань.

Особливого значення у процесі побудови навколо стуudentів із обмеженими можливостями спеціального освітньо-реабілітаційного простору є дистанційна форма навчання. Система дистанційного навчання має низку переваг таких як можливість навчатися відома у зручний час, в оптимальному темпі, з доступним "освіта протягом життя".

Отже, введення ІКТ у навчальний процес сприяє побудові відкритої системи освіти, підвищенню рівня індивідуалізації, активизації пізнавальної творчої діяльності молоді з обмеженими можливостями, розвитку життєвих компетентностей, що сприяє їх соціалізації, самореалізації та інтергації у інформаційне суспільство.

В Україні постійно реалізується Національна програма професійної реабілітації і здатності освіти як освіта для кожного "освіта протягом життя".

Дистанційний освітній університет, з диступними індивідуальними матеріалами і відповідає таким принципам сучасної освіти як: освіта для індивідуального простору, відкритої системи освіти, дистанційного навчання, змінної освіти, з дистанційною індивідуалізацією, активизацією пізнавальної творчої діяльності, з обмеженими можливостями, самореалізацією та інтергацією у інформаційне суспільство.

У створенні виртуального офісу дозволить зменшити витрати на amortизацію виробництва та оренду плату; скоротити штат підрядників, формуючи робочі групи тільки на період виконання конкретної роботи; децентралізувати ділові операції. Особи з обмеженими можливостями, засобами із обмеженими засобами; співробітники, освічені в у сфері професійної реабілітації та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями. Одним із шляхів можливого вирішення означеної проблеми є формування ІКТ-компетентності осіб із обмеженими можливостями та іх працевлаштування у виртуальному офісі.

Створення виртуального офісу дозволить зменшити витрати на amortизацію виробництва та оренду плату; скоротити штат підрядників, формуючи робочі групи тільки на період виконання конкретної роботи; децентралізувати ділові операції. Особи з обмеженими можливостями, засобами із обмеженими засобами; співробітники, освічені в у сфері професійної реабілітації та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями. Одним із шляхів можливого вирішення означеної проблеми є формування ІКТ-компетентності осіб із обмеженими можливостями та іх працевлаштування у виртуальному офісі.

Таким чином, отримання якісної освіти особами з обмеженими можливостями, підальша професійна реабілітація та отримання засобів із обмеженими засобами зажадає вирішити проблему проблему реалізації інвалідами права на працю і дозволити їм досягти успіху на шляху соціальної адаптації та інтергації у суспільство.

У процесі соціальної адаптації людей із обмеженими можливостями застосовується піттання забезпечення вільної комунікації. ІКТ сприяють розв'язанню комунікативних завдань, інколи

навіть є чи не єдиним способом зв'язку із зовнішнім світом. Нарешті, мобільний зв'язок став одним із основних інструментів комунікації. Існують такі спортивні пристроя, як мобільні гаджети можна використовувати для обміну повідомленнями, GPS-навігатори, роботи з текстовими документами, пошуку інформації у мережах Інтернет, прослуховування музики, перегляду та зйомки фото- та відеофайлів. Підключення комп'ютера до всесвітньої мережі дозволяє особам із обмеженими можливостями віртуально контактувати з цікавими людьми, спілкуватися з друзями електронною поштою, обмінюватися інформацією з однодумцями у соціальних мережах, бути учасниками важливих подій, приймати участь у громадському житті.

Закон України „Про основи соціальної захистності інвалідів в Україні” гарантує особам із обмеженими можливостями рівні у усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, що дають можливість інвалідам ефективно реалізовувати права та свободи людини і громадянства та вести повноцінний спільний з інвалідами можливостями, зробностями та інтересами.

Розвиток Інтернет-технологій розширює змоги культурно-дозвільного діяльності осіб із обмеженими можливостями, з'являються нові інтерактивні форми розважальних заходів. Всесвітня мережа містить електронні ресурси, де зберігаються світові ціледви культури та мистецтва, тексти книжок, файли з кінофільмами. Стадії можливими вітували екскурсії музеїв України та світу, відвідування виставок, віртуальних виставок, віртуальних подорожей цікавими місцями земної кулі. Знахожуючись вдома, особи із обмеженими можливостями можуть займатися своєю улюбленою справою, підвищуючи свій інтелектуальний і культурний рівень.

З метою організації культурно-дозвільної діяльності молоді з обмеженими можливостями включаємо доцільним, залучати соціальних працівників і волонтерів до проведення семінарів щодо можливості використання Інтернет-ресурсів. Застосування ІКТ у культурно-дозвільній діяльності сприяє становленню, розвитку, культурному і духовному злагодженню осіб із обмеженими можливостями, розширенню світогляду, підвищенню рівня загальної культури.

Таким чином, нами сознано напроти застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями. Використання ІКТ у процесі соціального статусу, включно з усуспільне життя як суб'єктів діяльності та інтересами. Активна діяльність молоді з обмеженими можливостями зорієнтовано на підвищення стандартів життя, соціально-економічного розвитку деревини.

Проведене нами дослідження не вичерплює всіх питань окресленої проблеми. У подальших наукових пошуках довільно розробити методику підготовки осіб із обмеженими можливостями до використання ІКТ, методику формування їх ІКТ-компетентності.

Список використаної літератури:

1. Дікова-Фаворська О. М. Креативний метод освіти осіб з функціональними обмеженнями здоров'я [Електронний ресурс] / О. М. Дікова-Фаворська – Режим доступу : http://www.vmurol.com.ua/index.php?rdd=us_publication&gtid=11&is_Publication=304.
2. Дітковська Л. А. Інформаційно-комунікаційні технології у фаховій підготовці соціальних працівників / „Україна” // 36, наук. праця Хмельницького ін-ту соц. технол. ун-ту „Україна”. – Хмельницький : ХІСТ Ун-ту „Україна”, 2013. – № 7. – С. 78 – 81.
3. Закон України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” від 9 січня 2007 р. № 537-У // Відомості Верх. Ради України від 23.03.2007. – Офіц. вид. – № 12. – Ст. 102.
4. Кравченко Р. І. Проект концепції соціальної адаптації інвалідів з інтелектуальною недостатністю в Україні: теорія і практика. – 2003. – №3. –Режим доступу : http://privedi.ua/e-book/book/htmlDir/kr_kr_Soszialn/2003/02/20tuny%20tuny%20gopnati/100.htm.
5. Окінавська Хартия глобального інформаційного общества. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.npuv.gov.ua/law/00_glo.html.

Система підготовки студентів з обмеженими функціональними можливостями у вищих навчальних закладах України повинна забезпечувати високий рівень їхньої професійної підготовки, соціальної активності і освіченності. У кожного студента з обмеженнями, що ускладнюють процеси освіблення в інклюзивному середовищі, та його соціалізацію. Для забезпечення рівного доступу таких людей до освіти необхідно впроваджувати в навчально-виховний процес спеціальні методи, педагогічні технології та адаптивні технічні засоби. Саме тому компонентом професійної діяльності викладача напряму культури спілкування, іншими словами, результатом та якістю професійної діяльності викладача напряму залежать від його комунікативних можливостей, як у свою чергу залежать від ряду факторів, серед яких соціокультурні та психологочні особливості викладача, його емоційний стан, стан матеріально-технічного та методичного забезпечення педагогичної діяльності викладача, напаштованість та готовності до спілкування аудиторії тощо. У даному питанні існує низка проблем, та переважаючо, які юних навчаються викладачами з обмеженими функціональностями викладача та комунікативності студентів, особливо якщо серед них виникає потреба в розвитку комунікативності викладача та комунікативності студентів, зокрема в процесі міжособистісної комунікації відбувається не лише обмін певної інформацією, а й реалізація особистини зростає в останні роки. За А. Капською, важомістю викладача як партнера у спілкуванні особистини зростає відповідності, співставленості, диференціації, прямовідповідності, якості за санакою їх достовірності, первоновітності, аргументованості, вмітливості.

Проте питанням засобів та методів підвищення особистої комунікативності викладача, який працює в інтегрованих студійних групах, у працях науковців приділено, на наш погляд, недостатньо уваги. Викладачі із проблематики теми даниго дослідження, метою даної статті визначено розкриття значення індивідуального стилю спілкування викладача, а також розробка засобів підвищення комунікативності науково-педагогічного складу в інтегрованих групах.

Для досягнення значенчної мети спіл. викладачами та студентами в інтегрованих студійських групах:
1) проранжувати інформаційні комунікації між викладачами та студентами в інтегрованих групах;
2) оцінити комунікативність науково-педагогічних кадрів і визначити фактори впливу на них;
3) запропонувати засоби підвищення комунікативності викладачів ВНЗ в інтегрованих групах. Гуманізація систем освіти, що характеризує сучасний етап її розвитку, пред'являє високі вимоги до загального і професійного підготовки викладачів, до приведення їхньої творчої індивідуальності. Індивідуальний стиль діяльності – одна з важливих характеристик пропесу педагогічного спілкування та підготовки між педагогом і студентами. Гедагогічне спілкування – цілісна система (прийоми та навички) соціально-психологічної взаємодії педагога і викладачів, що містить у собі обмін інформацією, виховні дії

організацію взаємовідносин за допомогою комунікативних засобів. Крім звичайних функцій, специфіка педагогічного спілкування передує ще одній функції – соціально-психологічного забезпечення як засоб вирощення навчальних завдань.

До числа найбільш складних завдань, що постають перед викладачем, входить організація продуктивного комунікативного процесу – організаторська функція взаємовідносин педагога з вихованцями та виступає як засіб вирощення навчальних завдань.

Стиль педагогічного спілкування – стабільна система способів та прийомів, які застосовується під час взаємодії. Під час навчального заняття викладачу необхідно оволодіти комунікативною структурою всього педагогічного процесу, бути максимально чутним до шонайменших змін, постійно співвідноситися обрані методи педагогічного впливу з особливостями спілкування на даному етапі. Все це вимагає обраної викладача вміння одночасно вирішувати дві проблеми:

1. конструювати особливості своєї поведінки (своє педагогічну індивідуальність), свої стосунки зі студентами, тобто стиль спілкування;

2) конструювати вираховані особливості комунікативного спілкування.

Другий компонент постійно змінюється під впливом виникаючих педагогічних і відповідно комунікативних завдань, що виникають у виборі системи вирахуваних засобів комунікації важливу роль відіграє сформований тип взаємовідносин педагога зі студентами. Можна викореміти такі характеристики спілкування в процесі педагогічної діяльності: загальна система спілкування педагога і студентів, що склалася (певний стиль спілкування); система спілкування, характерна для конкретного етапу педагогічної діяльності; ситуативна система спілкування, що виникає при вирішенні конкретного педагогічного завдання.

Під стилем спілкування розуміють індивідуально-типовий особливості соціально-психологічної взаємодії педагога і студентів. У стилі спілкування знаходить вираз: особливості комунікативних можливостей викладача; сформований характер взаємовідносин педагога й вихованців; теоретична індивідуальність педагога; особливості ступеня педагогічного колективу [3].

1. **Авторитарний стиль.** При такому стилі характерна тенденція на жорстке управління і всесоційний контроль, який полягає в тому, що викладач значно частіше за своїх колег вдається до наказового тону, робить різкі зазування.

2. **Стиль полуударни.** Головне особливіство такого стилю керівництва по суті справи є самосуценення керівника від навчально-виробничого процесу, зняття з себе відповідальності за те, що відбувається.

3. **Демократичний.** Це стосується цього стилю, то тут, у першу чергу, симнюються факти, а не особистість. При цьому головною особливістю демократичного стилю виявляється те, що група бере активну участь в обговоренні всього ходу майбутньої роботи та її організації.

4. **Спілкування на основі захопленості спільнотою творчої діяльності.** В основі цього стилю – єдність високого професіонализму педагога та його етичних устюзов.

5. **Спілкування-дистанція.** Цей стиль спілкування використовують як досвідчені викладачі, так і початківці. Суть його полягає в тому, що у системі взаємовідносин викладача і студентів је обмежувач виступує.

6. **Спілкування-заякування.** Цей стиль спілкування, до якого також іноді звертаються викладачі-початківці, пов'язаний з невмінням організовувати продуктивне спілкування на основі захопленості спільною діяльністю.

7. **Зарганювання.** Знову-таки характерне здебільшого для молодих викладачів і пов'язане з невмінням організовувати продуктивне педагогічне спілкування.

Певну роль відіграє і незнання технік спілкування, відсутність у педагога потрібних прийомів спілкування. Найбільш піздній процес виховання й навчання забезпечується саме надійно вибудованою системою взаємовідносин, що має характеризуватися:

- взаємодією факторів відомості та співробітництва при організації виховного процесу;
- навявісістю у студентів відсутності психологоїчної спільноти з педагогами;
- орієнтуванням на дорослий подіум з високою самосвідомістю, самоцінкою;
- відсутністю авторитарних форм виховного впливу;
- використанням в якості фактора управління вихованням і навчанням зацікавленості студентів;

- единством ділового та особистісного спілкування;

- виключенням студентів у доцільно організований систему педагогічного спілкування, в т.ч. через різноманітні форми діяльності: семінари, конференції, диспути т.ін., На основі проведенного дослідження можна запропонувати так рекомендації викладачам для розвитку їхніх комунікативних здібностей:

1. Погані роботи усвідомлювати, що ВНЗ – частина суспільства, а ставлення педагога до студентів – вираз суспільних вимог.

2. Викладач не повинен відкрито демонструвати педагогічну позицію. Для студентів слова і вчинки педагога повинні сприйматися як провів його власних переконань, а не тільки як виконання обов'язку. Цілість педагога – запорука місць контактів з вихованцями.

3. Адекватна оцінка власної особистості. Пізнання себе, упражнення собою має стати постійною турботою кожного викладача. Особливу увагу потребує вміння керувати своїми емоційними станом: виконовому процесу шкодити драматичний тон, переважання негативних емоцій, крик.

4. Педагогично доцільні відносини будується на взаємоподібності студента і викладача. Треба пожвавити індивідуальністю кожного студента, створювати умови для його самоствердження в очах однокурсників, підтримувати розвиток позитивних рис особистості.

5. Педагогу необхідно подібати про сприятливу самопрезентацію: показати студентам силу своєї особистості, захоплення, вмільність, широту ерудиції, але не набридливість.

6. Розвиток спісностехнік, педагогічної уяви, вміння розуміти емоційний стан, правильно тлумачити поведінку, ітворчий підхід до аналогії, ситуації – прийняття рішень грунтуються на їхній току зору.

7. Збільшення мовленнєвої діяльності студента та на похвалу. Хвалити треба в присутності педагога приймати роль іншого – студента, батьків, колеги, – ставати на їхнє току зору.

8. Навіть за незначних успіхів студентів бути щедрим на похвалу. Хвалити треба в присутності інших, а заслужувати хвальце наодинці. Викладачка мова повинна бути при цьому виразною. І якщо навіть у вас не поставлені голос, ви можете виручити жест, міміка, погляд.

9. Зробити батьків своїх студентів сознаниками педагогічних намірів.

10. Зміст разом має бути цікавим обом сторонам. Якщо педагог буде дотримуватися цих порад, то уникнє багатьох проблем і труднощів у спілкуванні.

Підбиваючи підсумки проведеної дослідження, ми дійшли висновку, що сайдом на професійній діяльності педагогів – важливість мовленнєвої діяльності студента в спілкуваннях викладача.

8. Навіть за незначних успіхів студентів бути щедрим на похвалу. Хвалити треба в присутності інших, а заслужувати хвальце наодинці. Викладачка мова повинна бути при цьому виразною. І якщо навіть у вас не поставлені голос, ви можете виручити жест, міміка, погляд.

9. Зробити батьків своїх студентів сознаниками педагогічних намірів.

10. Зміст разом має бути цікавим обом сторонам. Якщо педагог буде дотримуватися цих порад, то уникнє багатьох проблем і труднощів у спілкуванні.

Підбиваючи підсумки проведеної дослідження, ми дійшли висновку, що сайдом на професійній діяльності педагогів – важливість мовленнєвої діяльності студента в спілкуваннях викладача.

8. Навіть за незначних успіхів студентів бути щедрим на похвалу. Хвалити треба в присутності інших, а заслужувати хвальце наодинці. Викладачка мова повинна бути при цьому виразною. І якщо навіть у вас не поставлені голос, ви можете виручити жест, міміка, погляд.

9. Зробити батьків своїх студентів сознаниками педагогічних намірів.

10. Зміст разом має бути цікавим обом сторонам. Якщо педагог буде дотримуватися цих порад, то уникнє багатьох проблем і труднощів у спілкуванні.

При цьому, із змінною факторами та завданнями викладачів зі студентами та обрізковуючи актуальність та перспективність проведення подібних досліджень у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Дзундзіца А. І. Діяльні аспекти навчально-виховної діяльності з обдарованими дітьми / А. І. Дзундзіца // Дидактика математики : проблеми і дослідження : Міжнародний науково-методичний збірник наукових праць. – Донецьк : Б. в., 2005. – Вип. 24 ; Труд міжнародної науково-методичної конференції "Евристичне навчання. Математики" – С. 141 – 145.
2. Егоров Г. Европейська стратегія громадянської освіти і виховання учнів / Г. Егоров // Історія в школі України. – 1997. – № 3. – С. 50 – 55.
3. Іванчук В. Теоретико-методологічні основи формування громадянської культури університетської та студентської молоді / В. Іванчук // Джерела. – 1998. – № 34. – С. 64 – 69.

ІНТЕГРАЦІЯ СТУДЕНТІВ З ОБМежЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

С. О. ОМЕЛЬЧЕНКО

Якісна та швидка інтеграція молоді з обмеженими функціональними можливостями, зокрема під час навчання у вищих навчальних закладах, є актуальним завданням держави для реалізації проблемою. Українська молодь з видами фізичного розвитку, майже не має можливостей реалізувати своє право на рівний доступ до освіти: навчання інвалідів здійснюється у спеціальних навчально-виховних закладах або відбувається вдома. Соціальна ізоляція молодої людини з обмеженими функціональними можливостями впливає на усі сфери її життя і не дає можливості реалізувати наявні здібності та таланти.

Як свідчить наукові в умовах конкуренції виживає тільки підготовлений, компетентний, упевнений у собі суб'єкт нових економічних відносин. Отже, саме якісна вища освіта виступає основною успішною соціальною інклюзією та фактором самореалізації молодої людини і входить до десятка найбільш важливих цінностей. Здобуття вищої освіти, престижної спеціальності, гідно оплачуваної праці для осіб з обмеженими можливостями – чи не єдина можливість подолати стан відчуження, соціальної ексклюзії, в якому вони опинилися за роздючим звичаєм, що певним чином обмежувало можливості здобуття вищої освіти молодою з видами здоров'я.

Проблематика вищої освіти людей з обмеженими можливостями в розвинутих країнах почала привернати увагу фахівців лише з кінця 1980-х років, а в прийнятті у 2006 році Конвенції ООН про захист і заохочення освітніх інклюзійних вищих освіт в упереді офіційно проголошено право людей з обмеженими потребами на інклюзійній вищій освіті. Але наукові і методичне підґрунту для такого навчання в більшості країн світу досі відсутнє.

Все це актуалізує необхідність упровадження в систему вищої професійної освіти інклюзійної освіти осіб з обмеженими можливостями. Стрімким також є освіти має стати взаємоз'язок, взаємодія студентів з обмеженими функціональними можливостями з іншими студентами „на рівних“, а не викладачами, адміністрацією та співробітниками закладу й іншими якостями, які виникають в процесі створення спеціальних „закритих“ умов через проблеми здоров'я.

Проблеми надання освітніх послуг постобся з обмеженими функціональними можливостями в умовах навчального закладу присвячені праці багатьох вчених та зауважень.

Так, проблема інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями засобами освіти та можливості доступу їх до освіти, зокрема числі вищої, достліжувалися у працях Ф. Амстронга, Г. Беккера, Дж. Дейса, В. Ільїна, Х. Кербо, А. Колупаєвої, Е. Мартинової, В. Синчука, Г. Тапанчука, С. Тарасенка, Н. Шаповалова, О. Ярської-Смірнової та ін. Такі вчені, як І. Зверева, Ю. Богінько, Н. Головко, О. Купресея, Л. Шипцина, І. Пощакова, М. Тавакалова, І. Цимбалюк, М. Чайковський та ін., аналізують різні аспекти інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями в освітнє середовище вищої школи: соціального, психологічного педагогічного та допомога таким особам у процесі освіти. Особливості взаємовідносин між здоровими студентами та студентами з обмеженими функціональними можливостями вивчали Г. Добропольська, Т. Комар, Н. Мирошниченко, Н. Шабданіка та ін.

Водночас варто зазначити, що проблема здійснення обмеженими функціональними можливостями в закладах освіти, зокрема у вищих навчальних закладах, залишається ще малодослідженою. До цього часу ще не в повній мірі з ясовою її категоріальним апаратом, потрібуючи подальшого дослідження механізмів соціального адаптації, груп людей до усіх ВНЗ, методів діагностики готовності до інклюзій навчальних закладів, суб'єктів навчально-виховного процесу; поки що недостатньо розробленою залишається

методика супроводу навчання студентської молоді з обмеженими можливостями в навчальних закладах; не визначені умови для співпраці закладів освіти різного рівня в масштабах муниціципального, регіонального та міжрегіонального освітнього простору для забезпечення наступності, поспільності безперервності навчально-виховного та реабілітаційного процесу. Саме тому **метою** нашої статті є визначення та аналіз особливостей входження студентів з обмеженими потребами в інклюзивне освітнє середовище вищого навчального закладу як однієї з умов їхньої інтеграції у суспільство.

Студент з інвалідністю – це, насамперед, людина, яка має обмежені можливості, зумовлені фізичними, психолого-чесними, сенсорними і соціальними бар'єрами, що не дають їй зможу легко та повноцінно інтегруватися в суспільство, жити повноцінним життям як інші члени суспільства [1, с. 26]. Конституцією України (ст. 53), гарантовано кожному громадянину держави право на безоплатну вищу освіту в державних та комунальних навчальних закладах. Реалізація цієї конституційної норми вимагає створення спеціальних умов не тільки для навчання, але й повноцінного існування осіб з обмеженими можливостями (інвалідів). Задобуття повноцінної освіти для інваліда набуває особливої значення, оскільки засвоєння фахових навичок для можливості з обмеженими можливостями [6, с. 61].

Основними цілями інклюзивної вищої освіти в Україні є:

- запобігання, моподії з обмеженими можливостями в освітній процес та отримання необхідних професійних навичок;
- соціалізація студентів-інвалідів у суспільні процес та отримання соціалізації студентів ВНЗ зокрема;
- створення активної поведінкової установки у студентів з обмеженими функціональними можливостями на впевнене позиціонування себе в сучасному суспільстві;
- вміння молоді з обмеженими можливостями передтворювати свої недоліки в достойності;
- зміна ставленням сучасного суспільства до людей з обмеженими можливостями через хіс запущення інклюзивної гендерності та соціальних норм.

Інклюзивна вища освіта в Україні передбуває поки що на початковій стадії розвитку, незважаючи на наявність достатньої нормативно-правової бази для впровадження інклюзивного навчання. Гроюєдеї дослідження переважно спрямовані на вивчення теоретичних аспектів інклюзії в системі вищої освіти, і лише в окремих наукових працях висвітлюються аспекти практичного втілення інклюзивних тенденцій у роботу вищих навчальних закладів.

У науковій літературі наведено такі види інтервування студентів з обмеживими потребами у навчально-виховній середовищі навчального закладу:

- соціальні інтервування передбачає відповідність основних соціальних функцій студента середовищем життєвих сфер суспільства, що дослігається шляхом його запушення до участі у класах різного спрямування, спільнотах, самодопомоги, а також участі в інтересах, організаціях та проведених дозволів, емоційної підтримки, а також участі в тренінгу з ознайомлення із філософією незадежного життя, тренінгу із формування навиків відстоювання прав та інтересів інвалідів; складання резюме їх підготовка до співвідеси з працеадамвем тощо;
- психологічні інтервування має на меті створення успішного зі свідомості особистості, уявлення про безвіділів її становища, формування підсумків подолання кризових ситуацій, грунтуються на результатах діагностики психологочних якостей, здібностей та інтересів клієнта і поєднують психокорекційний роботи (індивідуального та груповий);

- фізичні інтервування передбачає виявлення та активизацію компенсаторних можливостей організму інваліда для організації подальшого активного самостійного життя і сприяння посиленню фізичного інтерування, формування стійкого динамічного стереотипу в здорових людей, що грунтуються на прийнятті нетипової зовнішності і поєднанні студентів, що здійснюють ці заходи з філософією формування у молоді задорового способу життя;

- педагогічні інтервування має на меті створення соціально-педагогічних умов для розвитку потенційних можливостей студентів й охоплює різні форми підтримки до життя в студентів.

Труднощі в адаптації на початкових етапах навчання в закладі виникають у всіх студентів. До них можна віднести:

- зміну провідного виду діяльності;
- входження особистості в новий колектив, налагодження комунікації;
- необхідність опрацювання великого обсягу матеріалу;

- проблеми, пов'язані з руховими особливостями, що ускладнюють чи унеможливлюють концептування лекцій, виконання письмових чи лабораторних завдань, складання письмових іспитів тощо [4, с. 26].

Створення напрежніх умов є важливим аспектом розширення доступності вищої освіти для осіб з інвалідністю. На думку Ю. Богінської, найважливішими сферами розширення доступності вищої освіти є [2]:

- організація при вищих навчальних закладах різних підготовчих курсів та факультетів, що реалізують "вирівняні" освітні программи для людей з інвалідністю;
- розвиток системи договорів про співпрацю між вищими навчальними закладами, органами управління освітою, загальноосвітніми навчальними закладами, факультетами (кафедрами) і освітніми установами з метою навчання осіб з обмеженими можливостями;
- створення на базі загальноосвітніх навчальних закладів, установ початкової та середньої професійної освіти структурних підрозділів університетів, академій та інститутів для навчання цієї категорії населення;
- становлення прямих контактів із середніми професійними навчальними закладами щодо спільноти підготовки фахівців з вищою освітою для вдосконалення системи безперервної освіти "школа – ВНЗ",
- формування умов для отримання різних форм вищої освіти протягом усього життя, однією з яких є дистанційна форма навчання.

Дистанційне навчання в багатьох країнах світу визнано найбільш перспективною і важливим складовою системи вищої освіти і небезпідставно вважається освітою сучасності [7]. Важливість дистанційного навчання для осіб з обмеживими потребами відзначена у статті 128 Мaaстрихтською угодою і в підготовленому Комісією Європейського союзу "Меморандум про відкрите та дистанційне навчання в сфері вищої освіти" (1992). Зокрема, Європейський Союз декларує, що дистанційне навчання має стати важливим інноваційним елементом у загальнодержавельській системі вищої освіти та орієнтовані на створення міжнародного середовища дистанційного навчання для інвалідів і людей з хронічними захворюваннями.

В Україні дистанційна форма навчання молоді з обмеженими функціональними можливостями здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних, телекомуникаційних технологій. Стимулом для впровадження дистанційного навчання стало його нормативне забезпечення:

- Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (Затверджено МОН України 20.12.2000 р.);
  - Положення про дистанційне навчання (Наказ МОН України №40 від 21.01.2004 р.);
  - Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження положенням розвитку системи дистанційного навчання на 2004 – 2006 роки" (від 23 вересня 2003 р. № 1494) [7].
- Але дистанційне навчання, незважаючи на всі його переваги, має низку недоліків, до яких Л. Волошко відносить:
- відсутність постійного людського спілкування;
  - відсутність групового ефекту сприйняття матеріалу;
  - відсутність цінності індивідуальних характеристик у процесі контролю знань за допомогою комп’ютерних програм;
  - негативний вплив на формування професійних якостей при використанні тільки у процесі реалізації дистанційного навчання зі студентами з обмеженими функціональними можливостями відмічено і ряд труднощів, зокрема:

- невідповідність механізмів реалізації прав інвалідів на здобуття вищої освіти;
- нерозробленість науково-методичної основи вищої освіти для інвалідів;
- відсутність комп’ютерних програм, які б ураховували особливості сприймання та засвоєння інформації цією категорією студентів.

Таким чином, аналіз особливостей входження студентів з обмеженими можливостями в інклюзивне освітнє середовище вищого навчального закладу дозволяє зробити деякі узагальнення.

Вища освіта з провідним чинником підвищення соціального статусу, досягненням духовного, матеріального та незалежності соціалізації молоді з обмеженими функціональними можливостями й відображає стан розвитку демократичних процесів і гуманізації суспільства.

Успішний інтеграції осіб з обмеженими можливостями в колектив вищого навчального закладу сприятимуть впровадження інтегрованого навчання, взаємодія основних складових

процесу інтегрування; активна участь самих інвалідів у процесі інтегрування; організація взаємодії будь-якого професійного мікрокомплексу, що забезпечує методом перспективою нашого наукового пошуку стане вивчення та аналіз форм і методів подолання бар’єрів управдження та ефективного функціонування системи здобуття освіти студентами з обмеженими функціональними можливостями в умовах інклюзивного освітнього середовища вищого навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Байман О. С. Для питання адаптації студентів з обмеженими потребами у вищих навчальних закладах / О. С. Байман // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2010. – № 44. – С. 22–28.
2. Бонинська Ю. В. Доступність вищого образования для лиц з обмеженими возможностями житієдіяльності як соціально-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Ю. В. Бонинська // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. праць. – №23. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/zos_ditigris/2009_23_zbodnka.pdf
3. Дікова-Фаворська О. М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями / О. М. Дікова-Фаворська // Сучасні суспільні проблеми у вимірюванні управління : зб. наук. праць : ДонДУУ. – Т.Х. – Вип.116. „Соціологія державного управління”. Серія „Специальні та галузеві соціології”. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – 324 с.
4. Іванюк І. Я. Адаптація студентів з обмеженими можливостями у умовах інтегрованого навчання / І. Я. Іванюк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з обмежувними проблемами : зб. наукових праць. – К. : Університет „Україна”, 2009. – № 8. – С. 24–32.
5. Мирошиненко Н. О. Соціально-педагогічні умови інтегрування молоді з обмеженими в сучасній середовищі : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к. пед. наук за спец. 13.00.05 – соціальні педагогіка / Н. О. Мирошиненко. – Київ, 2008. – 22 с.
6. Польовик О. В. Сучасний стан соціальної адаптації студентів з особливими потребами до навчально-виховного процесу / О. В. Польовик // Зборник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 57. – С. 61–64.
7. Чайковський М. Є. Соціально-педагогична робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : [МОНОГРАФІЯ] / М. Є. Чайковський. – К. : Університет „Україна”, 2015. – 436 с.

- дослідження фактів позитивного та негативного впливу соціуму мікрорайону, сім'ї, вулиці на соціалізацію учнів з особливими потребами й планування складу суб'єктів соціально-педагогичної роботи в загальноосвітній школі;
- розробка та обґрунтування соціально-педагогичної концепції закладу освіти, оформлення соціальних паспортів класів;
- здійснення соціально-педагогічної підтримки учнів з особливими потребами з надання їм допомоги в адаптації до нових для них умов навчання;
- нападогрення партнерських стосунків з батьками і громадськістю мікрорайону;
- здійснення соціально-педагогичної діяльності, спрямованої на подолання негативних впливів життя мікрорайону на соціалізацію учнів з особливими потребами;
- створення умов для їхнього навчання, а також організація корисного дозвілля за місцем проживання дітей;
- проведення реабілітаційної, соціально-профілактичної, просвітницької, організаційно-масової роботи, що спрямована на посилення соціалізуючого впливу загальної освіти учнів з особливими потребами використанням діагностичних методів вивчення ступеня задоволення учнів з особливими потребами умовами шкільного середовища;
- здійснення соціально-профілактичної та соціально-педагогічної роботи з батьками учнів з особливими потребами шляхом координації соціально-педагогічного впливу школи, місцевих органів влади, громадських організацій медичних служб у спрочуваннях громадянів, сім'ї та молоді;
- створення умов для культурного розвитку учнів з особливими потребами шляхом вивчення можливості використання виховного простору школи;
- запускання діяктивного соціально-педагогічний діяльності всіх її суб'єктів;
- планування та проведення індивідуальної і групових робот з учнями з особливими потребами, а також здійснення профорієнтаційної роботи з цими учнями;
- підготовка до вступу до ВНЗ чи працевлаштування випускників з обмеженими можливостями на основі санкcionованої їх з особливостями навчання в обраных навчальних закладах та місцях працевлаштування;
- пропаганда здорового способу життя серед учнів з особливими потребами [10, с. 59].

ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНТЕГРОВАНИХ ТА ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

О. В. ПОЛЬОВИК

Система освітніх закладів будь-якої країни є провідним фактором соціалізації. Головною метою системи навчально-виховних закладів освіти є адаптація до існуючих цінностей культури суспільства, окремих долі груп. Тому структура, організація, зміст соціально-педагогічної діяльності у системі освітніх закладів залежить від відповідних соціальних цінностей суспільства. У разі домінування антропоцентричних цінностей системи цінності, де найвищою цінністю є людина, її індивідуальність, країна через освітній заклади створює умови для індивідуалізації людини, розкриває і реалізації її життєвих сил, творчого потенціалу, які є фундаментом подальшого розвитку суспільства. В країнах, що мають за мету поступовий всеобщинний розвиток суспільства і подіумом процесів соціалізації мають бути гармонізовані, щоб створити умови для задоволення всіма членами суспільства надбань матеріальної і духовної культури.

Провідна роль у соціальному вихованні учнівської молоді напевно залежить від якості соціального педагога загальноосвітньої школи та його взаємодії з вчителями в училищах навчальної та загальносуспільних педагогічних робот. Заданням цієї роботи є допомога у формуванні у учнів навичок, їх умінь та навичок, що вимагаються визначенням основних орієнтирів інтересів, формуванням загальноприйнятого стилю стосунків з учнями в загальній школі інтегрованої та інклюзивної освіти, з особливими потребами в загальній освіті, форм і методах соціально-педагогічної роботи з учнями з особливими потребами в загальній освіті та університетським вимаганням. Узагальнення результатів дослідження стягнулих і нестягнутих умов для її здійснення поглянуті деякі ескізи цього інтересу. Так, проблема розробки моделей соціально-педагогічної діяльності загальноосвітніх шкіл інтегрованої та інклюзивної орієнтації висвітлена в працях науковців: Т. Алексєєнко [1], А. Малька [9], С. Пальчевського [10] та ін.

Над питаннями розробки й застосування ефективних форм і методів соціальної та соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, працювали такі вчительки та зарубіжні дослідники, як: В. Боченок [2], О. Василенко [3], Е. Данієл [4], І. Зверса [5], А. Капотка [6], А. Колупава [7], М. Лукашевич [8], І. Митович [9], Т. Семініна [12], С. Толстоухова [11], О. Холостоства [13], Е. Яроська-Смирнова [14] та інші вченні.

В цих та інших працях розглядаються різні аспекти дослідження проблеми діяльності загальноосвітніх шкіл інтегрованої та інклюзивної освіти, з особливими потребами в них учнів з обмеженими можливостями. Проте модель соціально-педагогічної роботи цих шкіл передбуває ще на стадії формування. Адже кожний освітній заклад має своєрідні умови для організації власної соціально-педагогічної діяльності.

З огляду на це, метою статті є аналіз досвіду соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами в інтегрованих та інклюзивних школах м. Хмельницького.

Новою, але визначеною в багатьох країнах світу є форма освіти, яка реалізує беззупинне право кожного дитини на виховання у загальноосвітньому закладі за місцем проживання і забезпеченням усіх необхідних для цього умов. С. Інтеґрована та інклюзивна форма освіти. Діяльність соціального педагога в загальноосвітньому закладі інтеґрована та інклюзивна, що базується на принципах безпосередньої пов'язаної з усіма членами педагогічного колективу. Першочерговими завданнями роботи соціального педагога в такій школі є встановлення зв'язків та співпраці з діректорю та підлеглими, спеціалістами соціальної сфери, які допомагають у методичному та практичному здійсненню розвиваючої та корекційно-відновлювальної роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Соціальний педагог співпрацює з учителями, психологами, дітьми з особливими потребами, батьками та здоровими учнями.

Основними ініціаторами соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі:

- формування цілей і завдань соціально-педагогічної роботи в школі;

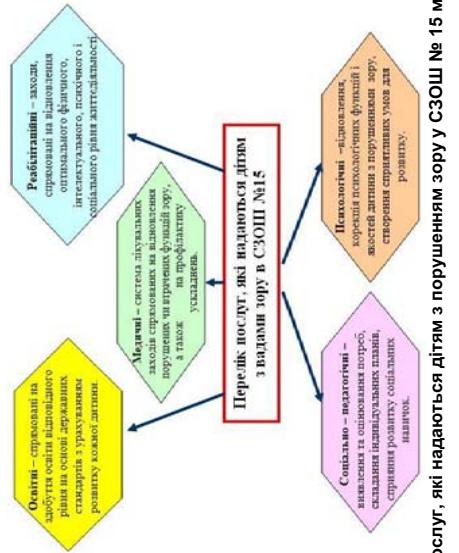

Рис. 1. Перелік послуг, які надаються дітям з порушенням зору у СЗОШ № 15 м. Хмельницького

Так, зокрема, освітні послуги спрямовані на здобуття освіти з урахуванням відповідного рівня кожної дитини; реабілітації – на відновлення оптимального рівня життєдіяльності дитини; медичні – відновлення порушень чи втрачених функцій та профіляктику ускладнень; соціально-педагогічні – виявлення та оцінювання потреб дитини, складання індивідуального плану та сприяння розвитку її соціальних навичок; психологочні – відновлення та корекцію психологічних функцій і якостей дитини з порушеннями зору, створенням сприятливих умов для її розвитку. Всі зазначені поступи надаються дітям досвідченими фахівцями з урахуванням складності порушення зору у них.

Таким чином, цей перелік поступу передачає створення сприятливого соціально-побутового та навчально-виховного середовища для дітей з порушенням зору, а також формування в продуктивних видів спортивних цирк дітей і їхнім оточенням (у класі, в сім'ї, в школі).

В Хмельницькій СЗОШ № 8 I – III ст. з 2003 року впроваджено інтегроване (згодом – інклюзивне) навчання для дітей із вадами психофізичного розвитку. Для цього в школі створено реабілітаційний центр „Повір у себе”, медичний та стоматологічний кабінети, кімнати відпочинку, спортивний майданчик, басейн. У школі підкіно гранцею Центру інклюзивної освіти дітей з особливими потребами „Повір у себе” як школа життєвої компетентності, відповідно до Порядку, затвердженого директором школи (наказ № 254 від 18.08.2003 року). Важливими виховними завданнями центру є:

1. Навчання дітей будувати індивідуальну стратегію та інклюзивний стиль життя.
2. Знаходити оптимальні ритми інтелектуальних, емоційних, фізичних, навчаннях.
3. Моделювати виховні ситуації, необхідні для становлення і реалізації ключових компетенцій.

Реалізація цих завдань забезпечується через створення педагогічної збагаченого середовища, використання відального, предметного, екологічного, інформаційного, освітнього, соціокультурного) на процес становлення життєвої компетентності, життєтворчої особистості.

Основними напрямами інклюзивної роботи в школі є:

1. Створення умов для інклюзивного навчання дітей з особливими потребами у початкових класах.
2. Підготовка персоналу до роботи в класах інклюзивного навчання.
3. Підготовка персоналу до роботи з батьками дітей, що мають особливі потреби.
4. Створення моделі комплексного надання послуг дітям з особливими потребами та їхнім сім'ям через створення мультидисциплінарної комітетами.
5. Проведення консультаційної роботи з батьками.
6. Проведення корекційних занять з дітьми з особливими потребами.
7. Постилення результатів позитивного досвіду навчання дітей з особливими потребами в класах інклюзивного навчання.
8. Асистенти вчителів-реабілітологів практикують за складеними ними та узгодженими з керівництвом розкладами корекційних занять відповідно до індивідуалізованих планів розвитку, класних розкладів та потреб учнів залишаються індивідуально, індивідуальних навчальних програм та індивідуальним канонічним плануванням. Крім навчальної, здійснюються також і розвивальна та виховна робота, у кожної дитини з особливими потребами є власне портфоліо.
9. В школі практикують клуби з інтересами, різноманітна туркова робота, а саме:

  - гурток „Умілі і ручки“;
  - гурток „З арт-терапії“;
  - гурток „Паперові чудеса“;
  - літературний гурток;
  - часткове виконання домашніх завдань.

Там діти вчаться боротися своїми страхами, набувають уявленості в своїх силах, розвивають артистичні та художні здібності, покращують координацію рухів, дрібну моторику рук тощо. Результат гурткової роботи можна було спостерігати на постійно діючі виставці в Денному центрі, на проведеннях виставках дитячих робіт у школі до свята осені, до Великодня, до Дня матері, до Нового року, до 8-го Березня т.д.

Соціальний педагог – та психолого-реабілітолог – як навідємна частина будь-якого реабілітаційного процесу, здійснюють координацію соціальної адаптації та інклюзію „особливих“ учнів в шкільній середовищі, а саме – з дітьми з особливими потребами проводяться індивідуальні та групові, розвиваючі та корекційні заняття. Враховуючи особливості та можливості учнів, Для покращення адаптації та комунікативної активності, школи розвивають дітей соціальним педагогом, реабілітатором, а також залучають до роботи з елементами арт-терапії, яка включає 12 занять, спрямованих на подолання бар’єрів у спілкуванні з однолітками та розкриття талантів дітей. Постійно проводяться індивідуальні й групові консультації з метою вивчення проблем у взаємовідносинах з однолітками, батьками та вчителями.

З батьками учні проводяться індивідуальні і групові бесіди, консультації щодо соціального захисту та полегшенння адаптації учнів, батьківський лекторій, анкетування для визначення

пріоритетних напрямків роботи з дітьми з особливими потребами, розроблені поради для батьків щодо країцього розуміння своєї дитини; вийсножується відвуванням сімейніх уходів. Для вчителів, які працюють з даною категорією дітей проводяться групові та індивідуальні консультації, розроблено поради щодо роботи вчителів з дітьми з різними нозологіями, термінологічний словник; систематично проводиться методоперативки.

На жаль, на сьогодні вирішена проблема інтеграції лише в початковій школі. У планах – адаптувати приміщення основної школи для навчання дітей з особливими потребами, заснуванням батьківської організації, розширення співпраці з міською соціальною службою для молоді, управлінням праці та соціального захисту населення.

Таким чином, проведений аналіз практичного досвіду роботи з дітьми з особливими потребами в інтегрованих й інклюзивних загальносвітніх школах м. Хмельницького показав, що в місті залишилося перші кроки щодо впровадження інтегрованої та інклюзивної форми освіти. В СЗОШ № 8 і СЗОШ № 15 м. Хмельницького здійснено значні напрацювання в роботі спеціалістів з дітьми з обмеженими можливостями та інвалідності та іншими батьками. Особливу увагу привертає діяльність соціального педагога й психолого-реабілітолога цих закладів освіти, які залишили корпоративно соціальної адаптації та інклюзію „особливих“ учнів в школі середовище. Робота цих спеціалістів є провідною в отриманні повноцінної освіти учніми з особливими потребами та утвердженні їх гідними громадянами своєї Держави.

Перспективами подальших досліджень даної проблеми є вивчення досвіду соціально-

педагогічної та психологочної діяльності з дітьми з особливими потребами в спеціалізованих дошкільних навчальних закладах.

Список використаної літератури:

1. Алексєенко Т. Соціальна педагогіка як наукова дисципліна : досвід і перспективи розвитку / Т. Алексєенко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 4–8.
2. Бочечук В. Й. Психологія подінні з обмеженими можливостями : [навч. посіб.] / В. Й. Бочечук, А. В. Турубарова. – К. : Центр учебної літератури, 2011. – 264 с.
3. Василіenko О. М. Проблеми та перспективи впровадження інклюзивного навчання У вітчизняні загальносвітній закладу / О. М. Василіенко // Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського : Сер. : Педагогіка і психологія / Редкол.: В.І. Шаков (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ фірма „Планер“, 2010. – Вип. 32. – С. 252 – 256.
4. Данієлєн Елен Р. Створення інклюзивних класів [Електронний ресурс] : наук.-метод. збірник / Елен Р. Данієлєн, Кай. Стадфорд // Кроки до компетентності та інтервали в супильстві. – К. : Концепт, 2000. – Вип. 1(4). – 336 с. – Режим доступу : http://liberat.ru/genav.onqa/ua/ukrainian/rusinfo/daniljen/
5. Зверста І. Д. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональною інвалідністю : проблеми інтеграції. – К. : 2005. – 245 с.
6. Капельська А. І. Соціальна робота : [навчальний посібник] / А. І. Капельська, – Кіїв : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
7. Колупаєва А. Інклюзивна освіта : реальні та перспективи : [Монографія] / А. Колупаєва. – К. : Самміт-Книга", 2009. – 272 с.
8. Лукашевич М. П. "Теорія і методи соціальної роботи : [навч. посіб.] / М. П. Лукашевич, І. І. Митович. – 2-ге вид. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.
9. Малко А. Соціальна педагогіка в школі : культурологічний аспект / А. Малко. – К. : Рідна школа. – 2001. – № 3. – С. 39.
10. Пальчевский С. С. Соціальна педагогіка : [навч. посіб.] / С. С. Пальчевський. – К. : Кондор, 2005. – С. 352 – 375.
11. Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю / за заг. ред. С. В. Топстухової, І. М. Гінчук. – К. : УДЦСМ, 2000. – 184 с.
12. Соціальна робота : В 3 ч. / за ред. Т. Семигіної та І. Григи – К. : Вид. дм „Київо-Могилянська академія“ 2004. – 224 с.
13. Соціальна робота з інвалідами [настольна книга для родітів] / под ред. Е. И. Холостовой – М. : Інститут соціальної роботи, 1998. – 215 с.
14. Ярська-Смирнова Е. Р. Інклюзивне образование детей-инвалидов / Е. Р. Ярська-Смирнова, И. И. Лошакова // Соціологіческі исследованиі – 2003. – № 5. – С. 100 – 106.

„Здоров'я людини”. Ми обрали саме цю категорію студентів, оскільки вони складають 25% від усіх студентів з особливими потребами, що навчаються за даною спеціальністю.

Людина, позбавлена слуху, неспроможна сприймати звукові сигнали, необхідні для повноцінного пізнання навколоїшнього світу, не здатна контролювати вимову різних звуків, інайділок чого обмежується можливості її спілкування з людьми та інтеграції у суспільство. Відсутність або недорозвиток функцій мовлення, в свою чергу, призведуть до порушень у розвитку інших пізнавальних процесів і, головним чином, сповсюдного мислення [3].

Студенти з задою слуху, особливо глухі, певною мірою передбачають звуковий ізоляції. Беручи до уваги той фактор, що у студентів з обмеженням, або відсутнім слухом, добре розвинутий руховий апарат, а саме дрібна моторика рук, а також зоровий рефлекс, то в першу чергу необхідно визначити способ спілкування, якому вони надають перевагу.

Саме тому в ході навчальної діяльності студентів з вадами слуху, під час вивчення дисциплін природничо-наукового спрямування: „Анатомія людини” та „Біохімія”, на місці використовується іштортиковий супровід навчання, який застосовується для подання індивідуального, особистісно-орієнтованого навчання.

В нашій практичній діяльності зі студентами з вадами слуху доводиться працювати за трьома методиками розрізанування мовних символів.

Перший – це використання запишкового слуху. Викладачу під час роботи з такими категоріями студентів слід пам'ятати про виразність і чіткість вимови. Слід зазначити, що в особі з повною втратою слуху відсутня здатність сприймати на слух всі звуки навколоїшньої дійсності. Це, в свою чергу, впливає на рівень накопиченого словарного запасу, розуміння структурної інформації та настан мовленнєвого і загальноговорзяючого розвитку людини в цілому. Застосування студентами із запишковим слухом звукодієслімочної апаратури, в даному випадку – слухових апаратів, розширяє їхні можливості сприймання інформації за допомогою слухових аналізатора. При використанні слухових апаратів звуки мовлення стають розрізненими та чіткими [2].

Другим основним методом є – читання по губах. Цей метод допомагає нечуочій особі відповідати слухові враження, розуміти співрозмовника, порівнювати свою вимову з вимовою інших людей. Читання по губах є дуже важливим складовою у правильному розумінні діалектично-жестової мови. Люди з вадами слуху зазвичай вимовляють міміци та жестам, виразам обличчя, мові тіла співрозмовника. В даному випадку відіграє велику роль чіткість і виразність рухів туб та рук, для покращення сприйняття матеріалу, який викладає педагог. Особливий уваги заслуговує зорове сприйняття мовлення, яке зростає в заплетенні зі слухом. Дослідено що, читаючи по губах, люди з вадами слуху можуть прочитати лише 30% інформації – просто відчувають. Адже під час мовленнєвого акту міміци м'язи обличчя іноді повторюють свої руки під час відтворення різних букв чи звуків. Отже, читання по губах вимагає значної концентрації уваги, що передходить до швидкодії навчальної матеріали. Це однака з умов навчальної діяльності, яка передається інтенсивністю навчальної матеріали, в результаті чого процес засвоєння матеріалу буде значно знижений, якщо студент стомлений. Технологія навчального процесу в такій групі передбачає використання ряду прийомів, зокрема розрібливої артикуляції, подані матеріалу „обличчям до обличчя”, впорядкованою темпу лекції тощо.

На сьогодні практично доведено, що лекції та роздатки матеріалі краще сприймаються студентами, якщо вони віщують ілюстрований характер. Використання методу ілюстрацій носить практичний характер під час викладання таких професійно-практичних дисциплін, як: анатомія, фізіологія людини, еволюція та анатомія первинної системи, вікової анатомії та фіziології.

Практичним доробком включення у навчальну діяльність щодо роботи зі студентами з вадами слуху є використання діалектично-жестової мови.

Діалектична мова – це спілкування за допомогою системи знаків, які подаються за допомогою дрібної моторики рук. Вона являє собою алфавіт, в якому кожна буква відтворюється пальцями рук, у вигляді діалектичних букв. Діалектичні складаються в словах, потім у фразах, причому той, хто говорить, спідє граматічної розмовної мови. Діалектична мова – сворідна форма розмовної мови.

Жестова мова – це спілкування за допомогою засобів національної жестової мови пухлик – лінгвістичної системи, яка має своярдну лексику, граматику тощо. Капікучна жестова мова – це система спілкування, що калькує усне мовлення. Жести тут є еквівалентами слів, а порядок їх послідовності такий же, як і в звичайному реченні [5]. Як правило, суродоперекладачі під час передачі інформації нечуочім особам застосовують саме калькучу жестову мову, подібно до здатності зі здатністю візуально, з мімікою та жестами викликати сприймання навчальний матеріал переважно візуально, з мімікою та жестами викликавичи та через суродоперекладача. Враховуючи те, що студент у ВНЗ не зустрічався з певним терміном, тоді суродоперекладач використовує діалектичну мову і пояснює все слово по буквах від початку до кінця.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ВІВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

О. І. САВЧУК

Професійна освіта на початку ХХІ століття вступила в новий етап свого розвитку. Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, все більш підготовленіх, із розвинутим творчим мисленням, здатних глибоко реагувати на різноманітні інноваційні процеси та використовувати їх у уяві професійний підготовки студентів з обмеженнями можливостями.

Це дозволить зможути підготувати кваліфікованих фахівців, які будуть представлянні перед суспільством і зможуть приймати вірні рішення. Адже такі студенти зазвичай соромляться та закряті у собі. Це люди з особливими потребами, які є частиною нашого суспільства. В Україні таких людей налічується до 60 тисяч. До них ставляться так, як до рівних і таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх тимчасом, якими вони є. У законі про освіту не передбачено обмеження щодо досягнення освітнього рівня, тому вони передбачають в рівних мовах щодо отримання освітніх посвідчень. Це те право яким усім ми користуємося, як членами суспільства. З огляду на це зростає актуальність посвідчень, які присвячених роз'яснюють на дарвінські підгодовки майдужних фахівців з особливими потребами [1].

Саме тому **метою нашої статті є** дослідження особливостей професійної підготовки студентів з вадами слуху під час вивчення дисциплін циклу природничо-наукової підготовки, зокрема аналізу стану доступності лекційного, роздаткового матеріалу, термінологічних словарників та відеоматеріалів із даних дисциплін, а також надати рекомендації щодо супроводу навчальної діяльності студентів даних дисциплін.

Важливість вирішення окресленої проблеми зростає, адже люди з особливими потребами мають обмежені адаптаційні можливості, що часто спричиняє соціальну дезадаптацію та услідження зокрема його інтелекту в суспільстві, які майдужних фахівців. Труднощі, які виникають під час навчальної діяльності, а саме в період позааудиторної роботи, значно легше переноситься, якщо в навчальному процесі у вищих навчальних закладах застосується успішне вирішення соціальної та психологічної адаптації. Все це можливо виконати за рахунок обіташування та устаратування необхідним інвентарем, для забезпечення мети, такої як підготовка професійного фахівця у можливостями запропонованої так заходи, які спрямовані на покращення успішності студентів з вивченням таких дисциплін, як анатомія та фіziологія.

Завданнями нашого дослідження є: 1) проаналізувати стан доступності лекційного матеріалу з даних дисциплін; 2) застосувати елементи роздаткового матеріалу в ілюстрованій формі; 3) розробка термінологічних словарників з розширенним значенням термінів; 4) модернізувати відомостеріан з додаванням титрів та субтитрів; 5) супровід навчальної діяльності.

Вивчанням наукові та праці такіх учених, як О. Венгер, Ф. Хайрулін та Л. Ключек, які приділили великій увагі вивченням механізмів адаптації, ми зробили висновок про те, що проблеми соціальної та психіологічної адаптації студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах приділяють недостатньо уваги. Адже це виді адаптації у студентах з обмеженими можливостями відіграє велику роль в їхньому професійному майдужному та життєвій позиції. Важливість роз'язання окресленої проблеми актуалізується, насамперед, тим, що професійна адаптація в умовах навчальної закладу є процесом формування у студентів інтересу до обраної професії, прагненням досконалів оволодіти нею та закріпити аудиторний матеріал під час практичного застосування, що в майбутньому суттєво полегшить процес входження фахівця у професійну діяльність [2]. Професійна адаптація передбачає оволодіння студентом повним обсягом професійних знань, умінь і навичок, методикою й логікою науки, відповідними компетенціями тощо. Важливва роль щодо успішної професійної адаптації належить науко-педагогічному персоналу ВНЗ.

Об'єктом нашого дослідження стали студенти з вадами слуху, які навчаються у Хмельницькому інституті соціальних технологій Університету „Україна“ за напрямком підготовки Хмельницької праці Хмельницького національного технічного університету „Україна“, №1/2015

Одним з ефективних способів сприйняття студентами з виду слуху є здорове сприйняття. Викладач, обмежений лексиконом студента з виду слуху, використовує різноманітні засоби узагальнення, відбувається також закріплення інформації в пам'яті глухих студентів, тому закріплення знань, повторювання навчального матеріалу здійснюється на всіх частинах навчального заняття. Зазважимо, що основою повторення є словесна мова, яка нерідко супроводжується мовою жестів. У повторення слід практично внести не тільки фактичний матеріал навчальних дисциплін, але й повторення висновків, законів, правил тощо. З метою попередження формального засвоєння знань необхідно перевірити і вміння іх застосування в навчальній та практичній діяльності. Це дає змогу студентам з видами слуху навчитися пов'язувати засвоєні знання з майбутньою професійною діяльністю. Викладач вимагає від усіх студентів з видами слуху чітко та грамотно усної відповіді, яку вони завинчай можуть дати, таким чином доповідається скорін'язливість і замкнутість означного контингенту [4].

Під час відповіді студента викладач може використовувати судопрекладача лише у тому разі, коли викладач не може зрозуміти відповідь студента. Інколи у викладача виникає недознання оцінка рівня навчальної діяльності, тому потрібно дослідити рівень підготовки за допомогою інших пристройів та інших видів діяльності. Зважаючи на це, кожен викладач, який працює в таких групах, зобов'язаний чітко організовувати моніторинг і контроль навчальних досягнень студентів.

Отже, комплексний підхід до навчальної діяльності щодо методів навчання даст високу якісну оцінку рівню підготовки фахівців у сфері соціального обслуговування студентів з особливими потребами, що допоможе їм адаптуватися на ринку освітніх послуг і бути висококваліфікованими і поважними фахівцями у своїй сфері, попри фізичні обмеження. Працюючи з таким контингентом студентів, слід усвідомлювати, що чим більша кількість аналізаторів бере участь у процесі вивчення нового матеріалу, тим міцнішими та глибшими стають іхні знання.

Список використаної літератури:

1. Долинськова Л. В. Структурування навчального матеріалу з природничих дисциплін / Педагогіка і психологія професійної освіти. / Л. В. Долинськова. – 1997. – № 3 – 4. – Ч. 2. – С. 11 – 16.
2. Назаріна В. Г. Передумови розуміння та затам'ятування мовленневого матеріалу глухими дітьми / В. Г. Назаріна // Дифектологія. – 2001. – № 1. – С. 30 – 33.
3. Пономаренко О. І. Соціально-педагогічна адаптація в процесі організації життєдіяльності дітей в умовах школи-інтернату О. І. Паночаренко. // Вісн. Харків. держ. акад. куль. тури. – 2002. – Вип. 9. – С. 241 – 249.
4. Синьов В. М. Основи дефектології / В. М. Синьов. – К. : Вища школа. 1994. – 143 с.
5. Таланчук П. М. Не втрати свій шанс потрапити в еліту. / П. М. Таланчук. – К. : Університет „Україна”, 2002. – 24 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Кравчук

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ВНЗ

М. С. ЧАЙКОВСЬКИЙ

В умовах сучасного розвитку українського суспільства, демократичних перетворень у сільських сферах суспільного життя особливого значення набуває входження в соціум молоді з видами здоров'я із засвоєнними нормами поведінки, психологочними механізмами, соціальних цінностей, набуттям якостей, необхідних для успішного ролевого функціонування в суспільстві. Однією з актуальних соціально-педагогічних проблем є проблема сформування молоді з особливими потребами під час отримання ними вищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору, чого можна досягти завдяки впровадженню у систему ВНЗ відповідних педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи.

Дослідженням вираженої проблеми у соціальному середовищі приділяють увагу багатьох зарубіжних (М. Айшерруд, Г. Банн, Ч. Вебер, Д. Голлер, Р. Зіглер, Т. Келлер та ін.), так і вітчизняних учених (М. Андреєва, О. Бузальсько, Т. Іллєщенко, Ю. Кавун, Л. Копулаєва, Н. Кравець, І. Лапицька, Ю. Найдя, О. Рассказова, М. Сварник, Н. Софій та ін.), однак обектом іхнього дослідження переважно є процес соціально-педагогічної роботи в освітньому середовищі загальносвітніх закладів, тоді як соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища ВНЗ уважається важкою задачею не приділяється.

Саме тому **метою** нашої статті є емпіричний аналіз ефективності розроблених та впроваджених нами педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору, викладені в монографії «Методи та особливості соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору».

Міжнародний університет розвитку людини „Україна” (м. Київ) та двох лого територіально віддалених структурних підрозділів: Хмельницького інституту соціальних технологій і Білоцерківського інституту економіки та управління, а також Луганського національного університету імені Гараса Цвєченка (м. Старобільськ)) нами було проведено експеримент з упровадження педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору ВНЗ виключено наміс як сукупність поспільності засобів стрижня, поступово виробленою, виробленою в існуючій ситуації: зовнішні, що визначається стиличними умовами соціального функціонування в інклюзивного освітнього простору ВНЗ, та внутрішній, що визначається обмежними функціональними можливостями організму та психосоціальними характеристиками студентів з різними видами здоров'я.

Процес упровадження педагогічних технологій в практику університетської освіти передбачав певні організаційні зміни в її теоретико-методичних розробках. Концептуальну основу розробки та впровадження педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами складають два провідні концептуальні ідеї: перша пов'язана із необхідністю орієнтування соціально-педагогічних технологій на розвиток інклюзивного освітнього простору ВНЗ як умови формування здатності молоді з особливими потребами до соціальної взаємодії із суб'єктами інклюзії, до адаптації та самореалізації в умовах ВНЗ, друга полягає у визнанні персоніфікованої соціально-педагогічної підтримки студента з особливими освітніми потребами пріоритетним напрямом соціально-педагогічної діяльності з цією категорією молоді в умовах інклюзивної освіти.

Це зумовило вибір педагогічного експерименту як основного методу дослідження, в межах якого ми намагалися реалізувати такі положення: визнання рівної цінності для суспільства всіх студентів і педагогів, активізація участі студентів з видами здоров'я в заходах соціально-гуманітарного, наукового характеру, зменшення іхніх ізольованості від суспільного життя, апробація методики роботи зі студентами з обмеженими можливостями, яка відповідає їхнім різним потребам; усунення бар'єрів для отримання освіти; визнання ролі ВНЗ інклюзивного типу в розвитку

загальноподільських цінностей, визнання інклюзії в освіті як одного з найважливіших аспектів реалізації

сучасної університетської підготовки студентів та ін.

Для виявлення загальних тенденцій дослідження розглянемо узагальнені статистичні показники за мотиваційно-цінності, компетентності, специфічною інклюзивною. Наведемо аналіз змін

так, після впровадження розроблених нами технологій соціально-педагогічної роботи з молодю з особливими потребами значно зменшено кількість студентів, які відносимо до низького рівня за цими критеріями. У контрольній групі було 40,1 %, стало 28,3 %. В експериментальній – відповідно 37,8 %, і 14,5 %. У процесі формувального етапу збільшилася кількість студентів з видами здоров'я, які відносимо до середнього та високого рівня. Для контролю групи зафіксовано такі показники: середній рівень (було – 50,7 %, стало – 60,7%), високий рівень (було – 9,2 %, стало – 11 %), для експериментальної – середній рівень (було – 53,3 %, стало – 59,1 %), високий рівень (було – 8,9 %, стало – 26,4%).

Отже, можемо стверджувати, що в процесі університетської підготовки для обох груп зафіксовано певні зміни (див. рис. 1). На рис. 1 уведено позначення: 1 – констатувальний етап експерименту, 2 – формувальний етап експерименту.

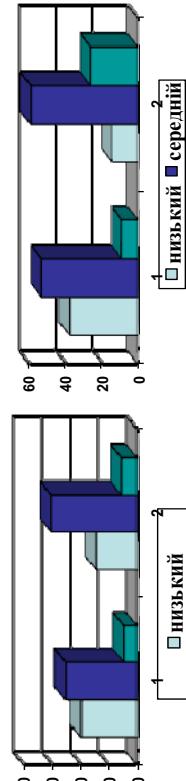

Рис. 1. Порівняння показників контрольної групи на констатувальному та формувальному етапах експерименту

Для доведення того, що згідно з дослідження, яка полягає в припущені про те, що процес соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного простору є ефективним за умови його організації як педагогичної технології, підтверджено, необхідно довести факти: 1) контрольна та експериментальна групи за своїми показниками достовірно відрізняються; 2) зміни, які зафіксовано в експериментальній групі наприкінці формувального етапу експерименту є статистично значущими порівняно з його констатувальним етапом. Для вирішення першого завдання ми порівняли отримані дані щодо експериментальної та контрольної груп за допомогою критерію Пірсона χ^2 та фішера φ [1].

Перейдемо до аналізу результатів формувального етапу експерименту. Розглядаючи мотиваційно-цинності критерії, зазначимо, що в експериментальній групі більше ніж у 3 рази збільшилося кількість студентів з високим рівнем показників (було – 8,2 %, стало – 26,2 %) і більше ніж у 2,5 рази зменшено їхню кількість з низьким рівнем (було – 40,2 %, стало – 16,7 %). У контрольній групі зміни також відбулися, але не такі помітні. Насамперед зазначимо, що переважна більшість студентів (63,3 %) мають середній рівень показників (було – 46,6 %). Зменшено кількість студентів з низьким рівнем показників (було – 44,0 %, стало – 28,1 %), що, безсумнівно, є позитивною тенденцією. Водночас визначимо негативні аспекти, серед них – зменшення кількості студентів з високим рівнем показників (було – 9,4 %, стало – 8,6 %).

У більшості студентів експериментальної групи зацікавлене ставлення до інклюзивної освіти, вони вважають її важливою для свого майбутнього, мають пізнавальний інтерес на підставі особистісних потреб, глибоку переконаність у значущості інклюзивного навчання та значіння його спеціальності.

Установлено, що розвиток у студентів з особливими потребами поширеній мотивації до інклюзивного навчання, бажання брати в ньому активну участь і повноважні знання щодо переваг та труднощів цієї форми здобуття освіти вимагає тривалої і наполегливої підготовки.

Визначено, що значна частина студентів бере участь в культурно-оздоровчих заходах та науково-дослідній роботі, задоволені власною навчальною діяльністю, працюють досягнення в ній вагомих результатів, успіхів, а також розуміють цінність освіти.

Однак, переважна більшість студентів усвідомлює цінності інклюзії освіти, проявляють

індивідуальну активність у різних сферах діяльності колективу, громадського життя. Зазначеного результату ми досягли завдяки подоланню соціальних труднощів соціального та освітньо-культурного характеру, це стосується, передусім, соціальної сфери, в якій досягнуту сукупність позитивних змін, що виражається значним підвищеннем рівня пристосованості студентів до нових умов соціального середовища, стійкості до несприятливих ситуацій у колективі, здатності до подолання труднощів у спілкуванні з соціальним активістом.

Аналітично високий рівень досягнутого при включені в освітньо-культурну сферу, особливо за такими показниками, як усвідомлення цінностей вищої освіти, участь у творчій діяльності і впевненість у можливостях досягнення успіхів у культурному розвитку. Закономірні, але менш виражені позитивні зміни відбулись у відношенні студентів у правовій сфері суспільного життя, що пояснюється недосконалістю системи правового забезпечення студентської молоді з особливими потребами, відсутністю досаду самостійного вирішення правових проблем та існуючими економічними негараздами в суспільстві.

Як і в межах конкретизованих інструментальних цінностей, визнані індивідуальну закономірність, а ще й простили спротивати системі ціннісних орієнтацій, викликані спотворенням діяльністю та економічною проблемою в студенческому та товаристві, заходах соціально-уманітарного характеру. Переміщення на перші ранги місця відбувається і за такими цінностями, як „розвиток” (8,2 %), „віорчість” (7,3 %), „свобода” (7,1 %), „пізнання” (6,0 %), що спрямовані на підвищення рівня освіченості, студійні заняття, розширення ціннісного діапазону.

Аналіз показників мотивуючо-інклюзивного критерію підтверджує теоретичні висновки про те, що мотивуючо-інклюзивні методи управління особистості становленням студентів з видами інклюзивної освіти. Серед інструментальних цінностей на перші ранги місця переміщаються такі: „відповідальність” (15,1 %), „освіта” (10,0 %), „непримірність до недоліків” (8,8 %). Ці зміни свідчать про досління готовності до включення студентів у соціум ВНЗ, а також певну професійну зрілість. У контролю групі та в експериментальній групі не відбувається суттєва позитивна динаміка ціннісних орієнтацій студентів, що дозволяє доказувати її важливість застосуванням стимулогенічних заходів у комплексній соціально-педагогічній роботі.

Аналіз показників мотивуючо-інклюзивного критерію підтверджує теоретичні висновки про те, що мотивуючо-інклюзивні методи управління особистості становленням студентів з видами інклюзивної освіти, засобів ефективної взаємодії всіх інших, а також усвіршенствованням мотивів до інклюзивної освіти, унаслідок чого вони набуває для студентів з видами здравої особистісного значення, забезпечуючи стійкість інтересу до неї як прорізаної зумовленої потреби.

Результати дослідження підтверджують теоретичні положення про те, що стимулювання як мотивуючо-інклюзивні методи управління особистості реалізації ідеї інклюзивної освіти. Аналізучись критерій соціально-психологічного інклюзивного комплетентності, констатуємо такі самі тенденції, що з його попереднього критерію. Так, майже в 3 рази збільшилося кількість студентів експериментальної групи, які мають високий рівень показників (було – 11,2 %, стало – 28,4 %), а також майже в 2,5 рази зменшено кількість студентів із низьким рівнем показником критеріїв (було – 37,7 %, стало – 11,9 %). Зазначимо, що в контролю групі зміни також відбулися, але вони не є статистично значущими: низький рівень – було – 33,6 %, високий рівень – було – 10,2 %, стало – 12,9 %.

Доведено, що у більшості студентів з видами здоров'я емоційна стабільність, у тому числі стабільність поведінки, достатньо високий рівень вимогливості до себе та до власної поведінки. Вони переважно ініціюють контактах, терпірантні в стосунках, здатні до комунікативного впливу на учасників освітнього процесу та вміють вирішувати конфлікти, встановлювати з якими між цінностями спілкування із професійним зростанням.

На відміну від констатувального етапу експерименту, підвищено показники емпатії, що свідчить про спроможність ефективно сприяти процесу інклюзії інших студентів з особливими потребами та позитивно впливати на духовний розвиток тих, хто має більш низькі показники духовно-моральних якостей.

Зменшено кількість студентів, у яких наявні труднощі:

- адаптація до нових умов через замкнітість, тривожність, низький рівень комунікативної компетентності (було – 63,2 %, стало – 42,8 %);
- непрістосованість до прохідження самостійно, відсутність сімейної підтримки в побуті та професійний підготовці, входження в освітній простір ВНЗ і засвоєння правил нового способу життя (було – 41,7 %, стало – 35,5 %);

Значно зменшено кількість респондентів, які відчувають емоційні переживання: стан пригиненості, страх, тривогу, депресію, імпульсивність, труднощі при необхідності швидкого та глузкого реагування в нестандартних ситуаціях.

У цілому, отримані дні сіднати про достатній ресурсний потенціал до включення студентів у сферу суспільного життя, що складає суттєвий бар'єр на шляху їх соціалізації.

Іншім критерій – спеціальної інклюзивної компетентності. Для студентів контрольної та експериментальної груп характерна позитивна динаміка показників.

Достовірне збільшення кількості студентів експериментальної групи, які оцінені за високим рівнем показника (було – 7,1 %, стало – 24,5 %), зменшення – за низьким рівнем (було – 35,5 %, стало – 15 %), а також статистично недостовірне збільшення кількості студентів контрольної групи, які оцінені за високим рівнем показником (було – 8,2 %, стало – 11,4 %). Зменшення – за низьким рівнем (було – 37,4 %, стало – 23,3 %).

Ми дозвели, що у переважної більшості студентів експериментальної групи достатній рівень знань і

намір, на добудованому рівні нормами та вимогами інклюзивного навчання, спроможні до підвищення

знань про сучасні характеристики інклюзивної освіти, основні закономірності взаємодії людини з

особливими потребами й суплати власної діяльності в умовах інклюзії, вирішувати різні проблеми суспільності інклюзивного навчання, вивчати та усвідомлювати норми викладачів

отношення. Констатуючи також наявність студентів, які беруть участь в аналізі результатів роботи з

управлінням інклюзії. Серед постійних рис провадження педагогічної технології молодь називає також

підвищеною з приводом економічних аспектів інклюзивного навчання.

Аналіз результатів експерименту свідчить про те, що значно змінено кількість студентів, які не беруть участь у розважальних програмах і творчій діяльності (було – 84,9 %, стало – 42,3 %).

Слабко працюючими про наявність та реабілітаційної можливості для студентів з різними видами здорової (було – 84,9 %, стало – 22,3 %), не відчувають приналежності до академічної групи (було – 78,3 %, стало – 34,3 %), не виявляють зразків у становлення взаємовідносин з іншими студентами та викладачами (було – 61,3 %, стало – 44,4 %), недостатньо пристосовані до режиму праці й виявляють високий рівень знань про інклюзивне навчання (було – 11,3 %, стало – 78,3 %), готові до поведінки, що відповідає нормам і правилам інклюзивного навчання (було – 6,6 %, стало – 60,4 %).

За результатами експерименту встановлено, що зменшено кількість студентів з видами здоров'я, у яких слабо викрахнені або взагалі відсутні санктори, розчинні саморегуляції поведінки, як цілеспрямованість, зберіганість, розчинність санкторів, успеваність в собі (КГ – 36,3 % (було – 42,5 %) і ЕГ – 22,4 % (було – 39,6 %); стискість психоемоційної сфери (КГ – 30,4 % (було – 34,9 %) і ЕГ – 22,5 % (було – 42,5 %)) і позитивний вплив на оточення, що виявляється в здатності виходити за межі існуючих норм поведінки заради власних інтересів і бажань (КГ – 32,3 % (було – 36,8 %) і ЕГ – 23,1 % (було – 43,4 %)).

Крім того, зменшено кількість студентів, в яких спостерігається емоційна нестійкість, чутливість, вразливість, неприв'язаність до собі, інтуїтивність, непотійність наявіртів.

У продовжуваних експериментах ми відстежували динаміку розвитку саморегуляції поведінки студентів з особливими потребами. Результати динамічних експериметичних оцінок дозволяють встановити у студентів експериментальної групи зростання автономного типу з високим рівнем саморегуляції (було – 14,7 %, стало – 76,4 %) і зміщення рівняння саморегуляції (було – 5,9 %, стало – 11,8 %) та паралельне зниження заплінженого типу з низьким рівнем саморегуляції (було – 79,4 %, стало – 11,8 %).

У наведених даних ми бачимо чітку позитивну динаміку саморегуляції поведінки студентів

результатами експерименту підтверджують дослідження супутних позитивних змін самореакції у

студентів з особливими потребами під впливом проведених корекційних програм. Наприклад, експериментальні студенти експериментальної групи мають високий рівень самоктуалізації.

Найбільший високий рівень – за цікавою “цінності”, що означає значне підвищення здатності широ переживати такі цінності як істинна, добро, справедливість, цілісність, життєвість, уникайність, самодостатність і скильність до нападодіння здорових відносин з оточенням. Значно зростає показник за цікавою “орієнтацією в часті” з досить низьким високим рівнем праціння житі, насолідкуватись съогоденням, наповненням його відповідним змістом. Суттєве зростання показника за цікавою “полюсом на природу людини” і “контактністю” свідчить про появу у студентів стійких передумов для створення в природі симпатії та

потреби в піванні” як зонаючи відкритості до нових вражень, безкорисного бажання до пізначення нового.

У цілому, в експериментальній групі високий рівень самоактуалізації дослігнуто у переважній більшості студентів завдяки усуненню перешкод У процесі трансформації інтегрованого навчання в інклюзивні та застосуванні адекватних стимулоподібних заходів у супроводі навчання.

На підставі теоретичного аналізу проблем соціалізації молоді з особливими потребами, благоісспективних напрямів соціально-педагогічної роботи, реалізованих у процесі педагогічного експерименту та динамік показників соціально-психологічних характеристик обслуговуваних осіб, іх впливу на процеси підтримки норм соціалізації та норм соціального освітнього простору. Експериментально з'ясовано, що вона в межах 70 % максимально можливого рівня створюваності (школої норми) Динаміка змін видовищних особливостей потребами в умовах інклюзивного освітнього простору, інтегрованих та засад соціально-педагогічної роботи зі студентами з

освітлими потребами в інклюзивному освітньому просторі.

Одже, нами доведено, що процес інклюзивної молоді в рамках предмета соціальної педагогіки, складу концептуально-поняттянної структури. Ми аналізувемо його в рамках предмета соціальної педагогіки, використовуючи конкретні технології, що забезпечують цей процес. Терептико-метапедагогічний базис, соціально-педагогічної роботи формують принципи (науковість, системність, варіативність, партнерство), спираючись на умови (інклюзивний освітній простір, інклюзивний дизайн, інклюзивна компетентність викладачів, студентів) та системний, об'єктивний і комплексний підходи.

Проведене дослідження дало можливість розкрити сутність та особливості соціально-

педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивного спрямування. Вони, а також доведено, що структура компетентності, що складається з інклюзивної молоді, є цілісною, що забезпечує взаємопов'язаність викладачів, соціально-постсрізора, результативна. На

основі осмислення науково-методичних джерел розкрито зміст навчаних складових видовищно до загальної мети та завдань соціально-педагогічної роботи в інклюзивному освітньому просторі.

Використанням у дослідженії інноваційного підходу у визначені ролі здорових студентів задля створення умов інклюзії студентів з особливими потребами окреслив необхідність побудови алгоритму формування цінності вищої інклюзивної освіти, дуалової та соціальної компетентності як складових постійного та перспективного компетентності. Отже, у викладачів, процес формування емпатії потребує постійного та розкошного вдосконалення протягом усього періоду навчання у ВНЗ.

У результаті дослідження ми також виявили ставлення науково-педагогічних працівників до впровадження інклюзивного навчання у ВНЗ, а також іхні інклюзивні компетентності. Так, у значної кількості викладачів покращилося ставлення до інклюзивного навчання, підвищилося усвідомлення його значущості.

У результаті застосування системи спеціальної підготовки у викладачів відбулись позитивні зміни в їхніх інклюзивніх компетентностях. Зокрема, у викладачів відбулися зростання ємоційної стабільноти та вимогливості до себе, високий рівень толерантності, інклюзивної компетентності викладачів.

Досягається за умови комплексного формування чистковою майданчиками потребами до інклюзивної освіти. Констатуємо проблеми, які нам ставляють частково або повністю: здійснення

стабільного консультування батьків, патронажного супроводу, сім'ї в період навчання; розробка науково-методичних рекомендацій для рятувів; допомоги батькам в формуванні розкладу дnia студента, що сприяє реалізації індивідуальної програми навчання. Зазначено також проблеми аспектів, які мають відносини до перспективних наукових пошуків: навчання батьків соціально-педагогічними та здorов'яберігаючими методиками; пояснення значущості та перспективності навчання студентів.

У результаті дослідженнями ми також виявили часткову відсутність засобів підтримки потребами до інклюзивної освіти. Констатуємо проблеми, які нам ставляють частково або повністю: здійснення психологочного консультування батьків, патронажного супроводу, сім'ї в період навчання; розробка науково-методичних рекомендацій для рятувів; допомоги батькам в формуванні розкладу дnia студента, що сприяє реалізації індивідуальної програми навчання. Зазначено також проблеми аспектів, які мають відносини до перспективних наукових пошуків: навчання батьків соціально-педагогічними та здorов'яберігаючими методиками; пояснення значущості та перспективності навчання студентів.

Одже, нами зроблено у статті докази, що трансформація на матеріалі отриманих емпіричними даними та їх аналізу за визначеними критеріями сполучить достатньо підставу для підтвердження високої ефективності створеної нами педагогічної технології. Гіпотеза дослідження, яка постигла в

припущення про те, що процес соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору є ефективним аспектом, який має відносини до

технології, буде підтверджена. Це дає можливість поширити результати дослідження в усіх університетах України, які здійснюють підготовку студентів з видами здоро

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.031342:001.8

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПОТРЕБАМИ У ВНЗ

К. В. ГНАТЕНКО

Супспільство повинне дбати про майбутнє дітей, адже від їхнього виховання й розвитку певних обставин не мають сим" та побажані батьківської опіки і піклування. З метою визначенням необхідних видів соціальних послуг, соціально-педагогічної підтримки, методів спрямованих на захист та забезпечення благополуччя дитини, зміні ситуації в сім'ї на країце проводиться оцінка потреб.

Особливості дітей-сиріт та дітей, побажавших батьківського піклування, розглядалися у дослідженнях І. Дубровіної, А. Приходжан, І. Толстих, В. Мухіної. Більш прив'язаності на формування міжособистиського піклування, виникненням з яків батьківського піклування, прив'язаності, основи психічної депривації та механізми її прояву, досліджені Дж. Боулбі, Р. Шпіцом, О. Леонтьєвим, М. Ейнсворт, В. Фалберг.

Мета статті: розглянути теорію прив'язаності в рамках зайтіснення оцінки потреб дитини та її сім'ї. Особливо ця тема актуальнна для характеристики батьківсько-дитиничних стосунків, що складаються у прийомних сім'ях.

Для досягнення стану благополуччя під час оцінки потреб соціальному працівникові важливо брати до уваги потреби трьох груп: біологені, соціогені (соціальний), психогені (класифікація Чхартишвілі). Розглянемо більш детальну показанням кожного групи. *Біологені* потреби: фізичний розвиток, збереження здоров'я, формування здоровоого способу життя. *Соціогені*: сімейне благополуччя, любов батьків, спілкування, співпраця, дружба і кохання; самостійнення, власна гідність. Третя група потреб – *психогені* – відповідають за інтелектуальний розвиток, естетичний, емоційно-цінностний розвиток та сферу самоусвідомлення (самословлення, саморегулювання, самопізнання) [3]. Важливо сприяти тому, щоб у дитини були задоволені різні потреби. Коли потреби задоволюються, то формуються прив'язаності – зв'язок між людьми на рівні імпульсу, що зберігається навісні, та навіть, тоді якщо ці люди не живуть разом. Саме діє визначення поспілу чинне місце в теоретичній базі оцінки потреб дітей-сиріт та дітей, побажавших батьківського піклування.

Дослідження вчених, які займаються вивченням впливу інституційної опіки на дітей-сиріт, показали, що для „інтернатів“ дітей характерним є відхилення у міжособистиських взаєминах. З одного боку, у дітей загострена потреба в увазі та доторгувливості дорослого, в людському теплі, позитивних емоційних контактах. А з іншого – повне незадоволення цієї потреби: відсутність або недостатність інтимно-особистиських звернень дорослому, спрямовані на регламентацію поведінки, часта змінованість дорослих, що взаємодіють з дітьми та переход викованців з однієї групи в іншу, з однієї дитячої установи в другу.

Наслідки незадоволення потреб дітей були досліджені ще на початку сорокових років минулого століття. Одними з перших вивчення посіжного розвитку дітей, що викорюється поза сім'ю, привів Рене Шпіц. Він спостерігав за 91 дитиною в притулку та за 122 дітьми в яслах при жиночій в язничні. Шпіц, зафіксував у дітей-сиріт порушення інтимного життя, когнітивного та моторного розвитку її показав, що в деяких випадках позбавлення матері спричинює смерть малюка. Основною причину відхилення у розвитку дітей Р. Шпіц бачив саме в розлуці з матір'ю, а також в збідненні середовища, в якому знаходяться діти в притулах.

Праця Р. Шпіца здійснила сильний вплив на Дж. Боулбі – автора теорії прив'язаності. Одне з центральних понять теорії прив'язаності – поняття „робочої моделі“ (working model), тобто моделі, на основі якої відбувається взаємодія дитини з сайту. Робота моделі включає модель себе та близької людини, при цьому сприяється себе визначається сприйняттям об'єкта прив'язаності. Боулбі дійшов висновку, що в сиротинцях відсутні умови, які забезпечували б дитині інтимні, емоційно наскріні та стійкі відносини з об'єктом прив'язаності, що необхідно для формування язрової, активної та соціально адаптованої особистості. Таким чином, своїми дослідженнями він довів, що немовля потребує тривалого догляду матері, або замінюючої особи, яка здійснює первинний догляд за ним [1].

Результати дослідження Дж. Боулбі доводять, що формування прив'язаності – процес непримінні відчуття, воно вирізкає свою потребу криком. Коли дитина нагодувана, сыта, тобто її потреба була задоволена, вона знову відчуває себе спокійно до тих пір, поки не відчує нову потребу, наприклад, потребу змінити пелюшок. Тоді потрія знova буде виражена, потім задоволюючись, після чого дитина знova буде спокійна. По мірі того, як потреби з'являються і які передбувають з нею поруч, Цей цикл повторюється протягом усього подільського життя. Отже, нахильність вживливим для формування прив'язаності дитини до дорослого є вмінням дорослого сприймати будь-які сигнали дитини та відгукуватися на них. Сила та якість прив'язаності більшою мірою залежить від поведінки батьків стосовно дитини та вид якості ставлення до неї.

Якщо потреби, які з'являються наприкінці кожного етапу розвитку, не задоволяються або придушиються, у дитині розпочинається стан фрустрації – психічний стан людини зумовлений недодатними труднощами на шляху до мети або задоволення власних потреб і бажань.

Проявляється він як агресія або як депресія. Емоційне неблагополуччя може спричинити незадоволення дитини спілкуванням з дорослими (батьками) і однолітками, дефіцитом людського тепла, паски, розладами в смілі. Симптомами фрустрації є тривокно-пессимістичні очікування, невірність маніака, почутия незахищеності, індії страху у зв'язку з негативним ставленням дорослого. Формування прив'язаності дитини до дорослого, зокрема і відбувається на трохи джерелах: задоволені потреби дитини, позитивний візаємості і відчуття [4, с. 190].

У дитинстві та ранньому дитинству прив'язаності легко виникає по відношенню до того, хто постійно доляє за дитину. Проте змінення або руйнування прив'язаності заплекатиме від того, як емоційно забарвлення дитини та турбота. Якщо дорослий байдужий або відчуває недовіру до світу й роздратуваний, непріязні, то прив'язаність формується в спотвореному вигляді. Діти, що отримали в ранньому дитинстві досвід емоційного відхилення, відчувають недовіру до світу й будь-яких близьких стосунків. Небажані, відторгнуті своєю сім'єю діти відчувають себе неповноцінними та самотнimi, звишують себе за щось неіснуюче, що можливо, на їхно думку, послужило причинною відторгнення. Недовіра викликає образу, озабоління, вpleristis, небажання вправляти помилки та недоліки, робить дитину жорстокою до інших, провокує її на зламаність. Якщо ж дорослий з теплотою і з ласкою відчуває занижена самоцінність, яка викпадається в зміст „все одно нічого не вийде“ або „я нічого не вмію, ні до чого не дізнатий“.

Якщо зробити що-небудь „на зло“ батьків або іншим дорослим, а також сприяє тому, що у дитині формуються занижена самоцінність, яка викпадається в зміст „все одно нічого не вийде“ або „я нічого не вмію, ні до чого не дізнатий“.

Дитини вчитель в дорослому позитивні взаємини з іншими, наприклад, як спілкуується й отримують задоволення від спілкування. Коли прив'язаність сформована, то дитина нормально розвивається, наявність розрізнати свої почуття та почути інших; мислити логічно і розвиває соціальні зв'язки; розвиває свідомість; краще справляється зі стресами та переживаннями; розвиває почуття власної значимості; проявляє любов і ніжність до інших. Глибока прив'язаність до батьків сприяє розвитку у дітей довири до інших людей і однакочно – віреності в собі, бідності та однноманітності змісту, яка, в основному, спрямована на регламентацію поведінки, часта змінованість дорослих, що взаємодіють з дітьми та переход викованців з однієї групи в іншу, з однієї дитячої установи в другу.

© К. В. ГНАТЕНКО
© Зборник наукових праць Хмельницького національного університету соціальних технологій

№1/2015

Виділяють основні характеристики прив'язаності:

- конкретність – прив'язаність завжди звернена до конкретної людини;
- емоційна наслідковість – значущість і сила відчуттів, пов'язаних із прихильністю, що включають весь спектр переживань: радість, гідності, сміх;
- напруга – почає обсяга прив'язаності може служити розрядкою негативних відчуттів, немовляти (голові, страх). Можливість ухолитися за матір ослабляє дискомфорт (захист), й саму потребу в близькості (задоволення). Відмідача поведінка батьків підсилює прояви прив'язаності дитини («чипляння»);
- тривалість – чим сильніша прив'язаність, тим довше вона триває; дитини прив'язаності лодини лятає все життя;
- вроджений характер потреби в прив'язаності;
- обмеженість установлювати та підтримувати прив'язаність до людей – якщо до трьох років дитина з яких-небудь причин не мала досвіду постійних близьких стосунків з дорослим або якщо близькі стосунки маленької дитини розвиваються і не відбуваються більше трьох разів.

Середовищем, у якому формується прив'язаність, є сам я, поза сім'єю встановили її дуже складно. Поряд з первинною прив'язаністю до матері або фігури, що її заміщає, булюбі вводить поняття вторинної прив'язаності, яка формується на місці похідної внаслідок розлучки з матір'ю. Вторинною прив'язаністю називають виднощрення, які розвивається людини з іншими людьми – друзями, вчителями, прийомними батьками. Якщо втрата матері або фігури, що її заміщає, триває, то виникає не тільки первинна тривожність, а й печаль, депресія, а також агресія, одна з функцій якої є досянення повторного зв'язку [2].

Дана ідея, на наш погляд, дозволяє розуміти причини агресивності дитини-сироти по відношенню до прийомних батьків, яка спрямована на пошук вторинного бікту прихильності та установлення повторного зв'язку. Стійкість та ригідність складу поведінки, які представляють собою досвід відносин з матір'ю, пояснюють тій довготривалий кризи, які виникають у дітей з неблагополучними сім'ями при адаптації до прийомної родини. Необхідний новий досвід інших позитивних відносин, щоб ці схеми передбувались.

М. Ейнсворт, поспільнник Дж. Буулбі, виділили наступні типи порушення прив'язаності, що притаманні для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

1. Негативна (невротична) прив'язаність – дитина постійно „чіпляється“ за прийомних батьків, шукає „негативної“ уваги, провокуючи батьків на покарання, дратує їх. Може бути результатом як зневаги, так і гіперопіки;
2. Амбівалентна – дитина постійно демонструє подвійне відношення до близького дорослого: „прихильність-відкідання“, то пластильна, то уникнє, то уникнє. При цьому зміни в характері сплікуються в частими, компромісами відсутні, а сама дитина не може пояснити своєї поведінки й страждає від цього. Характерна для дітей, чи батьки були непоспільні та істеричні, то пестили, то зривалися й били дитину, роблячи і те, й інше бурхливо та без обективних причин, позбавляючи тим самим дитину можливості зрозуміти їх поєднану та пристосуватися до неї.

3. Униканова – дитина пожумра, замкнута, не допускає стосунків з дорослими і дітьми заснованих на довірі, хоча може любити тварин. Основний мотив – „нікому не можна довіряти“. Подібне може бути, якщо дитина дуже болісно пережила розрив стосунків з близьким дорослим й горе не пройшло, дитина „застягла“ в ньому, або якщо розрив сприймається як „зрада“, а дорослі – як, що „зловіважує“ дитячно довірою і своєю силою.

4. Дезорганізована – ці діти навчлися виживати, порушуючи всі правила і кордони людських відносин, відмовляючись від прихильності на користь силі: ім не треба, аби їх любили, вони вважають за краще, аби їх боялися. Характерна для дітей, які зазнали жорстокого звернення на насилля, інколи не мають досвіду прив'язаності [4, с. 192].

Хибно вважати, що діти-сироти та діти, позбавлені близького піклування, не люблять свою близькочинну сім'ю. Попри все, вони прив'язані до рідних батьків, наявність яких ті погано з ними поводиться. Інколи це вважається прийомними батьками ненормальним, проте збереження прихильності до батьків якраз є одним з ознак нормальності дитини. Потреба любити й бути любимою природною для всіх здійснюється здравою людиною. Діти люблять своїх батьків не тимчасом, які вони є, а такими, якими вони мали б бути. Додумуючи хороше та не починачи погане.

Дитина, що прив'язалася, відповідає на розлуку бурним спалахом негативних емоцій, який

може мати дуже тривалий характер. Дж. Буулбі виділяє три стадії реакції на розлуку: протест,

відчай та відсторонення. На стадії протесту дитина відмовляється звіритися з віддаленим від значимого об'єкту: вона може кричати, битися головою, крикатися на підлогу, відмовлятися від контактів з тими, хто намагається її застокати. На другій стадії, яка може початися через декілька годин або днів після першої, дитина втраче надію. Вона становиться тихо та

подавленою, її плач становитьса монотонним. Врешті, на третьій стадії дитина відновлює відносини з оточуючою середою та починає знову проявляти до неї інтерес. Соціальні працівники, які займаються оцінкою потреб дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, мають усвідомлювати наслідки втрати прив'язаності для подальшого розвитку особистості дитини. Саме діагностування слабких прив'язаностей чи їх відсутності, зосередження на емоційному розвитку дитини та здатності прийомних батьків оточити дитину емоційним теплом, пошуку значущих для дитини людей, з якими збереглися прив'язаності тощо, мають стати пріоритетними в соціальній роботі [3].

Висновок. Діти не можуть нормально розвиватися, якщо між ними і дорослими, які проявляють прив'язаності, є залежність, які піклуються, не існує прив'язаності. Від прив'язаності залежить не тільки здатність захищати майбутніх друзів, але і розвиток свісти, здатності логично мислити та справлятися з розчаруванням, страхом і стресом, однім словом, порушується процес соціалізації. Теорія прив'язаності є основою оцінки потреб дитини та її сім'ї, підгрунтуючи для її здійснення, формування її індикаторів, що свідчать про потреби для розвитку дитини, батьківський потенціал її фактори сім'ї та середовища.

Перед прийомною сім'єю постають серйозні завдання, закрема корекції, компенсації вад розвитку, відсторонення та занедбаності здоров'я дитини, подолання наслідків психічних травм. Тому напрямами подальших досліджень є апробація різних програм навчання батьків-вихованців, прийомних батьків.

Список використаної літератури:

1. Буулбі Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей / Дж. Буулбі – М. : Академ. проект, 2004. – 232 с.
2. Ігнатенко К. Формування прихильності у прийомних дітей як фактор благополучного розвитку особистості / К. В. Ігнатенко // Соціальна педагогіка: теорія та практика – 2010. – №1. – С. 30–35.
3. Петроно Ж. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: сутність, значення, концептуальні засади / Ж. В. Петроно // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки – №1 (22), 2014. – С. 76–82.
4. Программно-методическое обеспечение опытно-экспериментальной работы по развитию семейных форм устройства детей, оставшихся без попечения родителей, и предложение для органов опеки и попечительства по развитию служб по устройству детей на воспитание в семью : Кн. 4. / сост. М. Ф. Терновская. – М. : Наша сем'я, 2004. – 384 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СУТНІСТЬ, МЕТОДИ, ФОРМИ

Ю. В. КЛОЧАН

За нестабільних умов сучасного буття, важкого економічного становища Українців збільшується кількість дебітантів в суспільстві. Адиктивна, аморальна, саморуйнівна поведінка особистості стають засобами виходу людей від тяжкої реальності, делінквентна – виживання в складних умовах життєдіяльності. Однак різноманітні дебітанті спричиняються й іншими факторами, з-поміж яких психологічний, генетичний, соціальний. Саме соціальні фактори (навчально-виховний заклад, засоби масової комунікації, групи світогляду, сім'я) відрізають вирішальну роль у соціальному розвитку особистості учня професійно-технічного навчального закладу (надалі ПТНЗ), його сильності чи протистоянню антиспустливим дям. Сприяли ти умовам виховання в соціальному середовищі уможливлювати кореневання нестабільного, суперечивого юнацького характеру, спрямовані в позитивне соціальне русло. Тому активизується необхідність соціально-педагогічної профілактичної діяльності в юнацькому середовищі в умовах ПТНЗ.

Превентивна діяльність стала об'єктом дослідження вчених різних наукових галузей. Науковці підваливали соціально-педагогічну профілактику, дебітантів поведінки заклали та розвивають українські вчені О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, В. Лютий, Н. Максимова, С. Толстухова та ін. Ефективні форми профілактичних занять із дітьми та молодію вивчають І. Волкова, О. Колісник, І. Сваченко, а проблему та популаризації задорового способу життя – Н. Зимівський, В. Крушельницький, Г. Мирошниченко, С. Омельченко, О. Яременко. Проблема попередження адиктивної поведінки досліджувалася Г. Золотовою, правопорушень – Е. Змановською, В. Оржеховською, О. Полнощкою, асоціальної поведінки – закладів профтехосвіти – О. Удалковою, Науки про доброчинні, Б. Бабенко, С. Вдович, В. Козальчук, Л. Кримчак, О. Макаренко, І. Фібори, І. Сахневич, І. Шевченко, А. Шлакович спрямовані на вирішення проблеми адаптації та виховання учнів закладів профтехосвіти. Однак недостатньо досліджені запишається проблема профілактики дебітантської поведінки серед учнівської молоді.

Мета статті – дослідити сутність, методи, форми соціально-педагогічної профілактики дебітантської поведінки серед учнів ПТНЗ. Передусім, варто зазначити, делінквентну поведінку особистості розглядаємо видом дебітантів поведінки „що не відповідає суспільним нормам та завдає шкоди особистості людини, оточенню, суспільству вагалі” [7, с. 339]. У свою чергу, під делінквентною поведінкою (лат. delinquens) розуміюмо таку, „що порушує норми громадського правопорядку, запрокус благополуччю інших людей або суспільству взагалі та може бути правомірно покарано” [8, с. 360]. В науковій літературі приведено виключно питання про види делінквентної поведінки:

- адміністративні правопорушення (порушення правил дорожнього руху, дірбне хулганство, інші дебітанті, що визначені переліком законодавства про адміністративні правопорушення);

- дисциплінарні проступки (винне невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків, що призводить до дисциплінарної відповідальності, передбаченої трудовим законодавством);

- злочини (суспільно-небезпечні діяння, передбачені кримінальним законом, як-от убивства, тероризму, згвалтування тощо) [4].

Звісно, вчинення дебітантів приводить до дисциплінарного, адміністративного, кримінального покарань, які мають забезпечити захист суспільства від дебітантів та іншої ресоціалізацію. Однак загальновідомим є факт рецидивів правопорушень, оскільки причини їх криються в різноманітних факторах, виправляти які система пентгенціональних закладів найчастіше не в змозі. Тому виникає необхідність в активизації соціально-педагогічної профілактики

дебітантської поведінки, як організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження основних причин та умов, що спричиняють противправні дії в поєднанні особистості, групи, соціуму. Особливо скількою до вчинення дебітантів є винними особивостями їхнього розвитку, які учи ПТНЗ, що поясяно з професійне самовизначення, соціальна адаптація і формування життєвої перспективи, прагнення до самостійності, а з іншого, – емоційна, неадекватна самоідентичність, суперечливість психолого-гігієнічних прагнень, ціннісних установок” [12, с. 49]. Відомо, що велика кількість контингенту учнівської молоді – це діти-сироти та напівсироти (соціальні, біологічні), з проблемами девіантної, асоціальної поведінки, викінди з педагогічно занедбаніх і матеріально незабезпечених родин; у них виникається симейні цінності, діти мають складні громади, суспільні рівень

приватом, кількість психічних проблем та девіантної поведінки [5, 6]. Учи переважають у ситуації соціального й особистісного самовизначення, яка передається: знаходження свого місця у дорослому світі. Наприклад, А. Мудрук викоремав три групи завдань, вирішенні яких є необхідною процедурою її просвітницького відокончленення: природо-культурні (засвоєння елементів етикету, ведення здорового способу життя, зміна ставлення до життя згідно з статевоїкими та індивідуальними можливостями); соціально-культурні (запушення до певного рівня суспільної характеристики, які посилюють престижу освіти в учнівському середовищі, у зв'язку з тим, що вона не забезпечує після життєвий рівень, не гарантує стабільний заробіток, що може передикрати акіоному професійному навчанню, навколо якого сконцентровані найкращі можливості); соціально-мoralічні (становлення самовідомості, зокрема досягнення певної рівня самоповаги; самовизначення, тобто знайдження певної позиції у різноманітних сферах життєдіяльності, вироблення планів на майбутнє життя стосовно пошуку позиції у стосунках із ровесниками протиєченою статі, уявлення про власне майбутнє житті, погодження з проблемами вільного часу, самореалізація як провід активності у значимих сферах життєдіяльності та взаємовідносності; самоувернення, тобто досвідчення суб'єктивної задоволеності результатом та (або) процесом самореалізації) [11, с. 22–25].

Отже, актуальність проблеми попередження дебітантської поведінки в учнівському середовищі та наявність необхідних ресурсів для вирішення цієї проблеми в умовах ПТНЗ (підсумки, інституціональні, інформаційних, матеріальних), потребує дослідження мети, завдань, методів, форм профілактики правопорушень.

Загальні методи соціально-педагогічної профілактики дебітантської поведінки учнів володінням вмінням продуктивного вирішення конфліктних ситуацій, самоконтроль поведінки та толерантності до прав, свободи інших, поваги до законів, норм та цінностей суспільства, формування неприйняття та категоричної відмови від негативних стандартів поведінки. Поняття правопорушення автором як дотримання правил в дисциплінному державному дісплійніку. О. Поляновський есплікується автором як дотримання норм поведінки дітьми, їхні права обізаність, здібності до самокритики, сформованість внутрішньої мотивації до наявчальної діяльності та впливом на поведінку розглядається як дотримання норм, вироблені в процесі дисциплінного дісплійніку. Поняття правопорушення вимірюється відсутністю до норм поведінки конфліктних ситуацій, самоконтроль поведінки та здібності до самокритики, сформованість внутрішньої мотивації до наявчальної діяльності [14, с. 9]. Дослідження цієї мети передбачає правопорушення таких заходів: інформування молоді про причини, наслідки дебітантської поведінки із застосуванням О. Поляновським есплікується автором як дотримання правил в нормах поведінки дітьми, їхні права обізаність, здібності до самокритики, сформованість внутрішньої мотивації до наявчальної діяльності та впливом на поведінку розглядається як дотримання норм, вироблені в процесі дисциплінного дісплійніку. Поняття правопорушення вимірюється відсутністю до норм поведінки конфліктних ситуацій, самоконтроль поведінки та здібності до самокритики, сформованість внутрішньої мотивації до наявчальної діяльності [14, с. 9]. Форми соціально-педагогічної профілактики завдань соціального підагога [1, с. 43]: форми соціально-педагогічної роботи – варіанти організації взаємодії соціального підагога із соціальними суб'єктами, спрямовані на створення умов для поактивізації активності дітей та молоді, вирішення відповідних завдань соціалізації, налагодження діялок та підтримки [3, с. 522].

Доведено, що особистість, що змінила неприємні відчуття, може викликати правопорушення (агресивність, імпульсивність, невірноваженість, неадекватна самоідентичність) та розглядається як дотримання норм, вироблені в процесі дисциплінного дісплійніку. Поняття правопорушення вимірюється відсутністю до норм поведінки конфліктних ситуацій чи роз'язання проблем та впливом на поведінку розглядається як дотримання норм, вироблені в процесі дисциплінного дісплійніку. Поняття правопорушення вимірюється відсутністю до норм поведінки конфліктних ситуацій, самоконтроль поведінки та здібності до самокритики, сформованість внутрішньої мотивації до наявчальної діяльності [14, с. 9]. Форми соціально-педагогічної профілактики завдань соціального підагога [1, с. 43]: форми соціально-педагогічної роботи – варіанти організації взаємодії соціального підагога із соціальними суб'єктами, спрямовані на створення умов для поактивізації активності дітей та молоді, вирішення відповідних завдань соціалізації, налагодження діялок та підтримки [3, с. 522].

Доведено, що особистість, що змінила неприємні відчуття, може викликати правопорушення (агресивність, імпульсивність, невірноваженість, неадекватна самоідентичність) та розглядається як дотримання норм, вироблені в процесі дисциплінного дісплійніку. Тому застосовувати в ході соціально-педагогічної профілактики завдання соціального підагога та методи усвідомлення цінностей суспільства, які уможливлюють прояв юнака чи дівчини як суб'єкта виховання, дискусія, диспут, мозковий штурм.

Дискусія є ефективним засобом формування власної позиції молодої людини, її ставлення до певних питань. У процесі дискусії учні вчаться аргументувати свою позицію, розширювати, потрібність, змінювати свої думки [2, с. 6]. Диспут – метод формування міркувань, оцінок, переконань шляхом здійснення думок, участі у якому дає можливість учням аналізувати поняття і докази, захищати свої погляди, що сприяє активизації узагальненості, стійкості, нуансістності знань, які здобуваються ними [16, с. 57]. Засобом швидкого включення учнів у роботу на основі вільного висловлення своїх думок є мозковий штурм, який доцільно проводити при обговоренні суперечивих питань, стимулюючи невільнених учнів до участі в заході, збори великої кількості ідей (без обґрунтування, розяснення) протягом короткого проміжку часу, що уможливлює появу відчуття затребуваності, значимості кожної особистості [2, с. 6].

Вирівнанно-негативних рис особистості учнів, формування ефективних моделей поведінки та отримання досвіду соціальної взаємодії сприяють групові форми роботи, тренінги зокрема. Довірилися атмосфері, що з'являється між учасниками тренінгу, які росаджуються колом, дозволяючи їм вільно спілкуватися. В зважуванні засвоєнням авторитарної вирішенні різноманітних життєвих ситуацій, розглядаючи їх. В запам'ятанні від досвіду, який необхідно набути, можливе проведення психологічних або соціально-педагогічних тренінгів, які мають улаштовувати відповідні фахівлі.

Дівчами у процесі соціально-педагогічної профілактики правопорушень є інтерактивні ігрові та театралізовани форми роботи з учнями, осіклими передбачають включення учасників до дійства, наприклад, ігрова програма, інтерактивна акція, Ток-шоу, змагання команд КВК, театралізовані та пластично-хореографічні вистави, фorum-театр, плейбек-театр тощо.

З підтримкою гри "Моделювання різних ситуацій" в яких формулюється і відпираються "необхідні навички" [2, с. 10]. Соціальний педагог, виконує профілактичну функцію в ПТНЗ, може застосовувати соціально-творчі ігри (соціально-рольові, ділові, режисерські, театралізовані), які сприяють розвиткові фантазії, емоційної мобільності, особистості, усвідомленості учнів.

Інтерактивні акції являють собою низку заходів профілактичного спрямування, як-от поширення спеціальної літературі, презентація діяльності організацій, що займаються превенцією різноманітних соціальних проблем у школі, як соціальний педагог ПТНЗ може організувати в університетському колективі, запрошивши до участі спеціалістів із певної проблемою, наприклад медиків, юристів, психологів, вихователів пісенно-центричних закладів та ін. Упродовж спілкування з ними, юнаки та дівчата мають змогу засвоїти вплив різноманітних правопорушень на психологочний розвиток особистості, соціальний статус.

Участі учнів у виставах уможливлює засвоєння ними соціально-позитивних ціннісних орієнтацій через вживання в певній образі, дію. У театралізованих виставах має бути певний сюжет (повчальна притча), "де дійові особи є новими певних характерів, учнів, де направлено відбувається боротьба між позитивом і негативом" [2, с. 9]. Основним засобом вираження в пластично-хореографічній виставі є пластика (міміка, жести, рухи тіла); вистава потребує виразних kostюмів, музичного супроводу тощо [2, с. 9].

Фorum-театр являє собою ефективну методику профілактики правопорушень, оскільки передбачає інтерактивну роботу в групі, "попук в рамках запропонованої вистави разом із учасниками...шляхів вирішенню проблеми чи виходу зі складної життєвої ситуації" [15, с. 7] з метою надання особистості "інформації та набуття навичок вирішення проблеми... з використанням досвіду інших людей та з підключенням можливостей власного емоційного інтелекту" [15, с. 12]. Найважливішим моментом у даній методиці є усвідомлення учнем ПТНЗ існування різноманітних позитивних шляхів вирішенню діяльності, соціальних проблем, що, у свою чергу, має стати своєрідним утромувачем вид-діяльності.

Унікальною соціальною взаємодією є плейбек-театр, в якому "одна людина розповідає історію чи випадок із свого життя, обирає акторів для виконання ролей, а потім спостерігає, як ця історія негайно відтворюється й набуває артистичної форми й поспільності" [13]. Цінним є те, що в плейбек-театрі поважають унікальності кожної особистості, це, у свою чергу, може сприяти розумінню важливості змінення позитивних соціальних заязків.

Активізація соціальної діяльності – "будь-якої соціальної, суспільно корисної, систематичної та вмотивованої неприбуткової діяльності фізичних та юридичних осіб, що провадиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям і супільнству загалом" [9, с. 37]. Участь учнів у волонтерській діяльності сприяє розвитку іншої соціальної активності,

ініціативності, відповідальності; є своєрідним гальмом необдуманих вчинків, що дає змогу врівноважити, що у свідомості молодої людини поняття "індивідуальне" й "соціальне", тобто зв'язки з іншими людьми, які власними якостями і цілями, так і через перекинання шляхом здійснення думок, участі у якому дає можливість учням аналізувати поняття і докази, захищати свої погляди, що сприяє активизації узагальненості, стійкості, нуансістності знань, які здобуваються ними [16, с. 57]. Засобом швидкого включення учнів у роботу на основі вільного висловлення своїх думок є мозковий штурм, який доцільно проводити при обговоренні суперечивих питань, стимулюючи невільнених учнів до участі в заході, збори великої кількості ідей (без обґрунтування, розяснення) протягом короткого проміжку часу, що уможливлює появу відчуття затребуваності, значимості кожної особистості [2, с. 6].

Організація соціально-педагогічного середовища ПТНЗ, як відкритої соціально-педагогічної системи, де мають створюватися умови позитивного соціального життєвого простору, важливих для самоствердження [10, с. 284], передбачає роботу на внутрішньому і зовнішньому його рівнях. На першому передбачається: вдосконалення учнівського самоврядування, тобто створення чи реорганізація різноманітних комісій; розвиток школинь традицій (історія, свята, гімн, герб, пропор, норми одягу, вітання) як основи життєдіяльності учнівського колективу; робота з педагогічними працівниками ПТНЗ з метою розвитку іхньої готовності до сприяння профілактичні правопорушені в учнівському середовищі через проведення дискусій, тренінгів, семінарів, конференцій; робота з батьками учнів задля підвищення рівня інших вихованців різноманітних життєвих ситуацій у поведінціх учнів шляхом організації регулярних зустрічей, індивідуальних та групових консультацій, інформування через листування, телефонний зв'язок.

На зовнішньому рівні передбачається співпраця ПТНЗ з такими установами, закладами: - правоохоронними органами, службами У справах дітей з метою поширення правової обізнаності учнів, усвідомлення наслідків за склонні різноманітних правопорушень;

- громадськими організаціями, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою допущення учнів до волонтерської діяльності, забезпечення участі в різноманітних молодіжних ініціативах, акіях;

- культурно-дозвільними закладами для організації соціально-позитивного, анімаційного дозвілля учнівської молоді.

Таким чином, досліджені форми, методи, що використовуються в соціально-педагогічній профілактиці діяльністю поведінки учнів ПТНЗ, відповідають окресленим завданням, метам. Усвідомленням молодої правових норм, причин та наслідків діяльнів поведінки сприяють вправданню негативних – тренінги, ігри, застосуванням інтерактивних гроювих та театралізованих форм роботи уможливлює засвоєння учнями соціальних ролей, формування неприйняття та категоричного відмови від негативних стандартів поведінки, розвиток умінь продуктивного вирішення конфліктних ситуацій. Участь юнаків і дівчат у волонтерській діяльності є дієвим засобом активації соціально-позитивного дозвілля як альтернативи діяльності інформаційного риса – особистості й інтерактивних гроювих та театралізованих педагогічного середовища ПТНЗ, що передбачає створення умов для само- і соціального позитивного поведінки, розвитку молоді в наочному заході, з у педагогічними зачіпницями, батьками учнів, нападженням співпраці з представниками різноманітних соціальних інституцій, закладів, установ, координація діяльності з якими може виявиться корисною для розвитку правомірної поведінки юнаків та дівчат, соціальної тolerантності до прав, свобод, інших, поваги до законів, норм і цінності суспільства. Перспективами подальших розв'язків у цьому напрямку є розробка програми соціально-педагогічної профілактики діяльністю поведінки учнів ПТНЗ.

Список використаної літератури:

- Безапалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О. В. Безапалько – К. : Центр науки. – 2003. – 134 с.
- Волкова І. В. Ефективні форми профілактичних занять з дітьми і молодію / І. В. Волкова, О. В. Колисник, І. Г. Сіваченко // Основи здоров'я. – 2011. – С. 5 – 14.
- Заверіко Н. В. Форми соціально/соціально-педагогічної роботи / Н. В. Заверіко // Енциклопедія для студентів пед. ін-тів / І. С. Кон – М. : Просвітництво, 1979. – 175 с.
- Лічко А. Е. Психологія і акцентуація характера у подростків / А. Е. Лічко – Л. : Медицина, 1983. – 256 с.
- Літогі В. Г. Поведінка дівчат / В. Г. Літогі – К. : Сімферополь : Енверсум, 2013. – С. 358 – 360.

8. Логий В. П. Поведінка ділінгентності / В. П. Логий // Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання. – за заг. ред. проф. і. д. Звербової. – Київ, Сміферополь – Універсум. 2013. – С. 360 – 363.
9. Ях Т. Л. Волонтер / Т. Л. Ях // Соціальна педагогіка : магістри енциклопедія / за заг. ред. проф. і. д. Звербової. – К. : Центр читобої-літ-р, 2008. – С. 36 – 39.
10. Максимюк Н. О. Соціальне виковання студентської молоді у соціально-педагогічному середовищі молоді : 36. наук. праць. – В 2 кн. Кн. 2. Вип. 12. – К., 2008. – С. 281 – 287.
- М. : Академмія, 2003. – 200 с.
11. Мудрік А. В. Соціальна педагогіка / А. В. Мудрік ; под. ред. В. А. Сластиціна. – 4-е изд., дополн. – Л. Набока // Професійно-технічна освіта. – 2001. – № 2. – С. 49 – 51.
13. О. "Лейбек-Театр" / В. Ніда [Електронний ресурс] – Режим доступу :
- <http://fllogiston.ru/articles/therapy/trafaeskhttp://www.altymg.ru/sengine.cgi/528/11>
14. Поляновська О. Р. Соціально-педагогічні умови профілатики правопорушень дітей-сиріт молодшого шкільного віку в навчально-виховних закладах інтернатного типу : авторськ. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук слав. 13.00.05 / О. Р. Поляновська ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 21 с.
15. Форум-театр : формула виходу з кризи : [навч.-метод. посіб.] / Л. Гук, М. Григорова, Д. Дуссет, О. Еделева та ін. – К. : Школо Рівних можливостей 2007 – 68 с.
16. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 552 с.

УДК 378.18 (477)

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННИСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

С. В. КОНСТАНТИНОВА,
С. А. КОНСТАНТИНОВ

За останні десятиріччя проблема ціннісних орієнтацій набула особливої актуальності як в нашій країні, так і за кордоном. Ці поняття є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема філософії, психології, соціології, що говорить про їх складноті та багатогранність.

Дослідженням ціннісних орієнтацій студентської молоді займались Н. Бондар, А. Козлов, М. Акаремія, 2003. – 200 с.

12. Набока Л. Удосконалення виховного процесу у професійно-технічному навчальному закладі / Л. Набока // Професійно-технічна освіта. – 2001. – № 2. – С. 49 – 51.

13. О. "Лейбек-Театр" / В. Ніда [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://fllogiston.ru/articles/therapy/trafaeskhttp://www.altymg.ru/sengine.cgi/528/11>

14. Поляновська О. Р. Соціально-педагогічні умови профілатики правопорушень дітей-сиріт молодшого шкільного віку в навчально-виховних закладах інтернатного типу : авторськ. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук слав. 13.00.05 / О. Р. Поляновська ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 21 с.

15. Форум-театр : формула виходу з кризи : [навч.-метод. посіб.] / Л. Гук, М. Григорова, Д. Дуссет, О. Еделева та ін. – К. : Школо Рівних можливостей 2007 – 68 с.

16. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 552 с.

Ціннісними орієнтаціями студентської молоді, оскільки в період відродження і зміцнення Української держави, утворення культуру-історичних цінностей українського народу, його традицій і звичаїв, гармонійного взаємозв'язку національного і загальнодержавського відбуваються складні, недонизнані процеси в відомості як усього суспільства, так і окремої особистості.

Сам термін "орієнтація" набув наукової значущості в філософській та соціологічній літературі завдяки роботам фундатора теорії дії системно-функціональної школи в соціології Т. Парсонса і походить від французького orientation, її обстеження та піанування поведінки. В розумінні означає "спрямованість на схід". Поступово це поняття набуло найбільш поширеного значення в таких контекстах: 1) визначенням своєго місцелоподіння на місцевості; 2) вмінням розірватись в навколоїнній ситуації, обізнаністю у чому-небудь; 3) спрямованість діяльнності, яка виникається інтересами. В соціології виділяють розуміння орієнтації як сукупності дій суб'єкта, спрямованих на оцінку проблемної ситуації, її обстеження та піанування поведінки. В структурному вимірі орієнтуванні потреби включають пізнавальну потребу, потребу в емоційному контакті, а також потребу змісту життя. Кожна з них зумовлює відповідні види адаптивного поведінки людей. Так, під впливом пізнавального потреби потилюється прагнення індивіда до пізнання незрозумілих явищ. Потребі в емоційному kontaktі відповідає регулювання сподіваних цінностей, а оцінка проблемної ситуації – на потребу змісту життя.

Формується прагнення співвідносити цінності власної особистості з різними рівнями колективних та загальнодержавських цінностей. Реалізація орієнтування на додавлення й аналіз нової ситуації середовища, що складається не лише з урахуванням предметних співвідношень, а й спираючись на емоційні індивіда до пізнання незрозумілих явищ. Потребі в емоційному kontaktі відповідає регулювання сподіваних цінностей. Зміни в навколоїнніму природному чи соціальному середовищі, що стосуються конкретної людини, створюють елемент новизни ситуації, що є джерелом виникнення в індивіда орієнтуванних потреб. Під впливом останніх здійснюється мотивація поведінки людини.

Досвід десятирічного розвитку засвідчує, що сучасність. зокрема його найбільш динамічна частина – молодіть, прагне продовжувати волєюбні заповіти батьків і дідів, іхні подвижнички діяння, героїчні традиції, інтелектуальні пошуки, практичні справи в ім'я підвищення добробуту народу, будівництва демократичної, правової держави.

У процесі демократизації та гуманізації громадського життя, утвердження свободи особистості нації, розвитку просвітницької діяльності, національної системи освіти й виховання складаються сприятливі умови для формування у молоді наукового, гуманістичного світогляду.

З іншого боку, наше сучасніство переживає період, коли виявляється інкорпорність віджимих перевонань, ідеалів, світоглядних позицій. Руйнація останніх спричиняє бродіння умів, почуттів, переконань і принципів. У моді входить своєрідна безпринципність особистості. Утверджується стиль життя „за сленгом“. Виникає загроза занепання моральних, гуманістичних вартостей, зростання правопорушення і злонігності серед молоді. До того ж, у духовному й

культурному середовищі масове розповсюдження отримують псевдокультурні і псевдоморальні «масова культура» в її агресивному, подионурійному вияві.

Особливий увагу державі і громадськості потребує студентська молодь, яка через кілька років становитиме «ядво» української національної інтелігенції. Сьогоднішні студенти – це майбутні працівники відомих структур, державні діячі, організатори виробництв, керівники колективів, фахівлі від професійної компетенції, моральності і громадянської позиції яких багато в чому буде залежати вплив та суспільність, в якому ми маємо жити вже через 10 – 15 років.

Ми бачимо, що залишилося менше ніж пів століття, і вже віддалені роки, які відносяться до мириотворчим, моральним і духовно-культурно багатим. Як цього досягти? Якими шляхами досягти цього результату? Які фактори в механізмах розвитку є винанчальними? Відповідь на ці запитання буде залежати від того, чи підготовлені макубічний епіт – фахівлі, здатні взяти на себе відповідальність, сформувати нову систему цінностей, утвердити її в суспільній свідомості та реалізувати в практичній діяльності. Знову ж таки, йдееться про студентську молодь, освіченість і професіоналізм, моральна позиція і сучасна світоглядна позиція її дійсності, а не ідеїзмною гарантією втілення в життя того суспільного ідеалу, до якого ми прагнемо.

Існує досить поширення точка зору про те, що студенти є людьми з різними, самостійними індивідуальними поглядами на світ, які не потребують будь-якої опіки з боку старшина, професорсько-викладацького складу чи адміністрації вищого навчального закладу, що їхні соціокультурні орієнтації вже визначені й навряд чи можуть бути радикально змінені. Наш власний і сучасний, на наш погляд, викладач-багаторічний досвід, дослідження вчених-юніонгів якщо й не спростовують цю думку загалом, то у всьому разі застерігають від радикализму.

Переступаючи поріг ВНЗ, студент дійсно несе з собою свій власний духовний світ, складаний культурою і цінностями, сформованою попередньою життєвою практикою й виховного роботою в школі. Разом з тим, цей світ, культура і цінності є **відкритими**, здатними як до зображення й розвитку, так і до руйнації, розпаду чи, навіть, деградації. Справедливим є інше: супільність не може відмежувати від себе тих, хто грандіозної форми та обсягу внесок зробив до того, в яких напрямках пройде її подальший розвиток. Вони має право впливати на них у відповідності з тим супільнім ідеалом, який в НУМОУ підтверджився. Звідси й бере відлік проблема оптимізації саморозвитку соціокультурних орієнтацій студентської молоді й сучасної практики.

цінності, які відбуваються в інших соціальних системах. Цей процес дали, потреби прогнозувати, на основі моїх можливих поглядів та інші суспільно-виховні впливи.

Цінності за П. Менгером – це те, що почуття людини диктує визнаними найважливішим над цінностями. і до чого можна працюти, ставивши з побоятою за визнанням. Цінності, на думку М. Головатого, – це також певні ідеї, погляди, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси. Проблеми, що пов'язані з людськими цінностями, займають одне з місць у дослідженнях соціальної дегерманізації пострадянської розвиненої особистості в цілому. Формування ціннісних орієнтацій сприяє процесу розширення особистості в цілому. Як один з елементів структури особистості, вони відіграють вирішальну роль у регуляції формування світотворчої, переконаної, виборі життєвого шляху, особливо на етапі становлення професійно-трудової діяльності в юнацькому віці. Саме завдяки цінностям особистості відчуває себе цілком в навколоньому світі. Світ цінностей – це, насамперед, світ особливості ситуації. Особливість ситуації в свою чергу залежить від того, які процеси в пресенсі, розширення ідеологічного політика, формування духовності особистості, поясняючи виникнення цінності.

Світ цінностей – це, насамперед, світ соціальної індивідуальності, який проходить складними стадіями. У чому криється суть цієї процесуальності? У вимовах постформування політика чи соціальної індивідуальності, як ініціативи молоді. Це веде за собою, як наслідок, критичне уявлення про своє професійне майбутнє та соціальне майбутнє суспільства. У наш час втрати старих, непридатних для життя орієнтирів та типичної норми, що спровокували чужих нашіх суті значимості ціннісних орієнтацій як умови розвитку особистості суб'єкта, особистості, здатної до самочинності, самореалізації, самореформування, самопроявлення, саморозбудови.

Особистні цінності виступають як своєрідні відношення зі світом, які узагальнені і перероблені досвідом соціальної групи. Тому вони фактично не залежать від ситуативних факторів, і можливо, тому не завжди чітко усвідомлюються, зокрема до того часу, поки не стають об'єктом рефлексії.

відмінною із довкіллям. Саше у цьому віковому періоді „закладається здатність обективної оцінки самого себе і довкілля, що найбільше впливає на становлення закономірності, які згодом дозволять усвідомити на позиції життя всій дорослості подіїни”. Провідний у цей час європейсько-професійна діяльність, в якій реалізується готовності юнацтва до самовизначення – яку вважають психічним новоутворенням цього віку [4]. Адже юнацький вік є тим періодом життя, коли індивід стає готовим не стиснути для самовизначення, скільки до життя як суб'єкт власної діяльності [1, с. 152].

Особистість переходить на якісно новий – усвідомлюваній етап становлення, відбувається її друге народження [3]. Складається більш-менш цілісний синтез та формуються готовності до самовизначення. Юнак – це вже особистість як суб'єкт суспільних стосунків, що активно буде спиратися на майбутнє. Завданням вкотів нововорbenням є надія на вибір.

Ціннісні орієнтації людей складаються в певну систему. Серед усіх ієархій цінностей можна виділити ті, які є загальнолюдськими або глобальними, тому переважний більшість людей, наприклад, Свободу, Правда, Гуманітет, Чесноти, Солідарності, Чесноти, Вихованості, Інтелектуальність, Сім'я, Нація, Народ, Адміністрація, Знання, Цінності, Добро, Альтернативні цінності тощо.

Виникає в нормальному суспільстві серйозні занепокоєння. У ході історичного розвитку сформувалося цілий ряд механізмів, що допомагають здійснити передавання цінності через покоління. Серед них чільне місце посідають: сім'я, церква, мистецтво, література, культура. Цінності можуть засвоюватися людиною як свідомо, так і нesвідомо (людина не може пояснити, чому віддає перевагу однім цінностям над іншими). Саме тут відкриваються велики можливості для підміни одних цінностей іншими.

До поєднаності належать цінності, які не сприяють самореалізації людей чи набивіть перешкодою для самореалізації, проте людина може бути перевонченою в оберненому. Зокрема, як свідчать соціологічні дослідження, багато молоді вважає, що алкотоль і наркотики є цінними тому, що стимулюють ворожчість орієнтація на поєднаності і досить небезпечною для людини і для людей, що оточують її у таких випадках. Відкривається шлях до оволодіння напідбори з діяльністю цінності (грою, золотом, владою) із зачлененням загальнотоцькими цінностями (добро, краса, любов, гармонія), зокрема більшістю перевончана в тому, що якщо вони оволодіють великим владою або величчими грошами, то зможуть реалізувати

Сучасні соціологічні дослідження свідчать про те, що за останні роки більшість молодих людей починають переорієнтовуватися на матеріальні цінності. Їх доистіть сильно приваблюють гарнощі, заробітки, бізнес, участі у управлінських структурах. Поряд із цим можна спостерігати також і тенденцію росту інтересів до духовних пошукув, орієнтації на істинні цінності, що проявляється у збільшенні інтересу до світської культури, історії своєї сім'ї, народу.

Ціннісний орієнтації формуються в процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду і проявляються в їх переконаннях, інтересах. У відповідності до орієнтації на певні цінності, молодих людей можна поділити на чотири типологічні групи:

Перша – це молоді люди, які зберегли або віддають перевагу попереднім цінностям. Представники цієї групи (приблизно 10%) підтримують в Україні комуністичну, соціалістичну партії, входять до складу комсомольських організацій. Ця молодь склонна до протесту, пікетів, акцій непокори під скріпнівництвом старших. У переважній більшості, що молоді люди не підтримують шлях ринкових перетворень і є прихильниками авторитарної свідомості та симпатизують харизматичним лідерам і вождям.

Друга група – це ті, хто має діаметрально протилежні погляди до прихильників першої групи. Це хлопці та дівчата, які повністю відкидають цінності минулого, відстоюють ідеї тих суспільств, які мають розвинуту ринкову економіку і високий рівень соціального забезпечення громадян, зокрема особистісні власності на майно. За даними соціологічних досліджень, проведених серед української молоді, найвижиманіше 23% молодих людей вражают себе прихильниками максималістичного змагання конної молоді як умови створення благого суспільства.

Третя група – це молоді люди (іх небагато), які, хоча і критикують цінності соціалістичного суспільства, але повністю їх не затерпіють. Такі молоді люди мають відношення до робітничого і послободіального походження, пропагують ідеї підбюджетанів. У випадку підстави в смисловій процесі

і пророччеством у руку, пропагуючи науку про винятковий характер розвитку в суспільстві процесії ринкової економіки молоді цієї групи, на думку науковця, скоріше поганить істоту та процеси.

Четверта група – це молоді люди, для яких характерно не просто заперечення „старополітичного світу”, а негерпітміссть до будь-яких цінностей, окрім своїх власників. Такий тип молоді вчені виникають як квазивозпішні, тому що вони настільки радикальні, що не просто прагнуть розірвати свої відносини зі старим світом, але просто готові зруйнувати їх. Таким людям

Зважаючи на велике різноманіття ціннісних орієнтацій молоді, Ю. Волков поділив їх на певні категорії. Зокрема: інтелектуально-освітні цінності, культурні цінності, політичні цінності. Коротко розглянемо, які саме переваги надають молоді люди у наваних категоріях. Чому молоді потенціалу, який, на жаль, значно знижується за останні роки. Цей феномен учніні пов'язують, насамперед, з погріщенням фізичного та психічного здорова, я молоді покоління. Швидко збільшується кількість захворювань, росте число людей з розумовими вадами, дефіцитом ваги, це є наслідком багатолітньої алкогользації населення, а також неповоночного харчування.

Соціологи тверджать, що свої інтелектуальні здібності молодь одінко досить низько: 19% молодих вважають свої здібності у цій галузі високими, 22% називають себе талантоносними. В онах молодих продовжують гадати цінності розумових праць, освіти, знань. Найвище студенти не надають великій уваги знанням, не цінуючи їх. Сьогодні значно виросла нервівність у галузі освіти (з'явилася епітари навчальні заклади); вагомою загрозою для супільства став "відлік мізків за кордон".

Щодо культурних цінностей сучасної молоді, то супільство, яке на перший план поставило матеріальнє благополуччя та злагодження, формує відповідну культуру і життєві потреби молодих. Електронні засоби масової інформації заповнюють значну частину їх вільного часу і висипують як вакхічний інструмент формування духовного світу, культурних цінностей та установок для сучасної молоді. Зокрема, для 1/3 молодих людей переважає – є першочергове заняття у вільний час. Наприклад, універсальний характер, за спостереженнями науковців, має для багатьох молодих людей акт покупки добра розрекламованих товарів. Залучення до світу престижних красомістичних ставів самоцілю існуєвания, смисловим буття. Культ моди, речей, споживання оволювася, свідомістю молоді й набуває універсального характеру.

Класична культура починає втрачати цінність і привабливість. Сьогодні спостерігається тенденція до подальшої "демонізації" й "деморалізації" соціокультурних цінностей. Ця тенденція проявляється в піднесенні интересів молоді до сцен і епізодів насилия і сексу, жорстокості в кінематографі, телевачанні, театри, музиці, літературі, мистецтві. В соціокультурних цінностях переважають споживальські орієнтації. Тільки кожний 6-й зміститься спортом, 10-й у вільний час відвідує студії, кружики, кожний 16-й займається самосвоютою, проте переважна більшість вільничів заняття відносять до сфери культури, мистецтва, науки. Народна культура (традиції, звичаї, обряди, фольклор) сприймається більшою частиною молодих як антихороні (непотрібні практіки).

Аналіз стану політичних уподобань молоді дає можливість стверджувати, що вони в достатній мір різнополісні. Кількість молодих людей, які постійно цікавляться політичними завданнями в країні, становить лише 13,2%, тоді як 33,4% політикою не цікавляться зовсім. Молодь у політичних цінностях є досить праґматичною, політика розглядається як засіб завоювання авторитету та лідерства. Проте, зважаючи на політичні події останніх часів, спід зачітанти, що політична активність молодого покоління значно зроста. Десятиліття незалежного розвитку змінило, насамперед, економічні орієнтації студентської молоді. Колишня вілевненість в отриманні роботи (через роздобулі молодих спеціалістів) сьогодні змінилась розбурленістю студентів перед майбутнім (25–30% молодих випускників). Переїждяння у своїх особистих можливостях мають лише 15–20% молодих спеціалістів. Значна частина студентської молоді живе надією лише на батьків та родину (25–35%). Моніторинг УНДПМ уstanoviv, що саме матеріальні проблеми найбільше турбулють молодь. Серед них найбільше: низькі особисті доходи (60%); низькі доходи батьків (52%); низькі доходи молодого подружжя (71%); погані житлові умови (27%); загроза майбутнього безробіття (24%); 85% вважають, що сучасна економічна стан в країні головна причина жебрацького становища молоді, і лише 6% опитаних вважають, що сучасне економічне становище дозволяє забезпечити добрбург особистіх працею.

І все ж у первіважній більшості студентська молодь видає працю, як головне джерело матеріального самозабезпечення, працюючи на кордоні пріоритету свого майбутнього. Поглиблена нервівність як негативне явище сучасності: розвиток підприємництва як безпазгерна інноваційні напрям стосовно майбутнього України; політично-правові обмеження в сфері здійснення приватного бізнесу та його захисту визнаються головною причиною соціально-економічного кризи в Україні: у вирішенні конкретних економічних проблем потребується на зміні в організації справи економічні реформування, а не структурне супільні організації. Змінились і політичні пріоритети молоді. Колиця апатія до політичного життя країни та показана політична активність поступились місцем свідомий політичні подій (46%) і відгоргнено студентів (до 33%); поміркованому ставленню до політичних подій (46%) і відгоргнено

політичних подій (21%). Соціологи відмічають, що жодна з політичних сил не має справжньої підтримки у молоді. Якщо у першій половині останнього десятиліття в стулецькому середовищі домінували „незалежники“ та „зелени“ пріоритети до сьогодні, можливо, лише соціал-демократія має на ступінство певний вплив. Більшою мірою молодь орієнтується не на партію чи на ідею, а на конкретного політичного лідера.

Молодь, студентство також, не змогла встояти проти політичної демагогії, яка проповідує різні форми національної та релігійної зневаги. Отже, ціннісні орієнтації особистості не тільки визнають, мотивують індивідуальний поведінок, але й складають світогляд людини. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі виховання, навчання. Причому навчання має на меті не стисли повідомити конкретні знання в певний галузі, скільки відтворити культурний історичний нормативи, які сприяють самореалізації особистості. Через виховання задіюється трансценція (передача) ціннісних орієнтацій від покоління до покоління як на вербальному так і на невербальному рівнях.

Оскільки інтерес до студентської молоді, як до важливого фактора розвитку окремих розділів у курсі кожної гуманітарної науки, які б сприяли формуванню ціннісних орієнтацій студентів, адже молодь – реальна політична сила.

Список використаної літератури:

1. Кондрашова Л. Формуючий потенціал навчання в сучасній вищій педагогічній школі / Л. Кондрашова // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 1. – С. 22 – 29.
2. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л. Савченко // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 1. – С. 30 – 33.
3. Шимко І. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі / І. Шимко // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 1. – С. 34 – 37.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент О. В. Польовик

© С. В. КОНСТАНТИНОВА
© С. А. КОНСТАНТИНОВ

© Збірник наукових праць Хмельницького праць Хмельницького національного університету «Україна», №1/2015

© С. В. КОНСТАНТИНОВ
© С. А. КОНСТАНТИНОВ
© Збірник наукових праць Хмельницького національного університету соціальних технологій Університету «Україна», №1/2015

не може бути підданий катуванню, жорстокому, неподсумковому або такому, що принижує його ідність, поводженою або покарання.

На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини 26 квітня 2001 р. в Україні був прийнятий Закон „Про охорону дитинства”, який визначає охорону дитинства стратегічним загальнодержавним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

Так, у ст. 10 Закону України „Про охорону дитинства” зазначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист дітей: виділений вид: усіх форм фізичного і психічного насилия, образі, недобого та жорсткого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні злочини.

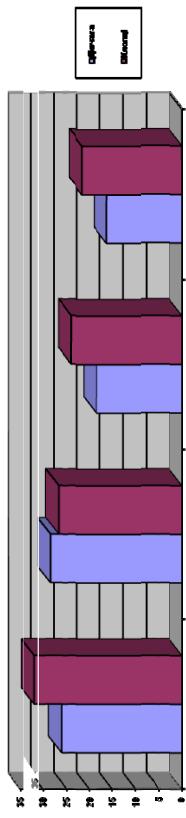
Захист вид на найбільш важких форм мобінгу забезпечує Кримінальний кодекс України (далі – КК). Він містить як загальні норми, що захищають унін вид жорсткого поводження, так і норми, які можна розглядати як жорстке поводження з дітьми та за недоторкання неповнолітнього. До переліку дій, які поважерально сприяють на захист дітей, згадується: доведення до самогубства (статья 120 КК); умисне тяжке тілесне ущодження (статья 121 КК); умисне середньотяжке тілесне ущодження (статья 122 КК); умисне легке тілесне ущодження (статья 125 КК); побої й мордування (статья 126 КК); пороза в більством (статья 129 КК); неналежче виконання обов'язків щодо охорони хлоп'ят та здоров'я дітей (статья 137 КК); примушування до вступу в статевий зв'язок (статья 154 КК).

Однак проблема сучасного законодавства полягає у відсутності захисту жертв мобінгу на етапі, коли його проблема ще не набула фізичного характеру.

Проведений аналіз законодавчої бази по питанню дослідження дозволяє зробити висновок, що в правовій сфері профілактика мобінгу має дотичний характер, що знижує її ефективність.

На сьогоднішній день на основі передових міжнародних програм й наукових проектів із подоланням мобінгу існують такі закордонні сайти й вітчизняні мережеві ресурси, спрямовані на профілактику явища і допомогу в його подоланні:

- Сайт Міжнародної Програми профілактики мобінгу Д. Ольвеуса (<http://www.deweusiinternational.net/langu-en-US>), поданий одночасно у двох версіях: англійською та шведською мовами. Ресурс являється інформаційним і має за мету відобразити інформацію про впровадження програм у різних країнах світу. Зокрема він зосереджує дані про проекти, сервіс й контакти організаторів програм профілактики мобінгу. Відповідно до його даних в результаті впровадження програми в Литві кількість випадків мобінгу впала з 26,1% 2008 року до 16,2% 2011 році серед дітей від 3-22% 2008 році до 21,6% 2011 році серед хлопчиків (рис. 1) [12].

Рис. 1. Гістограма результатів впровадження

Міжнародної програми профілактики мобінгу Д. Ольвеуса у Литві

2. Сайт „Про зміцнення“ (www.berauslt.it) інформує літovського мовою про особливості мобінгу, подає основні новини в дослідженні та поширенні явища. Інформація подана окремо для дітей, батьків та працівників сфери освіти. В його структурі є можливість жертвам мобінгу звернутися за допомогою до адміністраторів ресурсу.

3. Публічна сторінка „Антибембінг“ (<http://vk.com/antibembing>), на якій розміщені інформаційні, аудіо-та відео матеріали, присвячені цій проблемі. На сторінці є вільний доступ до проходження онлайн-анкети „Чи є ви жертвою мобінгу“, опитувальник „Чи зіштовхувалися ви з мобінгом або кібермобінгом у житті“.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМІХ АСПЕКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ В МАЛІХ ГРУПАХ ШКОЛЯРІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

О. О. КОРАБЛЬОВА

Мобінг у школному колективі найбільшою мірою досліджувався такими науковцями, як І. Філіппова, О. Матвійчук, Д. Ольвеус, Х. Каспер, В. Кіндер, Ф. Шаленберг, К. Холінгаус, Р. Хілер, К. Дарабах та ін.

Одне з перших досліджень мобінгу в школі було здійснене серед норвезьких школярів 7–16 років д. Ольвеусом. За цого результатами виявлено 9% учнів, які страждали від мобінгу. Дослідження, проведені У Великобританії, показали 27% в США – 10,6%, в Канаді – 15%, в Німеччині – 11,1%, Новій Зеландії – 48% жертв мобінгу серед школярів [11].

Опираючись на теоретичний аналіз наукових джерел та використовуючи опис поняття, можна однозначно інтерпретувати мобінг, як явище групового, довготривалого, систематичного та цілеспрямованого цикування когось, із членів колективу з метою посплати його позиції у групі чи витіснення з неї.

Метою наукової статті є аналіз стану профілактики мобінгу в малій групі школярів на рівні держави, класу й індивідуальної роботи.

Сам термін „профілактика“ (від грецького „запобігти“) передбачає попередження несприятливого події з усуненням причин, за допомогою яких можна викликати її або інші небажані наслідки. З цього виходить, що профілактика повинна проводитися у формі запланованих дій, націлених топовими чином на досягнення певного результату, але в той же час і на запобігання можливих негативних явищ [1].

Соціально-педагогічна профілактика мобінгу має на меті зустріяти, сприяючи:

- на профілакцію соціальних проблем чи життєвих криз учнів, які можуть стимулювати попередження ускладнення вже наявних проблем унів.

Це комплекс економічних, політичних, правових, психологічних, правилого-педагогічних заходів, спротованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі. Профілактика поганої популарізациї, стартанутої випадками та вимінами на всесоціальні негативні інформаційні, педагогічні, психологічні, органizaційні фактори, що зумовлюють відхилення в психологочному та соціальному розвитку дітей і молоді. В іхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життедіяльності та дозвілля.

У сучасній соціально-педагогічній практиці розрізняють первинну, вторинну та третинну профілактику мобінгу.

Первинна профілактика – найбільш масова та найбільш неспеціфічна, її контингент включає загальну популяцію дітей, підлітків і молоді, а метою є формування активного, адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, які би стали передумовою недопущення мобінгу. Первина профілактика є найжиттєвішою, ефективною, оскільки її зусилля спрямовані не стільки на попередження явища, скільки на формування здорового соціально-психологічного клімату в колективі.

Вторинна профілактика має на меті обмеження поширення окремих негативних явищ, що мають місце в суспільнстві чи соціальній групі. Вторинна профілактика складає підлітків, що страждають у собі як соціально-психологічні, так і потенційними жертвами мобінгу.

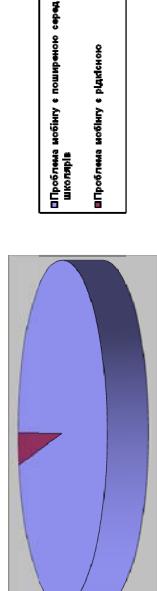
Третинна профілактика – комплекс соціальних, освітніх та медико-психологічних заходів, спротованих на відновлення особистісного та соціального статусу людей, повернення її в смію.

Вітчизняна профілактика юридична практика захисту жертв мобінгу від насилля керується на Конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України, Законом України „Про охорону дитинства“ та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Конституція України зазначає, що людина, її життя й здоров'я, недоторканність і безпека визнаються в Україні наявністю соціальної цінності (статья 3). Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація передбачується законом (статья 52). Статья 28 Конституції України встановлює, що ніхто

З метою вивчення окремих аспектів профілактики мобінгу в малих групах підліткового віку було організовано анкетування. Оцінка стану поширеності та профілактики мобінгу в школі" серед класичних керівників малих груп шкіл підліткового віку, в яких проводилося дослідження, та практичних психологоў й соціальних педагогів даних шкіл.

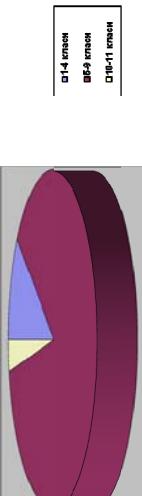
База дослідження – загальновсітні навчальні заклади: Хмельницький НВК №2, Кошівська ЗОШ I – III ст. (Красилівський р-н Хмельницької області), ЕНВК „Школа майбутнього“ (м. Ялта, АР Крим), Львівська ЗОШ I – III ступеня №36.

Результатами дослідження показано, що 97% респондентів вважають, що проблема мобінгу є поширеністю серед школярів і лише 3% відповіли, що вона є рідкісною і не потребує профілактики (Рис.2).

Рис. 2. Результати анкетування щодо поширеності проблеми мобінгу серед школярів

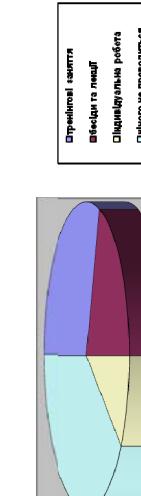
Досліджені тринадцять наявністю точок зору є найпоширенішою на думку опитуваних 11 – 4 в класах вважають 10% опитуваних, в 5 – 9 класах – 87%; в 10 – 11 класах лише 3% досліджуваних (рис.3).

Рис. 3. Результати анкетування щодо поширеності мобінгу відносно вікового періоду

Розвиток малих груп школярів

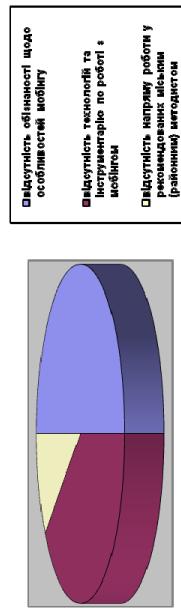
Досліджені відповіли, що протягом останнього наставчального року з методою профілактики мобінгу проводили тренінги, заняття у 30% випадків, бесіди або лекції з даної проблеми з метою інформування батьків і вчителів щодо специфіки даного явища у 20%, індивідуальну роботу з особами, які є потенційними хертвами 10%; не проводили нічого – 40% досліджуваних (рис.4).

Рис. 4. Результати анкетування щодо фактів та форм проведення профілактичної роботи в контексті мобінгу серед школярів

Аналіз документації опитуваних (класичних керівників, практичних психологів, соціальних педагогів), ізокрема, річних звітів за 2012 рік дозволив розширити дані даного опитування. Зокрема, ми встановили, що в усіх школах, в яких проводиться констатувальний етап експерименту, заходи щодо профілактики мобінгу були дотичними до даної проблематики, не нести прямого характеру, превенції конкретної проблеми і переважно передбачали попередження наслідків загалом. Разом з тим, немас компліксного підходу до подання проблеми. Це пов'язано із тим, що мобінг, як соціально-педагогічна проблема не дістає напевної уваги з боку фахівців, котрі б повинні були здійснювати її профілактику.

Респонденти вважають, що ефективніше проводити профілактичну роботу з проблемою мобінгу ім заважала відсутність обізнаності щодо особливостей його – у 50%, відсутність технології та інструментарію для роботи з проблемою – 40%, відсутність проблеми у рекомендованих напрямках роботи місією (районним) методистом – 10% виповняючи досліджуваних (Рис. 5).

Рис. 5. Результати анкетування щодо переважної профілактичної роботи у школі

Слід зазначити, що світовий досвід реалізації програм профілактики мобінгу не впроваджується в школах України. Державні освітні заклади не співпрацюють з Міжнародною програмою профілактики булінгу Д. Олеївського.

Таким чином, ми можемо стверджувати про неефективність наявних заходів щодо профілактики мобінгу і вторинної профілактики мобінгу і відсутністю системи первинної профілактики мобінгу ізосредедженнем зусиль психолого-педагогічної системи школи, в основному, на третинну профілактику явища.

Даний підхід, на нашу думку є неефективним і потребує вдосконалення в сторону розширення первинної вторинної профілактики явища.

Таким чином, аналіз результатів анкетування дозволяє зробити висновок, що профілактика мобінгу у загальноосвітніх школах потребує вдосконалення, а зокрема комплексного підходу до роботи з проблематикою, розробки інструментарію щодо дianostики та корекції явища й інформаційної роботи серед школярів, педагогічного складу та соціально-психологічної служби навчального закладу.

Список використаної літератури:

- Гудало Е. У. Від теорії – до практики : дослідження малої соціальної групи (класу) студентами-практикантами педагогічного університету : [навчально-методичний посібник] / Е. У. Гудало. – Кропивна : РВВ КДТУ імені Володимира Винниченка, 2011. – 92 с.
- Демидович О. Мобінг немас наслідия на роботі в Іспанії та країнах Європейського Союзу : О. Демидович // Трофіополі України. – 2006. – № 6 – С. 21 – 24.
- Дрооздов О. Феномен третини проблеми / О. Дрооздов // Соціальна психологія. – 2007. – № 6 – С. 124 – 132.
- Кирійків А. Мобінг як соціально-психологіческе явлення в сфері управління человеческими ресурсами / А. Кирійків // Культура народів Причорномор'я – 2005. – № 58 – С. 43 – 45.
- К. Колодей К. Мобінг. Психотерапія на робочому місці і методи її преодолення : пер. с nem. / К. Колодей, К. Харков : вид-во „Уманітарний Центр“, 2007. – 368 с.
- Кравцов Ю. А. Проблема мобінга в зап鲁дженій юридическій психології (на примере концепции Х. Леймана) / Ю. А. Кравцов // Воронежський інститут МВД Росії. – № 126. – 2006. – С. 177 – 181.
- Філіппова І. Ю. Мобінг як психолого-педагогична проблема / І. Ю. Філіппова, О. С. Матвійчук // Практика психології та соціальна робота. – 2006. – № 2. – С. 74 – 75.
- Dambach K. Mobbing in der Schulkasse / K. Dambach. Ernst Reinhardt Verlag, München Basel. – 2009.
- Kasper H. Mobbing in der Schule. Probleme annehmen, H. Kasper. – Konflikte lösen. Beltz-Taschenbuch. – 1998.
- Oleives D. Bullying at school - tackling the problem [Електронний ресурс] / D. Oleives. – 2001. – Режим доступу : <http://www.oecd-observer.org>.
- Oleives D. Bullying at school : What know and what we can do / D. Oleives // Blackwell Publishing Ltd. – 1993. – Р. 21 – 22.

Рецензент – кандидат педагогіческих наук, доцент О. В. Польовик

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЙПОШІРЕНІШИХ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В СІМ'Ї

Ю. В. МИХАЙЛІЧЕНКО

Ефективний соціально-педагогічний захист дітей від жорстокого поводження в сім'ї вимагає високоекспективних профілактических заходів, інтеграції зусиль, засобів та можливостей відповідних державних інституцій та неурядових організацій на всіх напрямках їх планування і практичного здійснення. У „Стратегії ЮНІСЕФ у галузі захисту дітей“ підкреслюється, що приоритетна увага до питань освіти, охорони здоров'я, дімейнного виковання, а також протидії стимейному насильству в рамках вимог, сформульованих у Декларації прав дитини ООН, є основою стратегії всіх видів даної профілактики, цо найбільш лігівим і результативним засобом профілактики жорсткого поводження з дітьми є проведення комплексних, багаторівневих стратегій усунення його причин, які потребують ефективної міжвидомної і міжкекторальні взаємодії її суб'єктів, що показує зв'язок даної роботи з важливими науковими та практичними завданнями.

Як показує здійснений аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглянуті підходи до вирішення, вказаних проблем, науково-практичні дослідження в галузі профілактики жорстокого поводження з дітьми, які проводяться у багатьох розвинених країнах світу. Серед вітчизняних учених, які поглиблено досліджують питання соціально-педагогічної профілактики жорсткого поводження з дітьми, слід навести С. Бадору, О. Безальсько, О. Жорнова, Н. Зверівко, З. Запічеву, А. Зубку, Г. Лактонову, З. Маркову, Г. Міньковською, В. Оржеховську, П. Пономаренко, В. Постового, О. Руднєву, Н. Стрельникову, І. Трубавину, В. Химинець, Н. Щербак, П. Чобаном та ін. Незважаючи на підйому і фундаментальність досліджень, фахівцям не вдалося доказово обґрунтувати єдину концепцію загальнопримінного підходу до цієї соціальної проблеми.

Мета даної статті – розглянути основні теоретичні концепції, покладені в основу найпопулярніших сучасних практичних моделей соціально-педагогічної профілактики жорсткого поводження з дітьми в сім'ї.

Результати здійсненої дослідження свідчать, що до базових теоретичних концепцій відповідного профілактического комплексу теоретичних розробок, заснованих на теорії соціально-когнітивного навчання А. Бандури, теорії соціальної інокуляції В. МакГрат, теорії проблемної поведінки (problem behavior theory) Р. Джессора, транзакціональної теорії спрочаска і колінга Р. Пазаруса; теорії планованої поведінності І. Айзенса, теорії ступневої зміни поведінки Дж. Кіпленетта, а також інших [7, с. 14].

Згідно з теорією соціально-когнітивного навчання, соціалізація особистості – конкретного індивіда відбувається під постійним впливом навколої соціального середовища, результатом чого є навчання його певних навичок поведінки. А. Бандура на основі функціональних лонгітудних досліджень дійшов висновку, що діти, вчаться поведінковому аспекту через формальний процес навчання і спостереження формуючими його через сприйняття загальнотипічних норм і соціальних стереотипів зовнішнього світу [2, с. 44].

Незважаючи на те, що соціально-когнітивну теорію А. Бандури нерідко віносять до біхевіористичних теорій особистості, вона пропонує дещо інше, відмінне уявлення про особистість. У цій особистиво виділяються спільні властивості, поведінки й особистісних факторів, у яких домінуюча роль припадається когнітивним процесам, що забезпечують найбільш адекватну комбінацію ментального самоконтролю і самоствертливості особистості. Середовище, або соціум, згідно з соціально-когнітивною теорією, впливають на індивіда тільки ж самою мірою, якою індивід впливає на соціум та формує середовище, що, в свою чергу, формує особистість. Такий перманентний адаптаційний процес забезпечує своєрідну рівновагу між свободою волі та детермінізмом – у цьому суть теорії, на основі якої будується найпопулярніші в наш час профілактичні програми захисту дітей від жорстокого поводження в сім'ї.

Теорія когнітивного вирішення соціальних проблем, яку пропонує Всесвітня організація охорони здоров'я, націлена на формування компетенції ранньої професіялістики або попередження. Під когнітивним підходом мається увагі зиршення традиційних для даної сфери діяльності проблем „знаннях“ точніше, на процесах їх формування, обробки, інтерпретації та одержанні на їх базі нових поведінкових соціальних навичок [5, с. 69]. Дані теорія базується на постулатах, що приступленням біопсичним або соціальним батком навичок соціально-когнітивного вирішення виховних проблем здатне поглибшти міжособистісні взаємні і керування імпульсивними поривами, емоційними оплесками, зменшити або запобігти негативній, анонадальній, „компрометуючій“ сфері верховенства топорантності її емпатії.

Теорія соціальної інокуляції (від лат. *inoculatio* – прищеплювання), була висунута Вільямом МакГратом у 1961 році. Він узвів за основу цео практики медичних центрів – гравюру з прінципом у сфері соціально-психологічних технологій формування стресоустойкості особистості. Згідно з цією теорією, навчання людської навички против'ї зовнішньому негативному впливу звичайно є центральним компонентом програм прищеплення соціальних та хіттівих навичок [8, с. 11]. Застосовуючи даний теорію, можна змінити соціальній тиск і змінити з боку певних кіл, виживаючи заходи до того, як індивіду опиниться під їх негативним впливом, а індивіду, яким чином, увагу на ранньому попередженні, а не на пізньому вітчужанні постфактуум. Навчання людей навичок протидії зовнішньому негативному впливу є більш ефективним способом вирішення поведінкової проблеми, ніж просто надання інформації [3, с. 75] у цьому плані велику роль мають виховні бестіди батьків із під час яких останні отримують увлення про збурні наслідки деяких зонні наслібето „модних“ у певних молодіжних колах аномальних навичок і стереотипів ризикової поведінки. Ризикована поведінка (іскри behavour) (за визначенням ВООЗ та ЮНІСЕФ) – це використання підлітком таких поведінкових практик, які затримують його стан здоров'я та нормальний життєдіяльність. Батьки можуть вчно нейтралізувати вплив факторів, які сприяють формуванню ризикованої поведінки. Ефективне проведення відповідних бесід, дас вагомий результат і дозволяє батькам не вдаватися до насильства у боротьбі з аномальним поведінкою дітей, яка вже сформувалася під впливом особливостей соціального середовища. Якщо ж такого попереднього вітчужання не було, то скупинки явишузагрозу її здоровою ю та благополуччю

Згідно з теорією Г. Дж. Ботвіна, життєві навички (lifeskills training) – це особливого роду навички особистості поведінки і міжособистісного спілкування. Вони дозволяють людям контролювати їх усідомлено сприймуючи свою життедіяльність, розбудовувати вміння жити в гармонійному співтоваристві з іншими і вносити позитивні зміни в навкопиціше середовище. Дана теорія базується на постулаті про зміну поведінки, а теоретичний підхід було сформульовано на стику двох теорій – теорії соціального навчання і теорії проблемної поведінки. Відповідно до такого підходу, навчання життєвим навичкам виступає як важлива освітня модель забезпечення психосоціального розвитку особистості. Таку модель відрізняють конструктивна спрямованість на формування позитивних установок та ефективних поведінкових навичок. Відмінною ознакою цієї моделі виступає її превентивний характер, оскільки вона покликана не лише коригувати наслідки порушення психосоціального розвитку діростіх, які часто проявляються саме у жорстокому поведіненні з дітьми в сім'ї, але й здійснювати передвідмінні такі [5, с. 18].

До основових життєвих навичок особистості фахівці видносять творче і критичне мислення, ефективне спілкування, прийняття рішення та вирішення проблем, самосвідомість, засади особистих взаємин, уміння керувати своїми емоціями і допати стрес. Отримані навички допомагають на практиці в різних складніх життєвих ситуаціях, у тому числі при вирішенні проблемних аспектів сімейного виховання дітей [1, с. 12].

У світі теорії стресу і кон'юнкту (англ. coping – справляння) Р. Лазаруса розвиток різних форм поведінки, що сприяють соціальній адаптації особистості, визначається механізмами подолання стресу. Поведінка особистості розглядається як продукт взаємодії між людиною і навколоїним середовищем. Саме Річард Лазарус, вивів у науковий обіг поняття „кон'юнкту“ – подолання стресу, упорання з ним, як критерій відзначання успішності або неуспішності адаптації людини у стресових ситуаціях. Поведінку, спрямовану на усунення або зменшення стиски впливу стресового фактора на особистість, називають кон'юнк-поведінкою. Аби впоратися зі стресом, пересічна людина використовує власні стратегії на основі особистісного досвіду, що сформувався у неї, або кон'юнк-ресурсу. Важливим кон'юнк-ресурсом є емпатія (інд. грекь. еπαθεία – співпереживання), яка включає як саме співпереживання, так і здатність поділити чужу точку зору, що дозволяє більш об'єктивно оцінювати проблему і виробляти найкращий варіант її вирішення. Саме

тому копінг-стратегії допомагають дорослим контролювати зовнішній приворот, своїх емоцій під час сплікування з дітьми в сміг, утримуваючись від застосування насильства. За подбаних ситуацій поведінка подолання є результатом взаємодії копінг-стратегії та копінг-ресурсів [4, с. 27].

Теорія планованої поведінки І. Айзенса являє собою моніфікований і розширенний варіант теорії розумової дії. Крім настанов стосовно реалізації аспектів напевної поведінки і суб'єктивних норм, ним був виділений ще один спільнотичний фактор, який впливає на поведінку особистості в сфері її ментального здоров'я – сприятливий контроль над поведінкою дорослих під час сплікування з дітьми в сміг. Необхідність введення у науковий обіг цього фактора була викликана притупленням, що поведінка особистості визначається водночас мотивацією (намром) і здатністю (контролем поведінки). Згідно з даною теорією, чим вищі є стримливість контролю над поведінкою людини, тим більше зусилля витрачатиме вона на реалізацію умов відповідальної поведінни. Сприятливий контроль над поведінкою, поряд з установками стосовно реалізації умов генетичного виду поведінки і суб'єктивними нормами, щоразу впиває на намір індивіда діяти саме певним чином. [6, с. 112].

Концепція «здорового життя» є поєднанням фізичного та психічного здоров'я як основної здоровий життєвий стиль, в якому поведінка людини розглядається не ізольовано, а в контексті суспільства. Дані концепція заснована на зміцненні здоров'я – як процес, який допомагає індивідам і суспільним групам підтримувати контрол над визначальними параметрами свого ментального здоров'я (згідно з визначенням ВООЗ, зміцнання здоров'я – це стан благополуччя, за якого людина здатна реалізовувати свій власний потенціал, справляється з хутівими стресами, продуктивно і підічно працювати, виховувати дітей), а також вносити піднімки вклад у розвиток співтовариства) [5, с. 8].

Дана концепція поєднує в собі соціальну та індивідуальну важливість. Її важливість складається з життєва компетентності. Концепція зміцнення ментального здоров'я інтегрує сімейне середовище і пов'язані з ним групи людей, має на увазі зміну типу та моделей сімейного виховання у бік їх гуманізації. Дії на її основі розраховані на тривалий позитивний ефект завдяки посиленню особистісних ресурсів і готовності поділити використовувати їх у взаємовідносинах з дітьми в сміг.

Таким чином, розглянуті теорії і приники можна поділити на три основні групи: когнітивні, мотиваційні і поведінкові.

Когнітивні підходи (соціально-когнітивний, когнітивний вирішення проблем, когнітивного освітінностного потенціалу індивіда, якого вірю у власну сприянливість, переважно на посилення ресурсу підвищення стійкості особистості) профілактики спрямовані переважно на посилення освітінностного потенціалу індивіда, якого вірю у власну сприянливість, переважно на значимості знань, що здобуваються, готовності гуманно допати фактори ризику у взаємінах з дітьми.

Мотиваційні теорії (змістовні і проблемні) – це теорії, які пропонують, що пов'язані з її поведінкою спрямовані на формування мотивів людей до змін, пов'язаних з її поведінкою відносно виховання дітей. Без глибоко увіdomленої мотивації неможливо змінити проблемну виховну поведінку дорослих на більш дієздатну.

Поведінкові теорії (проблемний та дієздатний) поведінки, формування життєвих навичок і навичок здорового способу життя, ступеневої зміни поведінки, копінг-стратегії подолання стресу) вивчають можливості зміни поведінки, умов набуття навичок її ненасильницького характеру, гуманного вирішення проблем, ролі разуміння при цьому сукупності особистісних та середовищних факторів. У поведінки, а також на формування соціуму, що сприяє здоровому способу життя.

З урахуванням цих базових теорій і концепцій, беручи до уваги поєднаний досвід організації Глобальної кампанії з профілактикою насильства (Global Campaign for Violence Prevention), європейській вітчизняні науковці, вражовуючи рекомендації «Керівних принципів політики Ради Європи з питань комплексних національних стратегій захисту дітей від насильства» (Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence), Світової стратегії «Здоров'я і розвиток дітей і підлітків» (European strategy for child and adolescent health and development) (реалізація EUR/RCS55/6), «Керівництва ЄС є підтримки і захисту прав дітей» (EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child) на сучасному етапі виділяють три найперспективніші концептуальні методологічні напрямки у галузі подальшого вдосконалення профілактики жорстокого поводження з дітьми в сміг:

1. Широка інформаційно-просвітницька й консультаційна діяльність у галузі пропаганди гуманних моделей сімейного виховання дітей, спрямована на формування у всіх структурах суспільства розуміння неприміжності будь-яких форм жорстокого поводження з дітьми в сміг і ухилення батьків від задоволення юніх життєвих потреб, на прищеплення високої культури поваги до прав дітей, відповідноч право на захист від усіх форм насильства, на повагу людської гідності і фізичної недоторканності, а також право на висловлення своїх побажень.

2. Сприяняня поліпшенню сімейних взаємин, формуванню у батьків, усновиновітів, опікунів та соціальних батьків стійкім навичок відповідального батьківства, виробленню батьківської компетенції та навичок міжособистісного спілкування, що допомагають будувати гуманні взаємини з дітьми, ставитися до них з належною емпатією.

3. Раннє виявлення неблагополучних і проблемних сімей, надання різних видів конкретної передбуваючої у складі життєвій і соціальні ситуації.

На підставі таких напрямків базується її найпоширеніші сучасні транснаціональні та національні моделі відповідної профілактичної роботи. «Керівні принципи політики та соціальна транснаціональна стратегія захисту дітей від насильства», затверджені 2009 року, прогонують удоціювання іх, керуючись такими загальними принципами: захист дітей від насильства; право дітей на життя, виживання і розвиток у максимальному можливому ступені; неодушевленій дискримінації дітей; гендерна рівність; дітей; участі дітей у реалізації працевітівних норм; допомоги, які отримання зобов'язані перед дітьми з боку держави; виключення інтересів дітей.

На очісному етапі соціальної профілактика жорстокого поводження з дітьми в сміг розглядається вітчизняними фахівцями, як стратегічний та перспективний напрямок соціальної соціально-педагогічної роботи. Сутність сучасної соціально-педагогічної профілактики в тому, що вона створює передумови для процесу нормальної соціалізації особистості, який трупається на пріоритеті принципів гуманізму та моральності, законності та порядку. Сучасній підхід до соціальної пропуска відхида від колишньої моделі, яка більше була орієнтована на успіння виявлених наслідків жорстокого поводження з дітьми, тобто була спримована на надання допомоги постраждалому. Сьогодні більш важливим уявляється виявлення первоочергини наслідків для дітей, тобто тих соціальних і психічологічних чинників, які гіпотетично можуть обернатися в перспективні негативними наслідками для дітей.

Здійснений аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних фахівців з проблеми профілактики жорстокого поводження з дітьми в сміг та теоретичних основ, теорій, методів, форм і рівнів соціально-педагогічної профілактики зображені в таблиці дійсності, які відносяться до вивчення та науково обґрунтованим.

Тому діоцільні напрямки подальших розвідок за даною темою вважаємо в розгляді багатоаспекктних проблем по дальшого вдосконалення форм, методів і профілактичної роботи, напагатдання постійного та надійного моніторингу їх застосування, вивчення та впровадження в Україні Міжнародних стандартів й країнного зарубіжного досвіду практичного захисту дітей від жорстокого поводження в сміг".

Список використаної літератури:

- Алексєєнко Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості та ризики (соціально-педагогічний аспект) : [Наук.-метод. посіб.] / Т. Ф. Алексєєнко – К. : Пед. думка 2007. – 151 с.
- Бандура А. Теорія соціального навчання : пер. с англ. : [наук. изд. / Альберт Бандура] ; под. ред. Н. Н. Чубарє – СПб. : Евразія, 2000. – 320 с.
- Безалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : [монографія] / О. В. Безалько. – Київ : Наук. світ, 2006. – 408 с.
- Впровадження пілотної моделі структурної профілактики насильства шодо дітей : [інформ.-метод. матеріали] / Н. В. Зміївець, Ю. М. Малієнко, Т. П. Цюман ; за заг. ред. І. Д. Зверевої. – К. : 2009. – 64 с.
- Інформаційний документ ООН „Насиління дому і в сім'ї” (Regional Consultation for the UN Study on Violence Against Children), 5–7 July 2005. – Ілувіана, Slovenia, 2005. – 221 с.
- Механізми взаємодії органів державного влади та неурядових організацій у протидії жорстокому поводженню з дітьми : [наук.-метод. посіб.] / пд. др. К. Т. П. Товчаренко І. І. Трубовіць. – К. : Юристон-У, 2005. – 452 с.
- Jessor R. Problem Behaviour and Psychosocial Development : A Longitudinal Study of Youth / Jessor R – New York : Academic Press, 1997. – 289 p.
- McGuire W. J. The relative efficacy of various types of prior belief-defense in producing immunity against persuasion / McGuire W. J. & Papageorgis D. // Journal of Abnormal and Social Psychology. – 1961. – № 62:327. – 37 р.

становок, усвідомленості батьківської ролі та визначення стилю сімейного виховання; формування високого рівня умінь і навичок з усвідомленого батьківства. Тобто всі ті складові, які можуть бути покладені в основу розв'язання базової проблеми – формування усвідомленого батьківства молоді як основи професіактичної небажаної вагітності, соціального сиріства та жорстокого ставлення до дітей у сім'ї.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗРОБКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕННОГО БАТЬКІВСТВА МОЛОДІ

Н. О. ОСТРОВСЬКА

Молодь і сім'я є головними людськими ресурсами для відтворення, збереження та покращення кількісного і якісного показника населення, сім'я ж виступає за її основним джерелом виховання та формування особистості майбутніх громадян. Саме тому осannіми роками активно розробляється сімейний та молодіжний політика держави, яка виникає механізмами соціального захисту та підтримки молодії сім'ї, сімейного виховання, формування усвідомленого й відповідального батьківства як умов гармонійного розвитку дитини.

Узагалі соціальна політика щодо підтримки сім'ї та молоді нині будеться на врахуванні й захисті інтересів дітей, молоді та сім'ї України, а також у тісному узгодженні з важливими міжнародними документами, ратифікованими Україною, а саме: „Загальні декларації прав людини“ (1948 р.), „Міжнародного пакту про промадські і політичні права“ (1976 р.), „Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права“ (1966 р.), Конвенції ООН „Про права дитини“ (1989 р.), документами Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародного організації праці, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та інших міжнародних організацій.

Саме з метою створення правових умов для забезпечення реалізації сім'єю функцій і формування усвідомленого батьківства законодавство України передбачає норми, що регулюють питання захисту прав та інтересів дітей, а однак з шляхом реалізації цих умов є відповідальні реалізація технології формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади.

Дослідженнями у сфері сімейної педагогіки, просвітницької роботи з батьками з формування педагогічної культури займаються як українські, так і зарубіжні науковці. На питання формування й розвитку педагогічної культури батьків звертали увагу І. Гребенников, О. Зверєва, В. Котрило, Т. Кравченко, Е. Наседінка, Р. Овчарова та ін. Теоретико-практичні основи просвітницької роботи з батьками та формування усвідомленого батьківства розглянуті в працях Г. Алексєєнко, О. Безальто, І. Дубинець, І. Зверєвої, Т. Кравченко, Г. Пактюнової, О. Лещенко, Д. Луцьк, В. Постового, С. Тополюхової, І. Трубінської та ін.

Висновки їхніх досліджень, досвід спільніх соціальних проектів свідчать про те, що стрімке зростання соціального сиріства, дитячої бездотепності та безпроблемності, жорстоке ставлення до дітей, що є наслідком неусвідомленого батьківства, є згубною суспільною проблемою, яка актуалізується останніми роками у зв'язку зі складними соціально-економічними трансформаціями.

Метою нашої статті є визначення концептуальних положень розробки соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади як умови професіактичної левіаністичної політики.

Отже, сформулюємо концептуальні положення, які стануть основовою розробки соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади, а саме:

1. Формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади розглядаємо як мезоіврівневий соціально-педагогічний діяльність, що спрямована на формування в молодах відповідальності за процес заняття, народження, виховання та розвиток здоров'я дитини, яке базується на виробленні й узгодженісті концепції, юридичній та поведінковій складових батьківства, а також формування особистісної позиції щодо виконання соціальної ролі батьків і створення сприятливих умов гармонійного розвитку дитини в родині та здійснення із використанням відповідних технологій.

2. Під змістом процесу формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади ми розуміємо безпосереднє формування в молоді грунтів соціально-педагогічних та моральноправових знань щодо батьківства; вироблення ставлення до батьківства як до життєвої цінності, формування репродуктивних і батьківських

установок, усвідомленості батьківської ролі та визначення стилю сімейного виховання; формування високого рівня умінь і навичок з усвідомленого батьківства. Тобто всі ті складові, які можуть бути покладені в основу розв'язання базової проблеми – формування усвідомленого батьківства молоді як основи професіактичної небажаної вагітності, соціального сиріства та психічного, особистісного розвитку дитини в сім'ї, а також формування в молоді котнітивної, емоційної та операційної складових усвідомленого батьківства.

4. Базовою складовою усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної територіальної громади є соціально-педагогічна технологія, що містить послідовні професійні комплексні соціально-педагогічні дії всіх суб'єктів територіальної громади, в основу яких покладено принцип піднання просвітницької, соціально-просвітницької, соціально-психологічної, соціально-педагогічної, соціально-психологічної, соціально-педагогічної діяльності територіальної громади, що вимірюється виконанням соціально-педагогічної діяльності територіальної громади, що медичної та соціально-правової програми, що базується на підготовчих умовах для гармонійного розвитку дитини, виконанням пільг раннього віку, тобто на забезпеченні сприятливих умов для гармонійного розвитку дитини в сім'ї та формують усвідомлене ставлення до місії батьківства.

5. Прovidними видами діяльності, які виступають системостворюючим чинником процесу формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади, є соціально-просвітницька, соціально-просвітницька, соціально-виховна робота, які є взаємозалежними і взаємодоповнюючими складовими соціально-педагогічної діяльності територіальної громади, що забезпечують досягнення основної мети формування усвідомленого батьківства молоді.

6. При розробці соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді необхідно враховувати міжнародно-правові стандарти захисту молоді, сім'ї та дитинства, які викладені у відповідних міжнародних нормативно-правових актах та ратифіковані Україною та відображені у законодавстві держави.

7. Розробляючи соціально-педагогічну технологію формування усвідомленого батьківства молоді, ми повинні розуміти, що це не лише надання молоді соціально-педагогічних послуг з формування усвідомленого батьківства, але й сукупність заходів, які сприяють становленню у молодих людях навичок усвідомленого батьківства та підвищенню активності самих молоді як суб'єкта формування усвідомленого батьківства в територіальній громаді.

Також в загальному вигляді в вихідна концепція розробки соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади.

Для більш чіткого розуміння основної ідеї концепції нашої дослідження звернемо увагу на ключову складову процесу формування усвідомленого батьківства молоді – соціально-педагогічну технологію формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади.

Перш за все, відзначимо теретико-методологічне розуміння дефініції „технологія“ та „соціально-педагогічна технологія“, їх класифікацію та виключення сучасної науки відповідно до близькості досліджуваної проблеми формування усвідомленого батьківства молоді. Поляж чого розробимо й обґрунтуюмо соціально-педагогічну технологію формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади та її основних процесів.

Вивченням питання технологічного підходу в соціальних педагогічних підходах та зарубіжні науковці: І. Бех, І. Зайнишев, І. Зверєва, А. Капська, П. Кузнецова, Л. Нікітіна, С. Харченко, С. Холопурова, М. Шакурова та ін.

Дотримуючись обраної нами логіки дослідження розглянемо сущність поняття „технологія“. способи та засоби обробки і якісного переворення обєкта“ [4, с. 5].

Можна стверджувати, що для сучасного наукового знання сущність технології визначено за допомогою двох основних понять: операція та процедура – це конкретні дії, спровоциовані на вирішення певного завдання, а процесу – це набір визначених необхідних дій. Зважаючи на це, трактуємо поняття „технологія“ як спосіб реалізації подіями конкретного складного процесу шляхом розділення його на систему послідовних, взаємопов'язаних процедур, виконуваних по частині однозначно, що мають своїм завданням ефективне досягнення поставленої мети [6, с. 268].

У сучасному розумінні поняття „технологія“ значно розширилося, архів технологізації діяльності сучасної людини, розвитку й функціонування суспільства, всього суспільного простору поставила питання про визначення сущності соціальних технологій як суспільного явища.

Вивченням питання соціальних технологій займаються чимало вчених (В. Афанасьев, І. Зайнишев, О. Зайцев, М. Марков, Н. Стефанов, Є. Холостова та ін.), які дають визначення сущності цього соціального феномена з різних позицій.

Наприклад, В. Афанасьев характеризує соціальну технологію як „елемент механізму управління“ та „засіб переводу абстрактної моделі науки...на конкретну мову...досягнення поставленої мети“. За С. Холостовою, „соціальну технологію – ...являють собою практику алгоритмічного застосування оптимальних способів зміни і регулювання соціальних відносин та процесів.“

І. Зайніщев характеризує соціальну технологію, як систему знань про оптимальні способи переворення та регулювання соціальних відносин процесів у життедіяльності людей, а також саму практику алгоритмічного застосування оптимальних способів переворення та соціальних відносин процесів.

Рознайдом соціальних технологій є соціально-педагогічні технології, як є інтегративним різновидом соціальної та педагогічної технології.

На думку А. Капської, соціально-педагогічна технологія – це способи взаємодії соціального педагога (соціального працівника) із клієнтом, що забезпечують його соціалізацію в наївних або спеціально „створюваних“ умовах. Сутність соціально-педагогічної технології полягає в операціоналізації процесу нарадження посту – і соціально-педагогічної допомоги, створені альторитмом, як засобів соціально-педагогічної діяльності.

На нашу думку, найповніше основні змістовні характеристики поняття соціально-педагогічної технології розкриті в дослідженнях Л. Мардахасева. Вчений стверджує, що соціально-педагогічна технологія – це один із визначальних підстав попереднього досвіду та обґрунтування шляхів досвідження певної соціально-педагогічної мети. Вона може розглядаватися: як обґрунтування (опис) етапів, методів та засобів соціально-педагогічної діяльності, що забезпечують досягнення певного результату; як доцільна, оптимальна поспішовності, яка спрямована на досягнення певної соціально-педагогічної мети.

Соціально-педагогічна технологія на рівні територіальної громади можна визначити як сукупність поспідовників, форм, методів і прийомів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними педагогами (працівниками) з метою підвищення рівня недання соціально-педагогічних послуг та забезпечення ефективності реалізації завдань соціального захисту населення.

Враховуючи це, основним завданням соціально-педагогічних технологій є оптимізація соціально-педагогічного реалізатора через пошук (розробку) й реалізацію методик цілеспрямованого соціального впливу.

Соціально-педагогічна технологія належить до так званих людинознавчих і, на думку С. Харченка, маєть певну специфіку, що відрізняє їх від „класичних“ технологій [5]:

1. Концептуальність, що відрізняє їх від наукової концепції, що містить філософське, психологичне, дидактичне й інше обґрунтування;

2. Системність, тобто володіння всіма ознаками системи: логікою процесу, взаємозв'язком усіх його частин, цілісністю.

3. Економічність, оскільки її застосування дозволяє оптимізувати працю соціального педагога за рахунок створення резерву робочого часу.

4. Відносна (часткова) алгоритмованість. У соціально-педагогічних технологіях дуже обмежений принцип чистого попередціального, детального розподілу загального процесу діяльності на складові його частини, універсальний для багатьох технологій. Там, де основним об'єктом є людина, процес діяльності неможливо чисто розділити на послідовний ряд операцій або алгоритмів, але все ж послідовність основних етапів (методів їх здійснення у багатьох випадках виділити доцільно).

5. Корегуваність діяльності, тобто можливість постійного оперативного зворотного зв'язку в процесі його здійснення.

6. Відтворюваність соціально-педагогічної технології, це більшою мірою репродуковані технології започаткені соціальною педагогікою з інших галузей діяльності. Гарантіюється досягнення цілей технології за допомогою соціально-педагогічних технологій із те, що ніжкій технологічний підхід не гарантує стовідсокової ефективності.

Велика кількість чинників, що впливають на результат вирішуваної проблеми, яка розвивається, які знов і знов відтворюються з кожним новим етапом розвитку суспільства.

Соціально-педагогічна технологія має характерні риси, серед яких: універсальність, конструктивність, результативність, операційність, відносна простота, надійність, гнучкість [1, с. 295 – 296].

Соціально-педагогічна технологія існує у двох основних формах: по-перше, у вигляді програм, що містять конкретні проекти та операції соціально-педагогічної діяльності і, по-друге, у вигляді самої діяльності, побудованої у відповідності з такими програмами.

Види й форми соціально-педагогічних технологій можна також розподілити на експресні технології, спрямовані на виживання індивіда, та технології беззаживлень [5]. Враховуючи вищеведені визначення соціально-педагогічних негативних відхилень [5], існуючу класифікацію технологій соціально-педагогічної діяльності, ми з'ясували, що технології формування усвідомленого батьківства молоді можна класифікувати як беззаживлені технології.

Розглядаючи сутність соціально-педагогічних технологій на діяльнісному рівні, ми розуміємо її як сукупність прийомів, методів та впливів державних, суспільних і приватних організацій, фахівців та активістів, спрямованих на надання людям допомоги, підтримки, захисту. Діяльнісний підхід, надає нам соціально-педагогічні технології як узагальнення напіковичних і систематизованих теоретичних знань, досвіду, умінь та практик роботи зуб'єктів соціально-педагогічної діяльності [3, с. 39]. У напралі формування усвідомленого батьківства молоді діяльнісні технології спрямовані на підвищення ефективності формування усвідомленого батьківства, в діяльнісному територіальному громади (оптимізацію соціально-педагогічної діяльності), всіх суб'єктів територіальної громади, що доформування усвідомленого батьківства молоді) та покращення самодіяльності молодих людей щодо підвищення власної обізнаності щодо різних аспектів батьківства й розвитку навичок є єдиномірного батьківства, підготовки до народження та виховання дітей, створення умов для гармонійного розвитку дітей, погодження феномена сімейного неблагополуччя, соціального сирітства, діяльності і безпартійності дітей.

Також технології формування усвідомленого батьківства молоді можна класифікувати як групу – які прямовани на соціально-просвітницьку роботу з формування соціально-виховної, розбудовленої, підвищеної власності територіальної громади, „середовищні“ технології – що сприяють однорідному соціальному середовищу, у якому передбачається молода, покраїченної техніки профілактики підлітків неусвідомленого батьківства – небажаної вагітності, соціального сирітства, жорстокого ставлення до дитини в їїм тощо.

Отже, класифікація соціально-педагогічних технологій базується на диференціації як групової – які прямовани на соціально-просвітницьку роботу з формування усвідомленого батьківства молоді на соціальній території, а також на об'єкти явищ, процесів, груп подій, інших спільнот тощо, аж до кожного з них можна застосувати відповідні способи впливу з метою досягнення їх оптимального функціонування, розвитку або відновлення [3, с. 36].

Спираючись на проведений нами аналіз наукових джерел щодо технічного підходу, спробуємо визначити для себе, що ми розуміємо під соціально-педагогічною технологією формування усвідомленого батьківства молоді.

Соціально-педагогізм технологія формування усвідомленого батьківства молоді – це сукупність поспідовників і координаторів операцій та процедур, що використовують для досягнення специальних знань, способів, методів, які застосовують, так і об'єкти явищ, процесів, груп подій, інших спільнот тощо, аж до кожного з них можна застосувати відповідні способи впливу з метою досягнення оптимального функціонування, розвитку або відновлення [3, с. 36].

Спираючись на проведені нами аналізи наукових джерел щодо технічного підходу, спробуємо визначити для себе, що ми розуміємо під соціально-педагогічною технологією формування усвідомленого батьківства молоді.

Отже, класифікація соціально-педагогічних технологій базується на диференціації як групової – які прямовани на соціально-виховну, розбудовлену з формування усвідомленого батьківства, а також на об'єкти явищ, процесів, груп подій, інших спільнот тощо, аж до кожного з них можна застосувати відповідні способи впливу з метою досягнення соціально-психологічної, емоційної та операційної позиції молодої щодо виконання соціальної ролі батьків і створення сприятливих умов для гармонійного розвитку дитини в сім'ї та попередження явища соціального сирітства, беззаживленості й безпартійності дітей.

За рівнем кваліфікації суб'єкта здійснення соціально-педагогічної діяльності соціально-педагогічні технології розподіляють на прості (доступні неспеціалістам), складні (які вимагають професійної кваліфікації) та комплексні (що потребують кваліфікації фахівців різних галузей) технології [2].

Технологія формування усвідомленого батьківства молоді є комплексною технологією, складні ця соціально-педагогічні технології, що використовують для досягнення специалістів різних галузей: соціальних педагогів, медиків, соціальних працівників, педагогів, юристів тощо.

Отже, ми розуміємо **технологія формування усвідомленого батьківства молоді в діяльнісному територіальному ергономі** як своєрідний алгоритм поспідовників діяльності (операторів, процесіорідних етапів, напротяг діяльністі) суб'єктів територіального громади щодо діяльності, планиування й організації процесу формування усвідомленого батьківства молоді та оцінки результату цього процесу.

Технологія формування усвідомленого батьківства молоді визначає мету й завдання соціально-педагогічної діяльності з формування усвідомленого батьківства молоді, можливі процедури цієї діяльності, її зміст в межах кожної з процедур, що можуть бути застосовані, та об'єкти явищ, процесів, груп подій об'єктів явищ між фахівцями, представниками різних суб'єктів територіальної громади, запущеними до процесу формування усвідомленого батьківства молоді.

У нашому дослідженні запропоновані технології базуються на тому, що формування усвідомленого батьківства молоді, перш за все, повинно здійснюватися з метою профілактики таких негативних явищ, як небажана вагітність, неповні сім'ї, соціальне сирітство та хорстоке ставлення до

дітей у сім'ї, що є прикладами поведінки, яка відхиляється від норми. Тому технологію формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади ми будемо розглядати в рамках соціально-профілактичного напряму.

За О. Злановського, профілактика поведінки, яка відхиляється від норми, передбачає систему загальних та спеціальних заходів на різних рівнях соціальної організації: загальнодержавному, правовому, суспільному, економічному, медико-санітарному, педагогичному та соціально-психологичному, що повною мірою відповідає специфіці процесу формування усвідомленого батьківства молоді.

Низка наукових дослідників пропонує виділяти першінну, вторинну та третинну профілактику. На нашу думку, *першінна профілактика* спрямована на підвищення стійкості особистості до впливу цих чинників, формування та закріплення когнітивної, мотиваційної та поведінкової складових батьківства.

Завдання *етапірної профілактики* – раннє виявлення та реабілітація молоді, яка проявляє навички неусвідомленого батьківства, робота з „групою ризику”, наприклад, з молоддю, у якої явно відсутня мотивація на збереження самого репродуктивного задорія, народження й виховання дітей у сім'ї або заспільність до жорстокого ставлення до дітей, але без проявів такої поведінки завдяки.

Третинна профілактика – вирішує такі спеціальні завдання, як лікування нервово-сімічних порушень, які супроводжуються жорстоким, амбвалентним ставленням до дітей, а також може бути спрямована на попередження речідіїв у молоді з уже сформованими девіантними батьківством. У межах нашого дослідження формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади буде здійснено в рамках першньої профілактики засобами, які використовують усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади та спільноти. Таким чином, соціально-педагогічна технологія формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади є важливим практичним механізмом процесу формування усвідомленого батьківства молоді, суб'єктами територіальної громади та виступає комплексним інноваційним об'єктом, який використовується у процесі формування усвідомленого батьківства молоді з діяльністю територіальної громади; а соціально-педагогична діяльність територіальної громади з формування усвідомленого батьківства молоді може бути більш ефективною та результативною, якщо спирається на цю соціально-педагогичну технологію в організаційними територіальними громадами буде подальшим завданням нашого наукового пошуку стане змістонараїтнена розробка визначеного контексту.

Підсумок завданням нашого наукового пошуку стане змістонараїтнена розробка визначеного контексту.

Список використаної літератури:

1. Соціальна педагогіка : майна енциклопедія / заг. ред. І. Д. Здеревої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
2. Соціальна педагогіка : теорія і технології : [підручник / за ред. І. Д. Здеревої]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
3. Технології соціальної роботи : [учебник для преподавателей, аспірантів та студентів / общ. ред. Е. І. Хопостова]. – М. : ІНФРА-М, 2001. – 400 с.
4. Технологія соціальної роботи : [учеб. пособ. для студ. висш. учб. заведень / под. ред. І. Г. Зайнишев]. – М. : Уманнт, изд. центр ВІДОС, 2000. – 240 с.
5. Харченко С. Я. Соціально-педагогичні технології : [науч.-метод. посіб. для студ. університету] / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. Г. Харченко. – Луганськ : Альфа-Матер, 2005. – 147 с.
6. Енциклопедія соціальної роботи : в 3-х т. – М. : Центр обшчеповітческих цінностей, 1996. – Т. 2. – 435 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧНЕ СПРИЯННЯ СУЧASНИМ ІНТЕГРАЦІЙНИМ ПРОЦЕСАМ УКРАЇНИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІДПОВІДНИХ ФАХІВЦІВ

А. О. РИЖАНОВА

Суттєво сучасної соціальної ситуації людства є соціальна інтеграція. В інформаційному суспільстві об'єктивно зростає кількість ціннісних (міжнародних, міжнаціональних, міжрасових, міжрелігійних) конфліктів як результат масових міграцій населення планети, наслідок формування регіональної (наприклад, Європейської), глобальної культури людства. За цих умов соціальна педагогіка стає засобом зміцнення інтеграційних процесів через налагодження механізмів соціальної педагогіки, а також за допомогою новітніх інформаційно-викових технологій ХХІ століття. Важливість соціальної педагогіки в Україні посилюється, крім цих об'єктивних обставин, цією суб'єктивними завданнями консолідації громадян за часів АТО, усвідомлення національно-громадянської ідентичності мешканців усіх регіонів України, для збереження єдності, незалежності останньої та її розвитку. Впровадження інновацій у процес підготовки соціальних педагогів у вищій школі України пов'язане з необхідністю цих фахівців відповідати викликам інформаційного суспільства. Його вимогам підвищення ефективності соціального взаємозв'язку між національно-регіональною та міжнародно-глобальною діяльністю, а крім того, нагальною потребою обов'язкової підготовки соціально-педагогічної діяльності щодо консолідації населення на внутрішньому рівні країни та інтеграції в європейський, глобальний соціокультурний простір – на зовнішньому.

Тенденції становлення культури інформаційної доби обґрунтують В. Біблер, Б. Срасов, Д. Несбит, П. Ебрудн, Р. Улсон, В. Шейко та інші. Особливості трансформації соціальної педагогіки в умовах інформаційного суспільства досліджують Н. Максимівська, О. Новиков, А. Тадеєва, О. Хендрик, Т. Іваш та інші. Інтеграцію виховних впливів, консолідацію аспектів соціально-педагогичної діяльності – С. Омельченко, О. Раскарава, Л. Романовська, Т. Федорченко, Н. Черкаш та інші. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів досліджується Багато докторів фахівців наук: Р. Вайнола, І. Добрівськ, Л. Мішик, Л. Гетрішин, В. Голіщук та інші. Проте соціально-педагогічне спрямлення інтеграційним процесам нашої країни та, відповідно, інновації у професійній підготовці соціальних педагогів, відповідні тенденціям розвитку інформаційного суспільства, доситьденно недостатньо.

Мета – статті: довести актуальність соціальної педагогіки, зокрема професійної соціально-педагогічної діяльності, для зміцнення внутрішніх та зовнішніх інтернаціональних процесів України в умовах становлення інформаційної культури людства та необхідності відповідного відповідного підстав, підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Становлення інформаційного суспільства, за свідченням культурологів [1:2;5;6], розпочалося з 50-х років ХХ століття в Японії та США, до яких згодом придбався європейські країни. Провідними компонентами культури нового суспільства, крім матерії та енергії, постійно стояли знання, інформація, технології, а згодом – інформаційні технології. У цій зв'язку з'явилася проблема зміни в соціальній регуляції подстав, Тому вже на початку ХХІ ст., ішлось про інформаційну цивілізацію, що це „федерація культур, у якій вирішальну роль відіграє зробуття, опрацювання, збереження, передача, поширення, використання знання і інформації“ [6, с. 165 – 166]. Провідною ізанокою інформаційної культури є глобальність, оськльки обмін інформацією в ній не матиме ні просторових, ні часових, ні політичних обмежень, тому наслідком стає цілісне взаємопроникнення культури. Це, з одного боку, створює кожної культури нові можливості самоідентифікації, а з іншого – передбачає „вонніше соціальних конфліктів“ з економічної сфери до сфері

Серед інших принципів інформаційної культури фахівці виокремлюють такі, як піоріалізм, діцентралізація, мінімізація, падіння статусу бюрократизації та ієрархізації суспільства, піднесення значчності поєднаної специфіки [2, с. 533 – 534].

інформаційної культури [2, с. 164], ми б навіть підкреслили – до середніх культур, а саме: у площину цінностей. Цінності конфлікти характерні для інформаційної культури не лише на суспільному рівні (між індивідуальними групами), а і на регіональному (між країнами та групами країн) глобальному рівні. Отже, обективність та беззагальністю інтеграційних процесів в інформаційному суспільстві потребує профілактики нерозуміння, конфліктності – через подальший розвиток соціальності людей та інших соціальних суб'єктів, а саме: розширення зони сприйняття „своїх“ з членами власної родини, представниками своєї етнічної, країни та мешканців „своєї“ регіону суспільства (наприклад, європейської складової соціальності), до населення „своєї“ планети (глобального складу соціальності) з формуванням відповідних: цінного ставлення та поведінки. Виникнувші за індустріальних часів саме соціальна педагогіка теоретично обґрунтувала й практично завернула розвиток національно-ромадянської соціальної ідентичності через гармонізацію соціального виковання різних соціальних інститутів та установ в демократичних країнах. За сучасних умов, зважачи на викинки інформаційної доби, соціальна педагогіка сприяла становленню європейської соціальної ідентичності: німців, французів, голландців, швейцарців, інших, добровільно об'єднаної їх в європейській глобальній соціальності, проявом якої стала гостинність європейців, конфлікти в Інтернеті на зовнішньо-європейському сприятливому ставлення соціальної педагогіки в Україні.

Демократизаційні процеси 90-х років ХХ стопіття в Україні спричинили відновлення соціальної педагогіки, я у 30-ті роки була викликана „бурукованою“ і забороненою у зв'язку з формуванням авторитарного суспільства в СРСР. Організацію соціальних педагогів та спеціалістів в соціалітеті, що сприяла становленню соціальної педагогіки, була створена Поновоправним членом Міжнародної федерації соціальних працівників. З 1994 року вона стала Поновоправним членом Міжнародної федерації соціальних працівників. Близько 25 років разбудови вітчизняної системи соціальної педагогіки одночасно та паралельно, підтримуючи одну, розвиваючи іншу: соціально-педагогічна освіта, соціально-педагогічна практика та встановився інформаційний зв'язок між ними у вигляді професійних періодичних видань (газета „Соціальний педагог“, науково-методичний журнал „Соціальна педагогіка“).

Сторонно соціально-педагогічної науки, за цей час, були розроблені та затверджені нова наукова галузь педагогіки 13.00.05 – соціальна педагогіка, значного високоякісного набору паспорт специальності, склалися структура спеціалізованих вищих рад (2 – докторський, 4 – канторідатський), утворився науковий центр – лабораторія соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАНУ України [2002], засилено 30 докторських дисертацій. Серед найбільш дослідженіх проблем є: професійна підготовка молодого соціального педагога, робота з дітьми та молоддю, соціалізація студентської молоді, діяльність дитячих і молодіжних громадських об'єднань, інтеграція та взаємодія соціальних інститутів суспільства та підвидиценні ефективності соціальної розвиткової діяльності молоді, робота з різними типами сім'ї, підтримка дітей та молоді з обмеженими можливостями та інвалідністю, реабілітація соціально-децентралізованих підлітків та неповнолітніх засуджених та підлітків з психічними захворюваннями.

Науковий діректор Уманського інституту соціальної педагогіки та вихованих ВНЗ, професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та вихованих ВНЗ, В. М. Кивів. Дисципліна „Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти“ (1997); як засіб підвищення ефективності соціально-педагогічної освіти. На сучасній стадії вивчення соціальної педагогіки за вихованих ВНЗ, педагогіка поширилася на професійну освіту педагогічних кадрів та працівників „Концепції виховання дітей та молоді“ у національній системі освіти“ (1997); як засіб підвищення виховної майстерності фахівців“ [3], що сприяло створенню кефедр соціальної педагогіки в усіх педагогічних ВНЗ.

Активного розвитку заснованої соціальної педагогіки практика. Посади соціального педагога введені у всіх (крім вищіх освітніх закладах, наприклад, у ЗОШ – 2004 р., дитячих садках – 2010 р.). Затребуваний ви у системі соціальної роботи (центри реабілітації, соціального захисту, служби у справах дітей, центри соціальних послуг для сім'ї дітей та молоді), хоча і працює там на посаді соціального працівника. Активна професійна діяльність соціальних педагогів у різноманітних громадських, неурядових організаціях. Соціальний педагог-аніматор працює вже у закладах культури, міських парках культури і відпочинку, в дитячих кімнатах суперечкою, турystичних організаціях, на місцях телебачення тощо.

Незважаючи на значні успіхи соціальної педагогіки та її консолідацію суспільства, на жаль, з 2015 року вона відсутня, спідвалисся тимчасово, в Переліку спеціальностей підготовки у вищих Україні. Парандожально, але в проекті закону „Про освіту“ введення в дію якого передбачається із січня 2016 року, присутнє стягтя 25 цією соціальною педагогітою в цій галузі.

Напаки саме чини постає наявніна потреба в системі соціальної педагогіки, оскільки без розвитку соціальної суб'єктності та активної та відповідальної суспільності, на жаль, з 2015 року вона відсутня, спідвалисся тимчасово, в Переліку спеціальностей підготовки у вищих Україні. Парандожально, але в проекті закону „Про освіту“ введення в дію якого передбачається із січня 2016 року, присутнє стягтя 25 цією соціальною педагогітою в цій галузі.

Саме колітка та довготривала соціально-педагогічна допомога цивільному населенню, що

передбачає на непідконтрольній території, вимушеним переселенцям має сприяти відновленню їх

військовому вирішенню конфліктів на нашій землі не було місця. А добровільним бійцям АТО ця допомога стала в нагоді для „повернення“ у мирне сімейне, цивільне життя, для реалізації свого військового лідерства через користування соціальною та громадською підтримкою.

Особлива соціально-педагогічна підтримка має бути надана десяткам тисяч дітей та молоді – жертв АТО: відновлення їхньої довіри до світу (базове утворення для розвитку соціальності), дорослих, вирі в соціальному взаємодопомогу та підтримку, віневності в можливості просоціальної самореалізації, у благополучній майбутній у власній країні. Соціально-педагогічні технології мають підготувати українців до мирного взаємокорисного співісвідання представників різних етносів, рас, віросповідань та конфесій у умовах глобалізаційних процесів, що торкнулися і нашої країни. Саме соціальна педагогіка має забезпечити формування відсуття власної і громадянської гордості України для соціальної відоковченості своєї країни та рівноправного входження до європейського соціокультурного середовища, оскільки лише посладіння візвого режиму для цього замано. Вже складні фахівцім соціальної галузі педагогіки необхідно розробити модель й системи соціально-педагогічної діяльності щодо керування процесами медіа-, кіберсоціалізації людиною, вирішуючи проблеми її поєднаного соціального розвитку у виртуальному просторі, розробити програми профілактики кіберрадичності тощо. Проте для цього необхідно відоконалити проресейту підготовку

майбутніх соціальних педагогів.

Хоча відновлення соціальної педагогіки в нашій країні зумовлене демократичними процесами 90-х років ХХ століття, проте становлення інформаційного суспільства в цей час починало усвідомлюватися провідними вчительними вченими лише з інформатики та культурології. Продесіонала соціального педагога, яка розробляється Тимчасовим науково-дослідним колективом (ТНДК) „Школа-мікрорайон“ (1989 – 1992 рр., 100 рр.), теж не враховувала соціальні особливості інформаційного суспільства, проблеми соціального виховання, в якому мав вирішувати освінний фахівець. Отже, сучасні освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальні плани підготовки майбутнього соціального педагога відповідають скоріше потребам попереднього – індустріального суспільства, ніж інформаційного, тобто потребам докорінного очищення.

Розвиток інформаційного суспільства, становлення нових видів соціального виховання – регіонально-світового (для України – європейського) та глобального, появ інноваційного соціального простору – віртуального, неіснуючих до нині у філогенетичному засобах соціалізації – інтернету, мобільного – земній та покорюючій просторів, супутникового – супутникового, сімейного, етнічного, громадянського. Виникнення понять „медиасоціалізація“, „кіберсоціалізація“ відображається інноваційною тенденцією соціального розвитку подінні інформаційного суспільства, які має гармонізувати майбутній соціальний підзатон через фазові технології. Таким чином, щоб відвергти позитивні сучасні соціокультурні вимоги до професійної підготовки соціального педагога, на державному рівні мають відповідно трансформуватися його професіоналізація, освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-просвітницька програма (ОПП), однак це досить тривалий процес, тим більш Міністерство науки України на початку відповідно до докорінного очищення від соціального педагога вищої кваліфікації стає справою вічної, що надають йому освіту.

Теоретична підготівка. Перш за все, інноваційний зміст має набути циклу дисциплін гуманітарного та соціально-економічного підготовки, що додає сучності та перспективи розвитку кultury іnформаційної гуманітарної суспільства (соціальна культура, філософія культури, соціальна філософія), нових соціальних якостей подінні, певних соціальних груп (соціальна антропологія, культура політики, соціополітика освіти), що завдаєтимуть динаміку цієму суспільству особистості в ньому. Особливо спід обмеженностю можливостями та інвалідністю, які характеризують соціального педагога, на початку відповідно до цих обмежень та підставок, які виникають в результаті соціальної кризи, виховної катастрофи, проблемами соціально-педагогічної діяльності та проблемами комп’ютерної залежності, употреблення у виртуальному реальному, зокрема соціальних мереж, запобігання новому виду роботи подінні – інформаційного тощо.

Соціальний підготівка. Перш за все, інноваційний зміст має набути циклу дисциплін гуманітарного суспільства (соціальна культура, філософія культури, соціальна філософія), нових соціальних якостей подінні, певних соціальних груп (соціальна антропологія, культура політики, соціополітика освіти), що завдаєтимуть динаміку цієму суспільству особистості в ньому. Особливо спід обмеженностю можливостями та інвалідністю, які характеризують соціального педагога, на початку відповідно до цих обмежень та підставок, які виникають в результаті соціальної кризи, виховної катастрофи, проблемами соціально-педагогічної діяльності та проблемами комп’ютерної залежності, употреблення у виртуальному реальному, зокрема соціальних мереж, запобігання новому виду роботи подінні – інформаційний тощо.

Соціальний підготівка. що сприяє новими засобами просоціального становлення, відповідно до інноваційними технологіями становлення соціальної освіти та кваліфікації педагогів, на початку відповідно до такої складової соціально-педагогічної діяльності, як супровід. Гладкий інноваційний інтеграції та консолідації.

Перелічені проблеми теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, на наш погляд, вимагають змінні ставлення до такої складової соціально-педагогічної діяльності, як супровід. Гладкий інноваційний інтеграції та консолідації.

роботи, спрямованій на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціальному незахищенню категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, завдання якого вирішується через надання саме „соціально-педагогічних послуг“.

На нашу думку, соціально-педагогічний супровід у нетрадиційних соціально-культурних умовах соціалізації може стосуватися не лише „дітей та молоді“, не тільки „незахищених категорій з метою подолання життєвих труднощів“. Соціально-педагогічний супровід має специфічну мету – сприяння змінам у методі подолання життєвих соціальних будь-якої події (групи, суспільства, у нетрадиційних умовах соціалізації, запобігання деформаціїїї соціального розвитку). Наприклад, кардинальні зміни процесу соціалізації в інформаційному супливстві у зв'язку з виникненням нових видів соціального середовища – соціальні мережі, реальності – віртуальності, засобів доступу до функціональної інформації – комп’ютер, інтернет тощо, зумовили виникнення відсутніх у функціональній соціалізації – медіа-кіберсоціалізація, соціальне становлення людини в яких відбувається переважно стихійно. Отже, особливо такі вікові групи, як: діти (швидко адаптуються, але висувають реальний соціальний досвід) та люди похилого віку (адаптаційні процеси знижуються, переважає соціальний досвід, зупиняється кібернетичний супливством), об’єктивно потребують соціально-педагогічного супроводу, медіа- кібернаукою та індустріальним школою запобігання інформаційного робства, комп’ютерної зачепності, вікіпедізації під впливом кібернетичної тощо (перш за все, діти) та маргіналізації (переважно люди похилого віку). Крім того, соціально-педагогічний супровід (соціально-виховний за суттю) може застосовуватися і до вимушених переселенців (соціалізація в незвичному соціальному середовищі), іноземних студентів (соціалізація у нетрадиційному) для них соціокультурному простору тощо. Таким чином, соціально-педагогічний супровід розглядається нами як вид соціально-педагогичної діяльності, спрямованої на захист, допомогу та підтримку успішного поступового розвитку соціальних суб’єктів суспільства в нетрадиційних умовах соціалізації через організацію, координацію та контроль соціального відповідального соціального інститутів та закладів найбільшого соціального середовища.

Практична підготовка. Інноваційне оновлення практичної підготовки соціального педагога забезпечується професійним зважанням вищої з 30!, сучасними дозволами застосування, громадськими, релігійними організаціями, значенням яких у соціальному виключенні людини інформаційного суспільства підвищується. Незвірнений професійний досвід українського ВНЗ може забезпечити майбутньому соціальному педагогу наявністю соціально-педагогічної фахівчині, освібленим тим, особливим, глобальним соціальністю, незаважаючим на культурну разбіжності представників різних націй, рас, віростовідиль, людей різного віку, статі, соціального статку, рівня здоров’я, сексуальних орієнтацій тощо. Оновлення фахової практики безумовно, сприятимо формуванню професійної свідомості, стимулюватимо професійну самодовісність, науково-дослідну роботу, супликаючи корисну, професійно-орієнтовану дозвілливість ступінчасто, без яких неможлива підготовка висококласних спеціалістів вищої кваліфікації інформаційного суспільства.

Таким чином, розглядування системи соціальної підготовки в Україні сприяє вирішенню суб’єктивних проблем інгерінгів, консолідації на внутрішньому рівні країни та об’єктивних – входженням в глобальні простори інформаційної культури, зокрема в європейське соціокультурне середовище. Інновацій У професійний підготовці соціальних педагогів сприяє тому її трансформації відповідно до соціокультурних вимог інформаційного суспільства, забезпечує розвиток критичного мислення, креативності чи фантазії, сформулює юношо здатність до розробки соціально-педагогічних технологій, консолідації та інтеграції суспільства соціально-виховними засобами, розвивається соціальний суб’єктивізм сучасних українських, оволодіння громадянами відсутніми власної гідності як основи для здобуття європейської соціальності, вміло використовуючи при цьому переваги віртуального простору, інтернет-технологій, інтерактивних ЗМІ, мобільного зв’язку тощо.

Список використаної літератури:

- Бєлл Д. Грудніше постіндустріальне общество / Д. Бєлл. – М. : Академія, 1999. – 786 с.
- Ерасов С. Б. Соціальна культурапедагогії / С. Ерасов. – М. : Аспект Прес, 1997. – 591 с.
- Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформ. зб. МО України. – 1996. – №13.
- Лактонова Г. М. Соціальний супровід / соціальні супроводження / Г. М. Лактонова // Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверевої. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – С. 184 – 185.
5. Насбіт Д. Чо нас чекає в 90-е годы? Мега тенденции. Год 2000. Десять новых направлений на 90-е годы / Д. Насбіт, П. Брудун. – М. : Рестлінка, 1992. – 404 с.
6. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : [Монографія] : в 2 т. – Т. 1. / В. М. Шейко. – Х. : Основа, 2001. – 520 с.

Сьогодні предметом особливої уваги багатьох науковців стають сім’ї, соціальне функціонування яких з об’єктивних і суб’єктивних причин ускладнене або порушене, а їх існування потребує під затратою. У зв’язку із складною політичною ситуацією в Україні велика кількість родин змушені були терміново змінити своє місце проживання. Деяктически людей змушеніми даними своїм діловим і тимчасово перемістилися в інші регіони нашої держави. За переселенціми. Багато регіонів України стали другою домівкою для багатьох родин, які стали свідками військових дій, деякі втратили рідних, знайомих, роботу, докumentи, будинки та матеріальні цінності, нажиті протягом усього життя. У процесі такого перезду, який супроводжується різноманітними труднощами та проблемами адаптації на новому місці переселенці переживають безпін соціальних, економічних і психологочних проблем. Управління соціального захисту населення та Центри соціальних служб для сім’ї дітей та молоді є основними державними закладами, які здійснюють соціальний захист родин даної категорії, але на даний етап одногоЙ соціального захисту держави для вирішення всіх проблем сім’ї вимушених переселенців недостатньо, для якісного попішення їхнього становища необхідна комплексна соціально-педагогічна робота.

За останні десятиліття проблематика соціально-педагогічної роботи із сім’єю вийшла до кола наукових інтересів багатьох вчителів, дослідників, серед яких можна навести Т. Алексєнко, О. Безальсько, В. Бочарову, Н. Бугаєць, Ю. Василькову, Т. Василькову, В. Гурова, З. Зайцеву, І. Звереву, А. Капську, Г. Лактонову, Л. Мардахею, С. Толстоухову, І. Трубаню та ін. Однак проблема організації та технології соціально-педагогичної роботи із сім’ямі вимушених переселенців є важче нерозрізняємо, саме тому метою нашої статті є визначення та аналіз сучасного стану соціально-педагогічної роботи із сім’ями вимушених переселенців в Україні.

За законом України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переселенців на сєять відносин з їхніми сім’ями“ як ті, що опинились у складних життєвих обставинах, напевно, зокрема: сім’ї з дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самостійно у зв’язку з вимушеною міграцією [1].

Розкриваючи означений тему, слід зазначити, що для стабілізації та стійкого розвитку сім’ї вимушених переселенців держава викubaє певних заходів, пропо все ще не вироблено чіткої системи їхньої соціальної підтримки. Для успішного вирішення проблем, що виникають, необхідні спільні зусилля підтримки у різних галузях діяльності, зокрема професійних соціальних працівників та соціальних фахівців, які волідкують різними технологіями вирішення соціальних проблем різних категорій клієнтів.

Слід, зазначити, що соціально-педагогічні проблеми членів сім’ї переселенців носять комплексний характер. Однак ядром цих проблем є тяжкий травматичний досвід, переживання якого ускладненість необхідності адаптуватися у новому середовищі. Іншими словами, постерегається ефект ретравматизації – одна травма накладається на іншу: загроза життя та благополуччя за місцем попереднього проживання (одна травма) поєднується із необхідністю контактувати із місцем міграції (вторина травма).

Особливо стресовою і травматичною ситуацією ці події стали для дітей, які змушені були змінити місце проживання і отримали статус „діти-переселенці“, тому що діти в зв’язку з більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників навколошніого середовища, аник дорослі. Діти-переселенці змушені зустрічатися із травматичними і стресовими чинниками значно частіше. Ці чинники впливають на дитину в період її розвитку, тим самим порушуючи нормальні процеси формування і становлення особистості. Пережитий травматичний досвід, впливає на конгнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистисні відносини, самопоцінку і, в цілому, на світогляд.

Травмуючі обставини запишають дитину без стабільного, безпечної та підтримуючого оточення, яке є необхідним для нормального розвитку. Навіть якщо сім'я переїхала на нове місце в повному складі, дорослі не можуть придбати проблем з дітетичністю, ж уваги, скільки приділяють раніше. Батьки, самі переважаючи тяжкий стрес та кризу ідентичності, не заважають виконувати звичні сімейні ролі. Вони часто не мають сил, щоб допомогти своїм дітям. Із втратою найближчого оточення (ближаких, родичів, сусідів), сім'я втрачає значну частину соціальної підтримки.

Спеціфічна робота із сім'ями вимушених переселенців, хоч і є новою для багатьох спеціалістів соціальних служб, проте однозначно вимігасів від них відповідального ставлення, високого професіоналізму щодо профілактики наслідків стресу, гострих емоційних станів, переважання горя і втрат, попередження різних проявів міжособистисних конфліктів, насильства в освітньому середовищі, а також чутності і потаги до коїні особистості. Трекущі роки вимушених переселенців є ефективності заходів, які спрямовані на надзвичайних ситуацій, психотипів ДСНС України, представників Адміністрації Президента України, центральних органів виконавчої влади, науковців волонтерів на якому будь визначеній диференційованій підхід у наданні психотипної допомоги вимушеним переселенцям за рахунок розподілу на категорії пострадалих за сутності перенесених ними втрат, рівнем їхньої психічної травматизації, а саме:

- 1) покинув зону АТО залишивши, із речами, документами;
- 2) залишив зону АТО похибкою, не все з речей вдається забрати, потрапив під обстріли;
- 3) потрапив під обстріли, житло зруйновано частково або повністю;
- 4) досить тривалий час перебував у зоні воєнних дій;
- 5) з пораненням, або пораненими залізними членами родини;
- 6) був факт загибелі близької людини в зоні проведення АТО;
- 7) хтось із членів родини записився в зоні АТО [1].

Пункти 1-3 будуть характеризувати людей, в яких у майбутньому можна прогнозувати успішне проходження процесу соціально-педагогічної адаптації. Пункти 4 - 7 характеризують людей, які потребують особливого (посиленої) уваги з боку соціальних педагогів, психологів та соціальних працівників. Говорили про успішність проходження ними процесу соціально-педагогічної адаптації до нових умов життедіяльності треба дуже обережно.

Таким чином, обою законів – заходом повинна стати попередня диференціація переселенців на групи або категорії пострадалих, основним критеріем для якої буде характер перенесених людиною втрат. Спираючись на отримані дані, у подальшому можливо прогностично правильно будувати стратегію надання психотипної допомоги: в одному випадку – допомога успішної проходження людини процесу психотипної адаптації до нового і тільки потім – адаптаційного процесу.

Однак, вимушенні переселенці, які належать до 1-ї групи пострадалих, можуть мати мотивацію „жити далі”, долати труднощі, на щось розрахувати, а тому, таким переселенцям буде достатньо провеянення заходів в межах соціально-педагогічної на психологічний стимул цієї до активності, координанції дій, інформуванні та іншого.

Переселенці, які належать до 2-ї групи пострадалих, втративши сенс життя, розчарувавшись у всіх і вся, втрачають бажання самостійно долати труднощі. Таких людей відрізняють пасивна позиція, страх майбутнього, актуалізація минулого, байдужість до всього.

Вимушенні риски в повідомленах переселенців можна назвати сворідними маркерами, на які соціальним педагогам, соціальним практикникам та психологом вкрай необхідно звертати увагу, особливо під час проведення корекційних заходів.

Слід також виділити кілька принципових моментів, що стосуються безпосередньо сім'ї вимушених переселенців: - по-перше, говорячи про таку сім'ю, треба мати на увазі не тільки звертанням уваги, особливо під час проведення корекційних заходів.

Головна проблема багатьох сімей – матеріальна.

Частіше всього такі сім'ї мають і погані житлові умови. Сьогодні ці сім'ї потребна соціальна допомога й захист держави. Причому

допомога не разова, а постійна, гарантована, адресна. Потрібна продумана, зажажена соціальна

програма роботи із сім'єю в кожній області України, яка враховує умови її соціально-

можливості. Основними напрямками діяльності державних соціальних служб в Україні в напрямку соціальної підтримки сімей вимушених переселенців сьогодні є:

- соціальний патронаж сімей;
- консультування із соціально-правових питань;
- сприяння в отриманні пільг, допомоги, компенсацій та інших виплат, матеріальної та натулярної допомоги;
- консультування з питань самозабезпечення;
- сприяння у вирішенні питань замінності, відшучування на курси перепідготовки тощо [4, с. 127].

Соціально-педагогічна робота з цією сім'єю є діяльністю соціальних служб з надання соціально-побутових, соціально-медицинських, психотипно-педагогічних, соціально-адаптивних послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації. Виходячи з цього, соціальний працівник покликаний виконувати такі функції: соціально-психологічного допомоги (психологічно-педагогічна освіта членів сім'ї, надання невідкладної психологічної допомоги, профілактичної підтримки й патронаж); діагностичну (виявлення особливостей сім'ї, виявлення її потенціалів), охоронно-захисну (правова підтримка сім'ї, забезпечення її соціальних гарантій, створення умов для реалізації її прав і свобод); організаційно-конструктивну (організація спільноти, ініціація спільної діяльності, спільного дозвілля, творчості); протисточчу (моделювання ситуації і розробка певних програм адресної допомоги); координаційну (установлення й підтримка об'єднання зусиль департаментів допомоги сім'ї й дитини) та соціальної допомоги населенню, відділів сімейного неблагополуччя органів внутрішніх справ, соціальних підділів освітніх установ, реабілітаційних центрів і служб міграційної служби) [1].

Соціально-педагогічна робота із сім'ями вимушених переселенців здійснюється через

- а) технологію соціального захисту сім'ї – благородівневої системи, переважно державних підприємств та соціальних установ, реабілітаційних центрів і служб міграційної служби;
- б) технологію соціальної підтримки сім'ї – це частина (форма) сімейної політики, метою якої є надання допомоги родинам у подільному різного роду соціових ситуацій, у вирішенні проблем, що виникають в їх житті. З якими сім'ї не можуть впоратися самі, за рахунок своїх внутрішніх ресурсів; вона передбачає формальну та неформальну діяльність та взаємини фахівців з сім'ями, які опинилися у скрутних обставинах, різні форми допомоги (моральну, післяшкільську, соціальну, фінансову, медичну та фізичну), медичне страхування, соціальні співчуття та супільства;

Фахівець із соціально-педагогічної роботи із сім'ями вимушених переселенців повинен:

- знати потреби сімей осіб, які проживають у них;
- уміти скласти план дій, не витягуючи з уваги жодної проблеми сім'ї;
- заплатити різні організації за сплукбю, які здають допомоги сім'ї (соціальні, правоохоронні, юридичні, охорони здоров'я, освіти, а також місцеві адміністрації та громадські організації, об'єднання, асоціації).

Соціальна підтримка сімей не може бути зведена тільки до матеріальної, економічної допомоги (громадської або натуруальної) сім'ям діяючі категорії або окремим хімічним членам. Тим часом тенденція до такої уваги цілком чітко проглядається, що виражається наявість термінологічно, коли говорять не про соціальну підтримку, а про соціальний захист, зводячи останнє до грошових виплат і надання сім'ям різного роду пільг матеріальної характеристики.

Соціальна підтримка сімей включає в себе і сприяння в реалізації інших можливих потреб сімей, у вирішенні будь-яких проблем та кризових ситуацій будь-якої природи, а не тільки економічних, same тому соціальну підтримку сімей починна реалізовуватися у програмах, які мають відповідну спрямованість. Крім того, програми соціальної підтримки повинні враховувати специфічні потреби діяльних специальних груп сімей. Соціальна підтримка сімей реалізується через економічні, медичні, психомоторні, освітні та інші програми, а також через програми, орієнтовані на сім'ї зі специфічними потребами [4].

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз соціально-педагогічної роботи із сім'ями вимушених переселенців дає нам змогу зробити висновок про те, що українська держава та влада вивчують неготивими до вирішення економічних, політичних та соціальних проблем, які виникли в нашій країні, а особливо це стосується переселенців зі земель, які покинули рідні домівки, заради збереження власного життя своїх родин. Та проаналізувавши ситуацію, було визначено, що допомога надається у більшій мірі матеріального, фінансового та медичного характеру, хоча й вона не досконала. Стосовно соціально-психологічної підтримки переселенців та інших сімей, соціально-педагогічної та соціально-

терапевтичної допомоги, реабілітаційної роботи, то це скоріш виняток, а не правило. Тому важким за необхідне визначити: здатливі та щодо того, що систему підтримки вимушених переселенців працювало ефективно, мала інтегративний характер та охоплювало вирішення широкого кола проблем, варто її допрацювати, започаткувати спеціалістів із сфери соціальної роботи, які поряд із соціально-побутовою та соціально-медичною, виконуватимуть й соціально-педагогічну допомогу переселенцям зі сходу України є актуальним та потребує подальшого дослідження.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Список використаної літератури:

1. Акмалова А. А. Соціальна робота з мігрантами та беженцями : [учеб. пособие] / А. А. Акмалова, В. М. Капцян ; [ст. ред. Г. Д. Павленко]. - М. : ИнФРА-М, 2008. - 220 с.
2. Закон України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 20.10.2014 № 1706-VII. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
4. Капська А. І. Соціальна робота : [навчальний посібник] / А. І. Капська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Соціальна робота в Україні : [навч. посіб.] / І. Д. Зверева, О. В. Безапалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверової, Г. М. Лактонової. – К. : Центр навч.-л.-при, 2004. – 256 с.

УДК 364.4

Н. В. ВОЛИНЕЦЬ
С. В. ЩИРАНЬ

У зв'язку із загостренням конкуренції на ринку стокових товарів основним завданням кожного фірми активізація різноманітними способами попиту на продукцію. Одним із найпоширеніших засобів стимулювання попиту є реклами, яка „втрачається” в життя поднінні, керуючи нею на усвідомленому та неусвідомленому рівнях. Реклама несе в собі інформацію, дану у спільній, художньо виражений формі, емоційно забарвлена і доводить до уяві та свідомості потенційних покупців найважливіші факти її відомості про товари та послуги.

Реклама стала невід'ємною частиною суспільства. Вона втручається в усі сferи життя людини й впливає на рішення, які ми приймаємо. Реклама спонукає людей придбати товар, який рекламується, і в її основі лежить психологічний вплив на споживача. Психологія дегальню вивчає механізмами впливу реклами на психіку людини, сприяючи рекламних матеріалів, особливості споживачької поведінки та її модифікації під впливом реклами.

Реклама – це маніпулятор свідомості суспільства. Люди надають перевагу брендам, через потребу створити сприятливе враження про себе, одержати високу соціальну оцінку від авторитетних для нього людей. За допомогою товарів, які купує споживач, він створює свій унікальний образ, підтримує престиж, соціальний статус. Реклама штучно стимулює психологочне відчутия дефіциту предметів споживання, цінність яких насправді сумнівна (парфуми для споживання, поїади для віненнях у собі хіню). Окрім того, що реклама переважно споживача, що йому відповідає та креативна, про неї будуть говорити, ділиться враженнями, і тим самим рекламне агентство та реклама матимуть популярність, а відночес здобуттям популлярності її товар, який рекламиується.

Проблема впливу реклами на поведінку споживача висвітлена в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких, як: А. Верін (генетична природа реклами), Б. Вітс (вплив реклами на поведінку споживача), Г. Друкер (психологія у маркетингу), М. Капферберг (діагностика та оцінка споживача, психологічна освіта рекламистів), Т. Кенінг (сучасний стан і практика реклами), Ф. Котлер (способи задоволення споживачів), А. Лебедєв (психологія реклами), О. Федоранова (методологія і технологія реклами), К. Фрінліндер (психологічний вплив на покупця), У. Скот (теоретичні засади американської психології реклами).

Перші психологічні науково-практичні дослідження в сфері реклами почали проводитися на межі ХІХ – ХХ століть. Проте і сьогодні вони, як і раніше, актуальними. По-перше, за минулі сто років були створені специфічні реклами технології, і внаслідок цього виникли нові психологічні явища, що виникають наукового аналізу. По-друге, серйозні зміни відбулися в самій психологічній науці. Наразі напівлінні інтуїтивного розвиваються її соціальні напрями, тому рекламу обов'язково потрібно змінювати з погляду соціальної психології. По-третє, до теперішнього часу в супільнстві з'явилася численні проблеми, пов'язані з рекламиною діяльності людей, які також вимагають психологічних рішень.

Тому метод статті є розкриття особливостей психологічного впливу реклами на поведінку споживачів.

Головне завдання рекламидаців полягає у пошуках споживачів, які готові прийняти нові відомості: це пошук матерів та бажань споживачів з одночасним формуванням нових потреб і бажань. Величезна кількість рекламних пропозицій приходить до того, що зацікавленість людей до схожих рекламних продуктів зникає. Тому для того, щоб цю зацікавленість підтримувати, потрібен щоразу новий, що сильношій сенсорний сигнал, щоб привернути увагу до його джерела.

Виділяють три основні психологічні фактори впливу на споживача, які використовуються в рекламі: секс, гумор і страх. Якщо розглядати секс, то тут відіграє важливу роль жіноче тіло, яке ототожнюється із сексуальністю і природою. Реклама переворотом в товар образ жінки, виключаючи її тіло. Комічні ситуації в рекламних роликах привертають увагу. Гумор може бути непомітним, проте, виникає позитивні емоції та інтерес. Цо стосується страху. У рекламних роликах, каталогах тощо обов'язково присутні люди. Переїзжак, ще смertи для реклами медичних препаратів, ліків [2, с. 108].

До психологічних аспектів споживача реклами варто віднести мотиваційну складову поведінки споживача, сприяння слова та зоровому образу, технології створення видовищного споживача, головним чином за допомогою психологічних технік [5, с. 41].

Науковцями у свірі психології реклами експериментальними шляхом доведено, що сприйняття і пізнавання та поведінкові. Емоційний компонент рекламиального впливу визначає емоційне ставлення у реклами, яка йому подається. У дослідженій психологічній аспектів реклами діяльності, агент робиться на аналіз саме тих сторін реклами, що викликають у людей емоційне заборвлення до товару, чи, поступаю. Пізнавальний компонент, пов'язаний із ТМ, як сприймається людиною рекламиною інформацією. При вивчені пізнавального компонента рекламиального впливу відбувається аналіз процесів передробки інформації (пам'яті, мислення, уявів тощо). Найчастіше у реклами здійснені такі види відчуттю, як зорові, слухові, нюхові, тактильні. Активізація пізнавальної усвідомлені та неусвідомлені дії учнів. Дослідження цього механізму полягає в аналізі дій та вчинків людей, які визначають їхні поведінку під впливом реклами. Будь-яка реклама спрямовується на свідчення та несвідчення, тобто на погляди, відчуття, думки, відносини, що змінюють поведінку споживачів [3, с. 515].

Реклама налаштена на те, щоб споживач приєднав певний товар чи скористався відповідною послугою. Ухвалення рішення на той, що споживач відирається шляхом: 1) формування мотиву купівлі (вплив зовнішнього середовища популяції – суективні чинники, соціальні та культурні середовища); 2) реагування на мотиви (вплив внутрішнього середовища популяція) – погляв интересу до товару, усвідомлення потреби у товарі, оцінка товару, ухвалення рішення та купівлі [1, с. 84].

Для того, щоб вплинути на поведінку споживача зі всіх сторін, реклама використовує певні методи та прийоми, які надзвичайно благато і завдячу яким вдається впливати на різni психічні структури людей. Основними методами впливу на поведінку споживача є метод переконання, метод наявування, психоханалітичний метод, метод лінгвістичного маніпулювання, метод гіпнозу, метод нейролінгвістичного програмування. Метод первинного аптечменту доводить переваги певного товару і його необхідності у життедіяльності споживачів. Метод наявування – це приступлення за допомогою слова різних похідних явищ (настроїв, вражень, ідей, авторитарності думок іншіх).

Психоханалітичний метод, виключає в собі два важливі аспекти: пісьмово та звуково. Пісьмово – в широкому сенсі [4, с. 30]. Метод лінгвістичного маніпулювання – це особливості використання мови, слів, словосполучень, тобто прийоми мовного та мовленнєвого маніпулювання. Використання слів „незабаром”, „терміном”, як правило, за рахунок нагнитання обстановки створюють умови для маніпулювання. Перехід кількості в якості, і наявнім. Деякі мовні прийоми („чайкарія цін”, „більше, ніж просто міло”) дають можливість зінвіковати грань між якісними і кількісними вимірами. У результаті пісьмових слоганів експлуатується благозначність слова „перший”. Це слово має значення як перший (дескриптивне значення) та кращий (оцінне значення). Ці різні значення задають різні параметри порівняння як порядок проходження і як якість [5, с. 89].

Метод гіпнозу полягає в тому, що в ньому майданчик не віддають мовні стратегії, які дозволяють запідозрити, радітися, спілкуватися. Але при цьому використовуються мовні стратегії, які дозволяють отримувати результат. Основними техніками гіпнозу є притуплення, ілюзія вибору, використання 3 методу впливу на її похідну і поведінку. Цей метод передбачає чітку організацію управлінських

впливів на об'єкт впливу. Модель НІП включає в себе 3 поведінкові етапи впливу з болю суб'єкта сплукування: встановлення контакту з об'єктом, нападорожнення та підтримка комунікацій з ним та спонукання об'єкта до бажаної поведінки.

Прийомами впливу на поведінку споживача є вплив колору в рекламі, зображення, зміст і стиль тексту в рекламі, вплив форми в рекламі, вплив корпоративної символії [1, с. 65]. Від емоційного стану людини залежить вплив колору на неї. Колір впливав на психонейролектантний стан людини і не піше викликав відповільну реакцію за допомогою певної емоції. За допомогою певної емоції, контрастність колору, яскравість, насичність, а також сполучення колорів дозволює впливати на психологічних досліджені у рекламі, зображенням в рекламі здатні утримати великий обсяг інформації, яку хоче знати до споживача рекламодавця. Відповідно така інформація сприймається швидше і праще відповідно до споживача, якого викликає у рекламних роликах, каталогах тощо обов'язково присутні люди. Переїзжак, ще класики дівчата і хлопці, жінки і чоловіки, пари, сім'ї, діти. Увагу привертають саме вони, а потім переключаються вагою на рекламиований товар. Використанням дітей і тварин позитивне представлення до товару. У жінок образі дітей випливає на материнський інстинкт і заважки цією інформацією добре заняйтисяться, у чоловіків – асоціюються з образом слабкого, викликаною потребою опікувати.

Небайдужо зазначити, що якщо споживач звертає увагу на рекламу, то він починає виникати в споживача, ніж колір та зміст. Одним з ефективних способів привертання уваги є виділення одного елемента серед інших. Форми ліній також мають сильний вплив: вертикалні та горизонтальні асоціюються з спокоєм, зигзагоподібні – передають враження різних змін тощо. Перевіреними прийомами привертання уваги в рекламі – використання форми і змісту, повідомлення парадоксальним чином. Гардоксалальність – це сильний прийомом привертання уваги [2, с. 97].

Привертання уваги можна методом виділення слів, рекламних лозунгів великими буквами, яскравими колорами, видрібленим курсивом, широким, підкорисненим певних слів, що складаються у склади, фрази мають конкретний, але вже інший зміст. Видлені букви, склади, що прочитуються в загальному контексті, „западають” у голову читача з його волі.

Можна побачити гланґтні заклики на бігбордах, телевізорах тощо: „Кредит під 1%!” чи „Розпродаж – 75%!” Рекламодавці часто „суперопцією” виділяють великим кольором шрифтом, а внизу маленькими літерами додають уточнення. Багато неуважних людей піддається цій реклами, відригають кошти і лише потім розуміють, що це недоречно, починають скржитися, але нічого відригають не можуть, тому що з юридичною точкою зору коридори порушують з боку рекламидавні немає. Всі згадуми, бажання, пристрасті матеріальні поганяться в усьому. Задля підтримки повторень ці знаки становять вільнінами в спусльстві і можуть асоціюватися з успіхом, досягненям, самовираженням.

Ф. Котлер вирізняє три види реклами – інформативну, переконливу та нагадувальну. Інформативна реклама – це розповідь про новинку (наприклад, новий косметичний засіб) чи про нове застосування наявного товару (нові функції у відомого побутового пристрію); повідомлення про зміни ціни тощо. Такого роду реклама передавача, в основному на етапі введення товару на ринок, коли постає завдання створення первинного попиту [3, с. 222].

Переконливу рекламу можна назвати диференцію, оскільки її мета полягає у формуванні переваги чи вибіркового ставлення до певної марки товару відомого типу (гель для душу певної фірми), створення образу товару, який має бути риси та характеристики засіб) чи про нове застосування наявного товару (нові функції у відомого побутового пристрію); повідомлення про зміни ціни тощо. Такого роду реклама передавача, в основному на етапі введення товару на ринок, коли постає завдання створення первинного попиту [3, с. 222].

Нагадувальну рекламу можна назвати змінкою її мета полягає у формуванні переваги чи вибіркового ставлення до певної марки товару відомого типу (гель для душу певної фірми), створення образу товару, який має бути риси та характеристики засіб) чи про нове застосування наявного товару (нові функції у відомого побутового пристрію); повідомлення про зміни ціни тощо. Такого роду реклами побудовані на етапі зростання, коли перед видом постачання товару, який має бути зроблено з боку рекламидавні немає. Всі згадуми, бажання, пристрасті матеріальні поганяться в усьому. Задля підтримки повторень ці знаки становять вільнінами в спусльстві і можуть асоціюватися з успіхом, досягненям, самовираженням, тривогами тощо).

Чим доконанішою є реклама з погляду ефективності її впливу на певні психічні процеси,

поставленію метою, створенням і стани потенційних споживачів, тим швидше досягненням процесів насамперед належать: увага, сприйняття, пам'ять. Ці психічні процеси використовуються для досягнення максимально ефективного реклами – це один з елементів зовнішнього середовища.

Аналіз трунгутється на певному постійному виділенні елементів навколоцького світу, а до чинників, що приваблюють увагу, напажать зовнішні симпатії цього середовища (новизна, мінливість тощо) чи внутрішні сигнали (особистісна значущість чи актуальність для лобдини цих чинників). Вирізняють три види уваги: довільну (запекну від самої людини, її штей і вольових зусиль), мимовільну (запекну від особливостей подразника) і післядовільну (починається як довільна, а потім зберігається, вже не вимагаючи зусилля волі) [4, с. 83].

Реклама вдається до макіяжування съвдомістю потенційного покупця, і для цього використовується, насамперед, емоції, запекну від обставин, негативні чи позитивні: страх, заздрість, один із механізмів її формування. Реклама може висловити чи елементом видом мистецтва. Реклама може дати вичерпну характеристику тих мас, для яких вона створюється. А найбільшою проблемою є те, що обсягами реклами є не лише товари, а й самі люди.

Е. Фромм писав про те, що в нашому суспільстві індивід переворотом стає товаром, в один із таких товарів, що циркулюють на ринку. Тому сама особистість сприймається як товар. Принцип оцінки однаковий і для ринку товарів, і для ринку особистостей. Така людина мусить знати, які особистості користуються попитом на ринку. Іншими словами, ця людина стверджує: "Яким ви мене хочете бачити, таким я і є", де "ви" – це покупці. Ставлення до оточення у нього аналогічне, так як інші також сприймають як товар, ітака тенденція прогресу [1, с. 41].

Одже, основною психологічною характеристикою ефективної комерційної реклами є те, що вона завжди дас товару і його покупцю позитивну оцінку. Реклама – це оцінка товарів, послуг тощо, яка завжди є позитивною. Чим краще річ висвітлена у рекламі, тим більше вона справляє премії враження. Реклама є невід'ємною частиною товару і потенційний покупець має отримувати задоволення від реклами. Саме ця ідея отримала наукове обґрунтування та була покладена в основу маркетингу. Тому психологочний вплив реклами на поведінку споживача є особливо актуальним у терпінній час. Це пов'язано з тим, що ринок прямого продажу, осьовою складовою якої є маркетинг. Реклама донесла велику кількість товарів та послуг. Потенційні споживачі втомлюються від такого потоку інформації та тому намагаються її не помніти. Тому як альтернатива впровадження товарів і послуг у разуми покупці почали з'являтися нові технології в рекламі. Ми живемо в світі, де всі щось продають і купують: товари, послуги, знання, ідеї, час. Ринок пропонує широкий і насичений, конкурентія в ньому величезна і не запишає надії на хороші продажі, не вдаючись до реклами. Реклама допомагає донести відомості про пропонованій товар до широкого кола споживачів. З реклами ми стикаємося в газетах, журналах, з екранів телевізорів проникає в наші будинки, реклама оточує нас срібом, куди б ми не прямували: реклами банери підносяться уздовж головних вулиць міста, по проспектах снують авто громадського транспорту з писаними кузовами, вагони метро просто залигають рекламичними листівками і буклетами, у кафе обов'язково підадуть каву в посуді з логотипом тієї чи іншої фірми. Реклама – це дрігун горіхів, і ми її не уникнемо.

Список використаної літератури:

1. Бутенко Н. Ю. Соціальна психологія в рекламі : [навч. посib.] / Н. Ю. Бутенко ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2006. – 380 с.
2. Лебедев-Любимов А. Н. Психологія реклами : [учеб. посбі] / А. Н. Лебедев-Любимов. – СПб. : Пітер, 2004. – 378 с.
3. Райгородський Д. Я. Психологія і психоаналіз реклами : [учеб. посбі для факультетов психології, соціології, економіки і журналістики] / Д. Я. Райгородський. – Самара : Ізательський Дом „Бахрах-М“, 2007. – 720 с.
4. Тарасов С. Г. Психологія маркетинга і реклами / С. Г. Тарасов. – Х. : Ізд-во „Гуманітар Центр“, 2004. – 378 с.
5. Плесси Э. Психологія рекламного впливня : как ефективно воздействовать на потребителей / Э. Плесси. – СПб. : Пітер, 2007. – 271 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ У ОСІВ З ДИСПЛАГІЄЮ

Л. В. КАПІМІКОВА

Розвиток особистості, що має порушення мовлення, є актуальною проблемою сучасної психології. Наукове вивчення мовленнєвої патології та її корекції почалися недавно, приблизно у середині ХІХ ст., коли стали відомими основні натомісто-фізіологічні механізми забезпечення в галузі логотерії, спеціальної психіології загальної психології, загальним для мовленнів порушень будь-якої етології є трубонощ формування не тільки когнітивних, а й комунікативних функцій людини, що робить її мовленнєву порушення особистісно-значущими. Однак ця значущість опосередкована власне особистюстю та її соціальним оточенням. Під час порушення мовлення характерні різноманітні особливості психічних процесів, станів і якостей особистості, що потребують обов'язкового врахування в психологічній роботі [1].

„Психологічний словник“ (2010) дає таке визначення: „Особистість – відносно стійка система поведінки індивіда, побудована на основі відносності в соціальному контексті. Стійкінням утворенням особистості є самооцінка, яка будеється на оцінках індивіда іншими людьми і його оцінюванні цих інших“ [2]. Слід зазначити, що характеристика „особистість“ включають двояко. В одному випадку – як синонім психіки, що характерно для педагогів, які, зокрема, скільки відносності народження особистості до найважливіших стадій розвитку людини. В іншому, більш вузькому і точному значенні – як синонім одного з трьох системоутворюючих аспектів психіки поряд з інтелектом та відчуттями чи прихильністю. Таким поділом психіку явно чи прихильовано до діяльності психологічних теорій. Мало того, висловлюється надія, що в кінцевому рахунку ці основні напрімки, що описують психічну систему з різних сторін, будуть з'єднані в єдину теорію. В даний час такий досвід, накопичений саме в практиці, наприклад, у вигляді концептів психічно-бихевіоральних методів психічної терапії.

Ядром особистості є ціннісний (акієонічний), організаційний, спрямованість, спрямованість, обумовлену її системно координат (цінності). Без спрямованості неможливі вищі психічні функції і свідомість. Цінності людини мають складну ієрархічну організацію, формулюються в процесі життя й володіють вираженою стійкістю. Тільки тому що у нас є цінності, ми проявляємо різну активність (рухамося, робимочинки, діємо), а індикатором збереження наших цінностей (контя, близьких, самореалізації) є почутия. У тому при оцінці особистості нам втратють значення (контя, близьких), що відсутні. Це чітко проявляється в ситуаціях, які затримують нам відносно цінностей, наприклад, хвороби або мовленнєвого дефекту. Тільки ті події, які зачинають наші цінності, дати виробляти активне ставлення до них, приводять до змін пізнавальної сфери та поведінки. При цьому і самі особистісні характеристики, насамперед цінності, можуть змінюватися під впливом життєвих обставин, залежною чи іншої інтелектуальністю.

У сучасній психології та педагогіці напрацювано чику робіт їз даної проблеми.

Методологічно і теоретично основою дослідження стала концепції особи Ф. Перзла, К. Роджера, К. Юнга, Е. Фромма, Е. Лічко, спадкові механізми психіки С. Максименка та ін.

У дослідженні Цеї проблеми в Україні брали участь такі вчени, як В. Кондратенко, В. Тарасун, М. Шеремет, Л. Харків, Н. Городенка, А. Пудченко, Я. Пудченко, Т. Примак, Ю. Максименко, І. Колесник, Л. Хомік, В. Покась, А. Аблитіпов, Е. Біловіцька, В. Норченко та ін. Як наполягали у них з дослідженнях у науцянні осіб з тривожністю. Відмічається змінення не дослідно враховують аспекти проявів тривожності. Відмічається змінення активності таких осіб у навчальному процесі, їх невміння оцінювати і співідносили свої

можливості з вимогами соціуму, що зрештою негативно позначається на виборі ними життєвих стратегій. У сучасній загальній та спеціальній психології недостатні увага приділяється вивченню тривожності особистості з порушенням мовлення, а також можливостям їхнього обсягістичного самозначення, що передає необхідність звернення до дослідниць науки, які сприяють розвитку особистості.

Разом з тим, аналіз наявної літератури показує, що, незважаючи на досить помітну кількість публікацій, є низка проблем, які потребують поглибленого аналізу. Серед них – систематизація чинників, які впливають на розвиток особистості з мовленнєвими порушеннями. Справа не у фізичній неповноцінності, а у відсутності особистості неповноцінності. Тобто уявлення про неповноцінність переродждається із болотичною психотичністю. Неважко, чи є якийсь фізичний дефект, важливо, що людина вічує в зцільного приводу.

Мета статті полягає у розкритті особливостей тривожності особистості з порушенням мовлення.

Визначення рівня тривоги осіб з порушенням мовлення має особливі значення, тому що при підвищенні психомоторного напруження їх мовлення стає значно гірше і кількість помилок збільшується. Р. Еріксон (R. Erikson, 1969) створив шкалу, що дозволяє діагностувати ступінь субективних переживань свого дефекту. Але, оскільки це шкала орієнтована на оцінку комунікативних проблем, насправді вона може бути використана для оцінки ставлення до свою дефекту і за наявності інших розладів в мовленні і голосу. Для визначення ступеня фіксації на своєму дефекті (рівня цінності мовлення) адекватний суманий показник „мовленнєвої тривоги“ в балах (максимальний – 24). Результати досліджень показали: в середньому мовлення тривога чоловіків з видами мовлення ($17,4 \pm 4,6$) відрізняється, нижче у жінок ($18,2 \pm 4,6$) ($P < 0,01$). У осіб без мовленнєвих порушень відповідно $5,6 \pm 2,5$, $i = 7,3 \pm 3,9$. Достовірно встановлено її наростання зі збільшеннем віку осіб з видами мовлення [3].

Методика Еріксона, яким загальна тривога, дозволяє також проводити диференційовану оцінку тривоги, спрямованої на: 1) мовлення; 2) сплуквання; 3) відчуттям загрози, готовності сприйняти будь-яку подію як несприятливу й небезпечну [1].

Добре відомо, що уявлення людини про свою хворобу, тривожність з приводу свого дефекту, особливо сформовані в цілісну концепцію, істотно впливають на її характер і поведінку. У разі мовленнєвих розладів, наявнішою мірою при зайсанні й афазії, переважання хвогоного небезпечені.

Тривожність має яскраво виражену вікову специфіку. У кожному віковому періоді певні об'єкти дійсності викликають підвищений тривожність виникнення в сплукванні з дорослими, у реальній запрагах за тривожністю як спільноти які наявності незалежно від наявності ці вікові показники тривожності є наслідком найбільш значущих соціальних потреб: наприклад, у дітей молодшого підліткового віку вироки думки про чуйливість, виникнення в сплукванні з видомінами статей. У тривожних дітей підвищена чуйливість, низька самооцінка, вони неспокійні і постійно очищують неприємності, в тому числі з боку інших. Типова причина цих проявів – завищені вимоги до дітей з боку батьків і особливо їхня склинистість до покарань та приближення її гідності. Тривожні діти дуже болісно реагують на свій недавні, вони часто відмовлюються від тієї діяльності, в якій відчувають труднощі. Зазвичай вони ведуть себе по-різноманітно на заняттях та поза заняттями. Года заняттями – це живі, товариські безпосередні діти. На заняттях вони затинуті і напружени: мовлення їх може бути як дуже швидким, квапливим, так і уповільненим, як правило, вони відчувають тривогу порушенні: дитина смікає руками од обіск якщо-небудь предмет. Тривожні діти зазвичай мають шкідливі звички невротичного характеру.

Маніпуляція з власним тілом знижується у них емоційну напругу, заспокоюють. У найменш важких випадках у дитини формуються комплекси неповноцінності, якій сковує її поведінку і серйозно відрізняють від нормальної. Тривога, як наслідок будь-якого дискомфорту, проявляється в поведінці та системі відносин: до себе самого (в самооцінці), до оточення і до свого дефекту. Дані про тривожність дітей з мовленнєвими розладами нечіщені. Вони отримані, в основному, при вивчені дітей з

тривогою, що забезпечують ступінь адаптації до наявної ситуації. Вона визначається тим, наскільки конкретна ситуація дозволяє реалізувати життеві цінності суб'єкта, відповідає задоволенню його потреб. Як програма адаптивної поведінки внутрішня картина дефекту формується під впливом ціннісних симптомами: низьким самооцінням, заниженим становленні, у тому числі при мовленнєвій патології.

Тому практичний психолог і погод поганні:

- 1) оцінити ступінь фіксації на наявну у людини мовленнєвому дефекті;
- 2) виявити наявність і ступінь тривоги й страхів (логофобії);
- 3) встановити адекватність оцінки свого мовленнєвого дефекту і свого функціонального стану;
- 4) виявити характер її загальних ціннісних орієнтацій;
- 5) оцінити рівень загальних мовленнєвих домагань;
- 6) визначити систему життєвих відносин.

Емоції виявляються у формі різних переживань, серед них особливі місце займає тривога, вид якої залежить успішністю різних видів діяльності людини [3]. Наслідком тривоги змінюються в залежності від її ступеня та складності діяльності. Мовлення особливо чутливе до впливу тривоги. Крім того, одні люди склонні проявляти тривогу завжди і скрізь, інші виявляють її лише час від часу, залежно від обставин.

Найдовш виражений стійкі – переживання з переживання на свій мовленнєвий дефект носить адекватність цього дефекту характеру.

Дефект мовлення і переживання з його приводу передбувають у складних взаєминах. В одних випадках тривога постається як фактор, що може привести до захворювання, в інших мова йде тільки про реакцію особистості на захворювання, що виникає самостійно. Одне з найбільш значущих особистісних прозивів будь-якої форми психичної дезадаптації – тривожність. Це – інтерпретанне – неспеціфічне суб'єктивне відображення неблагополуччя особистості. Виділяють два основні види тривожності.

Перша – так звана ситуативна тривожність, тобто породжена діякою конкретною ситуацією, яка об'єктивно викликає занепокоєння. Такий стан може виникнути у будь-якої людини в перебачуті можливих неприміємності і життєвих ускладнень. Цей стан цілком нормальній, він наявний після початин ропні, будучи своєрідним мобілізуючим механізмом проблем. Ненормальний є людини серйозно і відповідально підійти до вирішення виникнувших проблем. Ненормальний є скоріше зникнення ситуативної тривожності, коли людина перед обличчям серйозних обставин демонструє недбалість та безвідповідальність, недостатність сформованості самовідомості.

Другий вид – так звана особистісна тривожність, коли людина склинила до постійної присутності в самих різних життєвих ситуаціях, у тому числі і в таких, які об'єктивно відносяння до цього не мають. Цей вид тривожності характеризується станом несвідомого страху перед ненормальчесним відчуттям загрози, готовності сприйняти будь-яку подію як несприятливу й небезпечну [1].

Добре відомо, що уявлення людини про свою хворобу, тривожність з приводу свого дефекту, особливо сформовані в цілісну концепцію, істотно впливають на її характер і поведінку.

Ці вікові показники тривожності є наслідком різновідомності характеру.

Тривожність має яскраво виражену вікову специфіку. У кожному віковому періоді певні реальні запраги за тривожністю як спільноти які наявності незалежно від наявності реальності дійсності викликають підвищений тривожність виникнення в сплукванні з дорослими, у реальній запрагах за тривожністю які наявності незалежно від наявності ці вікові показники тривожності є наслідком найбільш значущих соціальних потреб: наприклад, у дітей молодшого підліткового віку вироки думки про чуйливість, виникнення в сплукванні з видомінами статей.

У тривожних дітей підвищена чуйливість, низька самооцінка, вони неспокійні і постійно очищують неприємності, в тому числі з боку інших. Типова причина цих проявів – завищені вимоги до дітей з боку батьків і особливо їхня склинистість до покарань та приближення її гідності.

Тривожні діти дуже болісно реагують на свій недавні, вони часто відмовлюються від тієї діяльності, в якій відчувають труднощі. Зазвичай вони ведуть себе по-різноманітно на заняттях та поза заняттями. Года заняттями – це живі, товариські безпосередні діти. На заняттях вони затинуті і напружени: мовлення їх може бути як дуже швидким, квапливим, так і уповільненим, як правило, вони відчувають тривогу порушенні: дитина смікає руками од обіск якщо-небудь предмет. Тривожні діти зазвичай мають шкідливі звички невротичного характеру.

Маніпуляція з власним тілом знижується у них емоційну напругу, заспокоюють.

У найменш важких випадках у дитини формуються комплекси неповноцінності [4].

М. Люшера (M. Lucher) – у вигляді показника відхилення від так званої аутогенного (стуспеніонного) складової (абсолютного спокію) і показника працевлаштністі. Ця методика цінна тим, що характеризує неусвідомлювані переживання, що керують поведінкою людини, але важко піддаються корекції. Іх подолання стає можливим через усвідомлення, в тому числі за допомогою названої методики.

Дослідження, проведені на групі дошкільнят з порушенням мовлення, показали, що у них, як і у здорових дітей, показання відхилення від аутогенним норми відповідають етапу нервово-психічного благополуччя, який міститься в діапазоні 12 – 20 балів. Однак у дошкільнят з порушенням мовлення показані вищі на 0,6 бала, що демонструє тенденцію до більшої виразності в них дезадаптивних якостей, таких, як напруженість, спусьті, переважання негативних астенічних перехідників.

Разом з тим середні показанки працездатності цієї групи помітно нижче, ніж у здорових дітей, що свідчить про тенденцію до перебудження й емоційної напруги. За середніми показанниками працездатності груп дашкільнят з масових дитячих садів більш однорідна, тоді як у інших розвеселків з порушенням мовлення працездатність коливається від дрімотичного стану з млявою розумовою активністю до стану ефектрії.

Об'єктивизація кога тривожних явищ при мовленнєвих розладах може також здійснюватися за допомогою алгезиметрії (вимірювання порогу більової чутливості) та реєстрації шкірно-галваничної реакції. Вдалося показати достовірне зниження у дітей з вадами мовлення порогів болювальної чутливості при дослідженні току рекомендовані умови, рекомендовані для рефлексологічної порушення мовлення [4].

У дітей з порушеннями мовлення часто спостерігаються патологічні риси нервотичного уразливості, сплюзливості і т. п. Іноді діти користуються мовленням лише в емоційно забарвлених ситуаціях. Через побоювання помилитися і викликати пігузування вони намагаються уникати ситуацій, що вимагають вживання мовлення, а якщо це не вдається, краще використовувати жести.

Розвиток особистості дитини з мовленнєвим порушенням виявляється загальмованням через те, що дефект мовлення змушує її всіляко обмежувати його вживання, а це, в свою чергу, обмежує її комунікації, такі необхідні для соціалізації. У цих дітей відмічається труднощі у нававальному гноязусі (прогриванні стирканні), знижені і нестійкість уявів), просторотового і тимчасового синтезу, практику (продуктивної діяльності), тобто психічних якостей, опосередкованих мовленням.

Для них характерні недостатність мотиваційні емоційно-вольової сфери, знижена спостережливість, психофізична розгалуженість або загальмованість. Дти довго не включаються до виконання завдання, поверхово оцінюють проблемну ситуацію, не мають стійких інтересів, інтелектуально пасивні. Через відсутність мовленнєвого досвіду і обмеженої пізнаткової діяльності у них виникають прогалини в знаннях. Підвищена самокритичність породжує відчуття безпорадності, навіть розпачі, що може зливатися в стан депресії. А якщо інші погано розуміють мовлення дитини, депресія може посилюватися. Все це також негативно впливає на розвиток особистості дитини. Нові слова і структури дитини засвоюються повільно, до промови не критична, в поведінці хаотична, діє часто імпульсивно.

Підвищена мовленнєва активність не компенсує пізнаткових і комунікативних труднощів, тому що дитина не може її контролювати. У свою чергу, освоюване нею мовлення не може слухати основного для своєчасного формування інших психічних функцій, зокрема емоційно-вольових якостей. Утворюється порочне коло, яке може бути розрване тільки цілеспрямованою роботою логопеда-психолога [4].

Виявлення можливих психопатологічних та дієвих інших змін особистості діородих з порушеннями мовлення було здійснено за допомогою Міннесотського багатофакторного особистісного опитувальника (MMPI), якого створили С.Хатчей і Дж.Маккінлі (1951), і адаптованого в Санкт-Петербурзькому науково-дослідному психоневрологічному інституті ім. В. М. Бектерева. Даний адаптований варіант методики складається з 566 твердень, які стосуються загального самопочуття обстежуваного, функціонування у нього тієї чи іншої психічної системи внутрішніх органів, щого взаємин з оточенням, наявності в нього тієї чи іншої психічної симптоматики, особливостей самооцінки та інші характеристики. При створенні методики її автори використовували клінічні подання про типи психопатій або діякії поширені форми дисгармонійного розвитку особистості в емоційно забарвлених ситуаціях. Через побоювання помилитися і викликати пігузування вони намагаються уникати ситуацій, що вимагають вживання мовлення, а якщо це не вдається, краще використовувати жести.

Якщо розглянати окремо показанки чоловіків і жінок, то можна виявити певну їх специфіку.

У чоловіків на першому місці психастенічні риси, тобто у них переважають тривожно-недовірливі

特质, характеру, постійне почуття тривоги, болакість, крайня нерішучість і скильність до сумнівів. Вони надзвичайно чутливі і вразливі, постійно побоюються можливих, уявних непріємностей, що часом застулася реальну дійсність.

Крім підвищеної тривожності чоловікам влаштою невіра в свої можливості, боязнь у потрібний момент не впоратися з хутірствами труднощами. Сумнів у собі, своїх судженнях, рішеннях і вчинках не залишає їх ні на хвилину. Ім надзвичайно важко принять рішення, але, якщо в цьому є об'єктивна необхідність, вони праґнуть зможога швидше вплітити принятие рішення в життя. Вони погано переносять порушення звичного укладу життя – це загострює їх психастенічні риси: тривожність, навіляність у собі і скильність до сумнівів.

Відмінна риса жінок поряд з ригідністю і індивідуальністю – імпульсивність, яка проявляється у скильності до соціальної дезадаптації. Вона може бути результатом підвищеної чутливості до мовленнєвого дефекту. Для жінок характерні нестійкий настрій, образливість, збульдивість і чутливість у важких ситуаціях вони швидко втрачають контроль над своїми емоціями і поведінкою, легко дратуються. Вони скильні, шукати винніх у виниклах проблемах [4].

Відчути власної недосконалості – нормальні людини почуття. Але людина починає боротися з цими почуттями, вони штовхають її до того, щоб розвинути свої можливості, досвісти в чомусь досконалості. Це рушійна сила розвитку. Відчути власної неповноцінності городжує боротьбу.

Актуальність психокорекційної та психотерапевтичної допомоги тривожним особам, які мають мовленнєві вади, не викликає ніяких сумнівів і потребу подальшого вивчення й вирішення цього питання на державному рівні.

Список використаної літератури:

1. Максименко С. Д. Загальна психологія : [навч. посб. для студ. виш. навч. закл.] / С. Д. Максименко. – Вид. 3-те, переробл. та допов. – К. : ІУЛ, 2008. – 271 с.
2. Гіпнологіческий словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psi.webzone.ru/glossary1.htm>
3. Конопляєв С. Ю. Логопсихологія : [навч. посб.] / С. Ю. Конопляєв, Т. В. Сак. – К. : Знання, 2010. – 394 с.
4. Калягин В. А. Логопсихологія : [учеб. пособие для студ. висш. учен. заведений] / В. А. Калягин, Т. С. Овчинникова. – М. : Академія, 2006. – 320 с.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Л. В. Засєкіна

патогенний життєвий ситуації (Р. Зачепицький); динаміка системи установок особистості у разі конфлікту установок (Ф. Басін); способи ререзентації співтореного сенсу (В. Цапкін) [9].
Д. Тігorenko робить висновок, що психологічний захист це: система механізмів, спрямованих на мінімізацію негативних переживань, пов'язаних з конфліктами, які ставлять під загрозу цілісності особистості, так і неузгодженістю зовнішньої інформації та сформованого в особистості образу світу та образу „Я“ [9].

Механізми психологічного захисту – це особливі психічна активність, що реалізується у формі специфічних прийомів переробки інформації, котрі можуть захищати особистість від почутия сорому за себе та втрати самопохвалі в умовах мотиваційного конфлікту. Психологічний захист провівляється в тенденції зберігати значну умку про себе, відкладаючи або майстерно сповірюючи інформацію, що розчиняється як несприятлива та руйнівна для базових уявлень про себе та інших особливо значущих об'єктів. Механізми психологічного захисту рятують особистість від втрати самоповаги і спрямовані на те, щоб уникнути руйнування єдності „Я“ [5, с. 205-206].

Різновиди психологічного захисту вчені розглядають по-різному. Зокрема, Ф. Басін зазначає, що всі спроби класифікувати різновиди психологічного захисту по язані з процесом психологічної переробки високоемоційного переживання. Інших поглядів дотримується Т. Яценко, яка вважає, що психологічний захист портує загальну захищеність „Я“, тому що віддаляє суб’єкта від реальності, спотворюючи причину конфлікту. Найчастіше різновидами психологічного захисту вважають: заперечення, придущення, ідентифікацію, компенсацію, субімітацію, категорії реєрецію [1, с. 75]. Н. Гощовська розглядає типологію механізмів психологочного захисту особистості в клінічному процесі. Н. Мак-Вільямс класифікує захисні механізми за мірою їх „примітивності“, тобто в залежності від того, на якій стадії діагностичної діагностики та розуміння структури особистості в клінічному процесі. Н. Мак-Вільямс на післядіагностичній діагностичній діагностичній стадії відзначає захисні механізми захисту, зокрема: на два рівні захисні механізми за мірою їх „примітивності“, тобто в залежності від того, наскільки відчутно їх застосування передшодячі події дієвально сприймати реальність; первинні та вторинні захисні механізми [3].

Первинні захисні механізми:

1. Всесоюзний – сприйняття себе як причини всього, що відбувається у світі.
2. Дисоціація – віддлення себе від своїх непримітивних переживань.
3. Інтроекція, зокрема ідентифікація з агресором – несамоє виключення у свій внутрішній світ сприйманням зовнішніх поглядів, мотивів, настанов інших людей.
4. Примітивна ідеалізація – сприйняття іншої людини як ідеальної та всемогутньої.
5. Примітивна ідеалізація – сприйняття іншої людини як медичної допомоги.
6. Примітивна ізоляція, зокрема захищені фантазування – відхід від реальності в інший психічний стан.
7. Примітивна ідентифікація – коли людина наб'якується ролі, заснованої на своїй професії.
8. Проекція – помилкове сприйняття своїх внутрішніх процесів як таких, що вибудуються зовні.
9. Розцеплення Его – уявлення про когось як про тільки хорошого або підлого, із сприйняттям властивих йому якостей, що не виникають в таку одинку, як чогось абсолютно окремого.

На сподівниковім підмайдані А. Фрейд продовжил розвивати ідею З. Фрейда щодо зв'язку між патологічному розвитку. Проте, науковець виділив захист вид. інстинкту (недотушення у сходомісті з ініціативним, затвердженням...). Поступово виникли ідеї А. Фрейда щодо зв'язку між захистом виду Я і захистом виду Я (недотушення небезпечних Я бажань).

Психологічний захист – властиві кожній людині стікі способи сприйняття і переживання світу, у процесі яких окремі аспекти дійсності вона змінюють, викривляють так, щоб дійсність здавалася ярунчою, сприятливішою. Не затримуючи отримання інформації, за допомогою яких особистість захищається від внутрішнього та зовнішнього напруження. Захисні механізми дають змогу виключити реальність (заперечення), уникнення реальністі (вітиснення), перевиначення реальністі (роялізація), надати реальністі протилежного значення (реактивне утворення). Захисні механізми виносять внутрішні почуття особистості і приєднують їх до реальності зовнішнього світу (проекція), розцеплюють реальність на леві елементи (изоляція), допомагають утекти від реальності (ретресія) та переконструювати реальність (субплікація). Кохний механізм захисту в перешкодо у продуктивному розумінні реальності світу власної особистості [5, с. 213].

В. Зліккова розуміє зміст феномена психологочного захисту в тому, що він є захистом особистості від усвідомлення непримітивних висновків, тобто непримітні висновки вилічують у підсвідомому. Український психоділ Г. Яценко головною функцією психологочного захисту вважає недопущення подій до власного свідомості, розуміння навсякених в ній негативних рис характеру. Американський психоділ Т. Шібургні доводить, що не біологічний організм, а особистість обергає себе від усвідомлення непримітивних для власної гідності фактів [1, с. 272].

Д. Тігorenko у статті „Захисні механізми психічної людини“ здійснює аналіз найпоширеніших визначень психологочного захисту. Тож психічна діяльність, спрямована на спонтанну ліквідацію наслідків психічної травми (В. Бассін, В. Рокнів); окрім вигадки ставлення особистості хворого до травматичної ситуації або хвороби, що узважила його (В. Банчиков); способи переробки інформації в мозку блокують загрозливу інформацію (І. Тонконогий); механізм адаптивної перебудови сприйняття і оцінки, яка виступає у випадках, коли особа не може адекватно оцінити почуття занепокоєння, викликане внутрішнім або зовнішнім конфліктом, і не може впоратися зі стресом (В. Ташиков); механізми, що підтримують цілісність свідохності (В. Роттенберг); механізм компенсації психічної недостатності (В. Воловик, В. Вид); пасивно-оборонні форми реагування в

© С. М. КОНДРАТОК
© Л. А. СЕРДЕЧНА

© Зборник наукових праць Хмельницького національного університету соціальних технологій Університету «Україна», №1/2015

10. Відгравання, Відрегулювання зовні або Розрідка – зняття емоційної напруги завдяки проправленню ситуацій, що привели до негативного емоційного переживання.

11. Говорити проти себе або Аутогресія – переспирямування негативного ефекту щодо зовнішнього об'єкта на самого себе.

12. Родильне мислення – подання взаємовиключних настанинель завдяки тому, що суперечності між ними не усвідомлюються.

13. Раціоналізація – пояснення самому собі власної поведінки так, щоб вона здавалась обґрунтованою та добре контролюваною.

14. Реактивне утворення – захист від заборонених імпульсів за допомогою вираження в поведінці думках про патологічних спонукань.

15. Реверсія – повернення до патоважних, дитячих моделей поведінки.

16. Реверсія – поєврсія – перетворення на змінною в ньому місці об'єкта й суб'єкта.

17. Сексуалізація або Інстинтуалізація – перетворення чогось негативного в позитивне завдання приспособлення йому сексуальної складової.

18. Сублімація – перетворення на імпульс в усідальну прийнятну діяльність.

Вторинні захисти характеризуються більш специфічною дією (спрямовані тільки на почутия або на конкретні аспекти сприйняття і переживання) та обов'язковою участю мислення. Вони менше співторують реальністю, більш адаптивні та розглядані за наявності раціоналізуючих компонентів, адже так зручно бути розумним, мати вичерні поглядіння на всі випадки життя й знаходити логічні підстави для того, щоб робити тільки те, що хочеться, або вагати нічого не робити [4].

В. Шебанова [10], вивчаючи проблематику механізмів ліквідації тривоги і ритуалів від страху, визначає критеріїм ефективності захисних механізмів: застосування та успішного захисту – підрозділяється на застосування та успішний захист – неуспішний. Результат успішного захисту – принципи-імпульсів, які провокують тривогу; неуспішний захист наддатній зробити це й тому виникає постійне повторення. Конкретне видання захисних механізмів в категорії успішних або неуспішних буде різним у різних категоріях. Постаблюючи винтижно-особистинський конфлікт, захист регулює поведінку людини, підвищуючи її пристосованість до вирівнюважуючої психіки. При цьому свій конфлікт між потребою й страхом подіни може виражати різними способами: за допомогою психічних перешкод; за допомогою тількими порушень (дисфункций), які проявляються у вигляді хронічних психосоматичних симптомів; у фіормі змін спосібів поведінки.

В. Шебанова [10] стверджує, що психологічний захист не можна однозначно розглядати як корисне або шкідливе явище: надволить позитивні та негативні наслідки.

Позитивні наслідки: захисти механізми особистості не відносять психіку від травми. Дозволяють зберегти стійкість особистості на фоні дестабілізуючих перехідів і допомогти більшою менш успішної адаптації. Корисний (адаптивний) ефект психопатичного захисту більшою мірою проявляється, коли масштаб конфлікту який затримує цілісності особистості, відносно невеликий.

Негативні наслідки: захисти ускладнюють свої оминання щодо власних рис характеру й мотивів поведінки, що часто ускладнює ефективне вирішення особистісних проблем. Перекручується зміст подій та переживань, що не завдає травмі психії, що позбавляє людину можливості активно впливати на ситуацію і суворо державати поведінки.

При істотному конфлікті, який вимагає усунення його причин, захист трас, скорієв, негативну роль, затушовуючи його і знижуючи його емоційну напруженність та значимість для особистості. Альтернативою в подібних ситуаціях може бути або реальне вітручення в ситуацію й її перетворення, або самозінання, тобто адаптація до ситуації за рахунок перетворювань і самозінання.

У подібненнях останніх часів можна виділити два напрямки. Перший носить суго теоретичний характер та стосується деякого докладнішого вивчення представлених літературних джерел (Ф. Бассін, В. Журбін, А. Наланджан, О. Романова, Л. Гребенников, Д. Каган), інший напрямок дослідження стосується таких проблем, як вивчення захисних механізмів у людей з різними психічними розладами, соціальними проблемами або людьми з особливими соціальними груп (М. Богданова, О. Власова, М. Галичанова, Н. Головко, О. Доценко, О. Максименко, І. Нікольська, О. Олійник, Ю. Распутко, Н. Савченко, Л. Субботіна, В. Ташиков, І. Тонконогий, Д. Тітаренко, А. Шевнук, В. Штрой та ін.) [10].

В. Медведєв, О. Шевченко [7] проаналізували явище психопатичного захисту, як особливі форми психічної активності особистості, на основі українських джерел. Одні дослідники за знають, що концепція захисних механізмів, яка розроблювалася у психоаналізі, цікава тим „...що у неї добра впливають життєві факти“ (Б. Карвасарський).

Другі вважають, що явище захисних механізмів може і має бути предметом дісно наукового дослідження (Ф. Басін, Ю. Савченко). Треті не ввіять нарікануть на те, що використання психопатичного захисту здоровими людьми у трауматичних, конфліктних ситуаціях рідко стає об'єктом вивчення у науковій психології (Б. Зеїгарнік).

Нарешті, четверті починають запускати категоріальний апарат психопатичного захисту в дослідженнях і практику психокорекції та психотерапії (Ф. Василюк, Р. Граноська, А. Наланджан, В. Рожнов та ін.).

У процесі здійснення соціального впливу й процесах міжособової взаємості часто використовують механізми психопатичного захисту, що відбувається через витеснення негативного. Людина завжди обмінностя діям, думками, вчинками, тому психіка людина обергає себе від несприятливих зовнішніх та внутрішніх факторів. Використовуючи психопатичні захисти людина захищає свою особистість, протистоять чужому впливу, обертає психіку від негативних думок і стресів.

Список використаної літератури:

1. Варій М. І. Загальна психологія. [навчальний посібник] / М. І. Варій / 2-те видан., випр. і доп. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
2. Виноградська О. В. [http://libuvu.doch.gov.ua/erdr/der/2012_24_6_16.pdf](http://ecatalog.ruk.net/catalog/base/mobile/irbis/64.exe?/NG-8Z221ID=&121DBN=OBV&P21DBN=OBV&S21STN=&S21REF=&S21CON=S&S21CNR=&S21PO2=&S21P03=M=&S21ISTR=Pсихологія. [навч. посібник] / О. В. Виноградська, О. А. Браусенко-Кузнеців, В. Л. Злівков та ін. – К.: ІНКОС, 2005. – 352 с.
3. Гощевська О. Первінні механізми психопатичного захисту та використання динаміка іх застосування : теоретико-емпіричний курс [Електронний ресурс] / О. Гощевська // Збріжник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної Академії наук України. Проблемами загальнота підлогової психології. – 2012. – Т. 24, ч. 6. – С. 112 – 119. – Режим доступу : <a href=)
4. Капіна Н. Ф. Психотерапія. [підручник] / Н. Ф. Капіна. – К.: Академідідав, 2010. – 286 с.
5. Конєць Л. В. Психологія особистості : [навч. посіб.] / Л. В. Конєць ; Нац. уніт. «Києво-Могилянська академія». – К., 2007. – 460 с.
6. Мак-Вільямс Н. Психоаналітическая диагностика : Понимание структуры личности в клиническом процессе / Н. Мак-Вільямс. – М., 1998. – 480 с.
7. Медведєв В. С. Науковий аналіз українських джерел щодо фенофеномена психопатичного захисту [Електронний ресурс] / В. С. Медведєв, О. М. Іванченко // Ієрархічна психотехнологія та педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 22 – 29. – Режим доступу : http://libuvu.doch.gov.ua/erdr/der/2009_2_4.pdf
8. Носов С. С. Вивчюючи психогенетичні залихи і полпороговий ідентифікації: автореф. дисс. канд. психол. наук. – М., 2011. – 19с.
9. Тітаренко Д. С. Захисні механізми психіки людини [Електронний ресурс] / Д. С. Тітаренко // Проблеми екстремальної присобісності психопатії – Вип. 6. – Харків, 2009. – Режим доступу : [http://libuvu.gov.ua/pdf/Nchpnu.012_2012_37_67.pdf](http://nauzschedita/science/seachive/10. Цібанова В. І. Проблематика механізмів психопатичного захисту [Електронний ресурс] / В. І. Цібанова // Науковий часопис НТУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 12 : Психологічні науки. – 2012. – Вип. 37. – С. 246 – 249. – Режим доступу : <a href=)

О. Проскура, В. Сластенін, Д. Узнадзе та ін.). Функціональний підхід розглядає психологічну готовність як психофізіологічний стан, на основі якого здобувається оптимальний рівень доскональності. В рамках його готовності розглядається як психічний стан, емоційний стан, певне функціонування і психічний стан, що забезпечує швидкість трубою дії Ф. Генов, С. Ільїн, М. Левітов, А. Гуні, Ф. Рекешева, О. Ухтомський та ін.).

Психологічна готовність займає важливе місце серед інших видів готовності та становить едність професійної вахтиних якостей майбутнього фахівця. Головнотає готовність сприяє як адаптації професійної діяльності, так і удоціонально фахівця. Для представників соціонічних професій „людина-людина“ ставлять підвищенні вимоги, адже передбачають постійну взаємодію з людьми, встановлення та підтримку контактів, розуміння людей.

Серед цього типу професій виділяють професії, що пов'язані з навчанням і вихованням людей, організацією дітей, колективами, керуванням виробничим, керівництвом людьми, колективами, побутовим, торговельним обслуговуванням; інформаційним обслуговуванням; інформаційно-художнім обслуговуванням людей та керівництвом художніми колективами; і медичним обслуговуванням.

За класифікацією С. Климанова, соціонічні професії за умовами праці – передбачають підвищенну моральності, відповідальність за життя, здоров'я, добровільну працю, за засобами праці – здійснюються переважно за допомогою функціональних засобів і знайдь (наприклад, власного мовлення, жестів і т. д.), що пов'язане з творчою складовою активності; в умовах інформатизації – спілкується зініх також, допулюється автомілізованими та медіа-засобами; за цільами праці – має перевірювальну мету, треба цільової іх призначити – вплинути на іншу людину, певним чином змінити її думки, настрої, поведінку або більш стійкі особистісні утворення (зокрема цінності); така мета закономірно пов'язана із гностичними та творчо-продуктивними цілями [5].

В. Топочек зазначає, що професії вимагають від їх представників нерідко польських якостей: уміння бути вимогливими і вже че разом зі здатністю до здорової, уважної, сувереної дотримуватися етичних та правових норм ім'їти широке орієнтування в неординарних ситуаціях; суверено дотримуватися техніологічного регламенту й підтримувати норми законодавства в екстремальних ситуаціях, на власному прикладі здійснювати підтримувати норми поведінки, привчати рішення в та різну, притягуючи їхнє порушення. Професії цього типу нерідко висуχують підвищенні вимоги до здоров'я, фізичної і психічної придатності людини. Їм властиви складні сполучення

праміж інтелектуальних результатів праці, беспосередніх та віддалених у часі [11, с. 116]. О. Сорокіна, які: розуміння психологічного змісту різних життєвих і діяльністі фахівця необхідно вирішувати такі завдання, як: розуміння способів поведінки й розробка змістовних та інших прозвів особистості клієнта, прогнозування способів поведінки та стимулів, які викликують підірваний вимогливості та складні сполучення

адекватних відчуянь у контексті відповідних ситуацій; адекватне розуміння себе, своїх емоцій, станів, думок; опанування навичками психологочного релаксації, що запобігає випаранню професійного потенціалу [10].

О. Куун [9, с. 24] узагальнюючи професіорами різних професій, що належать до типу „людина-людина“ (вчителя, менеджер, психолог, тренер, іміджмейкер, тощо), видає слідні для них риси:

1. Якості, які забезпечують успішність виконання професійної діяльності:

1) здібності: комунікативні (навики спілкування і взаємодії з людьми), організаційні, вербалні (вміння говорити ясно, чітко, виразно), ораторські, розвинуті мисленеві якості, розвинуті мнемічні здібності, високий рівень концентрації уваги, здатність впивати на інших, психічна та емоційна врівноваженість, здатність до співпрацювання;

2) особистісні якості, інтерес та скильності: високий ступінь особистісної відповідальності; неорганізованість, психічна самоконтроль та врівноваженість, терпимість та безоднінне ставлення до людини, інтерес та безінцидентність, агресивність, ригідність, мислення, егоїстичність, некуратність, винакхливість, різнообічність, низький інтелектуальний рівень, явні фізичні вади

О. Куун [6] пропонує здійснення показані вище емоційної підтримки, що сприяє розкриттю особистісного потенціалу у певній професій типу „людина-людина“, що сприяє розкриттю особистісного потенціалу у певній професій типу „людина-людина“. Задовільнення такого забезпечення має засновуватись на принципах науковості, системності, індивідуалізації, адекватності, спрямованості на максималну можливість професійної дослідження.

1. Принцип науковості передбачає, що ГЗЛІСФ має засновуватись на загальнонауковій методології, сучасних наукових методах та методик, урахуванні науково обґрунтованих даних щодо сучасних

особливостей становлення фахівця у певних професіях тощо.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

**Л. В. ЛЕВІЛЬКА
Т. Є. ПОВОРОЗНІКОК**

Професійна діяльність фахівця соціонічної сфери спрямована на формування внутрішньої позиції постійного самовдосконалення у практично-психологічні та соціальній діяльності. Соціальна спрямованість до діяльності у сфері „людина-людина“ вимагає сформованості соціальних цінностей та проспеціальних мотивів, інтересів до суспільних проблем, наданні допомоги іншим у різних сферах суспільної практики. Це під час навчання у вищому навчальному закладі майбутнього фахівцевь має усвідомити, що необхідно діяти відповідно до морально-етичних принципів, набувати практично корисних конкретних знань і навичок, викорувати мотивацію до самовдосконалення та не заважати на несприятливі умови і обставини. Готовність випускників ВНЗ до трудової діяльності виступає підготовкою майбутніх фахівців включно комплекса взаємопов'язаних компонентів і заходів, спрямованих на формування конкурентоздатного професіонана, готового до якісного виконання професійних

Різni аспекти проблеми готовності вченими – Б. Ананьев, М. Дацченко, Л. Кандібович, Л. Каравушка, В. Кругельський, Н. Левіт, С. Макименко, С. Рубнігейт, Д. Узнадзе та ін.

Мета статті – теоретичний огляд та аналіз окремих аспектів психологочної готовності до професійної діяльності фахівців соціонічних професій.

М. Дацченко, Л. Кандібович використовують визначення готовності як умови успішного виконання професійної діяльності, яка формується та високонаповниться як самостійно, так і всією системою заходів, що проводяться державою в цілому [3, с. 49].

М. Дацченко і Л. Кандібович [4] зазначають, що готовність студентів як професійної важливі якість особистості, складним психологочним утворенням і включає у стійкій єдності такі компоненти:

- мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї та інші достатньо стійкі професійні мотиви);

- орієнтаційний (знання і уявлення про особливості умови професійної діяльності, її вимог до особистості);

- операціональний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, навичками, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо);

- вольовий (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків);

- -оціновальний (самооцінка своєї професійної підготовленості і відвідності процесу вирішення професійних завдань оптимальним трудовим зразкам).

При цьому вченими виділяють важливі показники готовності студентів – процес набування професійної самостійності під час навчання у ВНЗ і процес адаптації їх як випускників до успішної професійної діяльності.

На окрему увагу заслуговує стаття Е. Остапенко [7, с. 153], в якій автор зазначає, що існуюча амбівалентність розуміється як складова дегалізовану і диверсифіковану картину дослідження лінгвістичній аспектів професійної діяльності. Особистісний підхід розглядає психологочну готовність як складову якісний та особистісний. Особистісний підхід в контексті особистісного підходу визначається як психічний стан і характеристика особистості, інтегрована якість, інтегрована властивість, психолого-педагогічна таксономія, розрізняє потенційних можливостей, складне особистісне утворення, складне інтегративне новоутворення, інтегративне особистісне (психологічне) утворення, цілісне особистісне професійне новоутворення, внутрішньо-цілісне поєднання всіх структурних складових психіки.

Готовність розуміють як особистісне утворення, яке вислоює в собі мотиваційний, концептуальний, операційний компоненти (К. Дурай-Новакова, М. Дацченко, Л. Кандібович, О. Пазурський, А. Гуні,

2. Принцип послідовності та безперервності – щонайвищої ефективності ПЗПСФ може бути досягнутим за умови його постійного зділення на всіх етапах такого становлення – від етапу професійної орієнтації (оптималь) до етапу виду професійних досягнень.

3. Принцип оптимізації передбачає вибір оптимізації як концептуального підходу при застосуванні заходів, спрямованих на ПЗПСФ.

Справжній оптимізації являє собою таке застосування зазначених заходів, яке у цьому випадку оптимізація приводить до застосування позитивних можливостей певної людини зі спрямованою на індивідуальну узгодження професійних можливостей та різноманітними вимогами, які висуває до цих можливостей та професійна діяльність. Подібна оптимізація передбачає взаємопод'язане використання двох основних груп методів: 1) методів отримання інформації та 2) методів впливу (оптимізації).

За допомогою першої групи методів (дослідницькі методи) отримується необхідна для ефективного забезпечення професійного становлення фахівця інформація (про особливості його професійної діяльності, його особистісні особливості, навичні та потенційні психофізіологічні можливості ін.).

Друга група методів безпосередньо використовується з метою оптимізації його професійного становлення.

4. Принцип системності передбачає необхідність урахування різних рівнів системної організації людської індивідуальності (фізіологічного, біоенергетичного, психічного, поведінкового, особистісного, соціально-психологічного) у взаємозалежності зі значущими аспектиами професійної діяльності та соціальних взаємодій людини.

5. Принцип індивідуалізації – необхідність урахування індивідуальних особливостей кожної людини (у найширшому розумінні) при виборі та застосуванні заходів, спромованих на оптимізацію її професійного становлення.

6. Принцип адекватності передбачає при здійсненні ПЗПСФ застосування заходів, здекватних певному етапу його професійного становлення, його індивідуальним особливостям, поставленим завданням тощо.

7. Принцип спрямованості на максимальну можливі професійні досягнення означає постановку мети сприяння здобуттю певним фахівцем індивідуально максимально можливого для Нього професійного рівня та професійних задобутків.

В рамках національного дослідження теоретично розглянемо особливості процесу формування психологічної готовності майбутніх соціальних працівників, фахівців, психологоів, фахівців реабілітологів до професійної діяльності.

О.Алпатова [1, с. 172] розуміє під психоіптонічною готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності цілесне новоутворення, що проявляється, з одного боку, як якість особистості (сформованість певної системи психопоточних якостей) і професійних умінь у студентів, які необхідні йому для виконання майбутньої професійної діяльності), а з іншого – як психічний стан (уміння сприймати особливості, праннями до усіх в майбутній професійній діяльності), що забезпечує цілеспрямованість розвитку особистості для ефективного виконання майбутнього професійної діяльності.

У процесі формування психологічної готовності майбутнього соціального працівника до професійної діяльності ми виділили такі компонент:

-мотиваційний компонент, що включає потребу досягнення успіху в майбутній професійній діяльності, а також позитивне ставлення до професії;

-орієнтаційний компонент, що включає в себе сформованість образу соціального працівника в уявленні студента;

-особистісний компонент, що включає в себе розуміння власних психологічних якостей;

-рефлексивний компонент, що включає в себе здатність адекватно оцінювати себе та інших та вміння розірвання сформуванням себе іншими людьми.

А.Прокопенко [8] здійснивши теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності студентів-психологів до професійної (практичної) діяльності приходить до висновку, що система утворення особистості, яка вирахує її ціннісне ставлення до виконання професійних обов'язків і базується на усвідомленні мотивів вибору професії.

Теоретично розглянувшися структуру готовності особистості до діяльності, ми дійшли висновку, що вона може бути дослідження та проаналізувана з точки зору рівня сформованості таких її складових:

– мотиваційного компонента, який передбачає наявність усвідомлених мотивів цієї професії, зокрема тих, які пов'язані зі змістом діяльності;

– операційного компонента, як оволодіння системою знань, умінь і навичок особистості у діяльності;

– особистісного компонента, як комплексу професійно важливих якостей особистості, розвиток і реалізація індивідуального стилю професійної діяльності при адекватному його сполученні з поведінковими, преважно індивідуальними, ступенем забезпеченості на будь-якого рівня професіоналізму, чей компонент характеризується цілю низкою професійно важливих особистічних властивостей і якостей (адекватна самооцінка, сенсітивність, емпатійність), когнітивними вміннями (слухати іншого, встановлювати контакт, перевинувати і розмовляти, продиктивно рефлектувати тощо), властивостями політичних процесів (здатність до приватої конфіденційності, широти та обсягу уваги, опративності і гнучкості процесів сприймання і мислення, високий інтелектуальний потенціал і розвиненість розумових операций та процесів тощо).

– регулятивного компонента, що забезпечує підтримку рефлексії (на різних її рівнях) процесу професіоналізації за вимірюваннями професійної готовності до роботи психологом.

Т. Бугера [2, с. 17] для оцінювання готовності майбутніх фахівців реабілітологів до професійної діяльності з використанням міжпредметних зв'язків у навчанні професійно-орієнтованих ситуаціях, під час вирішення завдань, комплексного характеру на основі аналізу міжпредметних зв'язків, уміння логічно мислити, знаходити та обробляти інформацію, знань із професійною орієнтованості дисциплін для побудови реабілітаційних програм та реабілітаційної діяльності на основі аналізу міжпредметних зв'язків; технологічний (вологої організаційно-діяльнісними, проектно-конструктивними, спеціальними, колегіумікативними, діяльнісними, професійними вміннями).

Таким чином, психологочна готовність студентів до професійної (практичної) діяльності – це не лише професійно важливі якості, володіння знаннями, вміннями та навичками, але і їх реалізація у професійній діяльності. Перспективу розробки проблеми вважаємо відповіденною структурних компонентів готовності майбутніх соціальних працівників, психологів, фахівців реабілітологів до професійної діяльності.

Список використаної літератури:

- Алпатова О. В. Особливості процесу формування психологічної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Алпатова // Соціальна робота в Україні : теорія та практика : № 1 – 2. – С. 169 – 176. – Режим доступу : http://ibuv.gov.ua/j-ratisirut/2013_1-2-22.pdf
- Бугера Т. М. Формування готовності фахівців з фахівців реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків / Т. М. Бугера // Педагогіка, психологія та медико-болігічні проблеми фахівчання спорту. – 2011. – № 1. – С. 17 – 20.
- Дядченко М. И. Психологическая готовность / М. И. Дядченко, Л. А. Кандильбович. – М. : Наука, 1986. – С. 49 – 52.
- Дядченко М.И. Психология высшей школы. / М. И. Дядченко, Л. А. Кандильбович. – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
- Климов Е. А. Психология в професии / Е. А. Климов. – Л.: Лениздат, 1984. – 189 с.
- Конюк О. М. Методологічні засади та практичні заходи психокоригуючого забезпечення професійного становлення фахівця // Проблеми сучасної психології : 36. наук. Праця Кам'янсько-Подільського національного університету. І. Огінська, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онукрієвої. – Вип. 5. – Кам'янськ-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 214 – 223.
- Остапенко Е. О. Амбівалентність, розуміння феномена "готовності" / Е. О. Остапенко // Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут“. Філософія. Педагогіка : зб. наук пр. – К.: IBU „Політехніка“, 2009. – №3 (27). – Ч.2. – С. 152 – 157.
- Прокопенко А. В. Психологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу „людина-підприємство“ : монографія / за ред. А. В. Прокопенка – Криворіг : ІМЕК-ПТД, 2013. – 266 с.
- Сорокіна О. А. Психологічна підготовка соціальних працівників як складова професійної компетентності / О. А. Сорокіна // Актуальні проблеми психології – Т. V : Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – К. : ІВЦ Держкомстарту України, 2007. – Вип. 6. – С. 296 – 301.
- Толочек В. А. Современная психология труда: учебник, пособие / В. А. Толочек – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.

© П. В. ЛЕВІЛЬКА

© Т. Є. ПОВОРЗНІКОВ

© Зборник наукових праць Хмельницького національного університету «Україна», №1/2015

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАНІЙКОМУ ВІІІ

Актуальність проблеми полягає в тому, що духовні цінності сучасної людини передбачають особливу увагу та підтримку з боку діяльності педагогічного персоналу.

з соціального оточення, як наявність і аж наявність у вільшості підлітків. Ми часто відмічаємо, що нас вчили не кради, не обманювати, люди багато і мати своїх побажань, але коли ми виростаємо, то не всі моральні цінності нам стають притаманними, хоча вони були заснованіми про них знаємо, але не користуємося ними. Багато чого змінило у нас саме вихованчий процес (оточення) і його моральні принципи, його закони і щоб не стати відрізняючим видом.

які практивали в філософському, етнічному, психологочному напрямах, а саме: Арадзині, Н. Богданова, Р. Кітель, Л. Подоляк, М. Савчин та ін. **Метод статті** є аналіз теоретичних поглядів у психологічній науці на проблему духовного особистості в юнацькому віці.

Особливі змінення у становленні і розвитку духовності особистості має наявність у її ототожненні з постійною самоідентичністю, розглядаючи якій-то певний механізм саморегуляції, що забезпечує чи не можливість якнайповніше актуалізувати й зреалізувати свої потенційні можливості.

Духовно досконалість не тільки усвідомлює вищий рівень значення моральності у людських взаєминах, у розвитку суспільства на гуманістичних засадах, але й активно уверджує оральну почало у позитивному житті, у стягненні до інших людей, до себе самого.

Все, що робить людина, як поводиться, чим, якими цінностями, потребами мотивується її активність, можна оцінити з позиції духовності. Духовністю, її станом можна пояснити сутність об'єднань людей, окрім того, її можна використати для пояснення поведінки, діяльності

У системі цінностей, в контексті яких функціонує духовність, входять, крім моральних, емоційно-цінності. Серед них наяважливіше місце посідають так: почуття патріотизму, національності з національного співного; глибоке усвідомлення рідної мови у життєдіяльності, держави; видовищальності за долою нації; повага до інших національних спільнот; естетичність, інтелектуальні цінності; екологічні цінності; святоглядні цінності. Важливо зазначити, що поєднуючи обидві системи, складовими їх є духовність, як концепція особистості [5].

найбільш тісно духовності пов'язана з мораллю. Тому особливу увагу слід приділяти епігетичними активностями.

Найбільш тісно духовності пов'язана з мораллю. Тому особливу увагу слід приділяти ясуванню того, як вихованець усвідомлює такі цінності, як справедливість, відповідальність, чеснота, яким чином оцінює себе як член сім'ї та як реагує на їх проявах у поведінці автокопійних та у своїх уласних винках у конкретних життєвих ситуаціях [3].

Ненависть, опозиційність, зневажливість, ставлення до інших, склопіть, зазардство – риси обробленою духовності несумісними з духовностію неявомові.

безконтрольні пристрасі), прагнення до насолод, що розбещуплює людину, руйнуєчи, знущуючи у ній все людське, перетворюючи її у безвільного раба власних ніжческих потреб. Разом з тим, в житті людей с'являються випадки, ситуації, коли неминіст виступає як морально виправдане почуття, котре вимагає від людей не тільки ненавидити цюс, когось, але й активно протидіяти всьому тому, що порожжує зло, принижуючі людську ідність, в вітленнім беззахонності [1].

Надзвичайно важлива роль у виникненні, становленні та розвитку духовності особистості належить вірі людини у бессмерття душі людської, у вічне життя, у безмежні можливості забагачення духовного життя людини, у вічну силу, в Бога. Ця виникнута роль вирішуємою можливістю облагодити зумовленостіс багатьма чинниками. Серед них особлива роль належить тим моральним чеснотам, котрі покладаються в основу віри, закордонна християнства, у формі заповідів, що для віруючої людини є нічото іншої, ніж обмеження, дисципліна, методом якого вони виводяться з поганої

Боночко спілкується з цим може відповісти на питання про духовність та релігійність у житті і поглядах на світ [4].

розвитку людини лише у тому випадку, коли особисть у своєму житті справи керується заловдяями, нормами, передбаченими певною вірою. Лише та віруюча людина, у котрій віра поєднується з потребою постійного самовисоконання, подолання в собі негативних якостей, здатна дослігати у своєму духовному розвитку вершин досягнаності. Отже, релігія, віра може вважатися справді духовним надбанням особистості лише за умови, якщо вона допомагає людині виховувати у собі духовні чесності з метою примноження своїх потенційних мокнивостей задля

твorenня добра.

Зважаючи на багатогранність, складність самого явища духовності, а внаслідок цього і труdnocти її діагностування, зокрема у визначенні рівнів розвитку, у розгляданні особливостей проявів, виокремлюють систему взаємопов'язаних системних ознак, які можуть слухувати критеріями духовності. Ці ознаки піддані класифікації, в основу якої поклали ставлення та визначальні особливості підсвідомої сфери людини. В результаті отримано 5 наступних груп:

Ставлення по іншіх ступеня: почуття, сподівання, чистота, інтелектуальна група

Ставлення до себе: характер, позитивність, позитивні почуття, позитивні сподівання

виявляється у ширій зацікавленості питаннями, які хвилюють іншу людину; почуття міри і такту у сплікуванні з іншими, у будь-яких діянях, подінні, що певним чином проявляється на навколоїншін, інші настрої тощо, готовності безкорисливо допомагати іншим; до двоборчинності: чуйне, турботливе ставлення до слабих, неахамичаних людей із фізічними вадами, погата до іншої людської гідності; відсутність звички до надміру критичного ставлення до інших, що побачують у собі погані якості.

ОНО ПІДЧИСЛЯЄТЬСЯ К ВІДЧИНОВІ І ПІОНУ І ВІДЧИНОВІ ІІІ

ІІ група. Ставлення у себе: постійна потреба у подоланні в собі негативних рис, конкретні дії, спрямовані на самовдосконалення як умову самореалізації; здатність циро визнанням власних помилок, переважання почуття провини за свої неподібні вчинки; почутия самоповаги, власної гідності як умови відповідальності; турбота про свое фізичне та психічне здоров'я як умову досягнення особистої привабливих та суспільно життєвих цілей.

ІІІ група. Ставлення до доленоносих громадянських цінностей, піддъків, праці

та інших явищ суспільного життя; глибоки, стиски патріотичних почуттів, дієва настроюваність на реальні справи, в яких реалізується громадянський обов'язок; погляд патріотичних почуттів представників інших національних спільнот, їх мови, традицій, культури; усвідомлення мови як неодмінного скарбу (немас мови – немас народу, нації), основи національної ідентичності та національної культури; розвинене соціальне мислення; власні погляди на політичні питання, питання історії, різану сучасність явища; непідлягається стирою хмарами епічного і поетичного, смаковими і емоційними зважуваннями; тримає відповідальність за будничий багаторічний час.

любові, турботи, — підтримки, особливим допомогою батькам, особливо на склоні життя, усвідомленням життєдайної, переворотальної сили щоденної праці як умови самоствердження та самореалізації людини, її психічного, особистісного розвитку, як засобу творення добра, поваги до суспільних норм, їх строге дотримання.

מג'זין פוליטי

© А. Г. ФРАДИНСКАЯ
© В. В. КОРЖ

© Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». №11/2015

121

безпринципністю; категоричний осуд таких рис, як підлабузництво, хитрість, брехня, лестощі, ліноши, байдужість, споживачтво, пижакість; негативне ставлення до настирливого навязування власних поглядів, думок, оцінок іншим людям; відраза до брутальноті, лихослів'я; негативна оцінка граєння до накопичення, надмірного матеріального збагачення будь-якою ціною, користолюстства, здирництва.

У група. Ставлення до віри у вищу ідею, усвідомлення сенсу життя: віра у вищу ідею, велич ауї, подсвіткої, духу, всього, що створила людина упродовж життя; потреба за допомогою власної діяльності, конкретних учинків дополучатися до небуденників, важківих, а той веявничих справ; віра у Бога-теорія, бессмерття людської душі, що побудується з моральностю людини і спонукає її до постійного самодосконалення, дарає служенням людям, звичинам завдячує як необхідні умови творення, заснує життя; психологічна готовність до виву відягнення, прощенні, покаяння, із повноти щастя, сенсу життя; психологічна готовність до виву відягнення, завдячим цьому відчуттям, запропонованіх ознак духовності видно, що вони характеризують людину, що досягла достатньо високого рівня особистісного розвитку.

Старшокласники мають чутки, досить pragmatичні уявлення про своє подальше життя, однак часто пов'язують їх не з власними можливостями, а зі старшими чинниками (матеріальним забезпеченням батьків, удаче тощо). Низкий рівень задоволеності своїм теперішнім становищем і майбутніми перспективами ведуть до розвитку соціального цинізму у школярів. Можуть стати суттєвою перешкодою на шляху формування іхньої духовності. Міжособистісні взаємнини школярів мають виняткове значення для іхнього морального і духовного розвитку. Взаємнини стають моральними, коли сприяють досягненню суспільного чи особистого блага, уважують добро, коли в них реалізують норми турністичного моралі [4].

Духовність, за М. Боришицким, – це багатомірна система, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких відзеркалюються її морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколошньої дійсності, до інших людей, до себе самого, що стають суб'єктивно значущими регуляторами активності. Суттєвою

ознакою духовності є її цінності. Проблема духовності стає особливо актуальну в наш час, коли виховання особистості здійснюється за умов зростаючої освіченості, соціальної активності та інформованості. Слід зазначити, що на формування духовності впливає система факторів, які взаємопов'язані між собою:

1. Об'єктивні суспільні фактори – соціально-економічні умови розвитку особистості;

характер діяльності в яку включена особистість; демографічні умови (національність, сімейний стан тощо); культурні можливості (ступінь віддаленості від осередків культури).

2. Суб'єктивні фактори розвитку особистості – психологічні особливості особистості (задатки, здібності, характер); зміст духовного життя (світогляд, політичні, правові, моральні погляди і норми, ставлення до цінностей та ідеалів, сімейні традиції); культурний рівень, освіта, рівень вихованості тощо.

3. Суб'єктивні зовнішні впливи – сім'я, вчителі, однокласники, друзі, сусіди, засоби масової інформації, культурно-виховні заклади [2].

Також дуже важливим є культура народу – яскравий показник його духовного й інтелектуального благатства. Вона є осередком духовних цінностей, духовних можливостей суспільства, концентрацією творчих засад в особистості. Важливу роль у цій сфері відіграють література і мистецтво. Вони спрямовані на розвиток духовного культури, на формування моральної свідомості й загалом впливають на духовне життя суспільства.

Формування духовної особистості здійснюється за допомогою виховання і навчання – єдиного взаємопов'язаного процесу. Виховання відтрас в духовний сferi важливу роль. Його завдання можна класифікувати за такими напрямами: формування наукового світогляду; виховання свідомого ставлення до навчання, розвиток творчанської активності; виховання творчого ставлення до праці, підготовка до світового вибору професії; виховання моральноти та культури поведінки; формування правосвідомості й виховання громадянської відповідальності; виховання естетичної культури і розвиток художніх здібностей тощо [4].

Таким чином, усі подані вище ознаки, а саме: класифікація духовних провів, факторів впливу на особистість чинять чималий вплив на гармонійний розвиток підростка чого покоління. Це дозволяє за допомогою моральних цінностей так впливати на особистість у підлітковому віці, щоб розвинути в ній всі найкращій сторони.

Перспективами подальшого розвитку у цьому напрямі є емпіричне дослідження основних соціально-психологічних чинників духовного зростання особистості в юнацькому віці.

Список використаної літератури:

- Ардашин И. Б. Психология религии : [учебное пособие] / И. Б. Ардашин. – Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2009. – 276 с.
- Бонданова Н. Проблема формування духовної молоді України [молоді культури студента] // Донецький вісник НТШ. – Т. 24. Філософія, Системістика. – Режим варіант] / Н. Бонданова // Донецький вісник НТШ. – Т. 24. Філософія, Системістика. – Режим доступу : http://www.everpub.in.ua/vagai_analitic/index.php?ELEMENT_ID=33147.
- Кіслік Р. Духовна та прихідна згідність [Електронний варіант] / Роман Кіслік. – 2 березня 2011 р. – Режим доступу : <http://www.kareanskyo.pl/pl/index.php/statut7/>
- Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : [інструкція] ; 2-е вид. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К : Каравела, 2008 – 352 с.
- Психологія. 3 викладом основ психології релігії / під. ред. О. Юзефа Макселона. ; пер. з пол. Т. Чорновіл. – Львів : Світадо, 1998. – 320 с.
- Савчин М. В. Вікова психологія : [навч. посib.] ; 2-ге вид., стереготип. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К : Академмідіа, 2009. – 360 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕДАГОГІВ

**А. П. ФРАДИНСЬКА,
Н.-М. М. КУЗІК**

Головне в цій те, що недто високою там є міра відповідальності виконавця. Потреба крайні в педагогах, які здатні до особистісно-гуманістичної позиції стосовно виконавців і себе, висуває в розряд актуальних проблему підвищення професійної, перш за все психологочної компетентності педагога.

Проблема набуває особливого значення у звязку з процесом гуманізації освіти. Визначення єдиних критеріїв професійної компетентності допоможе вирішити проблему встановлення єдиних вимог на основи науково обґрунтованої моделі.

Одним з таких питань є вплив психологічних особливостей на розвиток професійних компетенцій педагогів. Наявність потреби зберігання професійної компетентності і затримуваність висококваліфікованих кадрів, а також технологій підвищують професіоналізм педагогів у професійній діяльності.

Проблемі розвитку професійних компетенцій педагогів виникає у звязку з тим, що специалісти К. Абульханова, В. Бодров, В. Демін, А. Деркач, М. Дацьченко, В. Засікіна, Е. Зеер, С. Кандібович, Н. Кузьмина, Г. Ложкін, М. Лук'янова, Ю. Максименко, О. Машинєва, А. Маркова, Т. Мацевко, Г. Нікіфоров, Дж. Равен, Л. Рогов, П. Симонов, А. Чернишова та ін.

Л. Рогов трактує поняття "компетентність", що визначається, як "сукупність психічних, психічних особистісних змін, які відбуваються в людині у процесі отримання й тривалого виконання складній освітньо-вихованих умов".

За Дж. Равеном, компетентність – це специфічна, здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній ситуації, яка включає вузькоспециальні знання, особливого роду предметні навики, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

Метод статті є аналіз наукових поглядів із вивченням проблеми психологічних особливостей розвитку професійної компетенції педагогів.

Педагогічна професія належить до типу „людина”, для якого є необхідними: стійке позитивне ефективний рівень обсягу язиння складній освітніх завдань в засобах, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній ситуації, яка включає вузькоспециальні знання, особливого роду предметні навики, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

Метод статті є аналіз наукових поглядів із вивченням проблеми психологічних особливостей розвитку професійної компетенції педагогів. Окрім цього, широкий простір відкриває педагогічна професія й для реалізації якості темпераменту, здатності, характеру, самовідданості, спрямованості особистості.

Учительем, як правило, легко стати, якщо йдеється про засвоєння програмного матеріалу в педагогічному навчальному закладі, формування мінімального педагогичного досвіду. Однак, ним повинні вміти керувати, вчити, виховувати, слухати і висловувати, ім'я повинніши широкий кругозор. Висока комунікативна культура. Окрім цього, широкий простір відкриває педагогічна професія й для реалізації якості темпераменту, здатності, характеру, самовідданості, спрямованості особистості.

Учительем, як правило, легко стати, якщо йдеється про засвоєння програмного матеріалу в педагогічному навчальному закладі, формування мінімального педагогичного досвіду. Однак, ним важко постійно запилюватися, передувуючи в ситуації постійної до себе соціальної уваги, часто – несприятливими і несправедливими обіцянками, здатністю, харизмой, характеру, самовідданості, спрямованості особистості.

М. Дацьченко та А. Кандібович, які вивчали психологічну готовності до педагогичної праці,

вважали, що за відсутності необхідного історичного і власного досвіду на кризовому етапі дитинства, беззахисність та безпорадність проявляють не тільки діти, а й дорослі, зокрема педагоги (спостерігається тенденція до зростання соціальної апатії, зневіри). 1990-ті роки принесли надзвичайно різноманітні зміни: суспільно-політичні, економічні, інформаційні, що обумовили зміни в світогляді. У структури психологічної готовності до педагогичної діяльності

викоремаються такі складові: мотиваційний, орієнтаційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, психофізіологічний, оцінювальний.

У наш час у науці відсутній однозначний підхід до визначення початку „комpetentnіst”, „profesionalna kompetentnіst”. Учені визначають професійну компетентність як певний психічний стан, що дас змогу діяти самостійно і відповідально, а також як оволодіння подійною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції (А. Маркова), як професійну готовність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків щоденної діяльності (К. Абульханова); як „навчально-спеціальної освіти, глибокої загальної та спеціальної ерудиції, постійне підвищенння власної науково-професійної підготовки (В. Засікін та А. Чернишова); як потенційну готовність розв'язувати завдання єї зняними справами (П. Симонов).

В. Демін вважає, що професійна компетентність спеціаліста повинна складатися з таких компонентів, як моральний, пізнавально-творчий, комунікативний. У сучасній педагогічній науці і практиці є значна кількість підходів ціло морального виховання. На теперішній час для досягнення професійної компетентності спеціалістів повинні:

1) вміти рефлексувати особливостями психологічної системи;

2) вміти діяностівати систему цінісних орієнтирів групи і виробляти індивідуальну траєкторію моральної поведінки;

3) проводити морально-правовий аналіз ситуації та складову соціальної діяльності [3].

Розуміння педагогічної компетентності як стану педагога не може обмежуватися тільки вивченням рівня професійної та психолого-педагогічної готовності вчителя до своєї діяльності та її впливом на існування якості вчителя. Необхідно враховувати, що на ефективність педагогичної діяльності безпосередньо впливають і особистісні якості вчителя.

Професійна компетентність вчителя – інтегроване професійно особистісне утворення, в якому внутрішні ресурси людини, її особистісні якості та здатності розглядаються як джерело й критерій ефективності предметної діяльності в системі освіти.

Варто вважати професійно компетентною людину, яка:

- успішно вирішує завдання навчання і виховання, готує для суспільства потрібний „соціальний продукт“ – випускника з бажаними психологочними якостями (об’єктивні критерії);

- особистісно прихильна до професії, мотивована до праці в ній, задоволена професією (суబ’єктивні критерії);

- доситьєга бажання сьогодні суперставом результатів у розвитку особистості учнів (результативні критерії);

- засвоєю норми, етапони професії, досягає макетерності у ній (нормативні критерії);

- праце індивідуально здавані свою працю, а також усвідомлює індивідуальність засобами професії (індивідуально-варіативні критерії);

- дозагася вже сьогодні недобридій рівня професійних якостей, значні і вмінні (критерії наявного рівня);

- разом з тим має і усвідомлене перспективу, зону свого найближчого професійного розвитку, робочими нормами, етапами професії, прогностичні критерії;

- відкрита для постійного професійного навчання, накопичення досвіду (критерії професійної наявності);

- збагачує професійний досвід професії за рахунок особистого творчого внеску (критерії творчості);

- соціально активна у суспільстві, шукає реєрви для вирішення проблем всередині професії, не бойиться поділити в умові конкуренції однотипності освітніх постулів (критерії соціальної активності);

- віддана педагогічний професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах честь і ідність, професійну етику (критерії професійної прихильності);

- готова до якісної та кількісної оцінки своєї роботи у бапах, категоріях, спокійно ставиться до участі у професійних іспитах, тестах (кількісні критерії).

Викоремаються такі основні компоненти професійно-педагогічної компетентності:

- етичні установки вчителя;

- систему психолого-педагогічних знань;

- систему знань в області предмета, який викладається;

- загальну етику професії, засоби розумових і практичних дій;

- професійно-особистісні якості.

Професійно компетентними педагогами слід називати вчителів педагогічного професійного вищого навчального підготовки, творчими підходами до педагогічного процесу. Відповідальність становлення до людем із нестандарктними, творчими підходами до педагогічного процесу зірою у здібності своїх учнів. Найважливішим показником

© А. П. ФРАДИНСЬКА

© Н.-М. М. КУЗІК

висококваліфікованої педагогічної роботи запищається прагнення або бажання бути хорошим учителем. В остаточному підсумку професійний успіх визначається сама особистість.

Психологічна компетентність – це максимально адекватна, пропорційна сукупність професійну підготованості, а й високий рівень професійної самовідомості, вміння керувати власним психічним станом [4].

Психологічна компетентність – це багатопараметрична система, компонентами якої є:

- цінностно-мотиваційний (мотивація досягнень, мотивація до ополдиння психологічними знаннями, цінності орієнтації педагога);
- рефлексивний (усвідомлення сприйняття себе суб'єкти навчання, тактики спілкування);
- організаторський (передбачає організацію професійної діяльності з метою підвищення її ефективності);
- управлінський (передбачає прийняття рішень у повсякденних і екстремальних умовах професійної діяльності, аналіз та врахування альтернатив, контроль за перебігом діяльності, оцінка діяльності учасників педагогічного процесу);
- когнітивний (комплекс професійних знань, а також загальнотої, соціальної, вікової, педагогічної психології, які є необхідними в професійній діяльності педагога);
- емоційно-волевий (комплекс знань про афективну сферу суб'єктів педагогічного процесу, вміння застосовувати ці знання у своїй діяльності, вміння керувати своїми власними емоційно-волевими станами, емпатичністю);
- самоактуалізуючий (виключає самоконтроль, саморегуляцію та самовдохновлення особистості педагога).

Дослідження видного рівня психологічної компетентності педагога з передумовою для активизації ним процесу учніння суб'єкта навчання, розвитку його навчальної рефлексії і формування позитивних мотивів навчання та здійснності до самовідомості.

Проявом психологічної компетентності педагога є педагогічна уява, яка вирахується у передбаченні ним наслідування своїх педагогічних дій, у проектуванні особистісного розвитку вихованців. Педагог високого рівня майстерності може розподілити уяву між декількома об'єктами, видами педагогичної діяльності. Важливою складовою педагогічної діяльності і об'єктом компоненту психологічної компетентності педагога є комунікативна компетентність, яка є комплексною якістю, що включає мотиваційну й інструментальну складові та визначається таким професійно значущими особистісними властивостями: – скills, аналіз, міжособистісних відносин, здатність до позитивного сплікування, здатність витримувати перевантаження, якості підера [1].

М. Лук'янова в якості основних складових психологічної компетентності виокремлює три блоки:

1) психолого-педагогічна грамотність – знання, які називають загальнопрофесійними;

2) професійно-педагогічні знання – здатність учителя використовувати свої знання в педагогічній діяльності, в організації взаємодії;

3) професійно-важливі особистісні якості, які відображаються в професійній діяльності та впливають на вихованців, а також застосовують сворідність знань та вмінь.

Зазначені структурні компоненти дають змогу назвати основні критерії психологочної компетентності – спрямованість на учня як провідну цінність своїх праць, потребу в самопізнанні та самоаманах, пошуки засобів удосконалення своєї діяльності [1].

Основною психологочною компетентністю педагога є активне знання закономірностей осоਬистісного розвитку людини на різних вікових етапах.

Суттєвим компонентом структури психологічної компетентності вважають психологічні знання, до яких належать:

– диференційально-психологічні знання – знання про особливості завдання навчального матеріалу суб'єктами навчання у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками;

– соціально-психологічні знання – знання про особливості навчально-пізнавальної й комунікативної діяльності групи чи окремого її члена, про особливості взаємостосунків учителя з класом, про закономірності сплікування;

– аутопсихологічні знання – знання про позитивні аспекти та недоліки власної діяльності.

Серед професійних умінь в межах психологічної компетенції найбільш значущими є ті, завдяки яким педагог створює підтримку контакт з вихованцями:

1) вміння використовувати соціально-психологічні механізми операційних засобів професійного сплікування, за допомогою яких педагог реалізує сам процес сплікування і які мають бути співвіднесені з особистісними якостями – власними та унів.

2) уміння педагога самостійно розв'язувати педагогічні проблеми з точки зору того, наскільки обране рішення сприятиме особистісному розвитку вихованця.

Доведено, що глибина та різноманіть знань педагога не завдає корисел з продуктивністю та якістю діяльності. Доведів педагога сам по собі не зумовлює структурні зміни в педагогічній діяльності, при наявності визначених особистісних якостей.

Психологічна компетентність – це фундаментальну характеристику рівня професійної підготовленості педагога, яка базується на фундаментальних психодіагностичних знаннях та вироблених комунікативних уміннях, що реалізуються в єдності з особистісними якостями.

Таким чином процес розвитку професійної компетентності педагогічних працівників є цілісним і водночас динамічним, оскільки передбачає адаптивність у підходах до змісту та вибору форм і методів в організації навчального процесу. Органічно склаудово розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у процесі підвищення їхньої кваліфікації є особистісне та практичне сприянування навчання в системі підвищення кваліфікації на основі андроматичного підходу. Результатом навчання в системі підвищення кваліфікації є динаміка фахової компетентності, яка виражається в пропорції знань, умінь, навичок, досвіду особистісного саморозвитку, творчої діяльності, емоційно-ціннісних відносин, ціннісно-світоглядного спрямованості.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є експериментальне дослідження психологочних особистісних професійних компетенцій педагогів.

Список використаної літератури:

1. Лук'янова М. І. Психологічно-педагогіческая компетентность учителя : Диагностика и развитие / М. И. Лук'янова. – М. : Сфера, 2004. – 144 с.
2. Маркова А. К. Психологический анализ професиональной компетентности учителя. / А. К. Маркова // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–88.
3. Демін В. А. Професіональна компетентність спеціаліста: поняття і види / В. А. Демін // Стандарти педагогів в образуванні. – 2000. – №4 – С. 34 – 42.
4. Ніколенко П. Т. Особистісно-орієнтована освіта та шляхи її реалізації в системі підвищення кваліфікації / П. Т. Ніколенко // Учебные записки. – 2005. – №3. – С. 23 – 27.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНІ

УДК 377.7

СТРУКТУРА ТА КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

У контексті розв'язання завдань наукового пошуку нас цикавили підходи вчених до визначення структури та компонентів культури здоров'я особистості. В результаті вивчення наукової літератури нами встановлено, що вчені дискутиують питання складових і компонентів культури здоров'я особистості. Світова наука розробила цілісний погляд на культуру здоров'я особистості як феномен, що інтегрує прийманий чотири її сфери, або складові: фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я і духовне здоров'я.

З огляду на це, **метод** статті є розглядом структури та компонентів культури здоров'я особистості.

Розглянемо зміст окремої складової й їх взаємозв'язок із заємопливим у формуванні цілісності поняття „культура здоров'я“. Як зазначає О. Федюко фізичне здоров'я є найважливішою складовою культури здоров'я і є основним критерієм духовного здоров'я с прагненням, що характеризує людини, що характеризує біологічний стан організму, соціальне здоров'я – вчені, зазвичай, що психічне здоров'я передбачає здатність жити в побуті і гармонії з собою, тоді як соціальне – характеризується комфортом самопочуттям особистості серед оточення. Духовне здоров'я включає в себе наявність ідеалу здорового особистості, життєві цінності, працевдатності, творчої активності, відповідальності за свої вчинки.

Як підкреслив А. Маслоу, духовне здоров'я проявляється у зв'язках людини зі світом: у релігійності, у відчутті краси, гармонії і захопленні перед самими життям.

Г. Абрамова та Ю. Юдинів переконані, що основним критерієм духовного здоров'я є прагнення обсягнути життя, що сприяється нею як цінності, нових ціннісних якостей.

Дослідники психології здоров'я людини І. Колан, Г. Локин, М. Муцикевич пояснюють категорію „соціальне здоров'я“ як інтегративний показник об'єктивних і суб'єктивних соціальних характеристик особистості, який охоплює відносини особистості із соціальним середовищем, ставлення до себе та свою місію в соціальній структурі, зумовлене її життєздатністю, оптимальність функціонування у соціальному середовищі.

На думку П. Байдової, показниками соціального здоров'я є ступінь оволодіння людиною соціальними досвідом, усвідомлення себе в суспільності, бачення себе в інших людях, готовність до відповідальної діяльності й участі у суспільних відношеннях [1, с. 41].

З. Литвинова вважає, що елементом культури здоров'я є уважне і правильне ставлення людей до самого себе, прагнення до самопізнання, розвитку й самовдосконалення своєї особистості. Вчена визначає в процесі взаємодії із соціальними структурами, що зумовлює рівень життєздатності й оптимальності функціонування у соціальному середовищі.

Автори стверджують, що соціальне здоров'я виникає в процесі взаємодії індивіда із соціальними середовищами і видобуває рівень цієї взаємодії, ставлення до себе та свого місця в соціальній структурі, що зумовлює рівень життєздатності й оптимальності функціонування у соціальному середовищі.

На думку П. Байдової, показниками соціального здоров'я є ступінь оволодіння людиною соціальними досвідом, усвідомлення себе в суспільності, бачення себе в інших людях, готовність до відповідальної діяльності й участі у суспільних відношеннях [1, с. 41].

З. Литвинова вважає, що елементом культури здоров'я є уважне і правильне ставлення людей до самого себе, прагнення до самопізнання, розвитку й самовдосконалення своєї особистості. Вчена визначає культуру здоров'я як лише яку суму знань, обсяг відповідних навичок, але й як здоровий спосіб життя гуманістичної орієнтації. Доступнічий визначає рівень культури здоров'я особистості змінами резервних можливостей організму (фізичних, психічних, духовних) і змінами правильного використовувати їх.

На думку А. Хапайцан, „складовими культурі здоров'я особистості є також фізичне, психічне, соціальне та духовне здоров'я. Сформованість культури здоров'я особистості визначається рівнем розвитку здоров'я, здорово-зберігаючими методами особистості, вміннями бережти й підтримувати здоров'я своеї і оточення та сприміти його як найвищу цінність. Культура здоров'я особистості сприяє формуванню особистості як повноцінного члена суспільства, пристосованого до життя в даному середовищі та задатного пристосовуватися до змін соціуму“ [11, с. 79].

В. Мойсеюк, дослідуючи структуру культури здоров'я соціального педагога, зазначає, що вона передбачає наявність таких компонентів: мотиваційно-цинічного, змістово-операційного, емоційно-вільового.

У культурі здоров'я мають участь фізичні культури Ю. Мусхаріна використовують мотиваційний та концептивний компоненти.

На наш погляд, достатньо цільно визначена структура культури здоров'я Н. Зимівця, яка розглядає її як єдність концептивно-пізнавального, емоційно-оцінічного, потребійно-цинічного, мотиваційно-вільового, практично-рефлексивного-результативного компонентів.

Автор розкриває зміст окремого компонента через такі твердження: „Я знаю багато про здоров'я, сучасність, відповідальність та як досягти благополуччя“, „Я розумію, що таке здоров'я і позитивно оцінюю моїх приятелів по його розвитку“, „Я маю потребу в здоров'ї“, тому я знаю, що для мене цінно“, „Я усвідомлюю свої мотиви і керуюванням діяльностію“, „Я володію життевими навичками та вміннями і використовую їх, щоб бути здоровим“, „Я осмислюю свою діяльність, щоб успішніше досягти благополуччя“ [5, с. 79].

В. Горащук висловує до змісту культури здоров'я три компоненти: інтелектуальний – знання в галузі відшкодування; емоційно-цинічний – активне позитивне ставлення до свого здоров'я, до організації здорового способу життя; дієво-практичний – застосування відшкодування ванеполітичних знань, умінь і навичок у практиці організації здорового способу життя.

Близьку думку висловлює В. Ірхін, який розуміє під культурою здоров'я складне структурне утворення особистості, що характеризується певним рівнем відшкодування здоров'я, розвитку особистості, оволодінням досвідом людства зі збереженням і зміцненням свого здоров'я, прийняттям і поваждінням дотриманням здорового способу життя.

Але підхід В. Ірхіна виявляється більш ширшим, оскільки в культурі здоров'я вчений виділяє ціннісно-орієнтований, операцийно-нормативний і особистісно-творчий компоненти, які характеризують інтегративно-особистісний підхід.

О. Капотя, досліджуючи феномен культури здоров'я, зазначає, що пізнанням й організацією здорового способу життя, дієво-практичним – активністю відшкодування ванеполітичного знання до свого здоров'я, до організації здорового способу життя, а також максимальним відповідальним діяльністю;

- психофізіотехнічний: відображенням вольових зусиль особистості в процесі здоров'я зберігання, здатності дотягувати труднощі обективного й суб'єктивного характеру, відчуваючи радість здорового способу життя, адаптаційної мобільності організму, що вивіляються в показниках молодшого школяря дозволило йому обгрунтувати критерії сформованості досліджуваного феномена:

- когнітивний: повновідомлення про здоров'я, здоровий спосіб життя і шляхи його дотримання;

- мотиваційно-цинічний: ціннісне ставлення до свого здоров'я, позитивна мотивація здоров'я зберігання, здійснення й організація здоров'я, збереження і дотримання здорового способу життя, активна участі у фізкультурно-оздоровчій діяльності;

- дієво-практичний: формування культури здоров'я мають максимально відповісти вимогам здоров'я зберігання, здатності дотягувати труднощі обективного й суб'єктивного характеру, відчуваючи радість здорового способу життя, виправдовувати критерії сформованості досліджуваного феномена: - когнітивний: повновідомлення про здоров'я, здоровий спосіб життя і шляхи його дотримання;

Л. Ковал'чук, досліджуючи проблеми формування культури здоров'я майбутніх педагогів як умови запобігання виникненню синдрому емоційного перенапруження у процесі професійної діяльності, вважає, що доцільно викоремати такі структурні компоненти культури здоров'я: ціннісно-нормативний, потребійно-мотиваційний, ціннісно-емоційний, рефлексивно-пізнавальний, потребійно-мотиваційний, позитивну мотивацію особистості, яка проявляється в сукупності стилів потреб (прянення до самопізнання, потребу в безпеці, яка

самовдосконаленні, творному професійному діяголіті тощо); мотивів/бути здоровим і працевдатним, вести здоровий спісіб життя, застосовувати методики оздоровлення, здоров розберігаччю техногенної тощо).

Цінісно-нормативний характеризує усвідомлені цінності, пріоритети особистості та сприйняття здоров'я як загальнополітичного та індивідуального цінності.

Викремлючи серед структурних компонентів емоційно-волевий компонент, Л. Ковальчук зосередив увагу на позитивних почувствах, емоційних станах та реакції: волевий діяльність іздатності до саморегулювання, що забезпечує мобілізацію фізичних, інтелектуальних та моральних сил, збереження здоров'я.

Рефлексивно-діяльнісний компонент передбачає осмислення й оцінення особистістю потенційних можливостей свого організму, вапелогічних та екологічних знань, умінь і навичок, стилю, рівня та якості свого життя.

П. Герцица, стираючись на існуючі підходи вчених, запропонував чотирьохкомпонентну структуру культури здоров'я особистості, яка включає в себе: знання про культуру здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'я людини (концептний компонент); прояв оздоровчих умінь (діяльнісний компонент); бажання бути здоровим (мотиваційний компонент); ціннісне ставлення до здоров'я, особистості, до її структури відносить три компонентних блоки: "програмно-змістовний", потребностно-мотиваційний і діяльнісно-практичний.

На думку О. Голтгорна, до основних рівнів сформованості культури здоров'я студентів належать: інформаційно-орієнтований, який характеризується здатністю інтересуватися в світі здоров'я і готовності до оздоровчого діяльності; мотиваційний, як наявність потреби у здоров'ї, здоровому способу життя; операційний – готовності до оздоровчої діяльності; практиолічний – здоровий спосіб життя, різni елементи самостійної поведінки; результативний – стан здоров'я, обумовлений спосібом життя та впливом інших соціальних чинників.

Т. Вурлакова, розмежує також культуру загальнокультурного розвитку осьовою, активною та складовою, а також культуру здоров'я як складову загальнокультурного розвитку осьовою, активною та складовою, а також культуру здоров'я як складовою вапелогічного (сьвідомості, з формування, збереження, зміцнення здоров'я, формування активної творчої позиції). Критеріями культури здоров'я старшокласників є: вапело-сучасністі, вапелосвідніння [6, с. 11].

С. Лебединенко використовує діяльнісний підхід до визначення структури культури здоров'я, вапеломілючи в ній такі компоненти: цільовий, мотиваційний, концептний (змістовний), поведінковий (виконавський) і рефлексивний.

При визначені змістовної сторони поняття "культура здоров'я" доктор педагогічних наук Н. Рибачук визначає такі складові:

- ставлення до культури і до фізичної культури;
- видавзеркалення сучасного розуміння дефініції "здоров'я";
- видавзеркалення діяльності змісту і напрямів діяльності особистості;
- видавзеркалення спроможності змісту педагогічного процесу.

Слід зазначити, що дослідниці О. Верхорубова, Н. Лобанова запропонували орієнальну систематизацію елементів, які складають культуру здоров'я людини, зокрема до них віднесли: культуру здорового способу життя; культуру використання досвіду, наполічного подством; культуру самопізнання; культуру врахування суспільних відносин та екології, природного й соціального середовища; культуру встановлення угодженості і гармонії в триединому ести: гіп, розум і емоція; культуру фізичну; культуру спілкування з лікарем; культуру реалізації генетичного потенціалу організму; культуру спортивно-орієнтовану [3, с. 164].

Аналізуючи зміст елементів культури здоров'я людини, запропонованых ученими, ми дійшли висновку, що вищенавдана систематизація визначає основні підходи до формування даного феномена в освітньому просторі BN3, а саме: антропологічний, психопатологічний, гуманістичний, акмеопатологічний, компетентнісний, особисто-орієнтований.

Описуючи компоненти культури здоров'я, на основі концептуально-теоретичного підходу вчені виходять зі структури змісту освіти як сукупності знань, умінь, навичок, досвіду діяльності і відносин.

Дослідником Р. Ронковим виділено чотири компоненти осьової новоутворені, з якими пов'язано формування культури здоров'я студента:

- акмеопатологічний (усвідомлення цінності індивідуального здоров'я, освоєння етнопсихологічного етапона здоров'я і етичних норм здорового способу життя);
- екзистенціально-мотиваційний (формування осьової самовизначення, усвідомлення системи особистого сенсу оздоровчої діяльності в контексті життєвого

актуальних базових вапелогічних потреб, формування мотивациї вапелогічної діяльності в контексті особистості життєвого філософії і стратегії життя);

збереження і розвитку здоров'я, соціальної компетентності в плані формування здорового способу життя, орієнтування в регіональному соціокультурному середовищі);

- діяльнісний (володіння поведінковими моделями здорового способу життя і технологіями оздоровчої діяльності, індивідуальний досвід вапелогічної діяльності) [9].

Автори О. Блашико, Н. Бучинська дійшли висновку, що культура здоров'я є багаторівневою освітою, що входить до складу загальної культури та характеризує глибину засвоєння вапелогічного досвіду.

Згідно культури здоров'я включає, на думку вчених, три компоненти:

- інтелектуальний – знання в галузі вапелогії, організації здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я;
- емоційно-циннісний – активне позитивне ставлення до своего здоров'я, до організації здорового способу життя;
- фізо-практичний – застосування вапелогічних знань, умінь і навичок у практиці організації здорового способу життя [2].

Дослідуючи компоненти культури здоров'я особистості, ми з'ясували, що Ю. Мельник розглядає культуру здоров'я особистості як вищу форму здорового способу життя: "...здоровий спосіб життя як ефективний засіб збереження та зміцнення здоров'я як мас перехід на найбільш високий рівень, а саме трансформуватися у культуру здоров'я". Цікаво очевидно, що поняття „культура здоров'я тісно пов'язане з поняттям „здоровий спосіб життя“.

Розрізнення вченими структури культури здоров'я особистості містить декілька універсалічних елементів: готовності до здорового способу життя, що наперед має здійснення здравлення здоров'я, здоров'я і розвитку здоров'я, зокрема:

- сформування системи знань про здоровий спосіб життя;
- розвивання цінності уявлення про здоровий спосіб життя;
- стапи потреби у сфері здорового способу життя;
- бажання реалізувати всі компоненти здорового способу життя;
- конкретизація мотивації досягнення здорового способу життя;
- наявність макоміально повних умінь для реалізації здорового способу життя;
- вжиті дії з досягненням здорового способу життя.

У дослідження С. Закопайло "здоровий спосіб життя визначається як сукупність форм способів повсякденного культурного життя особистості, що базуються на моральних нормах, цінностях і практичній діяльності, спроможні на зміцнення адаптивних можливостей організму" [4, с. 52 – 53].

Г. Владюк розкриває зміст поняття „здоровий спосіб життя“ одночасно лише як комплекс оздоровочників, заходів, спрямованій на зміцнення здоров'я людини, підвищення його працевдатності, продовження творчого довголіття.

Цінним у контексті нашого дослідження є точка зору В. Копа, який зазначає, що: „використовуючи соціальну значущість здоров'я, людина набуває здатності активно впливати на хід подій у суспільстві. Крім того, у багатьох країнах здоров'я є однім з критеріїв можливості посісти соціально значуще місце в суспільстві. Тим самим, визнається факт, що соціально значущим суб'єктом може бути тільки особистість, яка воподє достатнім рівнем здорова. Я. Тобто здоров'я можна віднести до одного з модусів соціальної значущості: слави, професіоналізму, знання, влади, благаєтства. Ці модуси є основними стимулами діяльності людей як соціальних істот. А певною діяльністю ці модуси досягаються як подумус соціальної значущості здорова. Як показує процедура чи способ...“ [7].

Як стверджує дослідниця П. Дудорова: „характерно рисою здорового способу життя є його нерозривний зв'язок із загальним культурою студента, що виступає критерієм оцінки способу буття особистості, рівня біополітичної життєдіяльності і соціальної практики. Будучи базовою цінністю особистості, здоровий спосіб життя забезпечує біополітичний потенціал життєдіяльності організму, створює передумови для гармонійного розвитку особистості, прямуючи високого рівня соціальної активності і творчого становлення до професійної діяльності“.

На думку Т. Типаренко, „ здоровий спосіб життя є однією з форм життєдіяльнення, яка зорієнтована на розвиток, збереження та відтворення фізичного, соціального та особистісного здоров'я“.

С. Омельченко висловлює точку зору, що „ здоровий спосіб життя здебільшого запежить від ціннісних орієнтацій людини, світогляду, соціально-практичного досвіду, методологічного аспекту яких полягає в тому, що ціннісні орієнтації особистості передбачають вільний вибір суспільних цінностей, на які вона орієнтується та якими керується у свої соціальні практиці“ [8, с. 70].

Таким чином, узагальнюючи підходи вчених до розуміння поняття „здоровий спосіб життя”, ми

прийшли до висновку, що – це, перш за все, виведенка, що сприяє збереженню, зміцненню і відновленню здоров'я людей, яка пов'язана з виведенком, обсягом та якістю підтриманого в ставленні до здорового стилю життя, що привласкає високий рівень підтриманої культури.

Отож, можна зробити висновок, що дотримання здорового способу життя свідчить про рівень волондіння культурою здоров'я особистості й суспільства.

Достліжуючи структуру культури здоров'я, було з'ясовано, що цілесність, культури здоров'я як особливого явища розкрита у філософських концепції „трикутночна модель”, відповідаю до якої культура „з'являється із взаємодоповнюючою тріади – синтезу науки, мистецтва та духовного вчення (в тому числі і релігії)“ [10, с. 76].

Базуючись на трикутномінний філософській концепції поняття „культура”, дослідники здорова (світоглядні принципи), науку здоров'я (засвоєння валеопатичних знань) і мистецтво здоров'я (діяльній аспект: мистецтво бути здоровим, зберігати і змінювати свое здоров'я).

Таким чином, на підставі теоретичного аналізу наукових джерел ми дійшли висновку, що структура культури здоров'я студента політехнічного коледжу включає такі компоненти: когнітивний, який охоплює теоретичні знання про здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духове), культуру здоров'я, методамиоздоровлення, пізнання стану власного здоров'я, індивідуальних особливостей та потенційних можливостей свого організму відповідно до біологічного віку, статі тощо; мотиваційний – охоплює сукупність мотивів (бути здоровим і працездатним, вести здоровий спосіб життя, застосовувати методикиоздоровлення, здоров'я зберігаючи та підтримуючи її); мотиви здоров'я, відповідно до якої здоров'я є загальнопрактичною охоплюючою цінністю, які норми поведінки, що дають змогу здійснювати активну життєдіяльність і досягати успіху у професійній діяльності; діяльнісний – розкриває здатність раціонально організовувати свою діяльність без перевантажень, застосовувати методикиоздоровлення, способи поведінки та діяльності, спрямовані на формування, зміцнення, збереження, відновлення й передачу фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я.

Список використаної літератури:

1. Байкова Л. А. Сучасност соціального здоров'я дітей і молодежі, єго критерии, показатели и диагностика. Психологія здоров'я: психодемографіческі, психопатологіческі, соціально-вікові пупут наслення. Матеріали Міжнарод. науч.-практ. конф., 9 – 12 жовтня, 2008 року / под. ред. Л. А. Байкової, Ю. В. Назарової. – Рязань : ЗГУ им. С. А. Есенина, 2008. – 320 с.
2. Білашко Е. Н. Формування культури здоров'я студента в процесі фізичного вісімнадцятих ресурсів / Е. Н. Білашко, Н. І. Бучинська. – Режим доступу : http://media.mtu.edu/store/items/uses/xkml/uses.xsl_1023.pdf
3. Верхорубова О. В. Многообразие определений феномена „культура здоровья“ / О. В. Верхорубова, Н. А. Лобанова // Вестник ТГПУ (TGU Bulletin), 2012. – № 5 (120). – С.161 – 164.
4. Законайло С. Компоненти здорового способу життя старшокласників. // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 3. – С. 52 – 53.
5. Зимівцевъ Н. В. Технологичне забезпечення процесу формування відповідального ставлення до здоров'я у учнівської молоді [Електронний ресурс] / Н. В. Зимівцевъ // Вісн. Запорізьк. нац. ун-ту. Сер. Педаг. науки. – 2009. – № 3. – С. 52–57. – Режим доступу : <http://www.sportpedagog.org.ua/html/article.html>
6. Капранова Г. В. Формування культури здоров'я у старшокласників загальноосвітньої школи промислового міста : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання“ Г. В. Капранова – Київ, 2010. – 28 с.
7. Мультиверсум. філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 39.
8. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства У формуванні здорового способу життя дітей та підлітків [Монографія] / С. О. Омельченко. – Луцьк : Альфа-матер, 2007. – 352 с.
9. Рожнов Р. В. (Прев'єстенност формування культури здоров'я учащихся в образовательной среде регіона : [колективна монографія] / науч. ред. Р. В. Рожнов. – Ленза : Інформаційно-издатильский центр ПГУ, 2006. – 104 с.
10. Філософський словник / под. ред. И. Т. Фролова. – М. : Політична, 1981. – 445 с.
11. Халапчан А. Г. Культура здоров'я особистості як складова частини гі фізичного культури [Електронний ресурс] / А. Г. Халапчан // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання. – Режим доступу : <http://www.sportpedagog.org.ua/article/journal/2014-03/14karpp.pdf>.

Рецензент – Відмінний вчитель освіти, професор С. І. Якименко

ФІЗІОЛОГІЯ РУХУ – ПРОВІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАУЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Л. С. КРАВЧУК
В. М. МАТВІЙЧУК

Рухова і фізична активність є важливим, фундаментальним чинником формування, збереження, зміцнення здоров'я людини, особливо в дитиному, підлітковому та юнацькому віці. Розвиток наук і техніки, потік інформації, що постійно збільшується, ведуть до інтенсифікації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Такі процеси супроводжуються збільшенням обсягу навчального матеріалу, що призводить до підвищення інтенсивності навчальної розмовової праці студентів. За таких умов студенти піддаються таким чинникам ризику як високе нервово-емоційна напруження, недостатня рухова активність. Тривалий розумовий перебанаження у поєднанні з гіподінамічним функціонуванням може привести до зниження фізичних і психічних можливостей студентів, перевтом, що призводить до захворювань.

Проблема розумової працездатності має велике значення при вирішенні практичних завдань функціонального стану студента, його вологодності навчальної навчальної программи, і в кожен відрізок часу найближчим адекватно відображає пристосування організму до навчального навантаження [1].

Студентський віковий період від 17 до 23 років характеризується підвищеною інтелектуальної діяльності, про що стверджують провідні вчені: Б. Волов (2001) та розвитком розумових здібностей – І. Кон (1979), тому спід зацікновності появу шкіл для оптимізації навчальної діяльності студентів. Завдяки здатності організму до саморегуляції відбувається його адаптація до змін зовнішнього середовища, організм стає стійкішим і життєздатнішим. На розумову працездатність впливають різноманітні фактори, зокрема навчальний середовище, що стало об'єктом дослідження таких учених: С. Вадзюк, І. Гапінко (1998); С. Вадзюк (1998); В. Ташук (2003) та ін., А. Григор'єв (1978); І. Григор'єв (1998) та ін.; Дідик (2003) та ін.

Щого питання, які зміни відбуваються у вищій нервовій діяльності дослідили І. Григор'єв, К. Григор'єв (1993), В. Овчарова (1991), а їх поозначаються на стані розумової працездатності людини, довів видомий учений Т. Шуган (2000)[10].

На всіх етапах життя людини рухова активність відіграє різну роль. У дітей шкільного віку вона забезпечує нормальній ріст і розвиток організму, підвищуючи опір до захворювань [5]. За недостатньої системи як посерединника між м'язами та внутрішніми органами. Це спричиняє порушення функціонального стану окремих органів і систем організму, зниження імунної реактивності організму і як наслідок захворювання [6-7].

Рухову активність можна розглядати з позицій біомеханікії фізіології. У біомеханіці рухова активність характеризується такими показниками, як сила, швидкість, прискорення, інерція, механічна сила або механічна робота. Фізіологія аналізує рухову активність за допомогою показників метаболізму, таких, як спокійна киснева, метаболічна енергія (наприклад, у кілокалоріях чи кілоджоулях). Метаболічна потужність (кількість кілоджоу) або метаболічний еквівалент (МЕТ).

Потреба в русі (кінебофілія) – це біополічна потреба організму, що відіграє важливу роль у його життєдіяльності та тісно пов'язана з активною м'язовою діяльністю, яка сприяє адаптації до зовнішнього середовища. Механізми взаємозв'язку рухової активності та функціональних фізіологічних працездатності приходяться на об'єктом дослідження – багатошарових науковиць.

Складними взаємозалежними є взаємобумовленнями зв'язками між м'язовою системою і внутрішнimi органами. Ці зв'язки пояснюються наявністю двох рефлекторних впливів: із внутрішніх органів на м'язи – вісцеромоторні рефлекси – та з м'язів на внутрішні органи – моторновисцеральні рефлекси. Відповідно до потреб організму в діяльності вегетативних систем (дихання, кровообігу тощо)

моторно-сентральний рефлектический склероз (шляхом змін обміну речовин) на зміну функціонального стану цих систем. Так, одночасно зі скороченням м'язів, що виникають при збудженні моторної зони кори мозку, стимулюються нерви, які посилюють кровотінні м'язи, що працюють.

В разі недостатньої рухової активності людини (підопінання), а також при надмірному нерво-вимірюваному перенапруженні, за сійчайдними фахівців, порушується функціональний стан центральної нервової системи (ЦНС), яка забезпечує роль провідника між м'язами й внутрішнimi органами. Внаслідок цього спостерігається порушення функціонального стану окремих органів і систем організму, що є патогенезом захворювання.

Як свідчать сучасні дослідження, наслідком доби цивілізації є дефіцит м'язової діяльності, що приводить до таких наслідків: лише 1,3% дітей шкільного віку, за екстремальної рівнією соматичного здоров'я Г. Аланасенка, можна вважати здоровими; в "групі ризику" переважно - "хворих" - 76,0% дітей. Такі показники створюють затриму фізичного, психогенетичного, функціонального стану організму підростаючого покоління.

Зменшення рухової активності знижує енергетичну пластинчу, приводить до недостатньої стимулувальній скелепетної м'яза та розвитку ожиріння в період найбільшої пластичної скилності до впливу зовнішнього середовища. Як результат - низькі рівні фізичного розвитку функціональних можливостей людини, які важко видновити в зрілому віці навіть шляхом систематичного тренування.

Безпосередній вплив фізичних вправ на організм "людина", на думку вчених, полягає в створенні відчуття байдужості й оптимізму, в усуненні симптомів дистрессу. Фізичні вправи допомагають побороти стан депресії без втрати здоров'я, стимулюють синтез ендорфінів у мозку, оптимізують діяльність ЦНС і запуск внутрішньої секреції. Дуже корисними для людини виявiliсь фізичні вправи, спрямовані на розвиток загальномоторної витривалості. Сприяючи збільшенню резерву серцево-судинної та дихальної систем, вони покращують кровообіг, роботу серця й легенів, змінюють ризик серцево-судинних захворювань чим самим підвищують розумову працездатність.

За даними достовірної В. Фроловківської та його учнів, рухова активність, фізичні навантаження виникають комплекс ефектів. В основі яких лежить удосконалення адаптаційно-регуляторних механізмів:

- ефект економізації (зменшення кисневої вартості роботи, більш економна діяльність серця тощо);
- антигіпоксичний ефект (збільшенння діапазону легеневої вентиляції, покращення кровообезпечення тканин, збільшення кількості мітохондрій у клітинах);
- антигіперсесорний ефект (підвищення стійкості гіпотанамітофазіарної системи);
- генерегуляторний ефект (активізація синтеза багатьох білків, гіпертрофія клітин);
- ефект психоenergetичації (підвищення розумової працездатності, зростання позитивних емоцій).

Цей комплекс ефектів у фізіології спорту називають тренувальним ефектом, тобто комплексом змін в організмі під впливом фізичних навантажень. Серед результатів рухової активності найбільш вивченими є ефекти фізичного тренування, призначені систематичним заняттям фізичними вправами.

Ефект фізичного тренування проявляється значним збільшеннем рухових можливостей, а також покращенням загального функціонального стану організму, особливо діяльності органів кровообігу та дихання, які безпосередньо забезпечують адекватну до фізичних напружень.

Дослідники вважають, що цей ефект забезпечує однорічний вплив на функції організму на етапі "нормальний рівень - підвищений рівень рухової активності", тобто після етапу компенсації дефіциту необхідних впливів. Різкої межі між впливом рухової активності та ефектом тренування немає - однорічний вплив рухової активності завжди проявляється спочатку у формі усунення гілокінезії, а відтак - у формі стимулування життєдіяльності організму.

Винчення кілкісних і функціональних взаємозв'язків, покликаних змінювати у фізичній продуктивності студентів дозволяє констатувати, що вони існують у найбільшою міріо виникають у фізичній працездатності та витривалості, в основі яких лежать аеробна й анаеробна види результативності і силы скелетної мускулатури. Дослідниками виявлено значущий рівень взаємозв'язку підготовленості студентів з фізичними показниками (студенти з коефіцієнтом кореляції від 0,451 до 0,897) показників фізичного (соматичного) зdrov'я студентів з здобутості та загальну витривалість. Такий взаємозв'язок дозволяє підвищувати рівень розумової працездатності через руховий аналізатор, через вплив на рухові здібності засобів фізичного виховання і позааудиторних форм занять шляхом впливу на провідні сторони фізичної підготовленості.

Критеріям ефективності фізіології руху повинен бути рівень фізичної активності, рівень харчування, ставлення до навчальної діяльності.

В процесі спілкування зі студентами напряму підготовки „Здоров'я людини“ основної та

контрольної груп була отримана інформація, яка дала змогу оцінити способ життя студентів. ВНЗ мало шкільні звички, що значе число студентів 1 курсу основної і контрольної груп на початку навчання у групах, 32,4% контрольної групи – 20,2%; нерегулярно і неповнічно харчувалися, основна група – 36,1% обстежених основної групи, та 41,4 % контрольна група), що є показниками фізичної і розумової працездатності, показниками стану опорно-рухової системи.

Таблиця 1.1.

Способ життя студентів до проведення дослідження

	Шкільні звички	Нерегулярне харчування	Рівень фізичної активності	Негативне ставлення до навчальної діяльності
Основна група	33,2%	36,1%	21,7%	9%
Контрольна група	20,2%	32,4%	41,4%	6%

Отримані результати дали можливість оцінити способ життя як незадовільний у 91% студентів основної групи (передважно за рахунок неповнічного харчування, гіподинамії шкільних звичок) і у 64% студентів контролюючої групи (передважно за рахунок низької фізичної активності, нерегулярного харчування), що виявляється показником низької якісної успішності студентів у період зимової екзаменаційної осісі, що свідчить про низький рівень розумової працездатності.

Серед осіб з негативним ставленням до навчання високий рівень сформованості вмінь констатовано лише в 9% випадків – в основному із 6% випадків – у контролючій групі. У них, зокрема, виявлено такі особливості як уповільнена техніка письма, повільне читання, погане запам'ятовування дат, термінів, невміння видлити головне з прочитаного. Характерними були облежчня у предметно-окологічній предметно-практичними діями. До останнього часу вважається, що це облежчня є одним із провідних причин, що визначають можливість отримання вищої освіти та досвідження високих рівнів кваліфікації. Студенти з даними типами обмежень відували власну залежність від інших людей під час виконання навіть достатньо простих і необхідних предметно-практичних дій. У зв'язку з цим у особистості формувалася внутрішньо-сусперечна система потреб: з одного боку, це потреба у допомозі навколоїнських людей, а з іншого, – це потреба у максимальній самостійності та функціональній незалежності. Виявлено обмеження в навчанні, розумовій працездатності, особистісній самореалізації й розвитку творчих здібностей.

Розумова працездатність учнів, як властивість особистості, відігриває провідну роль в його діяльності. Зниження її негативно впливає на продуктивність праці – академічну успішність. Причиною зниження розумової працездатності в разі розумової втоми є виконання усією тілом розумової роботи. Саме зниження розумової працездатності – це нормальне психофізіологічне явище – тимчасова системна відповідь організму, перва за все – викидів центральної нервової системи. Основним змістом цієї відповіді ЦНС є порушення інтеракції структурних елементів тих утворень, які складають базис психологічних та фізіологічних реакцій особистості. Сама структура відповіді формується в процесі постнатального періоду онтогенезу.

Проте наявні за найсприятливіших умов, на практиці вищий навчальний заклад не в змозі забезпечити необхідний обсяг рухової активності, окільки фактична спеціально організована рухова активність обмежується 2 годинами на тиждень у більшості студентів. Тож сьогодні традиційний урок фізичної культури у школі завалечує до 20% необхідної тижневої рухової активності учнів. Інші шкільні форми заняття, не забезпечують необхідного обсягу рухової активності, аж бажаного тренувального ефекту, що обумовлене необхідної пріоритетності рухової якості, покращення розумової працездатності за рахунок навчальної діяльності.

Недостатності рухової активності порушує нормальну роботу всіх систем організму, знижує його реактивність. Гіпогінамія є більш небезпечною серед інших захворювань. Найефективнішим засобом запобігання гіпогінамії є рекреаційно-оздоровчі вправи, але, як будь-який профілактичний засіб, вони потребують диференційованого застосування.

Розумова працездатність студентів у відновлення під впливом рекреаційно-оздоровчих комплексів випадково залежить від відсутності корекційно-педагогічних заходів [1]. У зв'язку з цим виникає необхідність в оптимізації психолого-педагогічної допомоги студентам, яка спрямована на підвищення рівня розумової працездатності.

Одним із головних чинників, який сприяє ефективності розумової практездатності студентів у навчальній діяльності, є оптимальна рукова активність. Своєчасна реабілітація розумової практездатності та дозване навчальне тренування організм, сприяє формуванню силі спроможності кореляційних звязків психолого-фізіологічних показників розумової практездатності, які забезпечують мінімальні витрати функціональних резервів організму при заданий інтенсивності навчальної діяльності.

Перспективно подальші дослідження буде обґрунтування реабілітаційних, рекреаційно-оздоровчих технологій ефективності розумової практездатності студентів в умовах навчальної діяльності.

УДК 378:796.011.3(438)"19/20"(09)(045)

РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТОРІЧЧЯ

Список використаної літератури:

1. Мосталенко Н. В. Фізичне виховання молодших школярів : [монографія] / Н. В. Мосталенко. – Дніпропетровськ: Інновація, 2010. – 254 с.
2. Ваєжак Ю. В. Концептуальні основи вдосконалення програм з фізичного виховання для загальноосвітніх шкіл / Ю. В. Ваєжак. – К. : Теорія та методика фізичного виховання, 2002. – №2. – С. 31 – 33.
3. Радзівський А. Р. Об оптимумі двигательної активності чоловіка / А. Р. Радзівський, Г. Е. Верич // Тези доп. IV міжнар. наук. конгр. Олімпійський спорт: спорт для всіх – проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації". – К. : Олімпійська літаратура, 2000. – С. 416.
4. Теорія и методика фізичного воспитания : учебник для студентов / под ред. Т.Ю. Кручевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т. 1. – 367 с.
5. Бар-Ор О. Здорове детей и двигательная активность : от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд ; пер. с англ. И. Андреев. – К. : Олим. л-ра, 2009. – 528 с.
6. Борисова Ю. Ю. Доведення: підхід у фізичному вихованні школярів на основі використання комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичні використання різних груп населення" Ю.Ю. Борисова – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
7. Трачук С. В. Моделювання режимів двигательної активності младших школьників в процесі фізичного виступання : автогр. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фіз. вих. різних груп населення" / С. В. Трачук. – К., 2011. – 20 с.
8. Вайнбам, Я. С. Гігієна фізического воспитания и спорта : [учеб. пособие] / Я. С. Вайнбаму, В. І. Коваль, Т. А. Родюкова. – М. : Академія, 2003. – 240 с.
9. Холти Э. Т. Руководство инструктора одоровительного фитнеса : пер. с англ. / Э. Холти, Б. Френкс. – К. : Олімпійська література, 2004. – 376 с.
10. Ареф'єв В. Г. Практикум учителя фізичної культури : [метод. посібник для студентів навч. закладів ІІ-ІV рівнів акредитації] / В. Г. Ареф'єва, О. В. Андреєва, Н.Д. Михайлова. – Кам'янець-Подільський : ПП Бінніцький О. А., 2014. – 400 с.
11. Антропова М. В. Уміственна работоспособность и состояние здоровья младших школьников, обучающихся по различным педагогическим системам / М. В. Антропова, Г. В. Бородина, Л. М. Кузнецова // Физиология человека. – 1998. – № 18(24). – С. 80 – 84.

О. М. МОЗОЛЕВ,
А. В. КОШУРА

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні, європейські процеси що відбуваються у суспільстві, висувають принципово нові вимоги до змісту теоретико-методологічних, нормативно-правових, організаційних основ систем фізичного виховання особливості, які має забезпечити наповнення формування інтелектуального потенціалу, повну реалізацію вроджених задатків, розвиток й удосконалення здібностей особистості. Ці питання є дуже важливими для практики фізичного виховання молоді у вищих навчальних закладах України.

Одним із пріоритетних шляхів вирішення проблем є дослідження, систематизація, узагальнення та імплементація в практику фізичного виховання вищої школи передового світового педагогічного досвіду і, в першу чергу, країн, які близькі Україні за етнічними, суспільно-економічними процесами. Польща, на наш погляд, є найближчим успішно державою, яка за останні роки досягла вагомих результатів в економіці, соціальній сфері та розвитку освіти.

Проблеми вдосконалення систем фізичного виховання молоді у вищих навчальних закладах Польщі вимагали провідні вітчизняні науковці, а саме Б. Ширан, М. Сопотчуц, С. Сингаєвський, А. Дубогай, Т. Крулевич, А. Куль, Р. Равєвський, Т. Базилік, О. Горбенко, В. Левицький, В. Мартиненко, М. Примак, В. Савченко та ін.

Проведений аналіз науково-педагогічної, методичної літератури засвідчив, що на теперішній час майже відсутні комплексні наукові праці, які були б присячено досліденно досвіду системно-організаційних, теоретико-методологічних та нормативно-правових аспектів фізичного виховання молоді в системі вищої освіти Польщі.

Мета статті – проаналізувати розвиток фізичного виховання в системі вищої освіти Польщі на рубежі ХХ – ХХІ століття. Встановити нормативно-правові основи організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах Польщі.

В кінці 80-х на початку 90-х роках ХХ століття Польща бере курс на європейську інтеграцію. Примаються законодавчі акти, спрямовані на переведення правових, економічних і соціальних відносин у державі. Перебудова підлягає і діяльність вищих навчальних закладів, їх переорієнтація на загальневорогейські цінності. Цьому сприяє підписанням законів „Про вищу освіту” від 12.09.1990 р. [1], „Про гospодарчу діяльність” від 23.12.1988 р. [2], „Про промисловий об'єднання” від 7.04.1989 р. [3]. Система вищої освіти втрачає державну монополію. Вищі навчальні заклади Польщі отримують великий ступінь автономії і самостійності. Крім того, значною мірою скорочується можливість впливу міністерства освіти на діяльність вищих навчальних закладів. Затвердження програм навчання, планів вивчення, дисциплін стало компетенцією навчальних закладів та їх структурних підрозділів. Міністерством освіти висуваються лише мінімальні вимоги обсягу вивчення гуманітарних і загальноосвітніх дисциплін.

Фізичне виховання в системі вищої освіти Польщі в цей період керувалось законом „Про фізичну культуру” від 13.12.1984 року, в якому було встановлено, що фізичне виховання направляється до блоку загальноосвітніх дисциплін, з обов'язковим проведеннем в обсязі не менш 180 годин протягом перших трьох років навчання визначалось, що заняття з фізичного виховання повинні проводитися по дві години щоденічно. В. законі робиться акцент на те, що це є мінімальним норма проведення занятій з фізичного виховання, і вищим навчальним закладом рекомендувалось проводити заняття з фізичного виховання понад установлений мінімальну кількість визначає ректор вищого навчального закладу.

На початку 90-х роках ХХ століття в Польщі існувало думка, що фізичне виховання дітей і підлітків формується в загальноосвітніх середніх школах. Фізичне виховання студентів в вищих навчальних закладах розвивалась як справа другорядна. Разом з тим фізичне виховання запишалось у програмах студієв стажонарної форми навчання як в державних, так і недержавних

© О. М. МОЗОЛЕВ
© А. В. КОШУРА

© П. С. КРАВЧУК
© В. М. МАТВІЙЧУК
© Зборник наукових праць Хмельницького національного педагогічного університету «Україна», №1/2015

вищих навчальних закладів. Обсяг навчання, форми проведення занять з фізичного виховання залежать виключово від керівництва на початку 90-х років ХХ сторіччя зменшили встановлену кількість годин і проводили фізичне виховання в обсязі 90 – 120 годин.

В період з 1991 по 2004 рік кількість вищих навчальних закладів Польщі збільшилась більш ніж у 3 рази, а кількість студентів більш ніж у 4 рази [5]. Система вищої освіти Польщі переориентується у відповідності до потреб вільного ринку та, який вимагає підготовку фахівців нової якості. Сучасний спеціаліст має бути висококваліфікованим, всебічно розвинутим, динамічно, творчо, інтелектуально, ефективно в своєї діяльності людиною, що може долати стресові ситуації та передбачувати в умовах постійної конкуренції [6]. Всі ці якості вимагають необхідної фізичної підготовленості щодо майбутньої професійності та висувають нові вимоги до організації і проведення фізичного виховання. Разом з тим, розвиток фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах на початку 90-х років ХХ століття значно відріставав від потреб BN3. Тому було декілька причин:

- занепад фізичної культури і спорту в попередній період;
- відсутність необхідної законодавчої бази (новий закон „Про фізичну культуру“ був прийнятий лише у 1996 році);
- недостатнє фінансування фізичної культури і спорту;
- відсутність необхідної навчально-матеріальної бази, яка відповідала б сучасним вимогам;

Вищі навчальні заклади вживають заходи з впровадженням наявного спортивного навчального будівництва спортивних майданчиків, ремонт і вдосконалення наявного спортивного навчального тренувального бази, підготовка фахівців фізичного виховання, створення нових спортивних клубів. Однак, ця робота займає значний проміжок часу [7]. Майже в половині вищих навчальних закладів Польщі робота з розвитку фізичної культури і спорту не проводилася. Відсутність необхідних умов веде до значного скорочення обсягу годин на заняття з фізичного виховання. В першу чергу це стосується новосторонніх вищих приватних навчальних закладів, а також медичних і сільськогосподарських державних навчальних закладів [6].

В 1992 році Радою Європи приймається нові законодавчі акти в сфері фізичної культури і спорту, а саме: Європейська харта „Спорт для всіх“ і „Кодекс спортивного етики“. Цими документами були закладені принципи демократії, дотримання прав людини та етичні причини в сфері фізичної культури і спорту.

На основі загальноєвропейських документів розробляються нові законодавчі акти в сфері фізичної культури і спорту Польщі. В 1996 році приймається закон „Про фізичну культуру“ від 18.01.1996 р. [8]. Визначення, поняття, фізична культура, фізичне виховання, спорт, спортивні змагання, „рухова реабілітація“, „рухова реабілітація“, встановлюється, що проведення занять із фізичного виховання є обов’язком на стажонарних формах навчання у вищих навчальних закладах Польщі.

В „Державній програмі з розвитку фізичного культури, фізичного виховання, спорту, рекреації і місцевим органам віддані з 1996 – 2005 роках“ визначились завдання державним і реабілігації, підготовки фахівців фізичної культури, встановлювались вимоги стосовно дотримання заходів безпеки під час проведення заходів фізичної культури [9].

Відповідно до цих документів головними поступунками вчення в фізичній культурі являються:

- фізичне виховання існує на волному ринку предметів навчання у вищому навчальному закладі;
- навчання фізичної культури включає в себе: фізичне виховання, рекреацію, спорт і туризм та спільним середництвом для розвитку тіла, здоров'я, підтримки психічного стану молоді;
- фізична культура має сприяти всебічному розвитку особистості в рівній мірі як інтелектуальний суспільний так і в матеріальній сфері;
- фізичне виховання у вищих навчальних закладах має враховувати зміни, які відбуваються в спільністі, враховувати потреби вільного ринку діяльності;
- програми фізичного виховання повинні враховувати специфіку підготовки фахівців навчального закладу;

- фізичне виховання має сприяти підготовці студентів до самостійного дорослого життя як у родині, так і в суспільстві;

- фізичне виховання має відповісти потребам та зацікавленості студентської молоді.

В травні 1997 року Міністерство народної освіти провело аналіз якості заняття із фізичного виховання на даних формах навчання вищих навчальних закладів Польщі як державного, так і

державного підпорядкування. Аналіз показав, що майже в усіх державних вищих навчальних закладах фізичне виховання розглядається в якості обов’язкового предмета навчання. На частині вищої навчання проводиться фахуточально та маєть характер додаткових. У незалежних вищих навчальних закладах стан справ з фізичного виховання був значно гішим. Лише 50% BN3 проводили заняття з фізичного виховання як обов’язкові, 40% – фахуточально, а 10% заняття не проводили.

До 1997 року обсяг заняття із фізичного виховання в більшості державних вищих навчальних закладах складав 120 годин. Заняття проводились по 2 години на тиждень на 1-му та 2-му курсах навчання. В 30% BN3 заняття з фізичного виховання проводились в обсязі 180 годин на 1-3 курсах навчання, а в деяких BN3 (Варшавська, краківська політехніка, Желізничний університет) за окремими спеціальностями до 240 годин. В 15% BN3 заняття з фізичного виховання проводились в обсязі 30-60 годин. Найбільша кількість заняття із фізичного виховання проводилась у політехнічних BN3 (4-6 семестрів навчання), в педагогічних та економічних академіях і університетах протягом 4 семестрів навчання [10].

В незалежних вищих навчальних закладах заняття з фізичного виховання проводились у перших 2 – 4 семестрів навчання в розмірі 60 – 120 годин. У багатьох навчальних закладах на інші заняття з фізичного виховання на інші заняття з обраного виду мали право замінити обов’язкові заняття з фізичного виховання на інші заняття з фізичного спорту. Такі заняття забирали значно більше часу (4 – 8 годин на тиждень), і залишком виховання стояв отримував автоматично.

З метою зближення до європейських стандартів навчання в багатьох вищих навчальних закладах розгорнується система організації та проведення занять із фізичного виховання. Академічний спортивний союз в співвідносинах з Міністерством освіти і науки та студіями BN3 вихованням спорту запроваджуємою модель обов’язкового фізичного виховання студентів. Головна ідея цієї моделі полягає в самостійному вибору виду заняття з фізичного виховання разом з обов’язковою участю в цих заняттях протягом 3-х років. Вищим навчальним закладам в яких кількість заняття із фізичного виховання була значно зменшена, пропонувалася групи фахуточних занять з оздоровчою спроможністю. Студентам надається право вибору виду та форми участі в обов’язкових заняттях із фізичного виховання із пропонуються найбільш популярні серед молоді види спорту, різноманітні рівні складності їх проведення, вибір викладача на час проведення заняття [11]. Таким чином дозволяється однорідні групи за рівнем підготовленості студентів та позитивно впливати на якість проведення заняття та отриману користь. Таким підходом, здисципліненими політехніками BN3 у Варшаві та Вроцлаві, Університет у Познані, Навчально-науковим інститутом організації спорту та підвищення фізичної підготовленості студентів та спортивними клубами в цілому та дисципліні фізична культура” закриває у вищих навчальних закладах Польщі значно поступався розвитку інших навчальних дисциплін [12].

В 2004 році Польща стає членом Європейської спільноти. Багато кшталт віддається для розбудови навчально-матеріальної бази вищих навчальних закладів. Особливе значення при надається спорту в сфері фізичної культури та спортивних об’єктів. Реконструюються старі та будуються нові сучасні спортивні споруди та майданчики. Заняття спортом та фізичною культурою стають більш доступними та привабливими. Розвиток студентського спорту набуває подальшого розвитку. Крім змагань, студентів у BN3 все більше заполучають до спортивно-часових заходів, туризму, рекреаційних заходів. У сфері фізичної культури та спорту головна увага приділяється розвитку спортивних клубів та привабливими. „Академічний спортивний союз“ в системі вищої освіти. Спортивний клуб вищого навчального закладу організує свою роботу відповідно до закону „Про громадські об’єднання“ від 7.04.1989 р. [3] і статуту вищого навчального закладу. Спортивні клуби є ключовою ланкою системи організації фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах. Вони працюють як у державних, так і у приватних навчальних закладах. За спортивними клубами закріплюється спортивні споруди, майданчики та інші технічні об’єкти спортивного призначення. На сучасні 2004 року було зареєстровано понад п’ять тисяч спортивних клубів у вищих навчальних закладах Польщі, а на кінець липня 2011 року кількість спортивних клубів становила понад двіадцять тисяч триста [13].

Розподіленням міністра освіти Польщі в 2009 році змінилося навчальні програми з фізичного виховання в середніх школах. Обов’язковим стає присутність варіантної частини фізичного виховання, що наблизило їх до програм навчання BN3.

В 2010 році приймається закон „Про спорт“ від 25.06.2010 р. у якому зазиріється значення спортивних клубів для розвитку спорту, в тому числі серед студентської молоді. В другому розширеному закону „Про спорт“ встановлюються види спортивних клубів, принципи їх функціонування, надається право надавати стипендії кращим спортсменам. У третьому розділі визначається засади роботи

польського спортивного союзу, який об'єднує діяльність академічних спортивних союзів вищих навчальних закладів та роботу окремих спортивних клубів [14]. Для розв'язання проблем фізичного виховання, відродження стратегії розвитку фізичної культури, виявлення найбільш ефективних форм методів фізичного виковання в різних системах У 2010 році була створена Міжнародна організація „The Global Forum on Physical Education Pedagogy (GoFEP)“ (Польські наукові з ентузіастами учасниками цієї організації: Вона міжнародною платформою для відслідування, аналізу і реформування педагогічних систем фізичного виховання.

Словлення до фізичного виковання у вищих навчальних закладах Польщі в кінці ХХ сторіччя мало недодінаний характер. З однієї сторони існували розуміння і вимога щодо проведення фізичного виковання в формі, обов'язкових занять, з іншої сторони, реальний стан фізичного виковання в вищих навчальних закладах відрізнявся від ціківного заняття в найкращих ВНЗ. На початку ХХІ сторіччя відбувається перевоціка ставлення до фізичного виковання в вищих навчальних закладах Польщі. Впорядковуються обов'язкові форми проведення заняття з фізичного виковання, розширяються можливості проведення факультативних форм заняття, активизується робота спортивних клубів. Фізична культура студентів розвивається в двох головних напрямах: 1) спортивний – започаткується заняття різноманітними видами спорту; 2) рекреаційний – підтримка особистого стану здоров'я, вміння активно, з фізичним навантаженням, проводить час та дозволює.

Результати дослідження визначають необхідність додаткового вивчення організаційно-змістовних основ фізичної культури в системі вищої освіти Польщі, з'ясувати головні завдання та принципи функціонування фізичного виковання.

Список використаної літератури:

1. Ustawa z dnia 12 września 1990 r. O szkolnictwie wyższym // Dziennik Ustaw z 27 września 1990 r. // Nr 65. – Roz. 385.
2. Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. O działalności gospodarczej // Dziennik Ustaw // Nr 41. – Roz. 324.
3. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. O stowarzyszeniach // Dziennik Ustaw // Nr 20. – Roz. 104.
4. Nowakowski A. Wybrane prawnie-organizacyjne podstawy zajęć wychowania fizycznego w szkołach wyższych A. Nowakowski // Wychowanie fizyczne i sport // Wykłady na kierunku akademickiego kultury fizycznej w Polsce / A. Smolen, J. Zysko // Kultura Wychowani Fizycznego Warszawa: AWF, 2005. –S. 15 – 124.
5. Smolen A. Prawno-organizacyjne podstawa, rozwoju akademickiej kultury fizycznej w Polsce / A. Smolen, D. Dzubinski IZ. Studencka kultura fizyczna na przełomie wieków. Proba diagnozy i propozycje zmian. Wychowanie fizyczne i zdrowotne – Warszawa: AWF, 2000. nr 2. – S. 148 – 163.
6. Dzubinski IZ. Studencka kultura fizyczna i sport // Wychowanie fizycznej młodzieży akademickiej / M. Pastwa, A. Smolen J. Zysko // Kultura Wychowani Fizycznego Warszawa: AWF, 1999. – S. 281 – 293.
7. Pastwa M. Prawno-ekonomiczne podstawy kultury fizycznej młodzieży akademickiej / M. Pastwa, A. Smolen, J. Zysko // Kultura Wychowani Fizycznego Warszawa: AWF, 1999. – S. 281 – 293.
8. Ustawa z dnia 18 stycznia 1986 r. O kulturze fizycznej // Dziennik Ustaw // Nr 25. – Roz. 113.
9. Narodowy Program Zdrowia na lata 1996-2005. Biuro przekształcan Systemowych w Ochronie Zdrowia, Warszawa 1996 – s. 37.
10. Wolaniska T. Wychowanie fizyczne w miniatuach programowych / T. Wolanska // Kultura Wychowani Fizycznego – Warszawa: AMF, 2001-S. 255 – 261.
11. Cendrowski Z. Nowa podstawa programowa wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej na ogólniejszym tle problemów cywilizacyjnych i zdrowotnych / Z. Cendrowski / Kultura fizyczna – Warszawa: AWF, 2009 – Nr 5. – S. 1 – 13.
12. Bronikowski M. Zdrowie i Wychowanie Fizyczne – nowy światowy consensus (z polskiej perspektywy) / M. Bronikowski / Wychowanie Fizyczne i Sport – Warszawa: AWF, 2011 – № 55(2). – S. 123 – 127.
13. Tomik R. Uczniowskie kluby sportowe w procesie przygotowania młodzieży do rol volonariusza sportowego / R. Tomik, W. Kudlik ; J. Nowocień, K. Zuchora (red.) // Wolontariat w edukacji, sporcie, w ruchu olimpijskim i paralimpiskim AWF, PAOl, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej Warszawa 2011. – S. 101 – 108.
14. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010r. O sporcie // Dziennik Ustaw // Nr 127. – Roz. 857.

ТЕХНОЛОГІЯ КОНСТРУЮВАННЯ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В. В. ФАЙДЕВІЧ

У період широких демократичних перетворень й очолювання нашого суспільства незмірно зростає роль і практичне значення фізичної культури у вихованні здорового, активного, енергетичного, ініціативного молодого покоління. Основоположними рішеннями останніх років чітко визначені конкретні шляхи впровадження масової фізичної культури в наше повсякденне життя. Особливість нинішньої ситуації зумовлюється ще й тим, що сучасне покоління живе в епоху, при всіх її величезних достоїнствах об'єктивно зніжує рухову активність людей. Науковими дослідженнями доведено, що найбільш ефективним фактором подолання подібних негативних наслідків науково-технічної революції країнам засобом ємінення здоров'я, підготовки до праці й захисту. Вітчизні можуть бути лише систематичні заняття фізичними вправами. Як і в інших сферах життєдіяльності, основні фізичні культури людини в нашшшому її розумінні закладаються в молоді роки. Практичним фахівцям добра відомо, що серйозні недоліки та прогалини у фізичному розвитку, у здоров'ї молодого покоління важко компенсувати. Тверда установка на посилення заходів з охорони здоров'я висуває перед органами системи освіти більш складні й важкі завдання.

Сучасний етап державоворення в Україні вимагає реформування всіх сторін життедіяльності людини, зміні її світогляду, свідомості, ставлення до явищ суспільного життя. Постередній державний устрій формував людину, нездатну до активного творчого способу життя, самостійного прийняття рішень, пошуку нових підходів до змісту, форм та методів практичної діяльності. Все це стосувалося і фізичної культури.

Вони наск. в Україні, незважаючи на важливість проблеми зміцнення здоров'я студентської молоді, підвищенню її працевлаштнності, розширенням стойкості організму до несприятливих умов, все ще проблемними залишаються стратегічні питання рівня фізкультурного освіти та фізичної підготовленості студентської молоді [5; 6; 12].

Окрім цього, за численними науковими даними [5; 8; 11] (С. Кайшевський, А. Цось, С. Савчук), останнім часом простежується стигле погрібання стану здоров'я насеяння, й зокрема, студентської молоді. На цьому фоні у суспільстві різко знишився інтерес до заняття фізичними вправами і одночасно продовжує зростати рівень захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи молоді. Нашими словами система фізичного виковання молоді, вступивши в протиріччя з реальними потребами очівленого суспільства, породила кризові явища.

Зважаючи на обов'язковість занять фізичною культурою у всіх вищих навчальних закладах (Закон України "Про фізичну культуру і спорт" (статья 12) та неабиякі проблеми щодо збереження здоров'я молоді у загальнouкраїнському масштабі [1; 5; 10], однією із ключових проблем є зміна поглядово-інтелектуального та репродуктивного видів навчання на інтенсивні технології. Серед них центральні місце займає модульна система навчання.

Дослідження виконано в рамках державної теми "Соціально-педагогічні та медико-біологічні основи фізичної активності різних груп населення" (номер державної реєстрації Українки 0115U002344), що виконується у Східно-європейському національному університеті імені Лесі Українки.

Мета статті – на основі аналізу літературних джерел теоретично обґрунтувати технологію конструювання модульного навчання фізичної культури студентів вищих навчальних закладів.

Однако із вищальних умов успішного протикання педагогічного процесу є його конструювання, яке включає в себе аналіз, діагностику, визначення прогнозу і розробку проекту діяльності [4; 9].

На основі аналізу літературних джерел нами була створена структурна схема технології конструювання модульного навчання фізичної культури студентів вищих навчальних закладів (рис. 1).

Специфіка технології конструювання навчання фізичної культури полягає в тому, що в ній конструкується і здійснюється такий педагогічний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей 9.

Основовою постійною орієнтацією навчання на мету є оперативний зв'язок, що пронизує весь педагогічний процес. Відповідно до цього в технологічному підході виділяються: постановка мети і її максимальне уточнення; строга орієнтація всього ходу педагогічного процесу на мету; орієнтація визначених цілей, а разом з ними – всього ходу процесу на гарантоване досягнення результатів; оцінка поточного реультату, корекція процесу фізичного виховання, спрямована на досягнення поставленої мети; заключна оцінка реультатів 2; 7; 9.

Необхідного умовного реалізації технології є її орієнтація на такі принципи: строга орієнтація ходу педагогічного процесу на мету, орієнтація цілей на гарантоване досягнення результатів, індивідуалізація засобів і методів, підвищення обсягу та інтенсивності навчальних занять, акцентованій розвиток рухових якостей 4.

Навчальна діяльність розглядається як процес вирішення навчальних завдань, іншими словами, однинцею членування навчального матеріалу є навчальне завдання з чим навчальний матеріал розглядається як педагогічно доцільна система завдань (стратегічних, тактичних та оперативних) 9.

Усвідомлення педагогічного завдання передбачає аналіз його вихідних даних і постановку діагнозу. Аналіз вихідних даних повинен бути спрямований на усвідомлення стану його основних компонентів: викладачів, студентів і характеру відносин, які між ними склалися; змісту освіти, наявних засобів та умов, в яких педагогічний процес здійснюється 3; 4.

Аналіз вихідних даних конкретної ситуації тісно пов'язаний з урахуванням великої кількості наукових фактів, які випливають із планомірного вивчення стану педагогічного процесу та кожного студента, окремо. Все це складає основу для постановки педагогічного діагнозу, іншими словами такої практичної дії, яка основана на перевірених наукових даних. За даними Ю. Гільбука, діагностика повинна будуватися на аналізі усіх і письмових відповідей, фізичного, функціонального і психічного стану студентів.

Педагогічне прогнозування визначається як процес отримання випереджуючої інформації про об'єкт, який спирається на науково обґрунтовані положення і методи. Об'єктом при цьому виступають група, студент, знання. Б. Гершунський визначає методи прогнозування, якими повинен досконало володіти викладач, достатньо різноманітні: моделювання, висунення гіпотез, мисливий експеримент, екстраполяція.

Конструювання процесу навчання фізичної культури тісно пов'язане із впровадженням у практику навчального процесу модульного навчання.

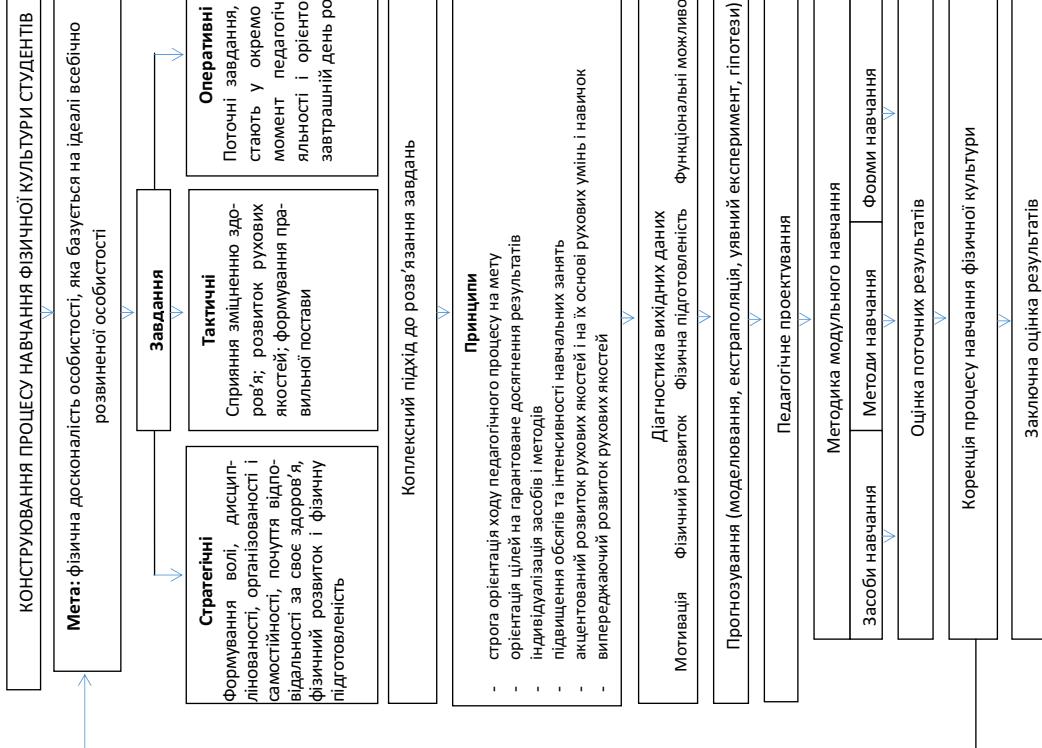

Рис. 1. Структурна схема технології конструювання процесу навчання фізичної культури

Методика модульного навчання передбачати мету, завдання, принципи, засоби навчання (фізичні вправи, ігри, гігієнічні фактори, одорови, силоміри, методи навчання (чітко-регламентований, частково регламентований, ігровий, змагальний, методи слова, наукові методи), форми навчання (навчальні заняття, ранкова гігієнічна гімнастика, самостійні заняття), результати

АНОТАЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

навчальної діяльності, педагогічний контроль та корекцію навчального процесу. Також вона повинна будуватися на таких основних положеннях: індивідуалізація засобів і методів навчання, підвищенню обсягів та інтенсивності навчальних занять, активаційний розвиток рухових якостей і на їх основі рухових умінь та навичок та інтересу до заняття фізичною культурою. У методиці усувається зацілізація, що розкриває простір для творчості викладача, зростає роль комплексного розв'язання завдань 7; 9.

Розгляданою методику й організацію навчального процесу з фізичною культурою, спід, зазначили можливість оперативності зміни керування навчальним груповою протягом одного заняття або циклу (тижневого, місячного, семестру) в цілому, можливість контролювати міри впливу фізичних навантажень на студентів усієї навчальної групи, видповідним чином організовувачи комплекс фізичних вправ, інтенсивність виконання цих вправ в його інтервалі від початку до кінця 4; 7.

Отже, експериментальна технологія конструювання модульного навчання фізичної культури студентів вирізняється такими харacterистиками: постановка мети і її максимальне уточнення, створення орієнтація всього ходу педагогічного процесу на мету, орієнтація визначеніх цілей на гарантоване спрямованість на досягнення поставленої мети: диференціація індивідуалізація засобів, методів та форм навчання; комплексний розвиток фізичних якостей, тнуцькість методики; врахування інтересів та уподобань студентів; широке використання ігрового методу і методу "колового тренування".

Специфіка технології конструювання модульного навчання фізичної культури полягає в тому, що в ній задійснюється такий педагогічний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основовою поєднаною орієнтацією навчання на мету є оперативний зворотний зв'язок, що пронизує весь педагогічний процес. Відповідно до цього в технологічному підході видозмінюють: постановка мети і її максимальне уточнення, створя орієнтація всього ходу педагогічного процесу на мету, орієнтація визначеніх цілей, а разом з ними – всього ходу процесу на гарантоване досягнення результатів, корекція процесу фізичного виховання, сприяючи на досягнення поставленої мети, заключна оцінка результатів. Кінцевою метою технології конструювання навчання фізичної культури студентів є досягнення ними високих показників, які визначаються нормативними основами.

Погодивши дослідження вівчаннямо в удоосконаленні технології конструювання модульного навчання фізичної культури студентів вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури:

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я / М. М. Амосов. – К : Здоров'я, 1990. – 168 с.
2. Виленский М. Я. Педагогическая практика в теории и практике физического воспитания студентов / М. Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1988. – № 8. – С. 9.
3. Гай Г. Характеристика диагностических методик в педагогической деятельности вчитель физической культуры / Г. Гай, А. Цвось // Физичне виховання в теории и практике физической культуры. – 1999. – № 3 (15). – С 34–38.
4. Динчевська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник] / І. М. Динчевська – К. : Академіческі, 2004. – 352 с.
5. Каніщевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентства / С. М. Каніщевський – К. : Знані, 1999. – 70 с.
6. Карабольський С. П. Програмно-нормативні основи фізичного виховання студентів (сторінко-методологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / С. П. Карабольський. – Л., 2002. – 16 с.
7. Подласій И. П. Педагогика : [учебник для студентов высших учебных заведений] / И. П. Подласій – М. : Гуманіт. ізд. Центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1. – 576 с.
8. Савчук С. А. Корекція фізичного стану студента в процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. спорту : 24.00.02 / С. А. Савчук. – Рівне, 2002. – 18 с.
9. Смолюк В. Конструювання процесу фізичного виховання / В. Смолюк, Я. Павленко // Фізичне виховання спорту і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки – Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С 245–249.
10. Цвось А. Рухова активність у математичній діяльності студентів / А. Цвось, А. Ізвєвук. О. Касарда // фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Судоствор. нац. ун-ту ім. Лесі Українки – Лесь Українка. – Судоствор. нац. ун-т. – 2014. – № 4 (28) – С 84–87.
11. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання / Б. М. Шиян, В. Г. Гапуша – Т. : Збруч, 2000 – 183 с.
12. Tsos A. The state of physical and psychological components of health in the quality of life of the university students / A. Tsos, A. Homutych, O. Sabirov // Czestwiek Zdrojow, Tom VII, Nr. 2. – Państwowa Szkoła Wyższa, Biala Podlaska, 2013. – S. 8–12.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент В. В. Захожий

І. В. Казанжи „Виховання толерантності поведінки учнів початкової школи”

У статті йдееться про необхідність виховання толерантності в освітньо-виховному шкільному віці, охарактеризовано критерії та показники толерантності в системі поведінок у молодшому просторі школи I ступеня, описано систему виховання толерантної поведінки молодших школярів.

Ключові слова: толерантність, толерантна поведінка, освітній простір, функції толерантності, система виховання толерантної поведінки.

Н. В. Магінівська „Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами фольклору”

У статті з ясною вітливі малих форм фольклору на мовленнівий розвиток дітей перших трох років життя. Розкрито особливості методичної роботи з фольклорно-грових заняттів в умовах дошкільного закладу.

Викорамилено спеціальку застосування фольклорно-грових заняттів в умовах дошкільного закладу. Обґрунтовано педагогічні умови розвитку мовлення дітей засобами фольклору.

Ключові слова: розвиток, мовлення, фольклор, малі фольклорні жанри, фольклорно-ігрові заняття.

А. А. Романюк „Викладання облікових дисциплін в умовах застосування інформаційних і комп’ютерних технологій”

У статті розглянуто реальний стан та перспективні напрямки застосування інформаційних і комп’ютерних технологій при викладанні облікових дисциплін. Досліджено доцільність практичного використання форм дистанційного навчання.

Ключові слова: інформаційна система, дистанційне навчання, інтерактивний, інтерактивне навчання, інтерактивні технології, інформаційна модель викладання.

В. І. Шульяр „Основні категорії сучасного уроку української літератури”

У статті автором виголошено категорії сучасного уроку української літератури з позиції системного підходу: представлено структуру сучасного компетентностно-діяльностного уроку літератури, подано дві групи принципів побудови та стратегії типологізування сучасного компетентностно-діяльностного уроку української літератури.

С. І. Якименко „Дитиноцентрична концепція сімейного виховання у науковому доробку В. О. Сухомлинського”

Стаття включає матеріали загальних засад, формування всебічно розвиненої дитини та забезпечення успішності природного розвитку дитини відповідно до її індивідуальних здібностей і інтересів. Розкриває сутність процесу сімейного виховання, моральних цінностей у сім'ї, індивідуальності кожної особистості. Розкриває погляди В. Сухомлинського на виховний процес у його творчій спадщині.

Ключові слова: структура, тип, вид, типологія, принципи структурування, стратегії типологізації сучасного компетентностно-діяльностного уроку української літератури.

В. І. Шульяр „Актуальні проблеми підготовки фахівців у вищих навчальних закладах

У статті автором виголошено категорії сучасного уроку української літератури з позиції системного підходу: представлено структуру сучасного компетентностно-діяльностного уроку літератури, подано дві групи принципів побудови та стратегії типологізування сучасного компетентностно-діяльностного уроку української літератури.

С. І. Якименко „Дитиноцентрична концепція сімейного виховання у науковому доробку В. О. Сухомлинського”

Стаття включає матеріали загальних засад, формування всебічно розвиненої дитини та забезпечення успішності природного розвитку дитини відповідно до її індивідуальних здібностей і інтересів. Розкриває сутність процесу сімейного виховання, моральних цінностей у сім'ї, індивідуальності кожної особистості. Розкриває погляди В. Сухомлинського на виховний процес у його творчій спадщині.

Ключові слова: структура, тип, вид, типологія, принципи структурування, стратегії типологізації сучасного компетентностно-діяльностного уроку української літератури.

Культура, культурні традиції.

В. С. Бондар „Особливості формування толерантності у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах”
У статті проаналізовано поняття толерантності, а також значення толерантності як складової подескої компетентності психолога. Досліджено особливості формування толерантності у майбутніх психологів у процесі навчання у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: толерантність, особистість, компетентність.

I. В. Войцех „Критерії та рівні сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки”

У статті авторкою визначено критерії та рівні сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. Сутність емоційної компетентності майбутніх психологів визначено єдністю її структурних компонентів: когнітивний (сумісність знань, діяльнісний (сумісність умінь та навичок), особистісний (сумісність якостей), мотиваційно-ціннісний (сумісність мотивів і цінностей). Означені структурні компоненти були покладені в основу розробленого критерію та відповідних їм показників і рівнів, що характеризують сформованість емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. З позиції системного підходу у досліджені було визначено такі рівні емоційної компетентності, як низький, середній, досліжений, високий.

Ключові слова: емоційна компетентність, когнітивний критерій, діяльнісний критерій, особистісний критерій, мотиваційно-циннісний критерій, рівень сформованості професійних умінь, рівні сформованості знань студентів, рівні сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

M. M. Зайцева, А. П. Аниченко „Підготовка кадрів туристиичної індустрії”

У статті розглядається проблема розвитку туризму в Україні на сучасному етапі, тісно взаємозалежні з підготовкою висококваліфікованих кадрів, як в даний час передбуває на низькому рівні. Актуальними завданнями є: підготовка, підвищення кваліфікації, навчання суміжним професіям фахівців у сфері туристичної індустрії, формування підприємницького корпорусу фахівців зі знанням нових швидкомінливих умов на світовому і внутрішньому ринках туристичних послуг.

Ключові слова: індустрия туризму, стратепія розвитку туризму, інноваційний тип навчання, висококваліфіковані кадри, підготовка кадрів.

O. I. Юрчук „Особливості професійної підготовки студентів-дошкільників до здійснення рухового режиму дітей дошкільного віку”

У статті розглянуто різний підхід до вивчення педагогічних умінь, визначеній перелік умінь, якими повинен володіти вихovатель при здійсненні рухового режиму у дошкільному навчальному закладі, а також виділені умови відокремлення ефективної професійної підготовки майбутнього вихователя до здійснення рухового режиму дітей.

Ключові слова: соціальна адаптація, особи з обмеженими можливостями, інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ-компетентності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХOVАННЯ ДІТЕЙ ІМОЛОДІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Л. А. Ділковська „Інформаційно-комунікаційні технології у системі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями”

У статті автором визначено напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі соціальної адаптації осіб із обмеженими можливостями, розглянуто можливості та використання ІКТ соціальними працівниками для виконання практично всіх функцій професійної діяльності, запропоновано створення віртуальних робочих місць для працевлаштування осіб із інвалідністю.

Ключові слова: соціальна адаптація, особи з обмеженими можливостями, інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ-компетентності.

С. А. Драхниця, Т. В. Неклюсенко „Значення індивідуального стилю спілкування і засоби підвищення комунікативності викладача ВНЗ в інтегрованих групах”

Використовуючи особистісний досвід викладання специсципін та індивідуального спілкування зі студентами в інтегрованих студенточеских групах, автори проаналізували та визначили значення такого спілкування, а також на основі проведенного аналізу запропонували засоби підвищення комунікативності та студентоцентристичного викладання у процесі діяльності в інтегрованих групах.

Ключові слова: спілкування, комунікації, інтегровані групи, засоби комунікацій.

С. О. Омельченко „Інтеграція студентів з обмеженими можливостями в інклюзивне освітіні середовища вищого навчального закладу”

У статті автором розглянуто питання особливостей входження студентів з обмеженими можливостями в інклюзивне освітне середовище вищого навчального закладу, а саме: проаналізовано нормативно-правову базу, надання освітніх послуг студентам-інвалідам; визначено принципи та бар'єри впровадження інклюзії в освітнє середовище вищого навчального закладу; а також дійсно аналіз особливостей дистанційного навчання студентів з обмеженими функціональними можливостями в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: студенти з обмеженими можливостями, інклюзивне освітнє середовище, вищий навчальний заклад, дистанційне навчання студентів з обмеженими функціональними можливостями.

О. В. Польовик „Досвід соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами в інтегрованих та інклюзивних загальносвітніх школах м. Хмельницького”

У статті розглянуто проблему навчання дітей з особливими потребами в інтегрованих та інклюзивних загальносвітніх школах м. Хмельницького: проаналізовано досвід соціально-педагогічної роботи з учнями, які мають порушення психофізичного розвитку, в спеціалізованих загальносвітніх школах № 8 та № 15 м. Хмельницького, охарактеризовано напрямки, форми і методи роботи спеціалістів цих шкіл з дітьми з особливими потребами та іншими батьками.

Ключові слова: діти з особливими потребами, інтернована форма освіти, соціально-педагогічна діяльність, спеціалізований загальносвітній школі.

О. І. Савчук „ Особливості професійної підготовки студентів з вадами слуху під час вивчення дисциплін циклу природничо-наукової підготовки”

В статті розглядається особливості професійної підготовки студентів з вадами слуху під час вивчення дисциплін циклу природничо-наукової підготовки. Ефективністю навчальної діяльності для студентів, означеної категорією, одне з педагогічних умов є забезпечення комплексного підходу до навчально-виховного процесу, що дає високу якісну оцінку рівню підготовки фахівців у сфері соціального обслуговування, що допоможе їм адаптуватися на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: професійна підготовка, інклюзія, природничо-наукова підготовка, студенти з обмеженими потребами.

М. Є. Чайковський „Аналіз ефективності педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи з молоді з особливими потребами у ВНЗ”

У статті дійснено емпіричний аналіз ефективності розроблених та впроваджених автором педагогічних технологій соціально-педагогічної роботи з молоді з обмеженими потребами у вищих навчальних закладах. Розглянута проблема застосування компонентного підходу за мотиваційно-чинним критерієм та токсик за критеріями соціально-психологічної інклюзивної компетентності, спеціальній та соціально-виховного обслуговування, що допоможе їм адаптуватися на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: молоді з обмеженими потребами, соціально-педагогічна робота, педагогічна технологія, інклюзивний освітній простір.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

К. В. Ігнатенко „Теорія прив'язаності в контексті оцінки потреб дітей-сиріт”

У статті розглянуті особливості теорії прив'язаності в контексті оцінки потреб дітей-сиріт та прийомної смігі. Розкривається деякі факти відкриття теорії прив'язаності, механізм формування здійснення оцінки потреб та соціальної супроводу прийомних сімей. Охарактеризовано зміст й причини порушенії прив'язаності.

Ключові слова: теорія прив'язаності, оцінка потреб, Джон Бспублі, характеристика прив'язаності, типи порушенії прив'язаності.

Ю. В. Клочан „Соціально-педагогічна профілактика депінквентної поведінки учнівської молоді: сутність, методи, форми”

Розглянуто сутність, методи, завдання, форми соціально-педагогічної профілактики депінквентної поведінки серед учнів професійно-технічних навчальних закладів. Визначені ефективні методи, форми профілактичної роботи з учнями, які передбачають їхню активну позицію, безпосереднє участь у заходах. Проаналізовані методи роботи соціального педагога з педагогічними

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

працівниками, батьками учнів, представниками різноманітних соціальних закладів, установ щодо вирішення проблеми профілактики дельіквентної поведінки у чинському середовищі.

Ключові слова: соціально-педагогічна пропедевтика, дельіквентна поведінка, соціально-педагогичне середовище.

С. В. Константінова, С. А. Константінов „Динаміка формування ціннісних орієнтацій студентської молоді України”

у статті здійснено теоретичний аналіз особливостей формування ціннісних орієнтацій молоді України, проводиться аналіз сучасних студентахських уподобань та цінностей в цілому.

Ключові слова: цінності орієнтації, цінності, студентахська молодь, орієнтація, особистість.

О. О. Корабльова „Результати дослідження окремих аспектів профілактики мобінгу в маліх групах школярів у загальносвітній школі”

Актуальність проблеми зумовлена значним поширенням явища й недостатнім вивченням особливостей профілактики мобінгу в теорії і практиці соціальної педагогіки. У статті розглядається сущність та досліджено окремі аспекти профілактики мобінгу. З метою вивчення окремих аспектів профілактики мобінгу в маліх групах школярів глядіткового віку було проведено анкетування серед класних керівників малих груп школярів підліткового віку, установлено, що в усіх школах, в яких практикують соціальні педагоги, мобінг є проблемою, дослідження, та проводилися дослідження, заходи щодо профілактики мобінгу були дотичними до даної проблематики, не настільки прямого характеру превенції конкретної проблеми і переважно передбачали попередження насилля загалом.

Ключові слова: мобінг, профілактика мобінгу, малі групи школярів.

Ю. В. Михайліченко „До питання про теоретичні основи найпоширеніших моделей соціально-педагогічного захисту дітей від жорстокого поборгування в сім’ї”

У статті розглянуто основні наукові теоретичні концепції, покладені в основу найпоширеніших сучасних європейських практичних моделей соціально-педагогічної профілактики жорстокого поборгування з дітьми в сім’ї. Доведено, що основою стратегії всіх видів даної профілактики, найбільш дієвим і результативним засобом профілактики жорстокого поборгування з дітьми є проведення комплекстих, багаторівневих стратегій усунення його причин.

Ключові слова: соціально-педагогічна профілактика, жорстоке поборгування з дітьми, захист прав дітей, протидія сімейному насильству.

Н. О. Острівська „Концептуальні положення розробки соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді”

У статті визначено та змістово розкрито концептуальні положення, які є основою розробки соціально-педагогічної технології формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади; проаналізовано технологічний підхід у соціально-педагогічній діяльності; а також сформульовано визначення поняття „технологія формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади”

Ключові слова: усвідомлене батьківство, соціально-педагогічна діяльність, концептуальні положення, технологія формування усвідомленого батьківства молоді.

А. О. Рижанова „Соціально-педагогічне сприяння інтеграційним процесам України та вдосконаленням професійної підготовки відповідних фахівців”

У статті доведено значення соціальної педагогіки для зміцнення консолідації України на внутрішньому рівні та інтеграції на зовнішньому європейському рівні соціальними засобами в умовах становлення інформаційної цивілізації людства. Запропоновані відповідні теоретичні та практичні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів для сприяння динаміці соціальної суб'єктності громадян країни, становленню регіональної і глобальної складової Х соціальності.

Ключові слова: соціальна педагогіка, інформаційне суспільство, інтеграційні процеси України, професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

I. С. Свомікова „Соціально-педагогічна робота із сім'ями вимушених переселенців: стан та перспективи”

У статті автором здійснено аналіз сучасного стану соціально-педагогічної роботи із сім'ями вимушених переселенців в Україні, проаналізовано технології соціально-педагогичної роботи з даною категорією клієнтів, а саме: технологію соціального захисту сім'ї та технології соціальної підтримки сім'ї.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота, сім'ї вимушених переселенців, соціально-педагогічні технології.

Н. В. Волинець, С. В. Щирарь **Психологічний вплив реклами на поведінку споживача**

В статті креслено особливості психологічного впливу реклами на поведінку та поведінку людей, описано емоційні пізнатівальні компоненти рекламиного впливу, психологічні чинники впливу на споживача, а також психологічні особливості інформативної, переконлювальної і нагадувальної реклами та прийоми методів психологічного впливу на споживача.

Ключові слова: реклами, компоненти рекламиного впливу, психологічні чинники впливу на споживача, методи та прийоми психологічного впливу на реклами.

Л. В. Калмикова „Психологічні особливості проявів тривожності у осіб з диспазапією”

У даній статті автор розкриває проблему розвитку особистості дітини з мовленнєвим порушенням, що виявляється загальномовленчим через те, що дефект мовлення змусує її встигати обмежувати його вживання, а це, в свою чергу, обмежує її комунікації, такі необхідні для соціалізації. У цих дітей відмічається труднощі у формуванні гноїзису (потреби сприйняття, зображення й нестискість уваги), просторового і темчасового синтезу, праксику (продуктивної діяльності), тобто психічних якостей, опосередкованих мовленням. Також, у даний статті автор розкриває проблему психопатологічних особливостей проявів тривожності у осіб з порушеннями мовлення різного онтогенезу в залежності від віку, статі, власне, мовленнєвих дефектів.

Ключові слова: тривожність, діслання, дітина з мовленнєвим порушенням.

С. М. Кондратюк, Л. А. Серденко „Теоретичне обґрунтування механізмів психологічного захисту особистості”

У статті представлено теоретичне вивчення механізмів психологічного захисту, зокрема здійснено аналіз наукової літератури щодо теоретичного обґрунтування вітчизняними та зарубіжними вченими механізмів психологочного захисту. На основі джерел розглянуто визначення й розносиди психологочного захисту, неявний та позитивний вплив психологічного захисту на особистість.

Ключові слова: психологічний захист, захищенні механізми, механізми психологочного захисту.

Л. В. Левицька, Т. С. Поворозник „Окремі аспекти психологічної готовності до професійної діяльності фахівців соціально-економічного професій”

У статті висвітлено окремі аспекти психологічної готовності до професійної діяльності фахівців соціально-економічних професій. Здійснено теоретичний огляд, якості, які забезпечують або передваждають успішність виконання професійної діяльності. Розглянуто особливості процесу формування психологічної готовності фахівців соціальних працівників, фахівців до професійної діяльності.

Ключові слова: готовність, соціономічні професії, майбутній фахівців, психологічна готовність, соціономічні професії.

А. П. Фрадинська, В. В. Корж „Соціально-психологічні чинники духовного зростання особистості в юнацькому віці”

У статті здійснений теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічних чинників духовного зростання особистості в юнацькому віці. До системи цінностей, в контексті яких функціонує духовність, входять, крім моральних, троїаднські цінності. Також зазначено, що формування духовної особистості здійснюється за допомогою виховання і навчання – єдиного взаємопов'язаного процесу.

Ключові слова: духовність, юнацький вік, зростання, соціономічні професії.

А. П. Фрадинська, Н.-М. М. Кузик „Психологічні особливості розвитку професійних компетенцій педагогів”

У статті розглянуто зміст психологочних особливостей розвитку професійних компетенцій педагогів, розкрито поняття компетентності як психологічного аспекту професійного становлення педагогів. Проведено теоретичний аналіз поглядів і переконань багатьох учнів на зазначену тему, визначені, а також охарактеризовані компоненти та критерії психологочної компетентності педагога.

Ключові слова: психологічні особливості розвитку, компетентність, професійна компетентність, психологочна компетентність.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Л. М. Ібаш „Структура та компоненти культури здоров'я особистості”
у статті автором розкрита структура та компоненти культури здоров'я особистості.
Розглядається зміст кожної складової культури здоров'я й їх взаємозв'язок і взаємовплив у
формуванні цілісності поняття „культура здоров'я”. Проведено теоретичне дослідження наукових
публікацій, присвячених зазначеній проблемі. Використано системний підхід і теоретичні методи:
аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Ключові слова: культура здоров'я, особистість, структура, компоненти культури здоров'я, студента.

Л. С. Кравчук, В. М. Матвійчук „Фізіологія руху – провідна умова ефективності розумового

працездатності студентів у навчальній діяльності”
у статті розглядається питання особливостей фізіології руху, що є провідною умовою
ефективності розумової працездатності студентів у навчальній діяльності, оскільки рухова активність є
важливим, фундаментальним працездатним чинником формування, збереження, зміцнення здоров'я людини,
особливо в дитячому, підлітковому та юнацькому віці.

Ключові слова: рухова активність, розумова працездатність, студенти, навчальне

навантаження, навчальна діяльність.

О. М. Мозолев, А. В. Кошура „Розвиток фізичного виховання в системі вищої освіти

Попъци на рубежі XX – ХХI століття”

В статті здійснений аналіз розвитку фізичного виховання студентів у системі вищої освіти
Попъци в 90-х роках ХХ та на початку ХХI століття. Наванні основні нормативно-правові акти, що
здійснюють вплив на розбудову системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах. З'ясовані
головні напрями вдосконалення фізичного виховання в системі вищої освіти Попъци.

Ключові слова: фізичне виховання, вища освіта, система, право, організація.

В. В. Файдаєвич „Технологія конструювання модульного навчання фізичної культури

студентів вищих навчальних закладів”

У статті автором наведено технологію конструювання модульного навчання студентів вищих
навчальних закладів, яка включає в себе: постановку мети і її максимальне уточнення; створу
орієнтацію всього ходу педагогічного процесу на мету; орієнтацію визначених цілей, а разом з ними
– всього ходу процесу на гарантоване досягнення результатів; оцінку поточних результатів,
оценку результатів.

Ключові слова: студенти, фізичне виховання, технологія, конструювання, модульне
навчання.

ANNOTATION

ACTUAL PROBLEMS OF EDUCATIONAL AND UPBRINGING PROCESS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

І. Казанзьх „Upbringing of primary school pupils' tolerant behaviour”
The article deals with necessity of tolerant behaviour upbringing in the primary school age. In the article
criterions and exponents of tolerance in the educational environment of the first school degree are defined, the
upbringing system of the junior school pupils' tolerant behaviour described.

Keywords: tolerance, tolerant behaviour, educational environment, tolerance functions, upbringing system
of tolerant behaviour.

N. Malinovska „Speech development of children of early age by means of folklore”
In the article it is defined the influence of small forms of folklore on the development of children through the
first three years of life. The peculiarities of methods of using folklore works with children of early age are revealed.
The specificity of application of folklore-playing classes in preschool institution environment is outlined. Pedagogical
conditions of speech development of children by means of folklore are substantiated.

Key words: development, speech, folklore, folk games, folk games.

A. Romanyuk „Teaching of registration disciplines in the conditions of application of modern

information and computer technologies”

In the article the real state and perspective directions of application of information and computer
technologies is considered at teaching of registration disciplines. Investigational expedience of the practical use of
forms of the controlled from distance studies, interactive studies, interactive technologies, informative system, controlled from distance studies, interactive studies, interactive
technologies, informative model of teaching.

V. Shuliar „Main categories of modern lesson of Ukrainian literature”

The author identified and analyzed a number of basic categories of modern lesson of Ukrainian literature
(MLUL) from the standpoint of system approach; the structure of (MLUL) filled two sets of principles and strategies
typology (MLUL).

Keywords: structure, types, principles of structuring, strategies typology (MLUL).

S. Якуменко „Dyynotsentrchna concept of family education in the scientific heritage V. Suhomlynsky”

The article includes materials common rules for forming a fully developed child and ensure the success of
the natural development of the child according to his individual abilities and interests. Reveals the essence of the
process of family education, moral values in the family, the individuality of each person. V. Sukhomlynsky reveals
views on the educational process in its creative heritage.

Keywords: education, family relationships, child development, moral values, heritage V. Sukhomlynsky.

ACTUAL PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

O. Bilyk „Role of Ukrainian Culture in the Socialization Process of International Students in

the Educational and Cultural Environment of a Higher Educational Institution”

The paper deals with the specific character of the socialization process of international students in
the context of the dialogue of cultures, applying Ukrainian cultural traditions in their social and professional
development. The features of the development of educational and cultural environment for international
students at institutions of higher education are examined. The author analyzes the activities of the center of
cross-cultural communication and social integration for international students as a component of this
environment.

Keywords: international students, educational and cultural environment, socialization, Ukrainian
culture, cultural traditions.

V. Bondar „Features of forming of tolerance for future psychologists in higher educational establishments”

The concept of tolerance, and also meaningfulness of tolerance, is analysed in the article as to the making professional competence of psychologist. The basic pedagogical terms of forming of tolerance are certain for future psychologists in the process of teaching in higher educational establishments.

Keywords: tolerance, individuality, society, psychologist, professional competence.

Voytsikh I. „Criteria and levels of formation of emotional competence of future psychologists in the process of professional preparation”

In the article the author defines criteria and levels of formation of emotional competence of future psychologists in the process of professional preparation. The essence of emotional competence of future psychologists is defined by the unity of its structural components: cognitive (knowledge body), activity ones (a set of abilities and skills), personal (set of qualities), motivational value (a set of motives and values). Designated structural components were the basis for the development of criteria and corresponding indicators and levels that characterize the formation of emotional competence of future psychologists in the process of professional training. From the position of the system approach, the following levels of emotional competence were defined: low, average, sufficient, high.

Keywords: „emotional competence”, cognitive criterion, activity criterion, personal criterion, motivational and value criterion, level of formation of knowledge of students, levels of formation of emotional competence of future psychologists in the process of professional training.

M. Zaitseva, A. Anischenko „Training of tourism industry”

The article covers the problem of development of tourism in Ukraine at the present stage, the closely related with the preparation of highly qualified personnel, which is currently at a low level. Pressing tasks are: training, skills development and training, and related occupations specialists in the sphere of tourism industry, formation of the business professionals with their knowledge of the new rapidly changing economic conditions on the global and domestic markets tourist services.

Keywords: tourism, tourism development strategy, innovative type of training highly skilled personnel, training.

O. Yurchuk „Features of the future preschool teachers' professional training to the implementation of the preschool children's motor mode”

Different theoretical approaches to the study of teaching abilities, the list of the preschool teacher's abilities necessary in the implementation of the active motor mode in the preschool educational establishments are defined, conditions of the improvement of the effective future teachers' training to the children's motor mode implementation are considered in the article.

Key words: teaching, abilities motor mode, professional training.

ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING AND UPBRINGING CHILDREN AND YOUTH IN INTEGRATED EDUCATIONAL ENVIRONMENT

L. Dikovska „Information and communication technologies in the social adaptation for persons with disabilities”

In the article the author identified uses of ICT in the process of social adaptation for persons with disabilities, considered the possibility of using ICT social workers to perform almost all functions of professional activity, offered virtual jobs for persons with disabilities.

Keywords: social adaptation, persons with disabilities, information and communication technology, ICT competence.

S. Drazhnytsya, T. Neklenko „Importance of individual style and means of communication enhancement communicative university professors in the integrated group”

Using personal experiences and individual teaching spetsstsyplin communicating with students in integrated student groups authors have analyzed and identified the importance of this communication, and based on the analysis suggested means of improving communicative and studentosentryzmu teachers in the activities of the integrated groups.

Keywords: communication, communication, integrated group zisoby communications.

S. Omelchenko „Peculiarities of entering students with limited abilities to the inclusive educational environment of higher educational institution”

The questions of peculiarities of entering students with limited abilities to inclusive educational environment of higher educational institution are reviewed in this article, telling more exactly, the normative and legal base of giving educational services to students-invalids is analyzed, the principles and barriers of implementation of inclusion in educational environment of higher educational institution are determined; the analysis of peculiarities of distant education of students with limited functional abilities in conditions of higher educational institution is done.

Keywords: students with limited abilities, inclusive educational environment, higher educational institution, distant education of students with limited functional abilities.

O. Poliovik „Experience of social and educational work with children with special needs in inclusive and integrated secondary schools in the Khmelnytsky”

In the article the problem of education for children with special needs in inclusive and integrated secondary schools in the city Khmelnytsky, analyzed the experience of social and educational work with pupils who have impaired mental and physical development in Khmelnytsky specialized secondary schools №8 and №15; described directions, forms and methods of work of the specialists of these schools with children with special needs and their parents.

Keywords: children with special needs, integrated and inclusive form of education, socio-educational activities, specialized schools.

O. Savchyk „Peculiarities of training students with hearing impairments in the study disciplines of natural science preparation”

The peculiarities of professional training of students with deviations in hearing during the studying of disciplines of cycle of natural and scientific training are described in this article. The effectiveness of educational activity for the students of the category, mentioned above, one of the pedagogic conditions is the providing of complex approach to the educational and upbringing process, which gives high qualitative evaluation to the level of training of specialists in the sphere of social service, that will help them to adopt on the market of educational services.

Keywords: professional training, inclusion, natural and scientific training, students with special needs.

M. Chalkovsky „The analysis of efficiency of pedagogical technologies of social and educational work with young people with special needs in the university”

This article provides empirical efficiency analysis developed and implemented by the author of pedagogical techniques of social and educational work with young people with special needs in terms of inclusive educational space of higher education institution for motivational-value criteria and the criteria of social and psychological inclusive competence of inclusive special competence.

Keywords: young people with special needs, socio-pedagogical work, pedagogical technology, inclusive educational environment.

ACTUAL QUESTIONS OF SOCIAL WORK AND SOCIAL PEDAGOGICS

K. Ignatenko „The theory of attachment in context of estimation of the needs assessment of orphans”

In the article the considered features of theory of attachment are in the context of the needs assessment of orphan and foster family. Some facts of opening of theory of attachment, mechanism of forming of attachment, open up, and also factors on which it is needed the social worker pay attention to during realization of estimation of necessities and social accompaniment of foster families are transferred. Maintenance and reasons of the broken attachment is described.

Keywords: theory of attachment, the needs assessment, John Boulli, description of attachment types of the broken attachment.

J. Klochan „Social-pedagogical prevention of delinquent behavior of pupils of vocational and technical schools: essence, methods, forms”

The essence, purpose, tasks, methods, forms of social-pedagogical prevention of delinquent behavior of pupils of vocational and technical schools are examined in this article. The effective methods, forms of preventive work with pupils which assume their active positions, direct participation in the events are investigated. The methods of work of the social pedagogue with teaching staff, pupils' parents, representatives of various social institutions about the prevention of delinquent behavior in the pupils environment have been analyzed.

Keywords: social-pedagogical prevention, delinquent behavior, social-pedagogical environment.

S. Konstantinova, S. Konstantinov „**Dynamics of formation of value orientations of students' youth of Ukraine**”

The theoretical analysis of peculiarities of formation of value orientations of youth of Ukraine is done in this article, the analysis of modern students' likings is done in the whole.

Keywords: value orientations, values, students' youth, orientation, personality.

O. Korablova „**The results of research of mobbing prevention in small groups of students in secondary schools**”

The importance of problem is caused by the widespread of phenomenon and insufficient study of peculiarities of mobbing prevention in the theory and practice of social pedagogy. The article considers the nature and studies some aspects of mobbing prevention. In order to study certain aspects of mobbing prevention in small groups of adolescent schoolchildren, there was conducted a survey among the form-masters of small groups of adolescent schoolchildren, psychologists and social workers in number of schools. It was established that in all schools covered by the survey, measures to prevent mobbing were adjacent to the subject. These measures did not have a direct bearing on prevention of particular problem and mostly predicted the violence in general.

Keywords: mobbing, mobbing prevention, small groups of students

Y. Mykhaylichenko „**The theoretical basis of the most common models of social and pedagogical protection children from domestic violence**”

In the article the basic scientific theoretical concepts underlying the most common modern practical models of social-pedagogical prevention of child abuse in the family. Proved that the basic strategy of prevention of all kinds, the most efficient and effective means of preventing child abuse is a comprehensive, multi-level strategies to address its causes.

Keywords: social-pedagogical prevention, child abuse, children's rights, combating domestic violence.

N. Ostrovska „**Conceptual provisions of developing socio-pedagogical technology of conscious parenting youth**”

The article defines and meaningfully disclosed conceptual provisions that are the basis of social and educational development of the technology of forming conscious parenting youth in the activities of the territorial community: technological approach analyzes the socio-educational activities; and formulated the definition of „technology of conscious parenting youth in the activities of the territorial community”.

Keywords: conscious parenting, social and educational activities, conceptual provisions technology of conscious parenting youth.

A. Ryzhanova „**Social-pedagogical promotion of Ukraine's integration processes and improvement of corresponding specialists' professional training**”

The article contains the proof of social pedagogy's importance for strengthening Ukraine's consolidation on internal level and on external European level through social education means under conditions of humanity's information society establishment. Corresponding theoretical and practical aspects of future specialists' professional training improvement for promotion of state citizens' social subjectness dynamics, of their society's regional and global component establishment are presented.

Keywords: social pedagogy, information society, integration processes of Ukraine, future social pedagogues' professional training.

I. Syomkina „**Social-pedagogical work with families displaced persons: Status and Prospects**”

In the article the author analyzes the current state of social and educational work with the families of internally displaced persons in Ukraine, analyzes the technology of social and educational work with this category of clients, namely technology of social protection of family and social support technology family.

Keywords: social and pedagogical work, families displaced persons, social-educational technology.

PSYCHO-PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF PERSONALITY

N. Volynets, S. Schyran „Psychological influence of advertisement on behavior of consumer”
In the article the features of psychological influence of advertisement are outlined on a psyche and behavior of people, the emotional, cognitive and behavioral components of advertisement influence, psychological factors of influence on a consumer, and also psychological features of informing, convincing and reminding advertisements, receptions and methods of psychological influence on consumers are described.

Keywords: advertisement, components of advertisement influence, psychological factors of influence on a consumer, methods and receptions of psychological influence of advertisement.

L. Kalmikova „Psychological features of anxiety in patients with dystalia”
In this article the author reveals the problem of the child with speech disorders, manifested inhibited because a defect makes her speech strongly limit its use, and this in turn limits its communications are needed for socialization. These children are marked difficult in forming grosis (impaired perception, reduced volatility and attention), spatial and temporal synthesis praxis (productive activity), ie mental qualities indirect speech. Also, in this article the author reveals the problem of psychological features of anxiety in patients with impaired speech ontogenesis different depending on age, sex and in fact, speech defects.

Keywords: anxiety, dystalia, a child with speech disorders.

S. Kondratyuk, L. Serdechna „Theoretical justification for psychological defense mechanisms of personality”
The paper presents a theoretical study of psychological defense mechanisms, including the analysis of scientific literature on the theoretical justification domestic and foreign scientists psychological defense mechanisms. Based on sources the definition and types of psychological defense, negative and positive effects on personality psychological defense.

Keywords: psychological defense, defense mechanisms, psychological defense mechanisms, psychological defense, defense mechanisms, psychological readiness, social profession, future specialist.

L. Levitska, T. Povorozniuk „Some aspects of psychological readiness for professional activity of social professionals”
The article highlights some aspects of psychological readiness for professional activity of social professions. The theoretical examination of requirements and qualities which provide or hinder successful execution of professional activity is done. The article deals with the features of the process of formation of psychological readiness of future social workers, psychologists, physical rehabilitators to the profession.

Keywords: readiness, psychological readiness, social profession, future specialist.

A. Fradyńska, V. Korzch „Social and psychological factors of spiritual growth of the personality in adolescence”
This article provides theoretical analysis of the socio-psychological factors of spiritual growth of the personality in adolescence. The system of values in the context of which spirituality operates includes both moral and civic values. The article also states that factors affecting the individual spirituality are divided into three groups including:

Keywords: spirituality, adolescence, growth, social and psychological factors.

A. Fradyńska, N.-M. Kuzyk „Psychological peculiarities of professional competence of teachers”
In the article the content of the psychological peculiarities of professional competence of teachers: the notions of competence as the psychological aspect of becoming a professional educators. Theoretical analysis of attitudes and beliefs on the subject of many scientists identified and characterized components and criteria of psychological competence of the teacher.

Keywords: psychological peculiarities of development, competence, professional competence, psychological competence.

ACTUAL QUESTIONS OF TRAINING SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION AND HUMAN HEALTH

L. Izbash, **The structure and components of the health culture of personality**

In the article the author revealed the structure and components of the culture of health of the person. The content of each component of the culture of health and their relationship and interaction in the formation of the integrity of the concept of „culture of health”. Theoretical publications devoted to this problem. The system approach and theoretical methods of analysis, synthesis, comparison, generalization.

Keywords: health culture, identity, structure, components of health culture, and students.

L. Kravchuk, V. Matviychuk „**Physiology of movement – top condition for the effectiveness mental capacity of students in educational activities**”

The article deals with the peculiarities of physiology movement that is leading efficiency by mental performance of students in educational activities, as physical activity is important, fundamental factor in the formation, preservation, improvement of human health, especially in childhood, adolescence and early adulthood.

Keywords: physical activity, mental capacity, students, workload, educational activities.

A. Mozolev, A. Koshura „**The development of physical education in higher education in Poland at the turn of XX-XXI century**”

In the article the analysis of development of physical education students in higher education in Poland in the 90-ies of XX and early XXI century. Identifies the main legal documents that have an impact on the development of the system of physical education in higher education institutions. Main directions of development of physical education in higher education in Poland.

Keywords: physical education, higher education, system, law, organization.

V. Faydovich „**Technology of designing modular training physical training university students**”

In the article the author are constructing modular technology training university students, which includes: setting goals and clarifying its maximum; Only strict orientation course for the purpose of educational process; orientation objectives, and with them – the whole process to achieve guaranteed results; assessment of current results, correction of physical education aimed at achieving this goal; final score results.

Keywords: students, physical education, technology, engineering, modular training.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Аніщенко Алла Петровна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу, факультету управління та бізнесу Харківської державної академії культури.

Білик Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецтвознавства, літературознавства та мовознавства Харківської державної академії культури.

Бондар Віталій Сергійович – викладач кафедри фінансів і кредиту Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Войціх Інна Володимирівна – аспірантка Хмельницького національного університету за спеціальністю 13.00.04 – „Теорія і методика професійної освіти”; викладач кафедри психіології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Волинець Наталія Валентинівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Дітковська Леся Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій Академії праці, соціальних відносин і туризму.

Дражнича Сергій Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Зайцева Марина Миколаївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри туристичного бізнесу, факультету управління та бізнесу Харківської державної академії культури.

Ігнатенко Катерина Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Ізбаш Леонід Михайлович – викладач фізичного виховання та фізичної культури Миколаївського політехнічного коледжу.

Казанжики Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти факультету дошкільної та початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Капликова Людмила Володимирівна – здобувач кафедри загальної психології та соціальної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; викладач кафедри

психології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Ключан Юлія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогики Харківської державної академії культури.

Кондратюк Світлана Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Константинов Сергій Андрійович – магістр державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Корабльова Олена Олександрівна – викладач кафедри соціальної роботи Хмельницького загальноосвітніх дисциплін Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Корх Віталія Вікторівна – магістрантка Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Кошчур Андрій Вікторович – аспірант кафедри теорії та методики фізичного виховання Кам'янеч-Подільського національного університету імені Івана Огієнка спеціальності 13.00.02 – „Історія педагогіки”, асистент кафедри фізичного виховання Буковинського державного економічного університету.

Кравчук Людмила Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-методичної роботи Хмельницького інституту соціальних технологій Відкритого міжнародного університету розвитку людини „Україна”.

Кузик Ніколет-Маргарита Миколаївна – магістрантка Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна” спеціальності „Психологія”.

Левицька Людмила Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Маніновська Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Матвійчук Вікторія Манолівна – викладач кафедри здоров'я людини Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Михайлченко Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу факультету журналістики і міжнародних відносин Київського університету культури і мистецтв.

Мозолев Олександр Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичної культури і валеопсії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Некрасенко Тетяна Василівна – старший викладач кафедри фінансів і кредиту Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Омельченко Світлана Олександровна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичних та методичних основ фізичного виховання і реабілітації, ректор ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”.

Острівська Наталія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Поворознюк Тетяна Євгенівна – магістрантка Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна” спеціальності „Психологія”.

Польовик Ольга Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Рижанова Алла Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки Харківської державної академії культури.

Романюк Анатолій Анатолійович – викладач кафедри фінансів і кредиту Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Савчук Олег Ігорович – викладач кафедри здоров'я людини Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Сердечна Леся Анатоліївна – магістрантка Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна” спеціальністі „Психологія”.

Сьомкіна Інна Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогики Інституту педагогіки і психології ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Файдевич Володимир Володимирович – викладач кафедри фізичного виховання Луцького національного технічного університету.

Фрадинська Аліна Петровна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Чайковський Михайло Євгенович – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Хмельницького інституту соціальних технологій Відкритого міжнародного університету розвитку людини „Україна”.

Ширян Світлана Вікторівна – магістрантка Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна” спеціальністі „Психологія”.

Шульяр Василь Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений учитель України, професор кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Юрчук Олексій Іванович – аспірант кафедри педагогіки та психології (доцільності і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету.

Якименко Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ФОРМАЛЬНІ ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ

Обсяг статті: 8 – 12 сторінок.
Стандартні набори: кегль розмір шрифту) – 14;
міжрядковий інтервал – 1,5;
шрифт – Times New Roman;
формат сторінки – А4;
параметри сторінки – всі поля по 2 см;
мова публікації – українська.

Змістові вимоги до статей

УДК: формат – 3 лівого краю (вгорі).
Назва статті: прописними літерами, формат – по центру.
Призвище й ім'я(а): прописними літерами, формат – з правою краю (нижче нави статті)

Вступ:
(слова подаються у тексті)
розділ *пояснені містити*:
постановку проблеми в загальному вигляді;
заяск роботи з важливими науковими чи практичними завданнями;
аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано рішення даних проблем і на які спирається автор.

Мета статті:
(слова подаються у тексті)
розділ *пояснені містити*:
формулювання мети статті або постановку завдання;
автор також може віднести у матеріал опис дослідницьких прийомів, методів, об'єкт, предмета дослідження тощо.

Результати дослідження:
(слова подаються у тексті)
розділ *пояснені містити*:
виклад основного матеріалу дослідження;
повне обґрунтування отриманих наукових результатів.

Висновки:
(слова подаються у тексті)
розділ *пояснені містити*:
виосновки з даного дослідження;
доцільні напрямки подальших розвідок.

Література:
Посилання на першоджерела, літературу наприкінці речення або за текстом і застосовуються лише квадратні дужки [ ].
Бібліографічний опис оформляється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Система стандартизації з інформації, бібліографічний опис оформляється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Система стандартизації з інформації, бібліографічний опис. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

Інформація про рецензента:
Рецензент: науковий ступінь, вчене звання, прзвище й ініціали. Формат з правого краю після літературим.

Оформлення анотацій:

Анотації подаються на окремому аркуші після інформації про рецензента (до загальної кількості сторінок статті не враховується).

Анотація (українською мовою, формат – по центру).
Прзвище та ініціали автора(ів). „Назва статті”

анотація (шість рядків)

Анотація російською подається за такою ж формою.

Анотація англійською мовою подається у розширеному вигляді, обсягом 1-1,5 сторінки (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №111 від 17.10.12 р.)

Порядок подання статей до збірника

До рецензіїй подаються статті, які надруковані на папері формату А4 (297x210 мм) для розгляду редакційною колегією і підписані автором. Текст статті має бути ретельно перевірений і відрядованний автором. Стаття, що не відповідає вимогам, в якій допущені синтаксові чи туббі стилістичні помилки, до друку не допускається.

Відповідальність за зміст та якість статті несуть автор та рецензент.

До статті подаються:

електронна версія на електронному носії або електронного поштою;
дovідка про автора(ів) та рецензента ;
копія документа щодо отримання збірника.

Оплата здійснюється тільки після повідомлення рецензента про прийняття статті до друку.

Для авторів, які не мають наукового ступеня, обов'язково є рецензія фахівця з даної галузі наук (кандидата або доктора наук).

Адреса рецензії:

29009, м. Хмельницький, вул. Толбухіна, 2A,
Хмельницький інститут соціальних технологій Університету „Україна”,
Науково-методичний відділ,
Відповідальному секретареві збірника наукових праць

Контакти:

Тел.: (0382) 70-45-56 (науково-методичний відділ)
Факс: (0382) 70-45-56
E-mail: hist.km.nauka@gmail.com

Електронну версію збірника розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського <http://www.libsys.niba.gov.ua/czgi-bin/iris/nbav/czgibis/64.exe?Z21ID=&I21DBN=N-URR&CP21P03=REF=&S21COLORTERM=0&S21STR=apkhinst>